Theophylacti

BVLGARIAE ARCHIEPI-
ſcopi in quatuor prophetas, iam re-
cens ex vetuſtiſſimo archetypo Græ
co, per D. Ioánem Lonicerum fide-
liſſimè in Latinum conuerſæ.

Item Victorini in Apocalypſim
Liber.

PARISIIS,

Apud Poncetum le Preux in uia Iacobea,
ſub interſigni Lupi.

1 5 4 2

Index Alphabetic⁹ in Theophylacti commentarios in quatuor prophetas & in Apocalypsin.

Eorum

Ignis

Iudas

oleæ

pœnitētiæ

Sacer-

Subiectis

Finis.

Vide primum folium XI Cap. enarrat. Osee prophete, cum quatuor sequẽtibus, vbi pro numero foliorum, legendum est, 100. 101. 102 103. 104, pro numero ibidem impresso.

Theophylacti A

BVLGARORVM ARCHIEpiſcopi Compediaria in Habacuc Prophetam Enarratio.

PRAEFATIO.

B

SVnt qui dolẽter admodum ferant, quum ſceleribus obnoxios & iniquè agentes felicem tranſigere vitam conſpicentur. Et alii quidẽ ambigunt, num humanarum rerum cura tangatur deus. Rurſum eſt reperire, qui credant quidem eſſe prouidentiam, ac interim tamen addubitent, nũ eam ad rationem cunctas res omniaque negocia deus ſummus ille vniuerſi conditor diſpẽſet. Poſteriorum itaq; perſonam aſſumẽs propheta Habacuc, hæſitat ſanè, veluti cauſam quur omnia ſic contingant, diſcere geſtiens. Dilutionem ergo infert, quam diuini ſpiritus ei ſuppeditauit gratia. Nõ enim vt nõnulli ſuſpicati ſunt ipſe vates hoc in ſeſe affectu laborauit elanguítve, C
cæterùm ab aliis cum cogitata tum dicta in medium promit, déque quęſitis ac dubiis inſtitutionẽ affert. *Pſal. 72.*
Quod ipſum dei ſpiritu imbutus Dauid etiã egit: ſiquidem & ille perſonam induit indignatione æſtuantẽ ob ſecũdiores impiorum hominũ fortunas, dum mei, inquit, ferè pedes concuſſi ſunt, ac greſſus mei penè ſunt effuſi. Nam excandui planè aduerſum ſceleratos, dum pacem ita peccatorum ac ſceleroſorum cernã: ac talia pleraq; adiiciens. Quæſtionũ huiuſmodi dilutionem ſubmonſtrauit, dũ ſubdit, Hoc enim eſt labor corã me, id me valde angit, vſq; dũ fuero ingreſſ⁹ in ſanctuarium dei, & ab ipſis remotiſſimè habitauero. Porrò inſtitutus à ſpiritu gratiæ, ſimul intulit, Verũtamen propter impoſturas ipſorum, decreuiſti eis mala, & quæ deinceps ſequutnr. Poſtea docens nos haudquaquã curioſos diuinæ diſpenſationis indagatores eſſe debere, verũ enim ſimplici eam

D animo reuereri ac sequi, Factus sum, inquit, instar pecoris apud te, egóque semper tecum. Quemadmodum enim iumétum sese ducentem sequitur, nihil anxiè inquirens quonam vadat, sic & me tuos comitari sermones conuenit: quod si fecero, nunquàm nõ tecum ero. Quòd verò huiusmodi Dauid quæstiones posuerit, nõ eò ꝙ ipse de prouidentia dei dubitauerit, sed ꝙ aliorum eum ad modum ratiocinationes adduxerint, psalmi principium planũ facit, vbi ait: Quã bonus Israeli deus iis qui recto sunt corde? Iam qui deum bonum esse cófitetur, simul eum bonorum datorem fateatur necessum est. Id genus nõ pauca vel in aliis psalmis, & apud alios prophetas inueniemus. Quibus equidem haud dissimile est diuini Habacuc vaticinium. Videtur enim pendere animi, qui fiat
E quòd prosperiore fortunæ aura temerarii & arrogantes, sibique placentes homines adflentur, quàm mãsuetudine & probitate cõspicui. Ecquur è vestigio supplicium non sequatur sceleratos, vt hac ratione hęsitans: deinde autem solutionem adducens, hunc ad modum ægrotantibus, diuinæque prouidentiæ obmurmurantibus medicinam adhibeat. Quidã per aliam quãdam rationem verba hæc facere prophetam voluerũt. Quum enim prophetas horrẽda semper vaticinari Israelitæ grauatè ferrent, vt qui perpetuò afflictiones & calamitates à vatibus sibi suis imminere audirent: breuiter eis ostendit propheta, ꝙ digni sint talia pati, qualia prophetæ prænúcient, quandoquidẽ variis modis flagitia designent. Quare inducit sese ipsum succensentem deo ob tantam vitiorum copiam, quærentéq; vltionem, vti demonstret adeò esse praua
F ipsorum opera (etiamsi illi non persentiscant) vt & deus ab eo vituperetur, quòd non celerẽ propter hæc vindictã adducat. Præterea postquàm satis ea ægro animo tulisset, pręedicit quòd contẽptores verbi dei non sint euasuri diuinã vltioné. Vt verò & Israelitis animum addat, Babyloniorum iuxtà vastationem vaticinatur, Israelitarũq; libertatẽ & reditum per Cyrũ eis obuentura. Ac obscurè vniuersalẽ humanæ naturæ redemptionem indicat, quæ nobis per dominum nostrum Iesum Christũ obtigit, quam & beatus hic propheta celebrãs, in fine prophetiæ huius oden pandit, cui & diapsalmata insunt, perinde ac deo auxiliante ad eum locum profecti demóstrabimus.

CAPITIS

Capitis primi

VATICINII HABACVC PER THEOPHYLACTVM EXPLICATIO.

L*Emma quod uidit Habacuc propheta.*
Lemma,id est captio,ipsa prophe B
tia nominatur, siue quòd accipi
tur ex Deo tradita, siue propter
propheticæ mentis acceptionem,
ac propter ab humanis ad diuinas
reuelationes trāslationem. Quòd
si igitur non humanitus loquitur,
sed à spiritu captus vaticinatur, sa
tis perspicuum fit,ipsum uatem de
prouidentia dei nihil dubitare,cęterum ambigentes hūc cu-
rare velle,aut Israelitis persuadere, ꝙ non iniuria patiantur
quæ sacri prophetæ eis pronuncient. Vbi etiam dolenter fert
planè, ꝙ non celerius deus vindictam eis addicat adeò de-
linquentibus. Quòd si Habacuc patrem excitationis sonat,si G
quis interpretetur: quis quæso alius ille pater fuerit, atque
princeps vitæ nostræ, primogenitus ex mortuis, & primitiæ
eorum qui dormierunt, & pater futuri seculi, qui per excita-
tionem & resurrectionem hæreditatem suam accepit, & sor-
tem partitus est? Hîc secundum humanitatem accipiēs à deo
patre suo sancti spiritus gloriam & honorem, ex persona hu-
manæ naturę lūget iniuriam, qua ipsa à dæmonibus diuexa-
ta afficitur. Vide iā & voculā Propheta, hoc est ille à Mose *Deut.18.*
prænūciatus, qui dixit, Prophetam vobis excitabit dominus
deus, ipsum audite. Perinde atq; Iohannē Pharisęi interroga
bant: Prophetáne tu es? Proinde quicunq;, nō ipse tantū exci
tatus à casu peccati, verūetiā alius in tali excitatione erudire
potest. quę videt, nō humana cogitatiōe videt, sed à deo illa
accipit, ut cum diuo Paulo dicere queat, Nō ego, verū gratia *1.Cor.15*

D dei quę mecum eſt.& iterum, Per quem accepimus & gratiá,
Roma. 1. & muneris apoſtolici functionem.&, Sufficientia noſtra ex
2. Cor. 3. deo. *Quouſque domine uociferabor, & non exaudies?* Perſonam circunuenti fingit propheta, & inquit, Sæpenumero ad te clamaui, precans vt nequitiam ſceleraque exſtirpes, & non ſum exauditus. Quamdiu ergo longanimis eris? Hoc autem dictum eſt vt oſtẽdat Iſraelitis deum accuſantibus quòd eis ſemper pœnam interminetur, deum propterea patientem eſſe ac longanimem, vt prauorum oſores, nimirũ pios, ad indignationem permoueat, vt ægrè ferant quòd non celerius vltionem & ſupplicia adducat. *Quur oſtendiſti mihi labores &*
E *defatigationes, ut intuear in calamitatem & impietatem?* Miſeratonis affectu permoti, atque adeò compatientes exiſtentes ſancti, propter vtroſq; lugẽt, cũ læſos iniuria ve preſſos & afflictos, tũ lædentes & ad calamitatẽ perducentes. Et fortaſſe propter iniurios maiori mœrore conficiuntur: quanto magis ad animam, precioſiſſimam rem, noxa pertinet. Dicit igitur: Quur mihi oſtendiſti labores ac defatigationes iniuſtè oppreſſorum hominum, vt intuear in ęrumnam ipſorum, & impietaten iniuſtè agentium cum eis? Quo pacto verò deum aſſeuerat hæc ei commonſtrare? An quia veluti ſecedat deus, propter longanimitatem eius talia fiunt, nec excinduntur? Anne quia ſeu vitam eius prorogat, vt huiuſmodi videat?
Ionæ. 4. Nam ſancti nimis exacerbati, reſolutionem percupiunt, vt
F Ionas: Et nunc accipe, inquit, animam à me. Dixerit autem quiſpiam, quòd ipſa iniuria, defatigatio & labor ſit potius iniuſtè agentium: & impietas atque calamitas, impia patrantiũ. Nihil enim ſcelere laborioſius, & nihil impietate imbecillius. Proinde obſerua quomodo impietatẽ vocat ipſam iniuſtitiam, vel toruùm inſpiciendo iniuſtè agentes, vel terrendo etiam ob ſermonis amarulentiam. Ac veriſimilem fortaſ-
Matt. 25. ſe hic ſenſus rationem habere queat. Etenim ſi qui minimum fratrem non reficit epulis, Deum nõ reficit (in quantũ enim non feciſtis vni ex minimis hiſce, neque mihi feciſtis) conſequitur (ne pluribus agam) quòd qui inopi iniurius eſt, deo vim inferat. Iam iniuria in deum, ipſa, vt opinor, eſt impietas. Præterea humana natura ob mandati trãſgreſſionem in ſudore faciei viuere condemnata, & in mœroribus parere liberos, hęc luget, quęrens liberationem, quam filius dei donaturus ei erat. Ad hæc accepta gratia vt excitet peccatores, deũ

rogat

rogat vates, ne sibi porrò ostẽdat in operibus iniqtatis occu A
patos, & in hoc ipsum incũbentes, vt impii sint in deum. tales Heb. 10.
enim filium dei proculcant, & sanguinem testamẽti propha
nant, per quem tamen sanctificati sunt, & spiritũ gratiæ con-
tumelia & iniuria afficiunt. *Iudicium aduersus me statuitur, & iudex accipit.* Innuit hîc propheta, quòd non super sese ip- Deut. 16
se, verum ob diuini mandati contemptum, ac pro fratribus
iniqua passis doleat. Aspiciente me, inquit, iudex munera ac
cepit, legẽque transgressus est, dicentem: Non accipies per-
sonam in iudicio. Nam iudicium dei est. *Propterea dispersa est lex, & non perducitur ad finem iudicium, quoniam impius uim facit iusto, & aduersus eum potens est, eam ob rem egredietur iudiciũ per uersum.* Quia, inquit, iudices munera accipiunt, & quia in-
iustus potentior est eo qui iustitiam amplectitur, dispersa est B
lex, id est reiecta est, confusa est, genuinã naturã non seruat,
neq; conueniens iudicium rebus adhibetur. Enimuero sæpe,
etiamsi cœperit iudex rectũ iudiciũ facere, nõ educet hoc ad
finem vsq;, à muneribus aliò abductus. Qui quidem & eã ob
causam fortasse incipit iudicare iustè, vt vbi potentem con-
sternauerit, ceu sit eũ condẽnaturus, plura ab eo munera ca-
piat. Propter hoc igitur, quia potentia clarus est iniustus, iu-
stóq; superior est, iudiciũ prauum egreditur. Hunc ad modũ
iudiciũ etiam eorũ qui dominum nostrũ cruci affixerũt, per-
actũ est aduersus ipsum. Etenim in re ipsius iustitiæ vera, iu-
diciũ isthuc iniustũ aduersus Christum erat. Et iudex ipse Pi
latus gloriã hominũ accepit, quam vehementius dilexit, quã
gloriã dei. Eã ob rem impius populus vi suppressit iustũ, & C
exiit iudiciũ aduersus eũ planè peruersum. pro eo q̃ debebãt
eũ ceu benefactorẽ suum prçconiis & laudibus vehere, turpi
morte condẽnarunt eũ. Reprehendebat autem dominus Iu-
deos & aliàs q̃ nõ rectè iudicarent, quãdo ipsum, quia para
lyticum curasset in sabbato, increparẽt. Dicebat enim: Si cir Ioan. 7.
cũcisiónem accipit homo in sabbato, quur mihi indignamini
q̃ totum hominem in sabbato sanaui? Ne iudicate secundum
faciem. Fit etiam peruersum iudicium in humano iudiciario
foro, nẽpe cuiusque suo, quando mens nostra veluti munus
ipsam è passibilibus sensibus voluptatem capiens, sensibili-
bus vincentem calculum adiecerit: tum & hostis noster verè
impius, tanquàm desertor dei rationem nostram vi deiicit,
quæ iustitiam secum per verbum dei habet. Est autem iustum

 visibilia

D effundendum ſanguinem,ac per latum iter facientes,ceu voluptatum auríque amantes,venerunt ad Chriſtum vt adorarent ipſum,& cœleſtia habitacula hæreditarent, quæ antea ad ipſos non pertinebant. Imò & vniuerſas gentes, quæ per Chaldæos accipiuntur,ad fidem excitauit incarnatus dominus,magnum iſthuc opus operatus. Apertè palàm enim magnum eſt pietatis myſterium,deum manifeſtatũ eſſe in carne Proinde iſti amari ceu venenum ſerpentis habentes, propter & impietatem & alia peccata,veloces ad reſipiſcentiam translati ſunt,animi ſui ſententia permutata:& profecti ſunt per latos ſcripturæ diuinæ cãpos,vel eccleſiæ,non ad vnam tantum perſonam cultum dei anxiè torquentes,verũ ad tres homouſias, hoc eſt eiuſdem ſubſtantiæ participes, dilatãtes
E non iuxta literam ſolummodo,verùm & ſecundum ſpiritum ſcripturas intelligentes,vt tripliciter iuxta prouerbij manda
Prou.22. tum deſcribantur,& ita cum legem tum prophetas in hæreditatem accipiant,in quibus gratia ſpiritus recubabat, quæ antea ad eos non pertinebant. ſolis enim Iudæis tradita fue-
Pſal 147 re. Manifeſtauit enim,inquit, iuſtificationes & iudicia ſua Iſraeli non fecit ſic omni genti, & legem ſuam non aperuit eis. Aliàs verò gẽs amara & atrox eſt ipſe ſatanas, & qui ſub ipſo ſunt dęmones :quos excitat deus per eum qui iuxta Paulum peccantes tradit hiſce ad internecionem carnis, vt ſpiritus ſeruetur. Qui vbi inuenerint anguſtum iter,& conſtrictã portam,non eò proficiſcuntur, neque ingrediuntur: vbi ve-
F rò reperiunt mortuæ prudentiæ vitæque remiſſæ & apertæ latitudinem,illuc eunt,& hæreditate veluti occupant habitacula & corpora hominum,quæ,ceu figmenta & opera dei, ipſorum non erant. *Terribilis & conſpicuus eſt*. Quiſnam ille? Omnino fortaſſe rex Chaldæorum Nabuchodonoſor,qui Iſraelem cepit & incendit. Is igitur vel operibus ipſis terribilis erat atque conſpicuus,hoc eſt,illuſtris,celebris,glorioſus & inſignis:adeò vt vel ſola fama perterrefaceret omnes qui audire poſſent. *Ex ipſo iudicium eius eſt*. Hoc eſt, non legibus innititur,vt ſecundũ illas ſententiã ferat:hoc nempe amplectendũ,illud verò reiiciendum eſſe: cæterũ ſecundũ ꝙ quicquã ei viſum eſt iudicat, & quod cogitauerit, iſthuc ei legis vice fungitur. *Et lemma eius ex ipſo egredietur*. Chaldęis in more erat ante bella conſiliũ ex vatibus petere,& magos arte tẽtare, vt prædicerent prælij euentũ. Ait ergo ꝙ lẽma eius,hoc eſt

eſt prædictio & vaticinium de bello, nõ ex alienis vatibus ei A
obueniet ex longinquo accitis, ſed ex ipſo, hoc eſt ex indige
nis & ſuæ patriæ magis, qui præ cęteris gentibus de futurarũ
rerum prædictione gloriantur. Hunc ad modum Balaam à
Meſopotamia accerſitus eſt à Balac. Vel ſic accipi etiam po-
terit, ꝙ iudicium vocat vltionem, quã contra Iſraeliticũ po-
pulum deus decreuit. vnde infit ꝙ iudicium ipſius, hoc eſt,
Iſraelitici populi pœna, ad quam condẽnatus eſt, propterea
ꝙ concitauerit ad iram deũ: & lemma eius, id eſt, prædicta
aduerſus ipſum ſententia, ex ipſo egredietur, Babyloniorum
videlicet rege, hoc eſt, finem accipiet, & efficaciter cõſumma
bitur. Quinetiam gentium populus terribilis eſt & conſpi-
cuus in poſterũ dęmonibus, ceu ſignatus lumine faciei dei, B
aque ſupernis habens ſplendorem, per, quæ omnibus homi-
nibus illuxit, gratiam dei. Et quum neque legem neq; pro-
phetas audiiſſent, per ſeſe domi iudicarunt quod bonum eſ-
ſet, & fide accurrerunt. Et lemma, ſeu conſilium quo à Chri
ſto capti ſunt, accepti in eius eccleſiam, eorum voluntatis e-
rat. Quinetiam ſatanas aſſumptis peccatoribus ad caſtigatio
nem, terribilis eſt & horrendus, & conſpicuam propriam ma
litiam oſtendit, adeò abutens diuino figmento ſeu creatura,
per hoc ſuam animi erga conditorem iracundiam & inimici
tias prodens. Ex hoc igitur ipſo condemnatio ipſius eſt: &
homo, quem ad caſtigationem ſuſcipit, ex ipſo egredietur,
hoc eſt, non porrò ei ſubiicietur. caſtigatur enim omnino, vt
ab operibus eius deſiſtat, & ſpiritu ſeruetur. Sic hoſtis virtu-
tis, & vltor virtute prędíti, ſatanas cõſtituitur. *E qui ipſorum,
pardos ſaltu uincent, eruntque celeriores lupis Arabiæ*. Quum di-
xiſſet celerem eſſe gentem Chaldæorum, docet iam quomo-
do ſint celeres, ídque per equorum velocitatem, quos & par- C
dos ſaltu exuperare confirmat. Quoniam autem pardi ſaltus
non ita in longũ peruenit, adiicit & alteram comparationẽ,
inquiens equos Babyloniorum celeriores eſſe Arabiæ lupis.
Fertur enim lupos Arabicos celerrimè quod fortè occurre-
rit, corripere, ac dum perſequatur eos quiſpiam, capi non
poſſe, id quod in pardis non contingit. *Et equites eius accin-
gẽtur equitatu ſuo itineri, & accelerabunt cum impetu a longinquo,
& uolabunt inſtar aquilæ expetentis cibum*. Per hæc robur iuxtà
ac celeritatem ob oculos ponit, quódq; ex altioribus in ipſos
deferentur. Vt enim aquila inter volatilia & fortis eſt &
velox,

D velox, prȩsertim quum famelica expetiuerit alimoniam, exq; altioribus locis delata, cũ impetu suo irruẽs intolerabilis sit: sic & Chaldæorũ equites nedum potentes sunt & robusti, sed veloces etiam propter equos, alacresq; & cupidi ad depopulãdũ, deuorandũ & absumendũ vrbes, ex alto nimirũ ingruentes. Ego enim, inquit, excitabo ipsos. Insuper equestris antea populi gentiũ disciplina, superbúsq; fastus, exiliet ex errore, saltuq; suo vincet Iudæorũ principes, qui pardi & lupi Arabiæ vocati sunt, veluti efferi, & sanguine gaudentes. Præterea equites talis populi apostoli sunt, q sederunt super irrationali ipsorũ fremitu fastúve, ipsúmq; sibi subiugarunt. Vehemẽte impetu currẽt, & accelerabũt à lõgè. ab Israel eñ ad gẽtes secesserũt: & volabãt instar aquilæ, q Christus est,
E cuius cibus est salus hominũ. Sed & peccãtiũ & eorũ qui erudiũtur, equi, hoc est, mulierosæ & væsanæ ratiocinatiões, exilient à tali affectione, vt etiã spirituales pardos, dæmones ipsos, saltus celeritate exuperẽt, nec ab ipsis porrò cõprehẽdãtur. Equites taliũ equorũ sunt mẽs & ratio, qui ascẽderũt cõcupiscibilẽ partẽ, lõgè remouebũtur à priorib9 affectibus ac tẽperantiæ & castitatis alis leuigati ac sublime leuati, in cœlos vsq;, vbi Christus est, volabũt, vt superna tantũ cupiẽtes, cũq; illo agẽtes alacriter ferãtur ad ligni vitæ esum. *Consummatio ad impios perueniet, resistentes faciebus suis ex aduerso.* Talib9, inqt, Chaldæis existẽtib9, quales eos hacten9 descripsit, cõsummatio ad impios q in Hierusalẽ deo resistũt, & in faciẽ impudẽter ei aduersant, pueniet: siue q Chaldæi illis proderũt, qui ipsis ĩ faciẽ belligerãdo reluctabũtur. vltro eñ
F accedẽtes, & trãsfugas, ac suapte spõte seruitutẽ sub illis subeũtes, vita donabũt, quod & ab Ieremia discimus. Præterea & super Iudæos cõsummatio & finis puenit, qui extiterũt in vnigenitũ dei filiũ, restiterũtq; ipsi, nõ quidẽ clã, sed apertè palã magna loquẽdi fiducia & libertate, vt adeò dicerent? tolle, tolle, crucifige ipsum. Ad hæc, in singulos dies peccãtibus delinquẽtibusq; eatenus parcit deus, quatenus parcius etiam vitia & flagitia perpetrauerint. Quando verò pfregerint, & ad scelera adeò proruperint, vt liberè, cumq; fiducia impiè agant, tum demũ adducit eis deus finẽ, & perdit eos.

Et colliget ueluti arenam captiuitatem. Postquã Israelitæ posthabito deo eiúsq; auxilio, propria multitudine cõfiderent, ait: Et si tantæ copiæ vestræ tótque fuerint, vt vel arenæ numerum

merum adæquetis, Babylonius tamen ille rex captiuos vos A
ducet. Quinetiam gentium populus, in Christo consummati, & alter alterius doctores facti, non paucos capient ad obedientiam Christi. *Et ipse in regibus deliciabitur, tyrannique ludicra ipsius erunt. & cuicunque munitioni illudet, & aggere congesto obtinebit eum.* Quia Israelitæ propriis regibus fidebant, ac finitimis etiã accurrebãt, siue reges essent, hoc est, iustis legibus reipublicæ præessent: siue tyranni, hoc est iniquè & violenter præter ius & fas sceptris potirentur, eorũque viribus & socialibus armis initerentur, neq; quicq̃ auxilio dei: subiungit: ꝙ omniũ illorum dominabitur Nabuchodonosor, omnibus superior erit, omniúmq; victor, cunctísq; facilè præstabit, delicias abitrabiť, citra sanguinẽ etiã quo ad suas copias, cunctos superabit. Hunc eñ ad modũ Iechoniã vinctũ abduxit, & Sedeciam oculis orbauit, Aegyptóque admodo molestus fuit. Quãuis autem ciuitates munitę fuerint, & pro B
pugnacula quæ non facilè capi expugnariq; possint hæc tamen obtinebit, ludens magis quàm seriò agens. Nã aggerẽ tantũ vocat, quẽ contra mœnia excitet, quod ad opus ne bellicosis quidem viris eget, sedenim armigeris, & pro mercede operam suam aliis seruilem elocare suetis. Sic iam Tyrũ Babylonius ille cepit. Hæc & de diabolo intelligi quidem possunt, qui Israelitas, arenã existentes & domos, in falso huius vitæ salo, ceu diligentes gloriã hominũ magis q̃ gloriã dei, cepit captiuos: & illusit primoribus sacerdotibus, & reliquis eorũ principibus, qui regibus æquiparati, ꝙ legitimũ tenerẽt imperiũ, tyranni tamen moribus suis vixerũt. Horũ munitionibus illusit satanas, persuadens eis vt scripturas perperã in- C
telligant: siquidẽ scripturarũ cognitio ipsis est munitio. At illi tulerũt clauẽ cognitionis, nec ipsi ingrediebantur, alios tamen ingredi volẽtes arcebãt. Proinde hæc munimẽta, egesto aggere satanas deiecit, aggere inquã, hoc est abiecta, terrestri, inq; imo iacẽte falsa interꝑtatiõe, q̃ nihil sublime neq; cœleste spiret. bonorũ nãq; terrestriũ solũmodo fructũ & corporales pœnas, & omnia id genus alia sacerdotes intelligũt. Reges etiã & tyrãni sunt, qui dominãtur affectibꝰ, propterea ꝙ regnant & cogãt naturã. Postq̃ enim violẽtũ est regnũ cœlorũ, & violẽti rapiũt illud: õnes virtutẽ amplexi, reges dici queãt & tyrãni: partim ꝙ hîc regnãtes, illic etiã regnaturi sint ꝑfectiꝰ, quãdo Christus manifestatꝰ fuerit, vita nostra:

partim

D partim quòd veluti tyranni deprimant vimque faciant naturæ. Quando igitur virtute armatus semper pugnam committens, aliquem animi motum prosternere valuerit, delicias in hoc habet, eique illudit: epulæ enim eius tales sunt lautæ & electę: ac maximè huiusmodi animi perturbationes ad desperationem adigit, perinde atque infelicem Iudam: omneque munimentum occupat educto aggere. Etenim aggerem terrestrium curarum iaciens & excitans, egerénsve, obsidet humanam mentem, & capit: quæ mens à Deo conditum est munimentum. *Tunc permutabit spiritum, & pertransibit, & egredietur.* Quando, inquit, hæc omnia demostrauerit Babylonius, & omnia videbitur vicisse, tum permutabit Deus spiritum, hoc est, vehementem indignationem, qua flagrabat ad-
E aduersum impios: & perget seu pertransibit, hoc est, eminus remouebitur ab iis qui puniuntur, non porrò ipsis adstãs, & & obseruás ipsorum opera, pœnamque exigens: & propitius eis erit. Hoc autẽ dixit non quòd deus retrogradus sit, vt qui facilè permutetur: enimuero quòd decente pœna exacta, ac ægrotis alternantibus & sufficientibus pharmacis adhibitis, in posterũ cesset à medica disciplina. Præterea Israelitas, quũ viderit à diabolo captiuos factos, nõ repellet deus, populum nempe suum quem præsciuit: cęterũ placatus erit Iudæis meliorem mentem induentibus, baptizatisque in nomen domini Iesu. Hæc autẽ maximè ex Actis disces. Tria millia enim videbis & quinq; millia, & multas myriades, quas Paulo Iacobus mõstrat. Porrò hoc ipsum frequenter contingit. Nemo
F enim à diabolo victus despõdeat animum. Quando enim ad extremum malitiæ perductus fuerit, tum spiritum in eis prauum deus permutabit in bonũ, & pertrãsibit seruãtem viam, abducentemque à vitio ad virtutem, & à terra in cœlum, & egredietur ad deum per resipiscentiã, qua præsciti à deo imbuũtur. Non enim implacabilis est deus, sed miserator est, & propitius erit peccatis, & non perdet. *Ipsa est fortitudo deo meo.* Demiratus propheta dei benignitatẽ, exclamat: Quoniam talis virtus sic castigandi, ac rursum miserandi, conuertendique punitionem in oleũ, nemini alij quàm tibi deo meo
1. Reg. 2. conuenit. Tu enim es qui mortificas & viuificas. Hæc etiam iuxta electionis consilium dicere queas, demirans quomodo quos repulit, rursum suscepit: & propter eos qui ab extrema malitia gradum retroflectũt, quãdo videris eos ad cacumen-

virtutis

virtutis recurrere. Nec enim humanę vires talia possunt, cæterùm diuinæ sunt hæc re vera virtutis & gratiæ, humanam voluntatem accipientis. Loquente nanque te dicet, Ecce adsum. tacēte verò te, Aperi, inquit, os tuum, & implebo illud. Tu primùm aperi, deinde ego implebo. *Nōne tu ab initio dominus deus sanctus? & ne moriamur.* Etsi enim nos præuaricati sumus, tu multis tamen retro seculis, & á principio, patrū nostrorum dominus eras deus sanctus, qui nihil immundum recipis, & propterea nos ceu immūdos repulisti. Postquā igitur te priscū dñm nostrū habemus, ne quæso moriamur, hoc est, ne obsecro penitus excindamur, neq; interitū funditus sustineamus. Vide aūt quomodo veteris deū proprietatis suæ cōmonefaciat, quod & Paulus de Israelitis affirmat: quoniā hostes, inquit, propter euāgeliū, dilecti aūt propter patres. Hæc etiā ad Sermonē & deū in principio & à principio existentē, transferri queāt. Qui sanctus meus factus est, hoc est, pro me sanctificationem & oblationem sese ipse obtulit, morti corpus tradens, perinde ac etiā dixit: Et pro ipsis meipsum ego sanctifico. Propterea & nos mortui sumus, morte quæ est in Adam. Nam ipse vnus pro omnibus mortem obiit, vt à morte nos liberaret. Præterea qui à virtute excidēs ad ipsam fuerit reuersus, dicet: Nónne tu ab initio eras dominus meus? Quare recurro ad veterem herum sanctum meum, relicto im mūdo tyrāno, ne moriar veluti desperās. *Domine, ad iudicium ordinasti eum.* Quem eum? Vel Babylonium, vt iudicet & castiget Israelem: vel populū Hierosolymis constituisti ad con demnationem. Quinetiam dominum Iesum in iudiciū ordinauit, vt ipse ait: In iudicium ego in mundum veni, vt nō videntes videant, & vidētes cæci fiant. Hominem etiam constituit deus vt bonum à malo diiudicaret atq; secerneret, & ne promiscuo vetitoq; ligno vesceretur: quod est voluptas, pulchra quidem & bona apparens, re vera autem mala existens. *Et finxit me deus, ut arguam institutionem.* Commemoratam, inquit, pœnam decreuit contra Israelem, me autem prophetam finxit, id est posuit & segregauit, vt arguerem, hoc est indicarem pœnam hanc contra ipsos decretā. Dominus itidē Iesus dicere queat: Quoniā formauit me deus pater finxítve in virginis matrice, vt arguam legem, & demonstrem eam esse imperfectam. Eam ob rem etiam aiebat: Dictum est veteribus, Nō mœchaberis: ego vero dico vobis, Qui intutus fuerit mulierem

A
B
Iohan. 17
C
Iohan. 9.
Matt. 5.

D lierem vt appetat illam,& quæ sequuntur. Lex enim erat institutio qua vtebatur deus,ac disciplina tradita imperfectis, quibus in ea habitus etiam dum imperfectus erat. Hinc & do
Mat. 19. minus: Moses,inquit,ob duritiã cordis vestri de diuortio legem scripsit. Arguit igitur legem,æquè atque sol fulgore suo lucernam. Neque enim glorificatum est, quod glorificatum
2.*Cor*.3. est,propter excellentem gloriam. Ac magnus ille Petrus de
2.*Pet*.1. prophetico sermone ait: Cui benefacitis attẽdentes, tãquam lucernæ ardenti in squalido loco, vsquedum dies irradiet, & lucifer oriatur in cordibus vestris. Insuper scribæ & Pha-
Lucæ.11. risæi institutio erant populi, quos arguens dicebat: Væ vobis scribæ & Pharisæi hypocritæ,quoniam hæc & hæc committitis. *Purus est oculus tuus,ne cernat mala, & intueri labores*
E *non poteris. Vt quid intueris in contemptores?* In quibus suprà dubitauit, eorum soluta est etiam dubitatio. Iam nũc verò propter Chaldæos pendet animi. Neq; hoc fit perinde quasi ipse vates dilutiõis indigeat. Quî eñ indigeret,qui aliis vt indicet & instituat,formatus est? Atenim quia animaduertit apud plerosq; de hisce nascituram quæstionem,ideo adducit. Ambigẽt enim,quã ob causam Chaldęis longè nequioribus, Israelitas minus impiè agẽtes Deus tradiderit. huius rei gratia hæret eius animus,& ad deum. Noui,inquit, quòd purus est oculus tuus,vt qui nolit intueri in praua opera,nec possit inspicere labores quib⁹ scelerati,vitiis perditi,& flagitia designãtes,simpliciores & imbecilliores adfligunt. Ecquur igitur contemptores,hoc est,arrogantes,ostentatores,& legum
F tuarum despectores Chaldęos intueris? Quur mitiore & mãsuetiore in eos affectu imbueris? Quur lætos dies illos transigere finis? *Conticesces interim dum impius deuorat iustum.* Deuorat,inquit,impius Babylonius iustum Israelitam, tuq; interim siles. Quare hoc fit? Iustum autẽ dicit Israelitam respectu Babylonij,quasi dicat,iustiorem. Peccauerũt quidẽ Israelitæ,cæterum in comparatione ad Babylonios sunt iusti. *Et facies homines tanquã pisces maris, & reptilia quæ duce carẽt.* Ex longanimitate hac,inquit,& ex hoc quòd sceleratissimi quique pro suo merito nõ puniũtur, sed ipsis potius minus mali in pœnam abs te traduntur, nihil discrepare facies mortales à piscibus,quibus neque leges sunt,neq; iudices, cæterũ cibi loco potentioribus imbecilliores obiiciũtur. Propterea reptilibus seu venenatis serpentium generibus similes reddis,quæ ob natu-

ob naturæ suę amariciē, neque duces habent, ceu exortia mi- A
xturæ & societatis, & mutuo inter sese odio sæuientia. Nam
animantia sub duce constituta mãsuetiora sunt, quum contu
bernij & societatis amantem, tum gregis & armẽti sequacem
naturam & indolem per hoc indicãtia. Porrò contemptores
etiam in superioribus dicti sunt dęmones, ad quos contice-
scens deus, temporibus nondum dispensati euangelij, facie-
bat homines prorsum piscium instar viuere, ab omni ratione
alienissimos, maximè brutos, & omni vice destitutos, ac pla-
nè mutos. neque enim in eis pietatis erat sermo, neque hono-
rificentię vox ad deum, mutua inter se cęde alius erga alium
grassantes, & in turbido salsóve vitæ mari sese multiplican-
tes progenerantesque. Atque hæc eorũ vitæ ratio amarulen-
ta erat, vt diceretur venenum aspidum sub labiis eorum esse, B
ac animus eis per similitudinem serpentis. *Consummationem in hamo euulsit, traxitque ipsum in reti, & congregauit ipsum in sagenis suis.* Quum dixisset quòd deuoret impius iustum, quód-
que homines assimilentur marinis piscibus, demonstrat iam
quo de hæc pronunciet, nimirum de Babylonio. Is enim tan
tam habet vim, vt omnes gentes (id enim indicat consumma
tio) extrahat, euellat, veluti hamo quodã, hoc est proprio ro-
bore, trahatq; ipsum, pro ipsam cõsummationem (Hebraica
enim consuetudo masculinis pro fœminis vtitur) in reti suo,
hoc est, duris cõpendiis & studiis. Et collegit in sagenis, hoc
est, bellicis viribus. Porrò diabolus totum etiã venatus est ho
minẽ, & attraxit eũ in obediẽtiæ hamo ad gustus illecebras,
ipsa dei ęqualitate ꝓposita: collegitq; ipsum, & propriissimũ C
sibi fecit in sagenis multiplicium & variarum voluptatũ. Sic
hodieq; facit. Primùm mentẽ venatur, auellẽs ipsam à domi-
no cui agglutinata erat, hamo voluptuosę cupiditatis. Dein-
de trahit ipsam reti confœderationis & assensus, vtrinque ip
sam tenens, cum cogitando & cupiendo malũ, tum assentien
do & confœderando. Postea cõgregat ipsam, & veluti in si-
num recipit, sagenis operum. vbi enim semel ei persuaserit fa
cere malum, tum proprium ipsi etiam satanas exequitur, per-
ducens eam illò, vt abutatur propriis cupiditatibus suis, ad
desperationem iuxtà compellens, ceu iam à deo repulsa sit.
Propterea exhilarabitur & gaudebit cor eius. Babylonij cor sum-
mas delicias, maximã voluptatem capiet ex gentium perni-
cie: harumque interitum lætitiam & oblectationem putabit
esse.

D esse. Diaboli etiam cor super mortalium internecione gaudio reficitur, ceu multos acquirat lapsus sui à deo consortes. *Eam ob rem sacrum faciet sagenæ suæ, & suffitum incendet reti suo, quoniam per ipsa pinguem reddidit partem suam, & epulas suas electas.* Ampla enim & locupletia regna sibi subiecit. Quam eius ostentationem & fastum Danielus etiã ante conspectum nobis statuit, dum inquit: Qui erexit imaginẽ auream, quam adorare, & cui diuinum exhibere honorem præcepit omneis sibi obedientes, & principes, & subditos, & optimates, & inferioris sortis vniuersos. De hoc ipso diuinus vates Esaias inquit: Ascendam super nubes, super astra ponã thronũ meum, relinquam terram seu nidum, & veluti relicta oua tollã. Deinde supplicium etiã quo afficietur, adfert: Subter te sternẽt

Danie. 2.

Esaiæ. 14

E putredinem, & reliquiæ tuæ vermis. Quinetiã diabolus non tantam hamo gratiam habet, hoc est, cognitioni voluptatem inescationis vice obiicienti, quantam reti, hoc est assensui & sagenæ effectus. Reti ergo suffitum, ceu magis apparentem, nempe assensum cupiditatis respectu, ac subtiliorem, effectus respectu: sagenæ verò attribuit sacrificium, ceu maius quippiam. Effectus enim & opus mali plus corporis & spissitudinis habet: æquè atque sacrificium lucidius quippiam est ipso suffitu. Posteaquam autem plerosque sanctorũ & electorum dei, dirus hic, vehemens & vafer hostis irretit sagena sua, falsi turbidique huius maris piscator, meritò dictum est cibos eius esse lautos electosque. Tales enim in primis venari studet. Hunc ad modum Iudam quidem elegit dominus: ipse ve-

F rò satanas, sagena auaritiæ multa congreganti, eum sibi vendicans, ac sui iuris planè faciens, sibiq; subdens, cibum suum fecit. Perinde enim vt hominum cibus est salus à deo parta, sic epulæ satanæ, hominum est interitus. Quinetiam Israelitas, qui pars dei erãt (pars enim domini, populus eius Iacob, funis hæreditatis eius Israel) adeoque portio præclara, sibi subdidit: ac eos qui electi dei erãt, permutauit in deicidas, & occisores dei. *Propterea rete suum circumcirca eiiciet, & omnino gentes interficere non parcet.* Quum paulò antè dixisset quòd splendidas lautásve partes colligat, electaque fercula, quodque orsus sui prosperos successus, voluntati eius nemine aduersante, experiatur: subiũgit eum etiam gẽtes inuasurum, neque quicquam cessaturum, quo minus propria sua potẽtia tanquam reti vtatur. Quemadmodum neque diabolus peper-

Deut. 32.

cit

cit omnes gẽtes per peccatum interimere, vbi ſemel agnouit A
ſtimulum mortis & animorum & corporum peccatum eſſe.

CAPVT II.

S*Vper cuſtodiam meam ſtabo, & aſcendã ſuper petram: & contemplabor ut uideã quid loquatur in me, & quid reſpondeam ad redargutionem mei.* Cõſuetudo tenet apud ſanctos dei, ſi quid ex deo diſcere cupiant, omni cuſtodia ſeruare cor ſuum à mundanis ſolicitudinibus, & ad ſolum deum intentos eſſe, aſcendereque veluti ſuper rupẽ quandam mentis, hoc eſt ad à terrenis rebus exaltationẽ. Nam ſublimia corda quęrit deus, itidem vt Dauid inquit: Fortes dei *Pſal. 46*
à terra admodum ſubleuati ſunt. Et iterum: Pulli vulturis ad B
alta volant. Conſimilem ad modum vates Habacuc, dubius animi, & in iam commemoratis hæſitãs, veluti ex perſona talia inquirentium, allaturus horum dilutionem, non ex humanis argumentis, cęterũ veluti à deo eã ſeſe prolaturũ ait. Propterea etiã dicit: Super prophetiæ meæ excubias ſtabo, & ſpiritualis contẽplationis, intellectum meum & mentem à mundanis curis impermixtam cuſtodiens & incõtaminatam: Siſtamque me ſuper petram ſolidam & inconcuſſam, altum videlicet ad deũ recurſum, ſupra quem & Moſen deus collocauit. Vt enim excubitores excelſum quempiam locum ſcãdentes ita ſpeculantur, nõ diſſimiliter & ego ſpeculabor quid loquatur in me deus de iis rebus ob quas propter Babylonios
dubitaui quî fiat quód nõ pœnã luant ob cõmiſſa ſua, vt poſ C
ſim ſcire quid reſpondeam volentibus me ſuper hiſce interrogare, ac diſcere diuinę adminiſtrationis conſilium. redargutionem enim hic interrogationẽ nominat. Obſerua hîc quomodo nõ dixerit quid loquatur extra me, ſed quid loquatur in me, vt indicet deum non forinſecus verba facere ipſi, vt neque aliis prophetis, ſed intrinſecus mente eius cõtacta. Sic dicitur loqui deus in Prophetis. Humanus ſermo ab extra primùm aures circunſtrepens, dein ad mentẽ peruenit: diuinum verò colloquium intus fit, mẽtiſque auriculas ferit attingitque. Per petram ipſam fidem intelliges. Qui enim credit deũ nihil in omnibus ſuis operibus citra cauſam perficere, ille ſolus incõcuſſus perſiſtit, non turbatus ab inæqualitate euentuum. *Et reſpondit mihi dominus, & dixit. Scribe uiſionem aperte*

D *in buxum, ut persequatur legens ipsam. Nam uisio ad tẽpus usq; suum durabit, & perficietur tandem, & non erit uana.* Imperat dominus Prophetæ scribere visionem, hoc est reuelationem quam reuelauit ei super iis quibus de ambigebat. Quæ verò sit reuelatio, paulum modo progressus dicet. Interim verò literis mandare hanc visionem præcipit, neq; id obscurè iuxta propheticam & opacam planè rationẽ, sed enim perspicuè, vt plana sit & clara. Nec in chartã scribere iubet, verùm in buxũ, hoc est, in tabellam ex buxo, vt sit eò permanẽtior scriptura: vt nedum hodie spiritum ducẽtes in hac terra eam legãt, sed & in posterum legens persequatur, hoc est, inquirat finem reuelationis, quo sint complenda hæc. Visio enim illa iam non perficitur sed indiga est tẽporis. Tu verò caue hæsites, etiam E si eam nunc non euenire cernas. Eueniet enim omnino tandem, & non erit vacua neque vana, maximè deo eam reuelante, qui est ipse verus & plenus. Quî ergo mẽdaciũ & vacuum seu vanum hîc locum habere queat? *Si moram nexuerit præstolare ipsum, quoniam ueniens ueniet, & haudquaquam æquo tardior erit.* Hæc est reuelatio, quã mysticè prophetæ reuelauit de⁹. eam ob rẽ nominatim non demonstrauit quisnã ille sit quem expectari conueniat, etiamsi moram nexuerit, atque tardauerit. Dicat ergo quispiam quòd ad deũ hęc pertineant. Quum enim conquereretur Habacuc quòd non statim post peccata etiam pœnas adducat deus, neque Babylonios celeri supplicio afflixerit, eius dubij nunc dilutionẽ adiicit, dicens quòd veniet quidem omnino deus, quem ceu lentum accusauerat, F veruntamen suo tempore: quare si moram trahat, tardiorque plus æquo videatur, sustine, expecta. Quorũdam est opinio, quòd hæc de Cyro dicat aduersus Babylonem vẽturo. Nam ille veniet, & Babylonem viribus suis exuet, iniuriáque perpessos vindicabit, liberabit, verùm non iamnunc. Quomodo verò quum dixisset, si moram nexuerit, subintulit mox, non tardabit? Proinde moram nexuerit, ad pusillanimitatem: nó tardabit verò, ad patientiam refert. Ac si dicat: Si ex pusillanimitate sua videtur tibi lẽtior esse, patiens esto, expecta. si quidem patiẽtia tibi persuadebit ne causeris quòd tardus fuerit. Verè enim vt pusillanimitas nostra veluti intolerabilia & planè difficilia videtur efficere, quæ tamen & tollerabilia & facilia sunt: sic & quæ celeria sunt, lẽta nobis facit. E diuerso magnanimitas difficilia factu, facilia: & tarda, velocia redit

dit. Si trepidauerit,non oblectatur anima mea in ipso. Iustus autem A
meus ex fide uiuet. Suprà dixit,scribe visionẽ,vt legẽs eã per-
sequatur,hoc est,inquirat quid sibi velit ea visio,tanquã spe-
rãs hoc euẽturũ. nũc ait,ꝙ si trepidauerit ille lector,hoc est,
in diuersa raptꝰ hęsitauerit,& nõ adhibuerit fidẽ,nõ placebit
mihi,neq; anima mea sese ipso oblectabit,non quiescet super
ipso. Quẽadmodum aũt dormire dicitur deus & vigilare, &
manus habere & pedes humano more,sic & anima iã illi tri-
buitur. Est igitur anima verbi dei,quod ad nos in terram de-
scendit,& caro factũ est. Super incredulo ergo & formidan-
te vt nominet ipsum filium dei,verùmque deum , non capiet
voluptatẽ. Qui verò trepidationis exors est, citra hæsitatio-
nem ipsum confitens,iustus factus ex fide,habet vitam , siue
fururam,siue illam ipsam iustitiam. Ex operibus enim legis B
nulla iustificatur caro. lex enim irã operatur,si quis eã trans-
gressus fuerit,& interimit præuaricantes, fides autẽ per gra-
tiam soluẽs delicta iustificat. Eam ob rem etiam dictum est,
vt quædam exemplaria habent,Iustus autẽ meus,hoc est per
gratiam meam iustus factus. Buxus vel tabella buxea, est o-
mnis anima fortis , robusta , & leuigata , politáve , hoc est,
mansueta, nihil habens asperitatis, nihil ruditatis , prophe-
ticas de Christo reuelationes in sese recipiens,ac firmiter cu-
stodiens promissiones , cùm de priore eius aduentu , tum de
posteriore. Quare dum videt iustitiam languentem , & in-
iustitiam valentẽ ac robustam,ægro isthuc animo fert,at in-
terim expectat occasionem,hoc est,commodum & opportu- C
num tempus exacti iudicij , ac compensationem persolutio-
nemque operum quę quisque per sese in hac vita gessit. Ac iu
stus quum sit,à iustitia non desistit, cæterũ præsentem vitam
prouehit ex fide in futura bona impermutabilis perseuerans:
& in Christo viuens,iusti iudicij dei spebus exhilaratur. Ta- *Psal. 36.*
lis erat qui dixit : Vidi impiũ valde exaltatũ & subleuatũ,&
præterij,& ecce nõ aderat. Siquidẽ in hac vita ad finẽ fortas-
se felicẽ rerũ cursum obtinet. Idẽ propheta cũ hoc loco cõso-
nat,dũ ait: Nequiter agẽtes & scelerate, subitò ceu fœnũ exa
rescẽt. Præterea in futuro seculo cõuenientẽ pœnã luet,& nõ *Rom. 14.*
erit,qui sic exciderit ab eo qui verè est . Iuxta Paulũ enim in *Rom. 4.*
deo sumus. Sic & alio in loco ait de deo: Qui uocat ea quę nõ
sunt:tãquã sint: hoc est,eos qui extra ipsum sũt, & propterea
non existẽtes,faciens in ipsis vt ipsius sint,& eam ob rẽ sint.

D *At faſtu inflatus, contēptor & oſtentator, nihil plane perficiet.* Quū prædixiſſet vēturum eum qui triſtia ac dura ſolueret, liberaretque contritos ab omni calamitate, meminit poſthac Babynij Nabuchodonoſor, inquiens, quòd faſtus & arrogātiæ ſpiritu refertus, contemnēſque dei, nihil perficiet, hoc eſt, non ad finem vſque felicitatem inconcuſſam aſſequetur, etiamſi principio inflatus fuerit: id quod & ab Daniele diſcem⁹. Etenim priuſquam Cyrus armaret copias ſuas, excidit è regno veſania correptus, ac veluti malo ſpiritu agitatus circumibat deſerta, foris demorās, aëris varietati expoſitus, & omni ope deſtitutus, vt adeò corporis etiā ſui formā, ferina, feroci, & effera quadam ſpecie alteraret. Habes igitur dilutionē eorum in quibus dubitaſti, præcipuè verò qui de diuinæ prouidentiæ ratione hæſitaſti. Ecce enim vidiſti finem impij, hæc

E & hæc facientis. *Qui ampliauit tanquam infernus animam ſuam, & ipſe ueluti mors, quæ nō impleri poteſt. Cōgregabit ad ſeſe omneis gentes, & accipiet ad ſeipſum omnes populos.* Quod ſuprà dixit Propheta, quòd cōſummationem hamo attraxit, & quòd penitus occidere gentes non parcet, veluti ſigillo nūc obfirmat deus, malitiā & veri Nabuchodonoſor, & eius qui mēte concipitur, hoc eſt ſpiritualis, magis ac magis exhibens. Nā propheta ſagenæ, reti, & hamo, mores eius & potentiam comparauit, at deus illū minimè ſaturari ait, vt qui iſtar inferi Plutonis animas accipiat, & non impleatur, quique mortis in morē corpora ſuſcipiat, & nō exacietur: ōneis prę terea mortales ſibi ſubiiciat, ſuiq; iuris faciat, nec ſibi à ſua cupiditate tamē tēperet. Propriè aūt turgidus ille faſtu & cōtēptu, pater eſt ſuperbię: q etſi humanā naturā occiderit per peccatū per Adā perpetratum, ac dilatauerit ſeu latè aperuerit animam ſuam,

F non tantum contra peccatores procedens, verumetiam contra iuſtos adeóque infantes (regnauit enim mors ſuper eos

Roma. 5. qui non peccauerant) tamen in finem vſque non perducet. Chriſtus enim pro nobis impeccabilis & ſine peccato apparuit, ac diſſoluit peccatum in nos per Adam transfuſum. Propterea & iniuſtè mortuus, & excitatus ex mortuis, eò quòd non erat poſſibile teneri à morte prīcipem vitæ, ſimul etiam nos excitauit, & ſedere fecit in ſupercœleſtibus. Et ille quidem per idolorum cultum, & alia praua opera cūctos ſibi ſubiecit: Chriſtus verò mundauit nos ab operibus mortuis, vt ſeruiremus deo viuenti & vero. *Nonne hi omnes de ipſo ſimi-*

ipso similitudinem sument, & propositionem quā ei denarrent? Pru A
dentes, inquit, similitudinem edent, hoc est, oden vel canticum: & problema, id est sermonem popularem, qui omnibus passim sit in ore, vt pro omni alia narratione de ipso verba faciant. Vel parabolā dicens, hoc significat, quòd quoties mentionem sint facturi alicuius ceu infortunati, hanc sibi sumāt similitudinem, dicentes: Aequè infortunio succubuit, atque Babylonius. *Ac dicent, Vae qui multiplicat sibi quae sua non sunt. Quousq;? & solide pōderosu~ reddens colli sui ornamentum.* Hæc, inquit, canent lamentantes Babylonium: Væ qui nihil se decentibus manum iniicit, & colli sui ornamentum, siue onus imperij sui, grauius constituit subditis suis, quòd grauia tributa & vectigalia imponat. In medio autem exclamauit luctu: Quousque? inexplicabilem eius & insatiabilem cupidi- B
tatem eius demonstrans, vt quæ finem non nouerit, quæ tamen non diu duratura sit, sed enim propediē cessatura, quantum nunquam antea. Graue autem & onerosum reddidit collare suum, eò quòd grauius sibi supplicium ex deo ipse parauit: quandoquidem in malitia semper sua perrexit. Porrò calumnians spiritus, etiam quæ sua non sunt colligit, nimirum homines dei existentes, ab eo nihil differentes, nimirum ad imaginem eius creatos, sibi mancipans, quos tamen deus virtute euāgelij Christi liberat. Vnde & grauius sibi collare, hoc est, maiorē pœnā quidē apparat, qui ne in aduentu qdē Christi à malitia destitit. Atqui consideras hîc commodissimam potentiam. *Quoniam repente exurgent mordentes ipsum, & expergissentur insidiatores tui, erisque in direptionem ipsis.* Iam antea dixit, Quousque? veluti ægreferens & commotus: pro C
eo quod est, quandiu hoc facies? Deinde veluti interroganti cuidam, quomodo hoc intelligis? Quoniā, inquit, inuitus ab iniuria & iniustitia desistet. Nam veluti è somno exurgēt subitò, & ex improuiso lancinantes seu mordentes ipsum ceu dentibus, belli nimirum insultibus, exedentesque vires eius bellicas & absumentes, nempe sub Cyro Persæ, Medi & Elamitæ: ac veluti ex ebrietate, ac alta in soporem delatione expergefacti, sobriam mentem, & liberam ratiocinationem recipientes, non porrò ferent tantam tuam degrauationem, verùm omnibus modis insidiabuntur tibi, diripiéntque regnum tuum. Insurrexerunt etiam aduersus satanam apostoli & martyres: qui docentes & confitentes ore Christum,

D mordebant corpus eius, siue eos qui quæ Satanæ sunt sapiũt. Vt enim corpus Christi sunt fideles, sic corpus diaboli sunt infideles. Et qui antehac idololatræ fuerũt, insidiatores eius constituentur, abolituri ipsius opera. Euigilarunt enim, & lignum viderunt, lignum inquam & aliã materiam, qualis esset, quã antea ceu temulenti colebant. Porrò qui à peccato deflectit, itidem exurgit. iacens enim reflecti non posset: & confitens mordet diabolum ore suo, quo confitetur. Et expergefactus ex alta in soporem delatione, qua detinebatur à voluptate, insidiatur iam per ieiuniũ, corporis humi cubantis castigationem, precationẽ: diripiens ipsum, & alios ad salutem ducens & verbo & exemplari quod in sese exhibet. *Quia deprædatus es gentes multas, deprædabuntur te omnes relicti populi,*
E *propter sanguinem hominum, & impietatem terræ & ciuitatis, & omnium inhabitantium ipsam.* Multos, inquit, tu deprædatus, veruntamen à paucis extra tyrãnidem tuam relictis destruẽris, quos neq; sperabas tibi renisuros. Adeò diuinitus plaga tibi infligetur, vt qui abs te contempti fuerint, te excellãt, veluti deo prorsum illos confortante, indenteque robur. Patieris autem hæc propter victimas & cædem quã edidisti hominum, & propter impietatem & flagitia quæ commisisti, omnẽ terrã omnẽq; ciuitatẽ vastãs, ac suis habitatoribus orbans. Proinde à Cyro hæc passus est Babylonius, siue imperium eius. A sanctis verò satanas, qui spolians homines per seducentem voluptatem, per illos rursum spoliatus est, atque Christo ingresso in domum eius, siue in mũdum in quo habebat robur,
F diripienteq; vasa eius, quibus vtebatur ad omnem propriã efficaciam suam & operationem. Spoliatus est etiã per apostolos, qui ex reliquiis electorum Israelitarum existẽtes, omnes satanæ subiectos liberabãt. *Væ qui auide possidet facultates malas domui suæ, ut ponat in altitudinem nidũ suum, ut contegatur manu malorum.* Indignatur Babylonio tanquã auaro & circumscriptori. Dicere autẽ queas, quòd & lugeat ipsum. etenim vere miser est, & luctu dignus, qui plura appetit. Proinde & ille auidè expetebat facultates malas domui suæ: vel auarus erat auaritia mala domus suę, hoc est, propter imperium suũ & regnum, vt hoc eximiũ, altum & præpotẽs cõstitueret vt nullo tentari malo posset: vel vt domum suam regiam splendidam faceret, & auro prçclarã, vtq; sublimẽ ipsam extrueret, vt ita vndiq; tutus & insidiarũ exors fieret. Dixit aũt nidũ ex me-

taphora

taphora auium nidos suos in alto collocantium,vt ne facilè A pulli earum intercipi queant per insidiatores. Subindicat iuxtà mentis eius sublimitatem & elationem. Est etiam bona excellentia,seu plura habendi cupiditas, quando in virtute quispiam superior esse voluerit, & quando pauca huc impenderit,plura inde recipere cupiat.

Consuluisti in ignominiam domui tuæ. Altitudo, inquit,hæc quam adeptus es ex auaritia domui tuæ, regnoque tuo, ad maiorem ignominiam vertetur tibi. Quo enim præclarior es,hoc in maiorem tibi contumeliam cedit, qui à tanto talique splendore excidas. Hæc ad omneis quidem auaros dicta sunt,& circunuenientes alios. Atque vtinam hæc audiant,& commoditatem ex eis capiãt. Hæc etiam dicta sunt B de spititu desertore,qui deo maior esse gestiit, ac humanam sibi subdidit naturam. Qui posuit quidem in altitudinem domum suam, & nidum, hoc est peccatum:in ipso enim quiescit. Nidum verò instar auis habere dicitur, propter principatum & potestatem quæ ei est in aëre, ac propterea quòd ostentationem, fastum, & ardua spiret. Atqui huiusmodi domui suæ contumeliam decreuit & acquisiuit. Quando enim peccatum ad fastigium perduxit,ac ad summam malitiam peruenire persuasit,nimirum alios homines ad nullam non peccati speciem impellens, ac Israelitas vt complerent mensuram patrum suorum,& eorum qui & prophetas & Christum occiderant,tum ignominia est affectus, C & pudore suffusus.

Confecisti populos multos, & deliquit anima tua. Hoc est,consummasti,vel funditus cum summa pernicie perdidisti:quod suprà dixit,consummationem in hamo extraxisti. Neque destitisti a peccãdo,verùm hodie delinquit anima tua,ad maiorem plura habendi cupiditatem progrediens. Vel quòd post confectionem populorum multorum,superbia languisti, vt vel contra deum rabidus esses,id quod verè est animæ peccatum. Præterea vani doctores circunueniunt circunuentione mala,auellentes à sana doctrina discipulos post sese,vt ædes suas,& non dei(quas ecclesias vocant)altiores & præclariores reddant,eò quòd turgida loquantur: quibus tamen sibi ignominiam struunt,ecclesia,quæ reuera est domus dei,fortiorem sese monstrante,quandò & conficiunt tales populos multos, ecclesiæ anathemati ipsos obnoxios constituentes,

D qui est finis & exitus omnis hęretici, nimirũ separatio à deo.
Hanc ob causam lapis ex pariete clamabit, & cantharus ligneus uociferabitur. Consueuit scriptura inanimis & sensu vacantibus & ratione, vocẽ attribuere, nõ quòd sonare verba queãt, verùm quòd veluti per ipsas res tantum non clament. Hanc
Esaiæ. 23 ad rationem Esaias ait: Erubesce Sidon, dixit mare. &, Cœli
Psal. 18. narrant. Et quod præsenti loco magis est accommodum, Do
Lucæ. 19. minus dixit Iudæis quum pueri eum commendarent: Amen dico vobis, si cõticuerint illi, lapides clamabunt. Proinde ad Babyloniũ ait: Nedũ sermonis participes, verũ & inanimi lapides, & irrationalia, vt canthari, vociferabũtur aduersus tuã dementiam & infamiã. Et quî hoc fiat, dicemus. Nabucho-
E donosor Iudææ domos & vrbes vastabat, diruebat incendebátque. necessario igitur lapides decidebant & ligna, scarabæos paruos (nam illi κάνθαροι vocantur) vel tineas habentia, vel teredines, ex quibus & ædium & ciuitatum vetustas constabat. Hæc igitur suffossa, ignique succẽsa, propheta vociferatura dicit aduersus eius crudelitatem. Animaduertendum quòd pro voce cantharus, Symmachus connexionem lignorum posuerit. Fortasse igitur veteres, trabium complexũ culmina sustinentium, cantharos nominabant, quia sibi superpositum tectum ferrent. Ad hæc omnis lapis ex Iudaico templo sublatus, clamabit dei potẽtiã. Iã qui in peccati fimo
Gala. 5. hactenus volutatus fuerit, vbi lignũ crucis apprehẽderit, cla
2. *Cor.* 13. mabit: Absit à me vt glorier, nisi in cruce domini mei Iesu
F Christi, per quẽ mihi mũdus crucifixus est, & ego mũdo. & illud: Christus etsi ex infirmitate mortuꝰ est, viuit tamẽ ex potẽtia dei. *Væ qui ædificat ciuitatem è sanguinibus, & parat urbem per iniuriam. Nonne hæc sunt à domino omnipotente?* Luctibus & lamẽtis verè dignus est, qui ex iniustis victimis & cædibus regnum suum amplificat: qualis & Babylonius fuit, è sanguinibus & præliis extruẽs vrbẽ Babylonẽ, vel totã ciuitatem sibi subiectam altiorem & opulentiorem faciẽs atq; parans, autumans sese firmã eã, ac nullis turbationibus expositam redditurum, adeóq; inuictam, per hoc quòd iniustas opes & potentiam colligeret. Hæc autem non sunt à domino, hoc est, non imperauit ista neq; lege sanciuit ea dominus, neq; ipsi placent. Aedificauit ciuitatem satanas in sanguinibus, quando instituit rempublicam & administrationem sacrorum idolis destinatorum: parauitq; vrbem iniuria, quando persuasit hominibus

minibus degere ſub auaritia & circunuentione, ac ſimplici- A
ter viuere in voluptate ac deliciis, quæ eſt iniuria & iniuſtitia, dũ qui melior eſt inter nos, iniuriam patitur à peiore. *Et defecerunt populi plerique in igne, & gẽtes multæ exanimatæ ſunt.* Planum iam facit qũo ædificarit Babylonius in ſanguinibus & iniuriis. Etenim populos multos, inquit, incendiſti, ciuitates eorum & regiones comburens: & gentes multas puſillanimes reddidiſti, hoc eſt, vt ob calamitates quibus per te affligebantur, renunciarent potentiæ ſuæ, & vires ſuas reiicerẽt. Defecerunt ergo gentes multæ in igne, quo accendebant & comburebant victimas ipſis idolis. Atqui deſtituuntur etiam viribus in igne indignationis & furoris, qui à potentiſſimo Babylonis rege vincuntur. *Quoniam implebitur terra cognitione domini, ueluti aqua multa cooperiens maria.* Quædam exem- B
plaria habent, impleta eſt: quod ipſum etiam pro implebitur intelliges. Poſtquam igitur ſuprà dixit, Væ, nunc cauſam adducit, & infit: Propterea Vę dixi, quoniam cognoſcetur in te potentia dei, & vniuerſa terra cognoſcet dominum, ceu iuſtè iudicantem. Et quemadmodum copioſa lympha cõtegens maria, hoc eſt inundans & ſuperbulliens, in omnem hincinde locum effunditur, conſimili ratione cognitio domini exuberabit, & ſuper omnes fundetur: perinde ac Dauid ait: Co- *Pſal. 9.*
gnoſcitur dominus iudicia faciens, in operibus manuum ſuarum comprehenſus eſt peccator. Quum enim peccator in illis ipſis quæ perpetrat, deprehenſus fuerit, tum dominus iudicia faciens omnibus innoteſcit. Prædicit autem venturam etiam per Chriſtum ſuper vniuerſum terrarum orbem cogni C
tionem dei, itidem vt ipſe dominus ad patrem inquit: Manifeſtaui nomen tuum hominibus. Prius enim ſolis Hebręis co *Iohan. 17*
gnitus erat, neque illis interim vt pater filii, neque vt productor ſpiritus, verùm ſimpliciter veluti deus & autor vniuerſorum. Per Chriſtum autem cunctis mortalibus manifeſtatus eſt, etiam ad vltimos vſque orbis terræ fines, per etiã perfectam gloriam, tanquam filii & ſpiritus principium. Maria itaque gentium ob incredulitatem amara, inundare fecit & contegi aqua (quæ bibi queat) diuinæ cognitionis, adeò vt in ipſam tranſmutarentur. Porró dominus ipſe in ſcriptutis fluuius dictus eſt, imò & torrens appellatur, vt eo in loco: Ec *Eſaiæ 66*
ce ego ſuper illos affluam vt fluuius, & quaſi torrẽs inundãs gloriam gentium.

Væ

D *Væ ei qui bibere dat proximo ſuo mixturam turbidam, & inebriat, ut intueatur in ſpelæa ipſorum. Saturitatem ignominiæ poſt gloriam bibe.* Rurſus Babylonium calamitoſum reddit, dum inquit: Bibere dabas ſupplicia & pœnas proximo, id eſt omnib⁹ hominibus ex eodem luto conditis, vel contribulibus & cognatis tuis mixturam ſeu perverſioné turbidã, hoc eſt turbidum potũ, ceu fontis inuerſioné paſſi, ſiue cõturbati. Et inebriabas eos per punitiones, vt ſubindicarét tibi ſpelæa, id eſt occulta loca in quibus defoſſos ſeruabant theſauros, vt inſpiceres eos. Eam ob rem & ipſe iam bibe potum ignominiæ adusque ſaturitatem. nõ enim leui contumelia afficieris, ſed ingẽti planè. Ratio eſt in prõptu, quòd ex ingenti gloria ad ignominiam lubricè caſurus ſis. Tradũt Hebræi, ꝙ Nabuchodo-
E noſor abducens gentium duces in ſuã terram, introduxerit iuxtà in ſuam regiam, atq; illic forti parato & permixto potu eos inebriatos ad ſaltãdum cõpulerit. Qui dũ mouerẽtur, ac interdũ caderent, occultá q; corporis, vt veriſimile eſt, nudabãtur, miras inde delicias & voluptatem capiebat, & in riſum ſoluebatur Nabuchodonoſor. Corporis itaque ſecreta, ſpelæa nominauit propheta. Alii interpretes pro ſpelæis nudationem reddiderunt, vt intueatur in nuditatem ipſorum. Præterea diabolus hominibus, qui proximi eius ſunt quantum attinet ad rationalem naturam, propinauit permixtionem turbidam, conturbans mentem ipſorum, & peruertẽs atque commiſcens notitiam, quam eis à natura deus indidit, boni & honeſti: inebriánsque voluptatibus, vt corda ipſorum veluti ſpeluncæ iſtius latronis facta, eum pro ephoro &
F obſeruatore ſuo habeant, attendentem ſedulò & obſeruantẽ nequa ratione bona cogitatio vel ratiocinatio ingrediatur. At poſtquam aqua cognitionis dei ſuper terram exuberauit, ac torrens deliciarum, nempe Chriſtus, prædo iſte abunde ignominiarum retulit, ſatisque contumelia deturpatus eſt. Siquidem ex omni potentia ſua excidit, vt nullus vſquàm idolorum cultus remaneat, nec amplius iſte latro, ceu nu-
Eſaiæ. 10 men, malis feriat, perinde atque Eſaias ait: Ablegabit dominus ad honorem tuum ignominiam. Hæreſiarchæ item potionem miſcent appropinquantibus ſibi diſcipulis, turbidam nimirum inuerſionem, inuertentes genuinum ſcripturarum intellectum, vt in ſpeluncas ſuas ſiue ſynagogas vel conuentus intueãtur. Iam & corda ipſorum ſpelæa dici queant,

Euangelii

Euangelii Christi cognitionis lucem non accipientia , qui A
sol est iustitiæ, vt quæ serpentibus & reptilibus referta sint,
hoc est prauis & venenatis cogitationibus. *Et tu cor cõcutere, atq; mouere.* Cordi Babylonii hęc loquitur. Quoniam iã antea per te multi cõsternati sunt, nũc igitur tu, q nũquàm sperasti vt aliquo terrore tẽtareris, vt ve à felicitate tãta excideres, quã perpetuò inuiolabilẽ arbitrabare, ac ꝓpterea induratus eras: nũc inquã corde cõcutiare, hoc est, intellige ꝙ felicitas tibi tua exciderit, ac sensum aliquẽ accipiẽs eorũ quę aduersum te euenięt, ab arrogãtię statu concutere, ac trepida tremore quodã, & mœrorẽ assumẽs, & animi in meliorẽ statũ permutationẽ. Quòd verò minimè pauci in felicitate rerũ B
q; copia cõstituti, nullo vnquã tẽpore sese quassandos & cõmouendos existimẽt. Dauid testimoniũ profert, inqens: Ego *Psal. 29.*
aũt dixi in exuberantia mea, haudquaquã cõcutiar vllo vnquã tẽpore. Nec reputaui mecũ, ꝙ tu decorẽ meũ & splendorẽ cõfortasses, ac stabilem hactenus esse feceris, nõ ꝙ ego dignus forẽ, cæterùm quia tu volueris . Domine, inquit, iuxta voluntatem tuam prębuisti splendori meo vires. Auertisti autem faciẽ tuam, & factus sum cõturbatus. Proinde hortatur Babyloniũ, vt turbationẽ perferat, ac felicẽ illũ, qui dũ à deo flagellatur, turbatur & concutitur à malitia: nec dicit, fortis ego sum, ista nõ curo. *Gyrum duxit super te poculum dextræ domini.* Eapropter, inquit, moneo te vt cõmouearis ac trepides, ꝙ iusta dei vindicta super te venerit. hãc eĩn calicem diuinæ C
dextræ nominat. Sæpe autem aliàs multis in locis pœna calix dicitur, aut poculum. Iam qui biberit, & perfusus temeto fuerit, cõcutitur. Quid uerò est, gyrũ duxit? hoc est , circũtulit, vel circũlatũ est à dextra, vt effugere illud nõ possis . Vel quod æquè atq; cyathus in symposio ad omnes compotores per circuitum transit, sic diuina sese vltio gerat. Antea nanq; alia regna pertransiit, puniẽs illa & inebrians dextra illa calamitatibus: circulo aũt perfecto, ad te vsq; etiam tandẽ peruenit, vt te iam ebibere oporteat hoc poculum , quod dextra tibi domini propinat. Nec fieri potest vt hîc præterfugias, manum enim eius excelsam quis auersabitur? *Et collecta est ignominia ad gloriam tuam.* Quemadmodum quando felix eras vndiquaque gloria tibi cumulabatur , & à diuitiis , & à fortitudine & intellectu , & multitudine subditorum , ac id genus consimilibus? sic nunc ignominia colligetur tibi à

paupertate

D paupertate, à metu, ab ignorantia, à defectione subditorum, ac talibus omnino simpliciter. A quibus enim celebris & magni æstimatus est, ab iis nunc dehonestatur, ab illis destitutus. Quia verò dominus in corde terræ triduum apud inferos demoratus est, ad hoc ipsum cor ait: Concutere & commouere: primùm quidẽ motu facto, dum exhalaret animã, quando & monumenta sunt aperta: deinde quòd veluti totus inferni principatus sit concussus, ac æreæ contritæ portæ. aduenit enim captiuis prædicare dimissionem. Affert i-
E gitur: Quoniam circundedit te poculum mortis, quod bibit dextra domini, ipse videlicet Christus Iesus. Quare quos dum tibi integræ vires starent, deuorasti, rursum expuisti, & factus iuxtà inglorius, per gloriam Christi, qua humanã naturam retinuit conseruauítque. Destructus est nanque extremus hostis, gloria mali, & iactatio malitiæ, iuxta illud: Quid gloriaris in malitia? Quando verò indignè tulerit malitiæ & vitio se obnoxium, collegerítque sese, tum ignomi
Psalm. 51 niam putat priorem gloriam. *Nam impietas Libani cooperiet te.* Libanus mons Phœniciæ syluosus & odorus preciosis arboribus exuberans. Assimilat igitur scriptura monti huic vrbem Hierosolyma, ceu maximam, & eam quæ cunctis anteferatur, ac multa bona fragrantia propter san-
Psal. 103 ctos homines refertam, perinde ac Dauid ait: Cedri Libani quas plantasti, illic passerculi nidulabuntur. Quilibet enim sanctorum cedro similis est, eò quod, in altum tollatur, eósque
F suscipiat, qui ab eo institui volunt, eísq; fiat protectio. Quia ergo Hierusalem incendit vnà cum diuino templo Babylonius, impietas, inquit, in Libano, quæ est Hierusalem, commissa, conteget te. *Et calamitas bestiarum perterrefaciet te.* Bestias, Cyri copias & exercitus vocat, ferinum in morẽ sese gerentes, ac bestiarum instar sæuientes. Proinde afflictio calamitàsque quam Cyrus adducet tibi, trepidationem tibi iniiciet, hoc est, humilem, timidũ & inaudacem reddet. Olim etiam reuera multa erat in Libano impietas, idola propter, quorum illic vigebat cultus. Altiora enim montium iuga scãdebant dæmonibus addicti, vt illic facilius dæmonibus conuersarẽtur. Eius cultus causa diabolus coopertus est abysso. adeóque inferno traditus, ac quæ sub ipso sunt bestiæ & venenata, hoc est mali spiritus, afflicti sunt, flagellati videlicet Christi nomine. *Propter sanguinem hominum, & impietatem*

terræ

terræ & ciuitatis, omniumque in ipſa commorantium. Rurſus iure A vltionem à domino imminere oculis ſubiicit, quódque haud citra rationem aut iniuſtè hæc patiatur, verùm propter ſanguines, inquit, & impietates quas faciebat, omnem terram & ciuitatem ciuibus & incolis exuens. Hæc etiam domini interemptoribus conueniunt, ſanctorúmque hominum, qui ignominia affecti ſunt, & calicem iræ dei biberunt, & ad ærumnam à beſtiis, Romanis nimirum militaribus copiis redacti ſunt, propter ſanguinem tum prophetarum, tum domini, eiúſque diſcipulorum. Siquidem iſti interemptores impij fuerunt in Libanum, bene fragrantem nimirum eccleſiã, quæ terra dei eſt & ciuitas. *Quid prodeſt ſculptile ei qui ſculpſit ipſum? Finxerunt ſibi conflatum quippiam, nimirum apparentiam uanam. Confidit in fictili ſuo qui finxit illud, dum facit idola muta.* Babylonij, Cyro aduerſum illos belligerante, ad idola & B præſtigia & incantationes conuerſi ſunt, eam ob rem deridet eorũ propheta dementiam: quandoquidem veri dei templum flãmis tradiderant. Confidebant autem idolis, quæ ipſos ab hoſte vindicare non poterant. Idolorum autem, quæ ex metallica materie parata erant, quædam ſculpta fuere, quædam fuſa & ducta, omnia tamen per conflationem ignis. Etſi ſculptilia peculiarem quandam formam haberent, cuncta tamen in ſe plena & ſolida extiterũt, nihil in ſeſe vacui admittentia. Fictilia verò ſunt commiſſa & connexa, intrinſecus alia materie referta, vt pice, vel cera, vel luto. Fiebant & ſculptilia lignea, & lapidea, & conſuta. Sunt & quæ picto C rum manus coloribus informabant. Quum igitur ſpeciatim ſculptilium & ductilium mentionem feciſſet, generatim iuxtà intulit, vt faciat idola muta. Per dictionem enim facere, omnia comprehendit, quomodocunque & ex qualicunque materie facta. Fortaſſe autem finxit & fictile, hoc ſignificat veluti ſi dicamus: Fecit deus terram: & rurſum: Aridam manus eius finxerunt. Eſt autem ſententia huiuſmodi: Fiduciã collocat qui finxit, in fictile ſuum: ac propterea imagines faciunt, quò plures fecerint, hoc ſe maiorem commoditatem aſſecuturos ſperantes. Dicens phantaſiam, hoc eſt, imaginẽ quæ apparet, appoſuit vanam, eò quòd & vera ſit apparitio: ſiue quando quæ viſa ſunt alicui, denuo prodeant & oriantur apud ipſum, qualia fuerint antea: vel quòd ſcriptura apparitionem ſplendorem appellet etiam. Quum igitur

D tur multi ſplendores ſubſiſtant, vt qui ſint rerum exiſtentiū, ipſe idolorum ſplendor non ſubſiſtit, vt qui ſit rerum non exiſtentium: propterea imaginem ſeu apparitionem mendacem dixit. *Væ qui dicit ligno, Euigila & excitare: & lapidi, Exaltare, quum ſit apparitio tantum.* Luget eos propheta, qui in extremis calamitatibus nō ad eū qui ſeruare queat, confugiūt, ſed ad ligneas & lapideas imagines currūt, precantúrque vt veluti ſopitę expergefiant & exurgāt aduerſum hoſtes: vires ſuas eximias & inuictas demonſtrantes. Obſerua hîc vt non dixerit ligneum vel lapideum idolum, verùm ſimpliciter lignum & lapidem, ad maiorem contumeliam. Quanquam enim ſpeciem gerat hominis, attamē lignum manet & lapis: ſpecies autē ſeu figura quam præ ſe fert, noua eſt apparitio,
E vt pauloante commemorauit. Nec enim opus erat repetere.

Hoc autem eſt ductile auri uel argenti. Obſcurum videtur hoc. Quum enim dixiſſet lapidem & lignū, ſubintulit, Hoc verò eſt ductile ex auro & argento. Proinde lapis & lignū, ductile eſt auri & argenti? Haudquaquam, ſedenim hunc ad modum intellige: Aliæ quidē imagines ſunt ligneæ & lapideæ, hoc verò eſt ductile, pro, aliud verò eſt ductile, ſeu idolum ductum ex auro & argento, vel fuſum. *Et omnis ſpiritus non eſt in ipſo.* Pro, nullus ſpiritus eſt in ipſo, neque naturalis, neque ſenſibilis, neque rationalis. *Dominus autem in templo ſancto ſuo: metuat ſibi a facie eius uniuerſa terra.* Imagines, inquit, mutæ ſunt & imbecilles, neminem iuuare poſſunt:
F dominus autem veluti templum quoddam habet ipſum cœlum, & in illo commoratur, ceu ſanctus in ſancto. Demoratur etiam in templo Hieruſalem vrbis, quod qui in idola ſua ſpem locat, incendit, pro quo maleficio pœnam luet. Quòd ſi in cœlis habitat, omnis terra vereatur faciem eius, hoc eſt, præſentiam eius, & conſiderationem noſtrorum operū, & nemo ſit contemptor dei, neque arrogāter agat, ad ea quæ Babylonio contigerunt, defigens oculos. Templum domini etiam corpus eſt, quod è ſancta virgine ſibi ipſe compaginauit, quod etiamnum templum immoratur. Omnes igitur terrena ſpirantes, metuant ſibi à facie ipſius, ſecundi opinor aduentus, quando terribilius quàm antehac, veniet viſitare opera noſtra, non in rectum transferre, non emendare.

Preca-

Precatio Habacuc prophetæ cum cantico. A

CAPVT III.

D*Omine audiui auditum tuum, & cõterritus, sum: intellexi opera tua, & obstupui.* Transformans & figuris illustrans admirandus vates sermonis sui characterẽ, nempe interrogatione & responsione, ac quærens quur nõ puniat de⁹ contẽptores: vbi ergo didicit ꝙ pœna nõ sit perpetuò defutura, neque semper differenda, enimuero Iudæos quidem per Babylonios, Babylonios verò castigandos esse per Persas: ad laudem cum cantico sermonem transfert, precans simul & celebrans & admirans dei iustitiam, inenarrabiléſq; dei ordinationes. Orationis autem & precationis habitu interim futura etiam vaticinatur. Ait ergo: Audiens ego quæ dixisti de transgressoribus in Hierusalem, ꝙ Babylonio tyranno tradentur, ac de illo ipso impio quòd Persis dedetur, perterrefactus sum, quòd adeò peccatores ad interitum funditus tradas. Nihil eorum quæ abs te fiunt domine, citra rationem fit. Obstupesco considerans iudicij tui iustitiam. Poterunt etiam hæc de Christi mysterio dici. Postq̃ enim meminit Babyloniorũ abolitionis, quã Cyrus efficiens Israelitas liberauit, deinceps ad generaliorem & secretiorem (quã dominus noster Iesus Christus nobis peperit) libertatẽ & liberationẽ recurrit, liberans nos à satanę potestate. Tum ita vates ad patrem verba facit, Audiui pater, domine mi, te reuelantem mihi incarnationem vnigeniti filij tui, & perterritus sum & admirat⁹. Quomodo terra capiet illud, quod nusquam capitur? Porrò reputans apud me intimius & exactius opera tua quæ facturus es, corpus ipsi effingendo ex virgine per spiritum sanctum, & signa, & id genus alia, quæ ipse per tuum nomen faciet, obstupui. Ad hæc, ad filium ita dicere queat: Quoniam audiui de te famam quandam (suprà enim dixit: Audiam omnino quid loquatur in me spiritus) & intellexi opera per quæ operaberis salutem humanæ naturæ, præterea & crucẽ & mortẽ, & resurrectionem & assumptionẽ. Et obstupui planè, demiratúsq; sum, quomodo cõtraria conuenire possint, nempe corpus cũ incorporeo, mors cũ vita, cũ morte resurrectio, quõ corpus in cœlis collocabitur?

B (margin, at "per Persas… transfert, pre-")

C (margin, at "nusquam capitur")

hæc

D hæc enim omnia prorſum plena ſunt ſtuporis admirationíſque. *In medio duarum uitarum cognoſceris*. Duæ vitæ ſunt, & præſens & futura, quarum medius ipſe deus iuſtus iudex demonſtratur, alios quidem hîc puniens, vel etiam glorificās, alios verò meris ſuppliciis in futuro ſeculo venturis, vel quietudinibus etiam recondens atque deſtinans. Quidam hîc nō vitas, ſed animalia per prophetam dici intellexerunt, Cherubim videlicet gloriæ, quæ obumbrabant propitiatorium, alterum quidem à dextris, alterum à ſiniſtris: è quorum medio diuina vox egreſſa, principi ſacerdotum dei voluntatē indicabat quando penetrale ingrederetur. Eſt autem & dominus Ieſus aſſumpta humanitate propitiatorium noſtrū factus, vt apoſtolus teſtatur, tanquam animam ſuam pro nobis ponens, nóſque deo patri reconcilians. Quia verò deus ſub Cherubim ſtipatus manet, ideo dicit: O domine, tu verè noſtrum propitiatorium eris. Te enim præſignificabat in medio duorum Cherubim ſtans legale illud propitiatorium. Alij per duo animalia Babylonios & Iudæos intellexerunt, quorum in medio iuſtitiam facere cognitus eſt. Nouimus & alias illuſiones, à quibus ob ſaturitatem abſtinebimus. *Dum appropinquauerint anni, agnoſceris: cum aderit tempus demonſtraberis.* Et omnibus demonſtraberis, quòd iuſtus ſis & verax. Hæc de domino noſtro Ieſu Chriſto etiam dicit. Appropinquant anni conſummationis, ac prædefinitum incarnationi tuæ tempus iam adeſt: quod tum erat, quum vitia ad ſummum faſtigium perueniſſent, & nihil intētatum ſatanas reliquiſſet. Verùm quum omnes peccaſſent, orbatíque eſſent gloria dei, & ne vnus quidem iuſtus relict' eſſet, tum agnoſceris ac demonſtraberis, qui nunc in vmbris & figuris prædiceris. *Dum turbatur anima mea ira, miſericordiam recordaberis.* Humanæ naturæ perſonam induens propheta. Quum turbata, inquit, fuerit anima hominis per iram tuam caſtigati, tum miſericordiam denuo recordaris, perinde ac Iſraelitarum Babyloniis traditorū rurſum es miſertus. Humana natura turbationem etiam paſſa eſt, dum ob prẹuaricationēm mandati & inobedientiā ei ſuccéſeret deus, adeò vt mortalitati ſubiiceretur, ſicuti Dauides etiam ait: Auertente te faciem tuam turbabuntur, & in ipſum reuertentur puluerem. Atqui rurſum es miſertus eius, & incorruptibilem in te & immortalem demonſtraſti, quemadmodum idem rurſus ait:

Margin notes: ζώων / ζωῶν. — Rom. 3. — E — F — Pſal. 103 — Ibidem.

ait: Emittes spiritum tuum, & creabuntur, & renouabis faciem terræ. *Deus a Thæman ueniet, & sanctus a monte umbroso & aspero.* Thæman alij quidem austrum, alij verò Africũ interpretati sunt. Vaticinatur autem propheta, quod ex Bethleẽ veniet Christus, quæ ad australem & Africam plagam respectu Hierosolymorum sita est. Montem verò opacum seu vmbrosum, ipsam eãdem Hierusalem appellat. Asperum seu hirsutum ac intonsum ideo, quod veluti diuinis donis & virtutibus sanctorum in ipsa recubantium spirantiúmque floreat: opacum vel vmbrosum, quòd veluti nebula, ac iuxtà diuina gratia super eam & in ea vmbram faciat, illam ceu vmbra circũdet, ac tãquam in protectione cœli commoretur. Porrò deipara virgo mons est etiam asper, vt in quam ferrum cogitationis sordidum virus habentis non ascenderit, neque humanæ manus vel operationis vt virginitatem eius resecet. Opacus & vmbrosus mons illa ipsa etiam vocatur, quòd spiritus sanctus descenderit super ipsam, & virtus altissimi eam obũbrauerit. *Diapsalma.* Diapsalma vox est quam Græci interpretes reddiderunt pro Hebræa dictione Sela. Significat autem (vt peritioribus Hebræis placet) quandam peculiarẽ obseruationem eius rei quæ illic per spiritum propheticum dicitur, quasi dicat: Res nõ est parua, quare imis eam sensibus reponite. Et quia hęc est prophetia de incarnatione filij dei, pulchrè apponitur Sela, græcè diapsalma. *Operuit cœlos uirtus eius, & laudis eius plena est terra.* Etsi factus est homo vnigenitus dei filius, & per hoc angelis minor visus & inferior, attamen virtus eius, hoc est gloria & maiestas, supra cœlos est, hoc est supra angelos, qui in cœlis sunt. Ad quem enim horũ dixit: Filius meus es tu, sede à dextris meis? Vel quòd splendidior ipso cœlesti est lumine. Præterea vniuersa terra tum vberius agnouit eum dominum & herum, quãdo est incarnatus: euehisq; ipsum præconiis ceu vnigenitum, & eiusdem cum patre essentiæ filium. Deinde quando cum carne supra nubes conscendit, operuit cœlos obtexítque, tumque ipsum vberius terra deum cognouit. *Et splendor eius tanquam lumen erit.* Splendor, inquit, quem demonstrabit nobis Christus (cognitionem dei & vitam deo placentem intelligens) ceu lumen erit, hoc est non obscurum, neque imbecillum, vt Mosaicum, illud enim vmbram habebat, sed merum lumen & immixtum. Propterea & propheta dixit, Illuminare Hie-

Esaiæ. 6

C rusalem,

D rusalem, venit enim lumen tuum. &, Populus sedens in tenebris, vidit lumen magnum. Præterea carnis ipsius fulgor, tãquã diuinitatis lumen erit in monte Thabor: siquidẽ in carne deitas effulgebat. *Cornua in manibus ipsius, & posuit dilectionem fortem roboris sui.* Non solum, inquit, lumine doctrinæ vsus, veritatem demonstrauit, & vita sua & institutione, verũ etiã plurimas vires, admiranda multa faciens, exhibuit. Cornu autẽ omnino, potẽtia multis in locis dicitur. Cornua enĩ animantibus sunt armorũ & scuti vice. Tandem pro nobis etiam mortem obiit, quod maximę eius potentiæ signum est: quoniam per mortem, mortem aboleuit. Vtraque hæc fecit, vt suam erga nos dilectionem & fortem & magnam ostende
E ret. Maiorem enim hac dilectionem nemo habuit, q̃ vt animam suam impendat pro amicis suis. Quia verò cornua &
1.Re.2. de rege accipiuntur, vt eo in loco: Exaltabit cornu Christi
Psal 47. siue vncti sui: ac de fastu, ut quum ait scriptura: Ne leuate in altum cornu vestrum: asseuerant quidam vatem hîc dicere, quòd regna dæmonum & superbię in manibus eius sint, hoc est, in potestate eius, perinde ac in eo loco manus pro pote-
Psal. 30. state accipitur, vbi scriptura inquit: In manibus tuis sortes meæ: ꝓ eo qđ est, in potestate tua. Quoniã aũt dæmones subuertit & subiugauit iã tũ quũ diceret: Iudiciũ est mũdi, nunc princeps mũdi eiicietur foras: impẽdẽs animã suam pro nobis, fortẽ suã erga nos dilectionẽ mõstrauit. Porrò dilectio ipsa nõ imbecillitatis sed roboris erat. Non enim ceu imbecillis passus est, sed voluntarius, qui in crucẽ etiã sublatus, propriã
F ostendit potentiam, solem obscurans, terram concutiens, monumenta aperiens. *Ante faciem eius proficiscetur sermo.* Non carebit, inquit, testibus, verùm stabilem testem habebit propheticum sermonem. Ante enim incarnatam eius dispensationem propheticus ipsum sermo prædicabat. Iohannis itẽ prædicatio
Matth. 3 dicatio dum inquit: Veniet fortior me post me. Dein quum natus esset, venerunt magi, & multa de eo fama vulgata est. Posthac exiit nomen eius in vniuersam Syriam. Tum ad omneis domino subditos sermo progreditur, & nihil est absque sermone & verbo dei: Quia verò & facies domini terribilis eius præsentia dicitur, vt illic: Facies domini super fa-
Psal. 33. cientes mala: intelliges & considerabis: quòd antea testificatur nobis, & prius quænam sint agenda subindicat, deinde
Iohan. 15 præsto est cuilibet, iuxta laborem persoluens. Nisi enim venissem,

nissem, & locutus eis fuissem, peccatum non haberent. A

Et egredietur pedibus suis ad institutionem. Postquam præmisit verbum ad eruditionem & institutionem hominum, ipse tandem etiam venit, pedibus prophetici sermonis. Vel quòd erudiat & castiget tandem nos, qui iis quę per verbum suum nobis antea prædixit, & testificatus est, non obtẽperauerimus. Alij sic legerunt: Egredientur in campos pedes ipsorũ, voculam πεδία per ε tenue scribentes & ι, intelligentes omnia esse permeanda incarnato deo, veluti arua tam supina, quàm ea per quæ equi aguntur, & campos, nihílque ipsi impossibile esse. Poterunt autem & humiles corde, arua intelligi, qui ex cœlis semen accipientes, fructum ferunt ad centum, sexaginta, & triginta, de quibus Dauid ait: Arua tua implebũtur pinguedine, & valles abundabunt frumento. Deinde ostendens quòd de rationis consortibus campis & vallibus verba faciat, ait: Vociferabuntur & laudabunt. *Stetit, & mota est tellus: aspexit, & liquefactæ sunt gentes: confracti sunt montes ui, liquati sunt colles perpetui, profectiones eius perpetuas pro defatigationibus uiderunt.* Omnipotentiam dei ostendit, vt quæ nemini sufferenda sit. Simul enim stetit, & concussa est terra: intuetur, & simul liquefiunt ceræ instar omnes gentes, & montes franguntur à vi potentiæ eius: & colles æterni, hoc est, iam inde ab initio prædicati ob altitudidem & magnitudinem suam: & profectiones eius & vias quas ab æterno facit, vndecunque in hostes suos motus, videntes, tolerabiles viderunt, cæterùm planè laboriosas & afflictionis plenas, adeò terribiles erant. Considerabis etiam, quòd steterit in cruce, & mota quidem sit terra, montes autem veluti petræ confracti sunt: liquefactæ sunt autem gentes aut copiæ dæmonum, & colles idololatriam accipientes dissoluti sunt. Has profectiones eius & motus & operationes, quas ab æterno prædefiniuit propter labores quos in cruce sustinuit, factas, viderunt crucifigentes ipsum. Laborauit enim verè, & defatigatus est pro nobis cruci adfixus, & languit propter iniquitates nostras. Sed & terra, siue terram inhabitans natura hominum stetit in eodem, & concussa est: A magnitudine quidem passionum concussa prius, stetit veluti in posterum non concutienda. Commota est autem veluti translata è statu vitiositatis, & infractæ quidem sunt oppositæ vires duræ & superbæ. Liquefacti sunt autem colles,

πεδία, campi. παιδεία, institutio, eruditio. Psal. 64.

B

C

D hoc est primorum principum & scribarum & Pharisæorum
dignitates à seculo celebratæ, qui profectiones domini, quas
faciebat in Iudæa, æternas & perpetuas existẽtes, hoc est ad
seculi vsque consummationem memorandas: vel mandata
quæ dabat æterna existentia, & indissolubilia (profectiones
enim seu itinera mandata sunt, iuxta illud, Viam mandato-
rum tuorum cucurri) pro labore inspexerunt, hoc est onero-
sa omnino & intolerabilia existimarunt, quum tamen ille di
Matt. 12. xerit, Tollite iugum meum super vos, iugum enim meũ com
modum est: & onus meum leue. Et agite adeste, & ego refo
cillabo vos defatigatos ac depressos duris legis sermonibus,
cuius iugum neque patres eorum baiulare potuerunt. *Tento-
ria Aethiopum terrebuntur, & attegiæ terræ Madiam.* Post saluta
E res afflictiones, tentoria Aethiopum, non eorum qui re vera
Aethiopes, sed qui mente concipiuntur, caliginosam delibe
rationem habentium: mortalium dico animæ, in quibus, te-
nebrarum tentoriis morabantur, perterrefactæ sunt, & sub-
missæ sunt verbo euangelij: & attegiæ terræ Madiam, aman
tes videlicet fornicationis & voluptatis affectus. Israel enim
Madianiticis puellis fornicatus est, quando stetit Phinees,
& placatus est dominus, & cessauit quassatio. Porrò Madia-
næus valet, si interpreteris, condemnatum. Pulchrè autem tẽ
toria & attegias dixit. nam animæ mortalium temporaria
dæmonum habitacula fuere. Præterea voluptatis effectus &
operationes facilè dissoluuntur & transeunt, vti tentoria. In
super apostoli etiam verè Aethiopiam viderunt, & Madiani
ticam regionem visitarunt, diuinum annunciantes verbum.
F *Nunquid in fluminibus irasceris, uel in amnibus indignatio tua, uel
in mari profectio tua? Quoniam ascendes super equos tuos, & equita
tus tuus salutem adfert. Intendens intendes arcum tuũ super sceptra.*
Postquã suprà dixisset, ꝙ in cruce stans montes conterit, &
gentes liquefacit, nunc ait ꝙ non hominibus succensens hęc
facias domine, neque vt perniciem ipsis adducas, & funditus
perdas: siquidem amnes & mare, mortalium congregatio-
nes & varias gentes appellauit. Quin potius communi salu-
ti prospiciens, has passiones seu afflictiones demonstrauit.
Etenim apostolis quasi quibusdam equis vectus, per vniuer-
sam terram equitabis, non vt punias, sed vt serues. Non enim
venisti vt iudices mundum, sed vt mundus seruetur per te.
Atqui credentibus equitatio tua cedet in salutem. Quòd ve-
ro

rò ait: Arcum tuum fortiter & indubitanter intendes, ad tri A
bus Israeliticas, quæ non crediderunt, pertinet, eas enim sce
ptra nominauit. Quòd verò equi portãtes Christum sint a-
postoli, perspicuum fit ex eo quod Paulus ipse à deo audiue- *Actu.* 9.
rit dicente: Quoniam vas electionis mihi est, vt ferat nomẽ
meum coram gentibus & regibus, & filiis Israel. Illud verò,
Intendens intendes arcum tuum, non est dissimile his quæ
Dauid habet, Intende, inquit, & prosperum successum nanci *Psal.* 44.
scere. &, Sagittæ tuæ acutæ in corde inimicorum regis. Qui
dam, Nónne in fluminibus irasceris? sic intellexerunt: Sco-
pus, inquiunt, prophetæ est, ostendere quæ in nouo testamé
to contigerint, quæ sunt longè diuiniora & magnificentiora
iis quæ in veteri sunt gesta. Propterea etiam ait, non vt in ve
teri testamento, Amneis in sanguinem conuertisti, aut mare B
exiccasti, vt liberares populum tuũ ab sensibilibus inimicis
tuis, sic nunc facies, sed conscendes super equos, ipsos nimi-
rum apostolos, vt sceptra dæmonum destruas atque commi-
nuas. *Fluminibus rumpetur terra.* Quẽadmodũ coloni in fossas
& subterraneos meatus, & euripos, diuidunt aquas, irrigatio
nẽ terræ ita instituẽtes, sic tu, inquit, dñe, terrã ꝑparabis ad
susceptionem intellectualium fluuiorum, qui sunt apostoli,
vt sit quod dicitur: Propter flumina scindetur terra. Sũt qui
iuxta textum, terram fluuiorum ipsam Mesopotamiam acce
perint, mediam inter duo ingentia flumina, Euphratẽ & Ti
gretẽ. Mysticè ipsum peccatum est, quod mediũ est inter v-
dam & remissam vitam. Mesopotamia itaque rumpetur, hoc C
est, deiicietur, cadet, ceu murus existens Babyloniorum ro-
boris. Peccatum quoque rumpetur scindetúrque ense, quem
venit dominus iacere super terram. Fluuiorum tellus, ipsa e-
tiam est Hierusalem, quæ multos iã tum sanctos cõtinebat,
quos amnes nominauit. Vt enim verum existens lumen do
minus ipse, per participationem apostolos fecit lumen mun
di, sic & sancti dicuntur pariter flumina. Proinde ait, ꝙ ter-
ra iam olim fluuios habens quibus irrigetur, nunc rumpe-
tur ac veluti sitibunda satiscet, vt quæ non susceperit prophe
ticum sermonem, neque crediderit Christo. Nam si credidis
setis, inquit, Mosi, credidissetis etiam mihi. *Videbunt te, & ue* Iohan. 5.
luti in partu mœrebunt populi. Hoc duplicẽ ĩtellectũ habet. Aut
enim hoc accipies, ꝙ qui crediderunt populi, videbunt tuum
lumen, & veluti in partu dolebunt, hoc est cupiditatẽ & desi

D deriũ vehemens habebunt vt videãt regnũ tuũ, & parturiẽt tuũ timorẽ, vt spiritũ salutis pariãt. Vel ꝙ infideles populi intuebũtur gloriã tui præconij, & mœrore necnon labore cõ
Iohã. 12. ficientur præ inuidia, quales fuerunt qui dixere: En mũdus sequitur eũ. *Spargens aquas itineris*. Aquæ itineris sunt spiritualis & euangelici verbi gratiæ. Nã aqua profectionis, qua ad nos vsq; vnigenitus dei filius perrexit, spiritus est, quẽ dedit credẽtibus in se. Postq̃ igitur varij sunt spiritualis doctrinæ modi, vna aqua multæ fiunt, quæ dispergitur ac diuidĩ cuilibet pro sua habitudine. Nã diuisionẽ esse donorũ discimus, eundẽ autẽ spiritũ. Deinde proficiscens in vicos & ciui
Iohan. 7. tates dominus, aquã doctrinæ sparsit, illis profecto ad quos dicebat: Si quis sitit, veniat ad me, & bibat. Multi habent a-
E quas sermonis, sed non sunt profectionis, sed status, spirãtes virosum odorẽ & inuidiam. in seipsis enim isti bonũ habẽt, ipsum non in alios diffundentes, qui & assimilantur ei qui talentũ defoderat. Porrò qui bonũ habet, & in alios effundit, is aquas profectionis habet, & similis est ei qui nũmulariis talentũ suũ locat, quíq; opulentiorẽ dominũ suũ facit. *Abyssus dedit uocem suam in altitudine apparitionis suæ.* Permansit in assumpto tropo, sensuumque consecutionem obseruauit. flumina enim sacrosanctos apostolos appellans, mare gẽtes nominat, incredulitatis amarulentiam retinentes. Perinde ergo vt fluuiorũ in pelagus ingruentiũ, exonerantiũve, ingens sonitus & strepitus editur, marinis fluctibus cohibentibus arcentibúsq; insultũ & influxũ: hunc ad modũ diuinis aposto-
F lis gentes circumeuntibus, salutaréq; euãgelij Christi præconiũ afferentibus, turbæ aduersum ipsos mouebantur & seditiones ab infidelibus ipsis contradicentibus, extinguereq; tẽtantibus istam promulgationẽ: quemadmodũ Ephesi argentarius Demetrius fecit, Corinthi verò alij, & Hierosolymis Iudæi quãdo & Romanis Paulum tradiderũt. Proinde abyssus turbationis gentium, dabat altitudinẽ apparitionis & eleuationis fluctuum eius. Quidã hîc per abyssum, multitudinẽ credentiũ acceperunt, è fluminibus & aquis suprà dictis cõsistentẽ. Ipsa igitur abyssus, & altitudo apparitionis eius, hoc est alti in ipsa, & diuitiarum & gloriæ & autoritatis aspectũ habẽtes, dederũt vocẽ, cõfitẽtes dñm Iesum Christũ ore suo. *Eleuatus est sol, & luna stetit in ordine suo ad lumen.* Sol iustitię in altũ sublatus est in cruce, & nox facta est, ĩ qua luna ordinẽ suum

suũ obtinet vt luceat: siue q domino crucifixo ex gentibus ec A
clesia refulsit, & stetit in ordine suo ad lumen, hoc est proximè lucens apparuit, seruans ordinem proprii orbis. Sic cẽturio gentilis existens, filium dei confessus est crucifixũ, & qui cum ipso erãt. Iam & dominus ipse dixit: Quando exaltatus *Iohan. 12* fuero, omneis trahã ad meipsum. Sin autẽ sol est euãgelium, vide quando sublimatum est euangelium, & radij eius extensi sunt, tum & luna, hoc est lex stetit ad lumẽ. Tum enim apparuit spiritualis lex, quãdo spiritus ipsam interpretatus est. Sic & per allegoricum intellectum apparuerunt Agar & Sara. Sic & illud, Non colligabis os boui trituranti. de doctoribus ecclesiæ apparuit in lege scriptum & latum esse. Eum ad modũ cordis circuncisio demõstrata est, non corporalis quidem particulæ. Hãc sanè ordinationem & antea quidem ha- B
bebat lex, cæterũ occultabatur, ceu vmbra circa ipsam foret. Quando verò venit lumen mundi, tum stetit & ipsa in ordine suo. *Iacula tua proficiscentur ad splendorem fulguris armorum tuorum.* Diuos apostolos iacula vel sagittas apppellat, quæ profectæ sunt velut à forti quapiam & potẽti manu missę, vt figerentur in corde inimicorum regis, dæmonum videlicet, æquè ac Dauid ait: Tanquàm sagittæ in manu potẽtis, sic & *Psal. 162*
filij excussorum. Excussi sunt quidem & proiecti à facie dei, ipsi Iudæi. Horũ filij sagittę fuerunt potentis Christi, qui est virtus dei. Illi porrò ad splẽdorem fulguris verborũ, hoc est armorũ Christi profecti sunt. Arma verò Christi sunt, quib9 Paulus nos ĩduit, dicẽs: Induimini armatura dei, quę est tho- *Ephe. 6.*
rax iustitiæ, & galea salutis, & gladius spiritus. Atque hęc ar C
ma sunt splendida & coruscantia. lucet enim virtus in eo qui eam induit, etiamsi occultetur. Luceat nanque, inquit, lux ve *Mat. 5.*
stra coram hominibus. Apostoli igitur profecti sunt, docentes omnes gentes, vt ostenderent omnibus splendorem coruscationis armorum horum. *Intermissione imminues terram, & in indignatione confringens gentes.* Iudaicam, inquit, terrã desolari & vastari facies per Romanos, tanquàm incolę eius in te impij fuerint: & confringes, hoc est humiliabis Israelitas, qui gentium erga te sæuitiam & impietatem imitati sunt. Vel operationes terrestris prudentiæ imminues per iacula apostolorum tuorum, & gentium prudentiam, consilia, humiliabis, deiicies, subiugabisque. *Exiisti ad salutem populi tui, ut seruares unctos tuos.* Quum dixisset antea, quoniã imminues

D Iudaicam terram, rationem nūc eius reddit. Nam tu, inquit, exiisti ad salutem populi huius. Non enim venisti nisi ad pecudes quæ interierant domus Israelis. Propterea & Iesus vocat⁹ es, & aduenisti huc, vt serues vnctos sanguine tuo, & spiritu sancto tuo. Atenim ipsi noluerunt: propterea eos minuisti, ac alium tibi populum vendicasti, qui & vncti sunt per baptisma in mortem tuam baptizati, vnctiq; oleo exultationis, spiritu nempe sancto. Vel causam adducit quur terrestris prudētia diminuatur. Propterea, inquit, imminues terram, quòd eam ob causam exieris, vt seruares. Aliter enim seruare nō licebat, ni terrenæ res primùm imminutæ essent. *Proiecisti in capita iniquorum mortem.* Eos qui crediderunt, inquit, & vnctos & participes factos seruasti. In iniquorum verò Iudæo-
E rum capita, hoc est in principes & eminentiores mortem iaculatus es, per Romanos qui eos perdiderunt. *Excitasti uincula usq; ad collum in finem.* Hoc est ligasti iniqua Iudæorum capita, propriorum peccatorū catenis: non ita quidem, vt ex parte cincti essent, verum vt per totum corpus, & vsq; ad ceruicem. Nam peccata ipsorum excitata contra ipsos, quando deus voluit ligarūt ipsos, adeò, vt Romanis ipsos subiiceres, vt ceruix eorū elata humiliaretur, cōficereturque. Hoc enim significat quod ait, ad finem. Sunt & charitatis vincula, quæ credentibus iniiciēs dominus, ceruicem ipsorum proprio iugo submittit. Excitauit & alia vincula Christus aduersus Iudam, quæ suæ ceruici circūponens ille, finē reperit per strangulationē. *Diapsalma. Amputasti in defectione capita potentium,*
F *concutientur in ipsa. Aperient frenos suos, tanquam mendicus clanculum comedens.* Stuporem, inquit, & defectionē patiuntur potentes Israelis, deficientes à recta prudentia, furentes & insaniētes aduersum te: eam ob rem resecuisti eos à tua proprie-
Psal. 16. tate, à tuo iure, quum antea pars tua essent. Vel quòd alium aliò disperseris, id quod Dauid ait: Dispartias eos in vita ipsorum. Non immeritò autē capita ipsorū intellectus capacia, resecta sunt à societate quę illis cum verbo fuit, quoniam pro verbo non sapuerunt, sed verbo potius restiterunt. Siue quòd te signa exhibente, ipsi obstupescent, ac animo deficient, concussionemq; facient cōturbati, ac discindentur, alij quidem
Iohan. 7. dicentes, Quoniam seducit turbam. alij autem, Quoniā nunquàm sic quisquam locutus est vt homo ille. Occultè quidem capita, ipsi principes obmurmurabunt tibi, aperientes labia

& dentes

& dentes quæ ſunt frena oris, æquè atque mendicus non audens propalam accipere cibum, velato eum ore intus commi nuit. Timebant enim vulgus, Ieſu Chriſto beneuolum atque fauens propter miracula. Quinetiã apoſtoli antea nõ audentes loqui, verũ cõcluſi in cœnaculo ſuperiore, clanculũ edentes credentium ipſis ſalutem, tãquam equi aperientes frenos oris, hoc eſt humanos timores abiicientes, cũ fiducia & libertate prædicabunt verbum. Forſan & ad deũ propheta inquit: Quoniã in defectione quadam & ſuccẽſente affectu conſtitutus domine diſſcidiſti eos. Reuera eñ ita eos diſſcidit, ſi modò punit deus. Atqui ipſi noſipſos punimus: cui rei teſtimonium dicit qui ait: Deus morté non fecit. & rurſum alius, Tẽtat autem deus neminem. Quilibet autem tentatur à propria cupiditate. *Ac duxiſti in mare equos tuos, turbantes aquas multas.* Seruauit rurſus ſermo ſuum in mutatione ſchema. Frena enim recordatus, nunc equos ipſos apoſtolos vocat: quos in huius vitę mare dominus perduxit: qui gentes aquas exiſtentes, propter vdam & diſſolutam vitam ſuam turbant, dum docent futurum eſſe iudicium, operũque in pręſente vita transactorum reddendam perſolutionem. Hoc modo Paulus Athenienſes turbauit, quum diceret, tẽpora ignorãtiæ poſthabens deus, iamnunc omnibus adnunciat, in melius permutare animi ſentẽtiam, ac reſipiſcere. Nã ſtatuit diem in qua iudicaturus eſt terrarum orbem. Turbabant etiã alio modo apoſtoli, quando propter prædicatum verbum, ipſos inter ſeſe mutuò diſſidere ſanguine iunctos faciebant. Quod & dominus affirmauit, Nõ veni mittere pacẽ, ſed gladium. Multæ verò aquæ ſunt gentes, reſpectu Iſraelis, qui vnius veluti gẽtis inſtar habet. In principio ſanè dominus dixit, In viam gẽtium ne abieritis. at vbi eleuatus eſt in cruce, & reſurrexit: Docete, inquit, omneis gentes. *Obſeruaui, & conterritũ eſt cor meum a uoce precationis labiorum meorum, & ingreſſus eſt tremor in oſſa mea, & ſubter me turbata eſt habitudo mea. Quieſcam in die tribulationis meæ, dum aſcẽdero ego ad locũ peregrinationis meæ.* Cuſtodiam vocãt prophetæ mẽtis ſuæ obſeruationẽ & attentionẽ, quam faciũt dum ſpiritus eis inſonat futurorum cognitionẽ, æquè atque ſuprà dixit, Super cuſtodiã meã ſtabo. Ait ergo, Quia veluti cuſtodiui mentẽ meã à terrenis curis, in te mentẽ meã figẽs, reuelaſti mihi quænam ſint paſſuri qui ex Iſrael nõ crediderunt, ac eam ob rem concidit cor meũ: etenim ceu cõpatiens

Marginalia: A (beside line 1); Sapien. 1.; Iaco. 1.; B; Actu. 17.; Lucæ. 12.; Mat. 10.; Matt. 28; C

D tiens triſtor ob contribules & fratres meos. Vel, quia quæ reuelaſti oranti mihi, cuſtodiui, hoc eſt conſideraui & ſeruaui apud meipſum, quæ etiam poſthac prolocutus ſum orans, ac ideo cõterritum eſt cor meũ, tremorq; apprehẽdit oſſa mea, & ſubter & ex profundo turbata eſt tota habitudo & conſtitutio animę meę. Deinde mox ſpiritu imbutus ait, Quoniam non videbo hæc quæ Iſraelitis cõtingent. Tum enim quando inſtiterit dies affuturæ calamitatis, quæ eſt mihi dies tribulationis, quieſcam, hoc eſt vltimũ vitæ diem claudã. mors enim homini eſt requies & ceſſatio. Et aſcẽdam in ſupernam vrbem, vbi eſt populus ſanctorũ, vitam hãc peregrinationem eſſe exiſtimãs, quod & ipſe ego conſimiliter puto. Sic & Da-
Pſal. 38. uid ait: Aduena ego ſum & peregrinus, itidẽ vt omnes patres
E mei: patriarchas omnino clãculum & obſcurè ſignificans, aliosque qui eos cõſecuti ſunt ſanctos. Quædam hîc exemplaria habent, Ad templum peregrinationis meæ. Tum ſic intelliges: Aſcẽdam in tẽplum cœleſte à peregrinatione mea hac, deſideranſque reſolutionẽ ex mortali corpore, dicit, Requieſcam. Quũ enim pręcognouiſſet quæ generi ſuo & gẽti euentura eſſent, animo conturbato dixit: Tum ego requieſcam ab afflictione, ſi diſſoluar à peregrinatione hac. *Eò quòd ficus non proferet fructũ, nec erunt germina in uitibus, olea negabit opus ſuum: & arua non producẽt cibum.* Afflictionis ſuæ cauſam exhibet, quam propter ſit turbatus, Dicens, Quoniam idcirco mœreo, quòd ficus non porrò proferet fructum, ipſa
Mar. 11. nimirum Hieruſalem. Etenim vbi ad ipſam veniſſet Chri-
F ſtus, nullum in ea fructum reperit, præter ſola folia, externam videlicet demonſtrationem & apparentiam ac ſimulationem pietatis. Quemadmodum & rurſus in parabolis di-
Lucæ. 13. xit: Ficum quiſpiam habebat, quam ob ſterilitatẽ execare voluit, Agricola verò pauxillum tẽporis ficui donari precatus eſt, vt vel fructũ ferret, vel radicitus extirparetur. Sed neque
Eſaiæ. 5. vinea ipſa fructũ protulit. Vinea verò eſt populus, vt Eſaias ait: Vinea domini, inquit, exercituum, domus Iſrael eſt, & domus Iuda plantula dilecta. Oleam verò nominat Phariſæos & Sadducæos, qui iuſtitiæ quidem nomine conſpicui & graues videri volebãt, interim tamẽ eiuſdẽ fructibus vacabant, & nudi ab ipſis erãt. Quòd verò olea pro imagine iuſti aſſu-
Pſal. 52. matur, Dauid etiam teſtatur: Ego veluti olea fructifera, in-
Hiere. 12 quiẽs. Vniuerſa pariter ſynagoga olea eſt, vt Hieremias ait:
Oleam

Oleam vmbrosam specie, vocauit dominus nomẽ tuum. Ipsa A
itaque opus suũ mẽtita est, negauit, fraudauit. Instituti enim ac puerorũ instar ducti ad Christũ per legẽ & prophetas, nõ accesserũt eũ: propter hoc ipsum fracti sũt rami eius & insiti sunt ad oleastrũ ptinẽtes infideles antea gẽtes. Pręterea arua nõ proferẽt cibũ, seu fruges in alimoniã, hoc est tenuiores & inferiores in populo, ad quos dicitur? Nouate vobisipsis no- Hiere. 4.
ualia, nec seminate super spinas. Isti ergo adeò à ventorũ turbine perierunt, nullum diuinum fructũ operãtes, vt ne quantum ad cibum sufficiat parare possint. *Defecerũt pecudes præ cibi penuria.* Simpliciores & minus astuti, siue vitiis vacãtes probiores, ac digni vt à plura intelligentibus regãtur, defecerunt, eò quòd non haberẽt cibum. Nec enim erat qui cibũ eis B
apponeret, perinde ac propheta dixit: Adducam famẽ super Amos. 2.
terram, non famem panis, neque sitim aquæ, sed famẽ audiendi verbi domini. *Et boues non erũt apud præsepia.* Boues sunt legisdoctores, Leuitæ, sacerdotes, & sacerdotum principes. Nam & apostolus illud, Non alligabis os boui trituranti, ad doctores retulit. Siquidem illi cognitionis cibum, obscuritatis literæ operimentis tectum dedignati sunt nudare, aliisque proponere, vt perspicuus fieret, & commodè intelligeretur. Accipiebãt quidem & ipsi à populo oblationes, primitias dico & decimas, & quę è sacrificiis ad aras veluti ad pręsepia afferebantur. Neque igitur præsepia & aræ existent, neque huiusmodi boues. Quia verò quædam exemplaria asscriptũ hîc habẽt, Ex sanatiõe ipsorũ: intelliges ita, ꝙ sanatio ipsorũ fuerit Christus, quem simulac non susceperunt, ex Christo ipsis contigit vt deficerẽt. nam is tradidit eos funditus ad interi- C
tum. Sunt qui hunc locum sic acceperint, quòd postquã propheta meminerit dissolutionis, in posterum de constitutione & conditione quæ illic sit, verba faciat, vtpote vbi non sit opus iis quibus hîc egemus, neque corruptibili fructu, neque animantibus. *Ego uero in domino exultabo, lætabor in deo seruatore meo.* Contristatus sum inquit, propter cognatos meos secundum carnem, talibus ac tantis malis tẽtandos. Attamen reputans ego mecum gloriam dei omnibus hominibus manifestandam, lætor & exulto, hoc est, exilio præ gaudio. ἀγαλλιᾶν enim est idem quod σκιρτᾶν, id est saltare, quod est gaudij quædam intentio. Intellige autem quòd veluti ex persona fide iustificatorum hæc oratio proficiscatur.

Tantum

D Tantum non enim talia dicit,quòd quidam ex Israël operibus expectãtes iustificationẽ,sic repulsi sint:ego verò ethnicus non ex operibus iustitiæ quæ feci,sed secũdum ipsius misericordiam & per eius-gratiam seruatus,in ipso exultabo.Si
Roma.9. mile est ei quod ab apostolo dicitur: Quoniam gẽtes ex fide inuenerunt iustitiam,Israel autem persequens legem iustitiæ non præuenit,propterea ꝙ non ex fide,sed veluti ex operibꝰ
Roma. 15 legis.& iternm,Gentes pro misericordia glorificarunt deũ.
Domine deus meus,potentia mea. Imbecilla quidem est humana natura,inquit,sed hanc sibi vnitam,potentem efficiet do-
Phil.4. minus deus.Sic & Paulus : Omnia possum ait,in eo qui me
Psal. 88. confortat Christó.Ac Dauid: Quoniam gloriatio potentiæ
E ipsorũ tu es. *Et ordinabit pedes meos ad consummationem.* Hoc est ad securitatem statuet pedes meos,vt stem ego solidus in fide,ac calcare queam & ambulare super serpẽtes & scorpios Consummationem enim alii interpretati sunt securitatẽ.Videtur autem veluti de quodã cursore hęc dicere.Cursum,inquit,curro.Deus igitur ordinabit pedes meos vt cursum per-
2.Tim.4. ficiam,veluti cum Paulo dicat: Cursum perfeci.Currũt multi,sed inordinatè,quales sunt qui in stadio certant athletæ, nõ legitimè tamẽ.Deus igitur pedes nostros collocat,si quãdo eius leges non prætercurramus,neque doceamus quippiã præter scripturas,neq; virtutẽ etiam aggrediamur citra mandata eius:veluti faciunt qui nuptias execrantur, & creaturas
F dei bonas. *Ad alta perducit me,ut uincam in cantione eius.* Terra,inquit,me superiorẽ facit, ac sublimia me sapere docet, vt ceu ex editiore loco debellem hostes.Infra enim constitutus & terræ adiacens , quomodo vincam spiritualia nequitiæ in cœlestibus ? Victoria obtenta non immeritò tum canam ei. Nec enim speciosa laus est in ore peccatoris. Qui ergo vicerit principatus & potestates,ille etiam canit deo spiritualiorem & puriorem cantilenam,citra instrumentum proloquutionis,sola mente cum deo colloquens,& ore ad os loquens. Quod si quidem iam & in hac vita fiat, nouerint quomodo fiat,qui tali victoria diuinitus decorati sunt.In futura profectò vita indubitanter hoc cõtinget, quãdo nõ porrò caro & carnalia supererũt,quando deus omnia in omnibus erit. Sic & Moses quũ Aegyptii in mare submersi essent,ipse quidem cũ suis canit,musica verò & tympanum strepit.hymni enim eorum qui non omnino fortes sunt,corpus magis spirãt, eius-
dem

dem secum genii instrumenti indigentes. Vel non hoc dicit, A
q̃ post victoriam carmen pangam, verùm in hoc ipso cantu
& glorificatione dei, ac inuocatione nominis eius, victoria
potiar. In nomine enim, inquit, dei nostri magnificabimur.
Perinde atq; apostoli in nomine domini virtutes facientes,
magnificebãt à populo, & hostes suos vincebant. Animaduer Psal. 19.
tendum q̃ quidam precationem hãc Habacuc historicè intelligentes, de reditu ex Babylone hæc prophetã dicere con firmarũt. Aduersum quos Paulum nos proferemus dicẽtem, illis in figura talia contingere, nobis autem pro re vera scripta esse. Nisi enim vmbratilis pictura præcederet, imago nõ perficeretur. Præterea pleraque alia in hac precatione dicta, non conueniunt omnino iis quæ historicè transacta sunt. Cęterùm de iis qui volet, pro suo arbitratu iudicet. Isthuc verò B
cũctis est perspicuũ, q̃ spiritus dei qui scripturas locutus est, per omnia omnes iuuare vult, & per ea quæ historicè dicuntur, & per ea quæ spiritualiter intelliguntur. Non enim sic se habent res nostræ, vt res Græcorum, vt allegoria amplitudinem & splendorem teneat, ipsum verò scriptum, & id quod per verba dicitur, grauitate & honestate careat, atque splendore, sed plenum sit deformitate. Nam & scriptum hîc sanctum est, animabusque commodans, in iis qui rectè audiunt. Quorũ in numeró faxit deus vt & nos simus per spiritũ sanctum, cui aperta loquenti, & occultas sententias retegenti, & per vtraque sanctificanti, gloria in secula. Amen.

Enarrationum Theophylacti in Habacuc prophetam, finis. G

THEO-

D THEOPHYLACTI BVLGARIAE ARchiepiscopi compendiaria in Ionam Prophetam Enarratio.

PRAEFATIO.

POstquam omneis homines cũctarum rerum autor deus condidisset, omnium iuxtà pereq; curã gessit, etiamsi maiorem habere Israelitarum prouidentiam visus sit. hoc ipsum autem in cõmune mortalium beneficium faciebat.
E Vt enim Israeli conuenientem curam gerens, nõ cuilibet dis serens, neque cum quouis colloquia miscens, quid agendum foret demonstrabat, cæterùm præstantissimum quemque ex omnibus eligens, iam magnum quidem illũ Mosen, nunc verò Iesum filiũ Naue, aliàs Samuelẽ, ac alio tẽpore Eliã, & per vnũquẽuis horũ vel legẽ sanciẽs, vel mirãda ostẽdẽs, vel adhortationes afferẽs, viã ad salutẽ sternebat: sic Israeliticũ populũ ab aliis gentibus secernens, sedula cura & frequentibus apparitiònibus & inenarrabilibus miraculorũ exhibitiõib[9], cæteris gentibus iter ad dei cognitionẽ indicabat. Quod &
Osee.9. per diuinũ vatẽ Osee nos docuit. Speculator, inqt, Ephraim cũ deo propheta. Veluti enim metã quandã proponebat populũ aliis gentibus cũ in commoditatem, tum salutẽ. Nõ dis-
F similem ad rationem per hęc Aegyptus ineffabilem dei potẽtiã didicit. Etenim istorũ perniciẽ ad omneis homines fama perducẽs, cunctos demirari fecit diuinæ prouidẽtiæ iustitiã. Hinc Rhaab scortum cognitionis dei splẽdore accepto, Ce-
Iosue.2. cidit, inqt ad exploratores, timor vester & tremor vester super nos. Audiuimus em̃ qũo dominus deus vester exiccauerit ante conspectũ vestrũ mare rubẽs, vósq; perduxerit. Quoniã dominus deus vester, deus in cœlo & super terrã infrà. Sic multo etiã pòst tẽpore, cõspecta arca vociferabãtur alienigenæ cũ trepidatiõe & horrore: Hic est deus qui percussit Aegyptũ, quique tot Assyriorũ myriades ante mœnia Hierusalem traiecit, ac regẽ ipsorũ Senacherim terga vertere cogens, cũctis mortalibus suã potentiã conspicuã reddidit, qui
&

& in Babylone Danielem à leonũ ferocia illæsum se ruauit A inque ardenti camino tres illos pueros retinuit, ac arrogantem istum regem Nabuchodonosor demẽtauit, omnésq; illi subiectos docuit, ꝙ solus deus Israëlis, sit vere deus. Cyri denique temporibus celebratissimum reditum populo suo donans, ac Hierusalem pristinæ felicitati restituens, vt & tẽplũ splendidius quàm antea fuerit, extrueretur: omnibus tam lõgè quàm propè sitis commonstrauit, quòd solus ipse abundè possit & curam & præsidatũ suorum agere. Porrò & in Macedonibus non semel vires suas per Maccabæos ostendit. Præterea per prophetas miracula exhibentes ac futura prædicentes, gentium plerasque ad veritatem duxit. Hinc magnum Eliseum Syri metuerunt, tum cęcitate ab ipso percussi, tum Neemun leprosi curationem contemplati. Tanta autem hũc B sunt reuerentia prosecuti, vt vbi rex ipsorũ in ægritudinẽ incidisset, Azaelem ad eum legarent, quem & propheta ille Syrus in regem vnxit. Deinde fatidicum Hieremiam tanto honore dignatus est Babylaniorum rex, vt optionem illi habitationis daret. Quumque alios omneis & reges & principes captiuos abduxisset, huic soli potestatem dedit secedendi quò vellet. Beatum itaque Ionam non dissimilem ad modum in prophetam Nineuitarum selegit. Est autem vrbs Nineuitarum amplissima, regis Assyriorum regiam complexa. Quum enim vnigenitus dei sermo per humanam naturam hominibus appariturus esset, omnésque gentes diuinæ cognitionis lumine illustra- C turus, ante etiam incarnationem suam, diuinam suam ipsis solicitudinem subindicat, vt per hæc, futura accipientes stabiliat, doceátque in vniuersum omneis, non Iudæorum tantummodo, verumetiam gentium esse deum: vtque veteris & noui testamenti cognationem ob oculos ponat. Si eñ gentiũ nulla siue cura siue prouidentia tactus esset deus ante incarnationem, alium ipsum Iudæi deum suspicari potuissent, vt qui diuersa transigat ab eo qui legem tulisset. Siquidem ille Iudæorum solùm rationem habebat, hic verò cunctorum hominum tangatur cura. Qua opinione infectus fuit execrabilis Marcion, alium noui testamenti quàm veteris deum esse affirmans, quum dei erga omneis homines in veteri testamento prouidentiam non obseruasset. Proinde hanc ob causam deus Ionam Nine-

uitis

D uitis prophetam allegauit, imò propter quaſdam etiam excel lentiores & ſecretiores rationes. Atqui nedum Nineuitis, verùm & ipſi Iſraeli multa futura prædixit, contemporaneus Oſeæ, Amos, & Michææ. Et quanquam nullum aliud ęius literis mandatum vaticinium circũferatur, in quarto tamẽ Re
4 Re.14 gnorum planum fit ꝙ & alias prophetias ediderit. Dicit eñ ſcriptura de Hieroboam, non illo filio Naba, qui peccare fecit Iſraelem, vt adoraret vitulas aureas, cæterùm de alio, qui ex Iehu deſcendẽs, decem tribuum rex extitit, filius Ioas. Nã ille reſtituit terminos Iſrael ab introitu Imath ad mare vſq; verſus occidentem, iuxta verbum domini dei Iſrael, quod locutus eſt in manu Iona filii Amathi prophetæ ex Gethephora oriundi. Præſens autem prophetia ſola, tum diuina diſpen
E ſatione memoriæ prodita eſt, tum ad inſtitutionem pariter & adhortationẽ noſtri, ad quos fines ſeculorum deuenerũt, vt ne deſpondeamus animum, etiamſi in ipſum vitioſitatis barathrum deciderimus, ſedenim ſciamus clementem nobis eſſe deum: ideóq; ad vitæ noſtræ & animi ſentẽtiæ emendationem reflectentes, genuinè & verè ipſam aggrediamur, neque ſegniter, neque diſſolutè illã ipſam ſimulemus, *exẽpli vice* ethnicos iſtos Nineuitas nobis proponentes. *Scripta ſunt* enim iſta ad correptionem Iſraelis. Quî enim non rubore ſuffundantur, ſi iſti homines Barbari, & magna potentia florentes, & in deliciis ducentes vitam, qui nullo vnquam tempore aliquem prophetam audiuerunt, adeò celeriter & ſpõte obediuerunt prædicationi, ipſi verò lege dei inſtituti ab ineunte ætate, & populus dei eximius exiſtentes, eos interim qui ip-
F ſis ſalutẽ annũciabant, interfecerint, vſque adeò vt & filium dei neci dederint, qui & ſeruator & redemptor ipſis aduenerat? Cuius ſepulturæ & reſurrectionis myſterium in præſenti hac prophetia adumbratur, perinde atq; dominus ipſe Iudęis colloquẽs dixit: Generatio iſta ſignũ inq̃rit, & ſignũ ei
Matt.12. nõ dabitur, niſi ſignũ Iona ꝓphetę. Vt eñ Ionas in aluo ceti fuit treis dies ac treis noctes, ſic & filius hominis erit in corde terræ treis dies ac totidẽ noctes. Enimuerò ꝙ ad reprehẽſionem & condemnationẽ Iudęorũ ſcriptura tradita ſit, teſtatur dominus in Euãgelio, quũ ait: Viri Nineuitæ exurgẽt & condẽnabũt generationẽ hãc, quoniã reſipuerũt ad prædicationẽ Iona: & ecce plus quã Ionas apud vos eſt. Q̃uo maiora ſunt in Chriſto, q̃ in Iona? Quoniã ille interminatus eſt tãtũ modo

modo Nineuitis subuersionem, Dominus aũt ille noster ne- A
dũ prædicauit, cęterũ & innumera signa fecit, per quæ par e-
rat ipsos ad fidẽ trahi, sed increduli permãserũt. Significatur
igitur in Iona, tãquã in figura, de Christo mysteriũ. Attamẽ
nõ per oĩa necessum est quærere similitudinẽ. neq; eñ à no-
bis postulãdũ est, vt oĩno quæ sunt historiæ, ad spiritualẽ cõ-
tẽplationẽ vertamus. Nã vt generatim exẽpli vice dicã, quũ
aliquẽ priscorũ sanctorũ figurã Christi dixerimus fuisse, nõ
opus est per oĩa quærere similitudinẽ: veluti Mosen dicimus
typũ fuisse Christi, seu legislatorẽ & mediatorẽ: Loquere e-
nim, inquit, ad nos tu, & ne loquatur deus ad nos, nequando
moriamur. hũc ad modũ Christus, ambo hæc, nimirũ nouã
nobis legẽ ferẽs, & mediator dei & hominũ factus, & volũta B
tẽ patris sui nobis denũcians, ipsiq; recõcilians, nõ tamẽ im-
peditioris linguę fuit, neq; gracilis seu exilis vocis, vt Moses,
nec titubauit labiis suis, nec terrę ꝓmissiõis exors fuit. Rur-
sum Aarõ typ⁹ Xp̃i fuit, ceu summ⁹ sacerdos, q̃ in sancta san
ctorũ ingrediatur, & populi peccata diluat, quę & oĩa Xp̃o
cõueniũt. Siqdẽ insignis põtifex fact⁹, sese ipse obtulit, ac in
cœlũ cõscẽdẽs, peccata nostra in se trãstulit & abstulit, chiro
grapho dirupto. Atq̃ Aarõ nõ caruit noxa & reprehẽsiõe, vt
q̃ aduersus Mosen cũ Maria murmurauerit, ac eos qui in soli
tudine vitulos cõflauerãt, non ꝓhibuerit. in Xp̃o verò nihil
huiusmodi deprehẽditur. Peccatũ eñ nullũ fecit, nec est inuẽ
tus dolus in ore eius. Eã ad rationẽ hîc amãdatus est quidem C
Ionas vt nũciaret volũtatẽ dei Nineuitis, ac ad eã ꝓuinciam
haud erat ꝓnus, sed in fugã sese coniiciens, illã declinabat:
Xp̃s vero à patre missus, obediẽs factus est. Porrò ꝙ ꝓpheta
volũtarius in pelagus proiicitur, & à ceto deuoratur, & ter-
tio die ab eodẽ denuo euomitur, tandẽq; ad Nineuitas ꝓfici
scitur, oĩa Xp̃o sunt cõmunia. nam & ille spõte mortẽ obiit,
& morte verè absorpt⁹ est, tertia die vitæ restitutus: ac in Ga
lilæam profectus, initium prædicandi euangelii apud gẽtes
sumẽdum præcepit. At Ionas seruatis Nineuitis turbabatur,
Christo verò salus gentium valde iucunda fuit & grata. De-
cerpentes igitur ex hac prophetia quantum satis est ad Chri
sti mysterium, quantúmque est cõmodum, cætera literæ per-
mittemus: vt typus huius prophetiæ, quatenus per omnia cũ
Christo conueniat, sit penes recta iudicãntes, non penes ip-
sam figuram vel adumbrationem.

D

Caput I.

ET *factum est uerbum domini ad Ionam filium Amathi.* Cuius rei gratia sic quæso orsus est? Emphasim enim & latenté quandã vim habet verbum illud, Et factum est. Apparet enim quùm multus esset sermo de Nineui, quúmque fama eius reliquas vrbes omneis exuperaret &
E regna, nimirum q & opibus & potentia prægnans, multis flagitiis obnoxia esset atq; peccatis, per cõsecutionem dictum, Et factum est verbum domini. Vel quia Israelitæ ex confesso non obsequebantur uerbo dei, hũc ad modũ auspicatus est, perinde ac si dicat: Quoniã Israelitæ sese perperã diuinis in rebus gesserunt, nõ obtẽperantes verbo, igitur in posterũ *factũ est* verbũ domini ad Ionã, vt ad gẽtẽ Nineuitarũ mittatur. Adiectũ est aũt nomẽ patris prophetæ, propter nominis æqualitatẽ. Est enim haud absimile vero, alios sic appellatos, qui tamẽ ex eodem patre non fuerint propagati. *Dicẽs, Surge, proficiscere in Nineui, ciuitatem magnam.* Maximũ est indiciũ posteris de gentiũ ad cognitionem dei assumptione, ipsa Iona ad
F Nineui vrbẽ legatio. Est aũt ciuitas Assyriorũ eximia, vt in præfatione commemoratum est, quam Assur extruxit. Assyrii verò increduli & fidei omnino sunt exortes. Hãc vrbẽ seruatum iri volens deus, ceu locũ existentem tum temporis idololatriæ & omnis effascinationis & incantationis, ac prophetam idcirco pœnitẽtię (quæ est animi in meliorẽ sententiam permutatio) pręconem ipsis mittens, ostẽdit, quod suprà etiã diximus, q nõ sit Iudęorũ tantũ deus, sed & gentiũ: & q nõ sit personarũ apud ipsum respectus, verũ in omni gẽte quisquis ipsum desiderauerit, & iustitiã exercuerit, ei gratus est vel ac-
Actuũ. 12 ceptus, quẽadmodũ & Petrus in Cornelio hoc verè ipsaq; re aggressus demõstrauit. Valde aũt accelerãtia verba sunt, Surge, & proficiscere. Nolens eñ mortẽ peccatoris, quin potius

cupiés vt conuertés sese ad bonũ viuat, ꝓphetã celeriter desti A
nat ad promulgationem pœnitentię. Hinc etiá apponit, ciuitatem magnam, vt magis ipsum inflectat ac permoueat accelerare profectionem. Non enim est, inquit, exiguus locus, nõ vile oppidulum, sed ciuitas nõ vna ex multis, cęterũ magna, quare nõ est ꝙ ipsam asperneris. Si eñ ne quantulacũque quidem aliqua contemnenda est ciuitatula, quanto minus ingẽtes & præclaræ sunt posthabendæ vrbes? *Et concionare in ipsa, quòd clamor flagitiorũ eius ascenderit ad me.* Quia, inquit, nõ sentiunt proprias suas iniquitates & impietates, ideo tu sis eis præco, ac doce eos ꝙ talia tãtaq; crimina perpetrauerint, vt ad cœlũ vsque ipsorum magnitudo peruenerit, ac tantum nõ vocem ediderint aduersus se perpetrantes clamantem. nihil B
enim eorum ignorat, quanuis sit minimum, qui cũcta nouit priusquàm fiant. Enimuero quia clemẽs existẽs deus, non ob parua quædã delicta pœnã adducit, sed quando ingentia & numero digna peccata commissa fuerint, quæ eius mansuetudinem ad iracundiam prouocent, tum exurgit ad vindictã: eam ob rem etiam dicit clamorem criminum ad se vsque peruenisse, ceu multiplicatis ipsis & accersentibus ad sui excisionem & vltionem. Sic & Abeli sanguis clamat contra Caini cædem, sic & Sodomitarum turpis operatio vociferata est contra ipsos. Verè itaque in summis opibus viuentes Nineuitæ, nullum non vitiorum genus admiserunt, cætera lasciuiis, veneficio, & incantationibus vacantes, quibus in rebus Chaldæi præ aliis exuberabant, perinde ac Naum Naum. 3.
dicit: Scortum formosum & iucundum, ducatum præstans C
veneficis. Eapropter & dominus prophetam ad hanc vrbem legauit, etsi longissimè ab Iudæa sita esset, vt cunctis mortalibus ostenderet, quòd & laqueis erroris constricti, vt qui omnium maximè, atq; in vniuersis sceleribus primatũ obtinẽtes, cognitionẽ dei sint recepturi, finibúsq; foturi suis. Nec enim sermo dei est inefficax, cęterũ magnipotẽs & magnarũ viriũ, vt & ad Hieremiã dictum est: En dedi verba mea in os Hier. 5.
tuum, ignẽ, & populũ tuum ligna. & iterum, Nõne sermones Ibidem 23
mei velut ignis ardẽs, dicit dominus, & veluti securi cædens petram? Intuere porrò clamoris vocem positam, vt in Sodomitis. *Et surrexit Ionas ut fugeret in Tharseis à facie domini.* Ambigunt hic non parum multi, quur quum ꝓpheta sit, fugiat, ceu deum latêre queat: hoc autem nemo alius, ne mediocriũ

D quidem vnquã putasset q; deum effugere possit, qui & cũcta
*Psal.*138. explet, & nullo loco capitur. Nonne Dauidẽ audit, si ipse ignorasset, dicentẽ: Quò proficiscar à spiritu tuo? & à facie tua quò fugiã? & quæ deinceps sequũtur. Videtur itaque ab surdè dictũ hoc, vel ipse absurdus & mõstrosus quispiam homo esse, qui à deo fugiat. Dicendum igitur quòd apertè quidem & plus quàm alii ceu propheta nouerit quòd vniuersorum dominus vbique præsto sit, quódque nullus locus eius prouidentiæ & gubernationis expers sit. Cogitauit autẽ manifestiores suas apparitiones in sola Iudæa ipsum facere, vnde si ab hac longè remoueatur, sibi non porrò appariturum deum vt ad hoc ministerium eum mittat. Hoc enim signat, à facie domini, hoc est, declinauit magis perspicuam adeó-
E que clariorem dei apparitionem, & functionem legationis quæ illi ex ipso imminebat. Quòd enim prisci sancti in locis quibusdam separatis apparere deum autumarint, & Iacob testatur, quando vidit scalas, & angelos ascendentes & de-
Gene. 28 scendentes, inquiens: Dominus est in loco hoc, ego verò i-
Psal. 131. gnorabam. Sic & Dauid: Selegit, inquit, dominus Sion, segreuit ipsam in habitationem sibi. Porrò & nos perfectiora sapere docti, ac per ista spiritum diuinam gratiam magis adumbrare credentes, ipsum locum accedamus, ceu sanctificandi, & diuinum quoddam donum decerpturi relaturíque. Subterfugit autẽ functionẽ illam, non tanquàm non credẽs deo, vel segnis: vtraque enim propheta sunt indigna, nihil ei conueniunt: atenim simul compertum habens, Nineuitas diuinam benignitatem & mansuetudinem, si resipiscant,
F consecuturos, hincque euenturum vt ipse pro vano vate reputetur, quod omnino indecorum est prophetæ & inconueniens, nimirum quòd vanus existimari debeat. Forsan & Nineuitæ malo in eum affectu concitabuntur, ceu talem qui falsò & mendaciter eos in pœnitentiæ afflictiones coniecerit. Hanc autem ipsi suspicionem peperit quòd videret nihil graue Nineuitas passuros. Atque hoc est argumentum prædicationis. Ratiocinatus est enim secum, quòd deus verbum illis suum non prænunciasset, si perire eos voluisset, sed perspicuum est quòd ad penitentiam sit adhortatio, ipsa pœnæ & supplicii interminatio. Præterea & Iudæorum accusationem fore cogitauit Nineuitarum obedientiam, vt qui ignoto & alienigenæ fidem adhibuissent

ſent viro, quum ipſi contribulibus prophetis non crederent, A
qui prophetias ſuas cũ miraculis etiam cõfirmarent. Hãc ob
cauſam imperatum ſibi non ſtatim executus eſt, ſed fugere
Tharſeis vſque eſt conatus. Hanc regionem quidam Tharſum
eſſe aiunt, quæ & Ciliciæ metropolis, ſub radicibus montis
Tauri ſita. Alij regionem, quandam Indiæ Tharſeis appellari
tradunt. Ex Tharſes enim Salomonem quoq; precioſos
lapides, dẽtes etiam eburneos vnà cum ſimiis mercatum.
Hæ autem aliunde quàm ex India non perferuntur, bimatus
ſpatio. tanto enim tempore nauis Salomonis in libro Regnorum
redire dicitur. Atqui errãt talia dicentes. Si enim ad Indiam
fugiebat, non erat opus ad Ioppen deſcendere, quæ eſt
maritima Palæſtinæ, adiacétque mari ad occidentem vergenti.
Per hoc pelagus nemo naui traiiciens in Indiam peruenerit. B
Inter enim noſtrum & Indicum mare multum telluris eſt
& habitatę & inhabitabilis, monteſque & multi & magni: ſinus
item Ruber, quem deinde Indicus cõtingit. Præterea diuina
ſcriptura teſtimonium dicit Tharſeis non eſſe ex vrbibus
Indicis, neque etiam Tharſum, ſed Africæ eſſe. In Eſaia Eſaiæ. 2.
enim iuxta Septuaginta editionem legitur: Lugete nauigia
Carchedonis, quoniam interiit munitio veſtra. Aquila tamẽ
& Symmachus Tharſeis pro Carchedone verterũt, quum &
Ezechiel memoriam Carchedonis fecerit: in Hebræo verò
& Syro exemplaribus Tharſis inuentũ ſit. Vnde liquet non
in Indiam, ſed Africæ Carchedonas Ionam profugiſſe. *Deſcenditque
in Ioppen, & reperit nauim euntem in Tharſeis, ac dedit
naulum ſuum, deſcenditque ut ipſam in nauigaret una cum illis Tharſeis
uſque, a facie domini.* C Per mare fugam adornat, ratus
quamcelerrimè ſeſe à miniſterio prophetiæ erga Nineuitas
liberandum. Dedit autem & nauigationis mercedem, vt ne
vel hinc ſi non daret, eſſet quod remoraretur eum quò minus
fugeret. Omnia nanque ipſi facilia videbantur, patriæ
priuatio, maris pericula, mercediſque abiectio, modò ab
graui & moleſta prophetandi functione illa eripi queat. *Et
dominus excitauit uentum uehementem in mari, & exorta eſt tempeſtas
magna in mari, & nauis periclitabatur ut cõtereretur: conterritique
ſunt nautici, & clamabant quiſque ad deum ſuum, feceruntq;
iactum uaſorum nauis, ea in mare eiicientes, ut leuior ipſa fieret.* Ionas
quidem ſe effugere poſſe diuinum illud miniſteriũ arbitrabatur,
atenim terrę mariſq; dominus ſuſcitat aduerſus na-

D uim tempestatem, fluctuumque nexus nauigio circumiicit: vt discamus diuinam functionem subterfugere nos non posse, neque renuere debere si ad opus deo bene placens aduocemur. Docemur iuxtà hinc, quòd nihil citra dei prouidentiam geratur, verũ tempestates etiam diuina voluntate, & nõ fortuitò vel naturaliter fieri. Dominus enim, inquit, excitauit spiritum magnum. Dicat fortasse aliquis frequentissimè procellas maris naturæ quadam ratione oriri, nempe syderũ conuentibus, & secessionibus: quandoquidem hunc deus ordinem mundi motui indiderit. Cui respõdemus, Excitantur etiam sæpe natura non postulante tempestates dei admirando consilio & voluntate, qui & naturam condidit. Idem eandem etiam alterare, secundum quod sibi visum fuerit, vndeli
E bet potest. Vtroque autem modo illi seruantur vel pereunt, quos diuinus calculus vel seruari vel interire iudicauit. Quòd verò terrefiant nautæ, signum est magnitudinis periculi. quandò & maris peritissimi sibi metuerunt, signum est euidentissimum, quòd animum desponderint, & idcirco eiectionem vasorum fecerint, vt leuaretur nauis. Supplicabat autem quilibet diis suis: scriptura hæc non frustra enarrante, verùm vti doceat vtraque esse necessaria, & nostra facere, & diuinum implorare auxilium: neque sic totum negocium deo permittere, vt nos interim segnes planè & ignaui sedeamus (inanimatorum enim & omni motu vacantium hoc rerum est) neque nostris omnino nos
F confidere consiliis & institutis, hoc enim rursus impiorum hominum est, quibus reproba mens est. Asseuerant hîc quidam quòd circa istam solam nauim tẽpestas sæuierit. Neque enim si communis tempestas erat, conati essent forte exquirere eius turbationis maris autorem. Enimuero quum alios viderent citra periculum sulcare pelagus, secundisque ventis agi, suam verò onerariam nauim submergi propemodum ea periclitatione, inquirunt quisnam inter se eius maris sæuitiæ sit autor, quæve origo. Atque hæc opinio non erit absimilis vero, si reliqua nauigia extra periculum sint acta.

Ionas autem descendit in aluum nauis, & dormiuit & stertuit. Nũ quid adeò ignauię & socordiæ deditus erat propheta, vt tãto periculo suscitato ipse dormiret, nec simpliciter dormiret, sed in altũ adeò soporem deferretur vt sterteret? quod maximæ

mæ securitatis argumentum erat. Atqui ante subortam tem- A
pestatem & periculum sopore correptus est, fortasse ex ni-
mia fugæ tristitia & defatigatione. Porrò quòd in aluũ na-
uis, hoc est, in infimum locum descẽderit, prophetæ hoc mo
ribus cõuenit. Separatim enim & solitarium degere prophe
ticum est. Hinc & Dauid, Solitarius sum, inquit. & Hiere-
mias, Bonum est homini ubi iugum suum tulerit, ab ineunte *Psal.* 101
iuuentute sedere solum: & iterum, Non sedi cum concilio il- *Thren.* 3.
lusorum eius. Solus & separatim sedi, quoniam amaritudine
repletus sum. *Et accessit ad eum proræ gubernator, dicens ei, Tu quid stertis? Surge inuoca deum tuum, si sors nos seruet deus, & non pereamus.* Nautica multitudo aliàs prorsum negligẽs de-
cori, & intellectu carens, hîc adeò formidine & pauore eru- B
ditur & intelligens redditur, vt proræ obseruator non ipse
tantummodo preces fundat, verùm Ionam adiens, eum etiã
ad precãdũ excitet. Adeò necessitas quid deceat bellè docet.
Obserua hîc ꝙ etiamsi varios deos inuocauerint, eam tamẽ
cognitionem habuerint, vnum esse quempiam deum, cæteris
omnibus maiorem præstantiorémque. Non enim dixit, vt
seruent nos dij, sed deus? vel ꝙ vnum existimauerint, Iona
cum omnibus illis peculiarem suum deum adorante: atque
vnum fortasse ex multis in auxilium vocauerint, qui eos ex-
audiret, ac incolumes conseruare posset, forsan Neptu-
num, vel Nerea, seu Thetin, seu alium quempiam mari-
num deum iuxta Græcum errorem. C

Dixit porro quilibet ad proximum suum, Agite, iaciamus sortes. Et cecidit sors super Ionam. Obtemperauit Ionas proræ
obseruatori, & orauit. Quanquam enim hoc scriptura non
expresserit, intelligitur tamen: quandò neque quòd è som-
no surrexerit, indicauit, nemo tamen ambigit ipsum exper-
gefactũ surrexisse. At precibus suis ad deum fusis, non est
exauditus. neque enim par erat inobedientem deo exauditũ
iri. Iã & fuga eius à deo, fiduciam ad deum ademerat. Quũ
igitur auxilia ex precibus vana tum diiudicarentur, ad sortẽ
confugiunt, cui gẽtes assueuerãt. Nouerãt enim naturæ quo
dã ductu, peccãtibus esse adiectã pœnã, ac digna nos ob pec
cata nostra supplicia ferre, nec huiusmodi expertia esse curę
dei. Proinde credebãt ꝙ prouidẽtia ꝑ sortis iactũ manifesta
ret sibi autorẽ, iãq; hoc arbitrabãtur, ꝙ quẽ fortuita sors pro
basset vel etiam prodidisset, apprehendendũ ceu sortis ora-

D culo expetitum. Cæterùm nos intelligamus quod deus quemlibet à propriis, à domesticis, à contribulibus, cognatis & cognitis, ad se adducat, perinde ac tenemus Magos stellæ ductu perductos ad cunas Christi, & Azotios in veteri testamẽto per symbolum boum arcam perferentium tandem seruatos, quum quid in posterum fieri vellet, subindicasset. Sic dominus noster repertis piscatoribus, Agite, inquit, sequimini me, faciã ex vobis piscatores hominũ: cõsuetum ipsis nomẽ prætendens. Quũ igitur nautis cõsuetũ esset ceu ethnicis sortiri, cõdescendẽs & cõsentiẽs ipsis deus, per minimè obscurũ ipsis indiciũ, tẽpestatis ipsis autorẽ notũ reddidit. Præterea sortem non esse spiritualem rem apostoli indicant, qui sorte, priusquam spiritu perfusi essent, vsi sunt, post spiritus para-
E cleti accessionem haudquaquam sortem admittentes. Quidam verò neque apostolos tali sorte vsos affirmant, sed enim diuinioribus quibusdam signis, quæ indicarent eis quinam à deo electus esset. Et *dixerunt ad ipsum: Denuncia nobis quam ob causam isthuc mali nos apprehenderit. Quæ tua negociatio est? & unde uenis? & quo proficisceris? & ex qua terra quoue populo tu es?* Intuere hîc barbarorum hominum æquitatem. Nõ enim statim vt agnouerunt Ionam esse autorem turbinis & tẽpestatis maris, agrestibus in ipsum moribus ferebantur, cæterùm blãdè & mansuetè interrogant, cuius causa malum hoc, id est, afflictio ista, ex quo peccato abs te cõmisso nos accessit, super nos venit. Percontantur autem, vt vbi didicerint deli-
F ctum, experiantur expiare & emendare. Scrutantur autem & quam operationem exerceat, hoc est quale vitæ suæ studium & artificium habeat, & ex qua gente sit, & viam, vnde, & quò vadat, tanquam ex studiis ipsius, & ex communibus gẽtis moribus vel opificiis, & ex itinere quod ingreditur, vitã eius obseruare queant, sicque tandem deum placent, in quẽ impegerat. Existimabant enim quòd si turbatum ab ipso numen, marinum fortasse, reconciliassent, hanc tempestatis ipsi noxã effugere possent. Imitemur igitur & nos horum nautarum mansuetudinem & mitiorem animum, siquando excellentiora longè quàm ipsi deposcamus. *Qui respondit ipsi, Seruus domini ego sum, ac deum cœli ego colo, qui fecit mare & aridam.* Hoc, inquit, studium, hæc mea negociatio est, seruire deo vero per mea opera & actiones, etsi nunc illi non obtemperauerim: & colere ipsum, per fidẽ in ipsum. Multi quidem

dem colunt deum, ſed non ſunt ſerui eius, vt qui non faciant A
opera ipſi placentia. Per hoc autem mox etiam ex quanam
terra ſit demonſtrauit, nimirum Iudæa. nec enim alia gens
hunc deum colebat Admiratione autem dignus eſt prophe-
ta, vt qui morti proximus exiſtens, prædicet dei potentiam,
& nauticis creaturarum & idolorum cultoribus reuelet ma-
gnificentiam eius, conditorem omnium ipſum appellans,
hoc eſt, cœli, & eorũ quæ ſub cœlo ſunt. Per hoc enim quod
ait, qui fecit mare, anſam illis ſimul præbet ratiocinandi, ꝙ
quandoquidem maris creatorem colat, planum ſit quòd ad-
uerſus eum impingens, tempeſtatem hanc excitarit. *Timue-
runt itaque pauore magno conterriti uiri, dicentes ad ipſum: Quur
hoc feciſti? Cognouerunt enim uiri quod a facie domini fugeret, quo-* B
niam denunciauerat eis. Ex hoc, inquit, agnouerunt quòd ad-
uerſus deum delinquens, à conſpectu eius fugeret, quòd cõ-
fiteretur ipſis ſeruum dei ſe eſſe. Simul atq; enim dixiſſet ꝙ
verùm deum colat, intellexerunt eum Iudæum eſſe. Iudæis
autem non licebat exteris & alienigenis admiſcere ſeſe, neq;
applicare ſe vrbibus idolorum cultricibus. Perſpicuum ita-
que erat quòd in deum ſuum deliquiſſet. Fortaſſe etiam cogi
tarunt, quòd vitam quæ in lege præſcribatur, declinans, ac
Græcorum moribus ſeſe admouens, fugiat à facie Iudæorũ
dei. Terrefacti ſunt igitur, quãdoquidem arbitrarentur po-
tentem illum deum eſſe, è cuius manibus quiſquam euadere
non poſſet: iuxtà metuentes, ne vnà cum tranſfuga iſto inter
eant. Porrò quòd non liceret Iudæis decreto legis ſuę genti C
bus adiungere ſeſe, ex veteri teſtamento conſtat, tum ex euã
gelio quoque. Dicente enim domino Iudæis: Quò ego va- *Iohã. 13.*
do, vos venire non poteſtis, reſpondebant illi imprudenter,
Quònam iturus eſt, vbi nos eum non inueniemus? Nunquid
ad diſperſionem Græcorum iturus eſt, & docturus Græcos?

*Dixerunt ad ipſum: Quid faciemus tecum, ut ceſſet a nobis ma-
re?* Et hîc demirari dignum eſt nauticorum hominum man
ſuetos & mites adeò mores. Neque enim inſurrexerunt in ip
ſum, neque dixerunt: O ſceleſte & omnium ſceleratiſſime,
propter te peribimus: ſed ipſum iudicem faciunt, vt pronun
ciet quid ſecum faciundum ſit. Siue ergo antea clementes a-
deò extiterunt & æquabiles, digni ſunt quos æmulemur: ſi-
ue præ pauore ad mãſuetudinẽ tranſlati ſunt, vel ſic etiã imi
tandi ſunt, vbi ſæpenumero nos in calamitates incidentes
planè

D planè efferamur nedum aduersum calamitatum autores solos, verùm & contra ipsos familiarissimos nostros in calamitatibus consolatores. Proinde nautæ illi tales sunt. At sententias suas partiuntur. Nec enim audent morti adiudicare, maximè quum seruum eum esse Iudæorum dei audiuissent. Horribilis auté ille deus iam olim ipsis ex fama innotuerat. Nec rursum præsens periculum despicere possunt, quare ipsum ceu dei seruum hortantur dicere quid oporteat secum agi. Perspicuũ enim videbatur eis, quòd minimè ignoraret eius mali medicinam. *Nam mare ibat & excitabat uehementius tempestatem.* Post sortem, inquit, vehementior impetuosiorque tẽpestas exorta est. Mare enim ibat, hoc est, plus agitabatur & intumescebat. Quædã hîc exẽplaria pro ibat, admodũ cõ-
E citabatur, habẽt, hoc est, horrendũ strepebat, tremendũ murmur edebat, quasi fluctus inter se mutuò naui illisi essent: atque hi post sortitionẽ magis tumultuati sunt, deo palàm indicante, per quem ista prouenerit afflictio. *Quibus Ionas reddidit: Tollite me, & iniicite in mare, tum cessabit mare, uosque deseret. Cognoui enim ego quod mea causa tempestas illa magna uos petiuerit.* Talem sese gerit bonis consiliis prædita anima. Cognito peccato suo, rubore quidem suffunditur propheta, ꝙ deliquerit non morem gerens deo. non ignorans autem quòd mare obtemperet, seruiens diuino mandato, si quod acceperit, seipsum inobediẽtem deo morte condemnat. Atqui nos haudquaquam tales sumus, quin potius apertè palàm scientes crebrò peccata nostra suppliciis digna, vbi magnam aliquã afflictionem sustinuerimus, aduersus dei prouidentiam mur-
F muramus, tanquam impeccabiles essemus: tantum abest vt digna nos pœna condemnemus.

Et ui conabantur nautæ ad terram appellere nauem, & non potuerunt. Mare enim ibat, & excitabatur magis super ipsos. Et clamauerunt ad dominum, & dixerunt: Nequaquam domine pereamus propter animam hominis huius, & ne des super nos sanguinem iustum, quoniam tu domine ut uoluisti, sic egisti. Humanissimi, & mansuetissimorum morũ homines illi, vt diximus. Etenim Ionam, qui se ipse in mortem tradiderat, adhuc ad terram remigio vsi traducere moliuntur. atenim nequicquam laborabant. Nam mare vehementius crescebat excitaturque. Neque sic tamen quicquam aduersus prophetam aggrediuntur, quũ id iure

id iure possent simul atque se ipse condemnarat: cæterũ omnino tali eius voluntati obsecundare, sanguinolentum iudicant ac cædem spirans: propterea in præcedentibus precantur, vt à tempestate illa & commoto mari liberentur, neque pereant eò q̃ fouerint animam prophetæ, sed cõcedat deus eum seséque viuere. Sin autẽ necessarium est hunc mori, nequaquam super nos sanguinem iustum, hoc est, sanguinem eius, ne ad condemnationem, precamur, nostram, sanguinẽ illum iustum ceu serui tui cedere facias. Non enim hunc tanquam latrones aut sanguinolenti homicidæ occidimus, cæterùm tuæ obsequentes voluntati. Tu enim vt voluisti, sic fecisti hæc. Hîc Barbaros contemplare, quomodo non contra hæc oggãniant: Igitur cruentus & sanguinis auidus ille deus est, sanguine igitur gaudet: verùm dei voluntatem amplexantur, diligunt, & venerantur, non curiose indagantes causas quur ista sic fiant. A B

Acceperuntque Ionam, & iniecerunt ipsum in mare, & stetit mare a commotione sua. Ac timuerunt uiri timore magno dominum, & sacrificarunt sacrificia domino, & uouerunt uota. VIX tandem audent opus aggredi, quo peracto statim tranquillum mare redditur. Illi vero cognoscunt dominum perfectius quàm antehac: nec parũ ipsum metuunt, vt cui sese nemo subducere queat, qui acriter in ipsum peccantes adoriri possit: ac quæ ad diuinum cultum pertinent, exhibuerunt. Sacrificarunt enim sacrificia, fors vbi in terram appulsi fuere. destiterat enim sæuitia maris. Vouerunt autem & vota, hoc C est promiserunt se talia quædam & talia facturos vbi in patriam remeauerint. hac ratione illi in melius permutati sunt. Et qui antea quisque pro sese multos putabant esse deos tempore motus maris, nunc vnum agnoscentes dominantem potentiæ maris, concussionémque fluctuum eius pacantem, ipsi sacrum faciunt, & vota edunt. Viden' hîc diuinam dispensationem atque consilium? Fugit Ionas vt ne seruentur Nineuitæ, & ecce seruantur nautici, dein & ipse: & exuberantius bonum perficitur. Sic & nostris diuina prouidentia delictis ad bonum vsa est.

CAPVT

D CAPVT II.

E T *imperauit de⁹ balenæ magnæ deuorare Ionã. Eratq; Ionas in aluo balenæ treis dies ac treis noctes.* Imperauit, hoc est, voluit à ceto deuorari prophetã. Non enim quemadmodum hominibus aut angelis præcipit deus, in mentẽ ipsis insonans quid agendum sit, sic ceto iamnunc demandauit: sed velle aliquid deum, lex est & mandatum necessariò complendum. Atq; hic obedientiæ modus est inexplicabilis quidem nobis, ipsi verò cognitus. Deuoratur ergo à ceto Ionas, treisque dies ac totidẽ noctes in eo permanet vates: quæ res omnem excedere fidem audientibus videtur, maximè iis qui ex Græcorum scholis sapienteque doctri-
E na ad hanc historiam accedunt. Quos equidem non satis demirari possum, quî fiat quòd hæc non intelligant, quum suis ipsorum alis capiãtur. Apud ipsos enim nõnihil tale de Hercule narratur, nempe quòd & ipse à balena deuoratus, incolumis remanserit: nisi quòd tantummodo depilatus redierit, idque ob ingenitam & internam beluæ caliditatem. Aut igitur nostra suscipiant, aut sua reiiciant. Atqui quum non oporteat à græcarum fabularum putredine, nostræ veritatis soliditatem commendare, cogitandum primùm, Deo volente & præcipiẽte nihil non fieri posse: deinde hîc cõsiderãda sunt, quæ circa in vtero materno fœtum miranda contingant, vbi fœtus naturali quidem innatat humiditati, estque veluti absorptus & obrutus prægnantis aluo, viuit tamen & conseruatur, Dei, humanũ ingenij captum excedente nutu & cõsilio. Neque enim vlla humana ratio ista percipere potest, credit
I tamen, vt quæ vbiq; conspiciantur ita sese habere, req; ipsa rata sint & indubitata. Proinde neq; Ionæ euentui fides detrectanda est, verum enimuero ita factum vt scriptura nobis tradit, citra ambiguitatem credendum: estque in maioris adeóque diuinioris sacramenti vel arcani figuram suscipiendum. Fugit enim & humana natura à facie domini per inobedientiam, & occultata est ne videretur, vt ideo Adamum deus vocauerit, Vbi es? quò te proripuisti? Iniecitq; ipsam vitæ huius mari, corpore nauis loco vsam: cui & naulum dedit, ministerium videlicet quo ipsi obsecuta est, curam eius & prouidentiam ad omnem cupiditatem faciens. Ventis igitur & spiritibus nequitiæ mare isthuc turbãtibus, fluctus voluptatum insurrexe

ſurrexerunt,corpusq́ue vnà cum animo merſerunt. Neceſſarium igitur fuit, mortem obire quempiam ex iis qui in eo nauigio erant,corpore dico. Proinde naturam noſtram induẽs dominus,vnus ex nobis factus , & nauim noſtram ingreſſus, hoc eſt corpus humile ferens,& inter nos demorans,in ſimilitudine carnis peccati:moritur per ſortẽ, hoc eſt, iuxta prædefinitionẽ,quam prædefiniuit atque decreuit pater,qui hoc ſortitus eſt,atque ante omne æuum,ante cuncta ſecula decreuit,conſtituit,propoſuit, vt filius ille ſuus pro nobis moreretu,perinde ac Petrus & Paulus dicunt. Animaduerte hîc Ionæ nomen,ſi interpreteris,valere,altiſſimo laborante,vel columbã ſignificare. Altiſſimus igitur pro nobis laboribus defatigatus eſt , & pro nobis luget,angitur, dolet, voluntarius quidem.Nec tamen ſeſe ipſe iugulat,cæterùm per manus iniquorum adfigitur cruci,quemadmodum & Ionas,qui etiamſi ſeipſum ad mortem condemnaret,non tamen ſeipſum proiicit,ſed proiicitur: docente nos hoc verbo , ne nos temerè in pericula coniiciamus,néve incautè & ſtolidè in mortes incidamus.Mortuo itaque Chriſto,ac omnia diglutienti balenę tradito ſpirituales nequitiæ ceſſarunt , procellæ voluptatum proſtratæ ſunt, tranquillitas tota & pax in vita verſata eſt & animis & corporibus,æquè ac ipſe dixit: Pacem relinquo vobis. & rurſum à reſurrectione diſcipulis ſuis ſalutẽ impertiẽs, Pax inter vos ſit,ait.Quinetiam ſic quidã hîc inquiunt, prophetam eſſe figuram Chriſti,nauim eſſe typum Iudæorũ ſynagogę,prorę obſeruatorem eſſe Moſen,nautas eſſe prophetas,mare adflictiones quæ à nobis debebantur,ſortem voluntatem patris,ſecundum quam Chriſtus in mare ærumnarum præcipitatur,& aluum ingentis ceti,hoc eſt mortis,ingreditur,vbi triduum commoratus reſurrexit, gentibusq́ue euãgelium annunciauit , ex quibus credentes conſeruati ſunt. *Et orauit Ionas ad dominum deum ſuum ex uentre ceti,dicens : Clamaui in tribulatione mea ad dominum deum meum,& audiuit me:ex uentre inferni auſcultaſti clamori uocis meæ.* Nihil damni paſſus à ceto vates,ſed veluti pro domo ceto vſus,neque corporis neque mentis iactura facta,Dei præſentẽ opem ſentit.Nõ ignorans autem quòd offenderit deum per hoc quòd miniſterio legationis noluerit fungi,cõuertitur ad precationem:quiq́ue olim in ſola Hieruſalem deum apertè apparere arbitrabatur, nũc ipſum in aluo ceti præſentem reperit,gratiasq́ue agit illi

quòd

D quòd se seruauerit, ac preces suas susceptas esse ait: siue tamquam propheta spiritu hoc intelligés, siue per verisimile hoc dicens. Non enim vsque nunc viuus, inquit, permansissem, nisi exaudisses precationem meam. Inferni porrò ventrem, ipsam ceti aluũ nominauit, tum quòd bellua sit letalis ac mortifera, tum quòd ex natura facti mortuus esset, viueret autem sola dei gratia. Aliâs ceu typus Christi, qui in corde terræ treis dies ac treis noctes egit, nõ immeritò se in vẽtre inferni fuisse ait. Intuere hîc rem admirandã. Qui verè gustauit mortẽ Christus, prædixit in corde terræ se tridui & trinoctij spacio futurum, neque mortem, neq; infernum recordatus. Hic verò in vmbra mortis constitutus Ionas, non verè mortuus, inferorum mẽtionem facit: vt discas domino nostro tãquam E deo mortem fuisse vltroneam, & suæ voluntatis, ac resurrectionem in ipsius potestate vel arbitratu fuisse: eam ob causam cor terrę dixit, non mortem neque Plutonis regiam. Ionæ verò non erat in propria potestate vita, propterea veluti apud inferos existens, quãtum attinet ad naturam eius facti sui, alui Plutonis meminit. Clamauit etiam dominus in tribulatione sua in cruce ad patrem: Pater dimitte illis peccatum. & omnino exauditus est. Dimissum est enim peccatũ iis qui in incredulitate sua non permanserunt. Forsan & aluum inferni dicere quis crucẽ possit, illa enim pro nostra salute domini mortem peperit. *Deiecisti me in profunda cordis maris: & flumina circumierunt me.* Cor maris audiens, memento domini dicentis se futurum in corde terræ, videque typum veri F tati consonantem. Variis autem modis vates, quod secum contigit, enunciat, magnificans dei gratiam quæ sibi obuenit: iuxtà indicans potentiã dei, vt qui ex quouis malo seruare possit, etiamsi terribilissimum fuerit. Nõ enim simpliciter dixit in profunda, sed apposuit etiã, cordis. Quum enim cor videatur esse intimum animantis & præcipua pars, hyperbolen hic ostendens, in profunda cordis dixit pro intimis, ac si dicat: In maris intima me deiecisti (balena enim in profũdo moratur) ipsius balenæ me intima cõprehenderunt. Flumina verò dixit fluctuũ insultus, siue ꝙ flumina sese in mare exonerẽt. Iam qui à mari cingitur, à fluminibus certè circũfluitur iuxtà. *Cunctæ sublimitates tuæ super me transierunt.* Quãdo, inquit, in naui erã, sublimitates habebã, ceu naui à fluctibus in altũ sublata. Tuę verò istę sublimationes fuerũt & fluctus

ctus veluti ex tuo mãdato ſuſcitati. *Egoq́; dixi: Depulſus ſum* A
ex oculis tuis. Proinde tẽtabone ego intueri in tẽplum ſanctum tuum?
Tum,inquit,quũ in medio periculorũ eſſem.cogitabã me ab oculis tuis,à viſitatione,ab inſpectione proiectũ eſſe,ac hæſitabã,viuãne,& poſthac apponã,hoc eſt conabor deſiderabo, cupiã intueri tẽplum ſanctum tuũ Hieroſolymis?Sunt qui ſic intelligãt:Noui equidẽ in áluo ceti exiſtẽs, quòd me mirificè pręter opinionẽ etiã meã ſeruaris,verũtamen dubito num hinc ſim egreſſurus,reuerſurusq́; in lucem,vt vel in ipſum diuinum tẽplum perueniã,inq́; ipſo glorificẽ te. Acceſſerunt & ad dominum ſublimationes,vndę videlicet ſublimis & arrogantis & incõſiſtentis ſynagogæ:& fluctus,hoc eſt,variæ afflictionis ſpecies. Quæ cũ iuxta patris cõſilium ipſum inuaſerint,ipſius eſſe dicuntur. Vnde tũ etiã dixit:Vt quid me dere B
liquiſti?Quod ſimile eſt huic quod hic ait:proiectus,ſeu depulſus ſum ab oculis tuis. Atq; hoc humano more prolocutus eſt. Homines enim vbi in tã grãdia pericula inciderint,ſe derelictos aiũt. Quod igitur veriſimile erat alios homines de ipſo dicere,ipſe hoc de ſeſe loquitur. Quare ad hanc veluti ſententiã dicit:Reſpiciãne adhuc ad corpus,quod tẽplum tuum ſanctũ eſt,tanquã abs te apparatũ extructumq; mihi? Seu veluti te in me etiam capiẽs, & recipiã ipſum rurſus ex reſurrectione mea?Nemo aũt hîc inſurgat ſermõi dominũ ceu ignorantẽ num ſit reſurrecturus néche,introducẽti: verũ animaduertat quæ ſuprà memorauimus,ꝙ talia iuxta humanas cogitationes dicta ſint. *Circũfuſa eſt mihi aqua uſq; ad animã meam, abyſſus extrema me circũdedit. ſubiit caput meum ad rimas montium:* C
deſcendi in terrã, cuius ueſtes detentiones æternæ. Gratiam dei erga ſeſe propheta variis modis celebrans,ab aqua ſe circunfuſum ait,cui,aquæ dico, natura eſt auferre animã & vitam: ſeque ab vltima abyſſo cinctum, & in fiſſuris montium fuiſſe inquit,per quod ſubobſcurè ceti magnitudinem exhibet. Montes dein & ſpelæa nominat,quæ veriſimile eſt ſubire balenam. huiuſmodi enim in mari pleraque ſunt, quibus illiſæ ſcaphæ pereunt. Quod peritiores nautæ formidantes, petras ſub mari extãtes declinare ſtudẽt. In terrã aũt ſe Ditis deſcẽdiſſe ait,nõ ꝙ illuc deſcenderit,nec enim verè mortuus erat: cęterùm ꝙ periculi magnitudo expoſceret vt mortuus ille videretur,& ad ipſum Plutonem atq; infernum perueniſſe: ad quem qui deſcenderit, ceu à quibuſdam vectibus detinetur.

Illi por-

D Illi porrò sunt detentiones æternæ, hoc est, in æterna secula eos qui inciderint, retinentes. Vel æternæ, hoc est, firmiter & ita vt infringi nequeant radicatæ, aque nemine iam inde à principio dissolutæ, neque vllo vnquam seculo à propria sede vel mansione motæ. Abyssus extrema domino mors est, quam postremã pro nobis sustinuit post innumeras insidias. Subiit autẽ caput eius sepulchri spelæum. *Et ascendat ex corruptione uita mea ad te domine deus meus.* Per hoc quòd in ceto seruatus est, incipit credere quòd vitam denuò sit recepturus. eam ob rem hoc etiam exoptat, non vtique exoptaturus, nisi ex illo hoc peræquè deo possibile credidisset. Quũ enim ambo sint impossibilia, qui hoc potest, alterum itidem potest omnino. Vita igitur mea in ceto, ab hac corruptione qua iam
E interiisse videor, ascẽdat ad te, hoc est, ad templum sanctum tuum in quo cerneris & glorificaris, vt vel in hoc ego gratia tua fruar. Sic & domini vita, non ex corruptione sui, quam nullam vidit, sed ex corruptione mortis ascendit ad supercœ
Iohã. 20. leste templum, perinde ac dixit: Ascendo ad patrem meum. *Quum deficeret anima mea à me, dominũ recordatus sum. Et ueniat, obsecro, oratio mea ad templum sanctum tuum.* Non abeunt san-
Psal. 17. ctis tribulationes citra lucrum. Hinc & Dauid: In tribulatio
Esa. 26. ne, inquit, mea inuocaui dominum, & exaudiuit me ad lati-
Roma. 5. tudinem. Et Esaias: In afflictione, inquit, tui mentionem feci. Tum Paulus: Tribulatio patientiam efficit, patientia verò probationem. Consimilem ad modum Ionas, quando anima eius periculi magnitudine deficeret, non ad conuitia de-
F lapsus est, sed dominum recordatus sum, ait, hoc est, inuocaui ipsum, vt esset adiutor meus. Vel memini equidem domini, quòd amico erga mortaleis affectu est, ac negligat peccatum quod patraui non obtemperans ipsi, propterea & precatus sum ipsum, vt posthac sim dign⁹ quò perueniat ad te oratio mea, quam faciam ad templum sanctũ tuum, quãdo prorsus reuixero. Si enim vitam recuperauero, veniam ad tẽplum Hierosolymorũ, & preces meas ad te fundam. Vel hæc ipsa precatio, qua etiamnum te precatus sum, vt ascẽdat vita mea ex corruptione, & veniat ad te, siue ad tẽplum sanctũ tuum, siue supercœleste, siue illud quod in Hierusalem est. In eo enim solo, vt in præfatione dictum, credebant perspicuas dei visiones & apparitiones fieri, omniumque in eo orationes suscipi. Dominus etiam quum animam exhalaturus esset, meminit

minit patris sui dicẽs: Pater, in manus tuas depono spiritum A
meum. Ascendensque in cœlũ corpore interpellat pro nobis apud patrem, corpore legationis vicẽ obtinẽte, quod pro magnæ supplicationis symbolo ostendit patri, vt nostri misereatur ipse: cuius rei gratia à filio quoque assumptũ est. Ascensus itaque cum corpore ad diuinum & supercœleste tẽplum, oratio intelligetur eius, qui pro nobis, vt cõmemoratum est, per corpus intercedit. *Custodientes mẽdacia & uana, misericordiam sui ipsorum reliquerunt, ego autem uoce laudis & confessionis sacrum tibi faciam. Quæcunque uoui, reddã tibi ad salutẽ meã domino.* Alij sanè, inquit, vana & mẽdacia idola sectantes, & seruientes iis qui non sunt dij, misericordiam abs te non postulant. Vel, misericordiam à te consecuti, & liberati à calamitatibus, non celebrant neq; magni faciunt misericordiam quam fecisti cum ipsis. Vel, te misecordiam ipsorum reliquerũt. per tuam enim misericordiam viuunt. Nã si tu iniquitates obseruaueris, quis B
sustinebit? Atenim ego seruat⁹, tibi victimas & sacrificia adducam cum gratiarũ actione: ac quæcunq; voui, hoc est, promisi propter salutem meam hanc, reddam tibi. Fuerũt autẽ & in lege sacrificia salutaris, propterea & exẽplaria quædã ad salutare habẽt. Quidã sic accipiũt, Illa, ĩquit, reddã tibi, quæcunq; salutem mihi cõciliant, & animam meã iuuãt. Hęc autem sunt obedire tibi, & prophetici ministerij op⁹ perficere. Iã & dominũ custodiẽtes vanè & frustra obseruabãt, qui misericordiã sui ipsorũ, nẽpe arcanũ resurrectionis pro vniuersa humana natura peractũ, adeoq; pro ipsis custodib⁹ omnino, quandoquidẽ & ipsi homines, reliquerũt, nolẽtes credere ꝙ resurrexisset ab ipsis custoditus. Porrò dñs etiã ipse miseri C
cordia ipsorũ erat, verũ noluerunt eũ. Ego verò, inquit, filius tuus sacrum tibi faciam, hoc est, autor ero vt tibi in mũdo sacrificetur sacrificiũ spũale, reddãq; tibi salutẽ hoĩm, quã tibi mea ĩcarnatio ꝓmisit. Insuper & ante afflictionẽ suã & crucẽ orauit: Pater serua illos in nomine tuo, vt & ipsi vnũ sint.

CAPVT III.

D *Atumq; est a domino mãdatum ceto, & eiecit Ionã super aridã. Factumq; est uerbũ domini secundo ad Ionam dicens: Surge & uade in Nineui ciuitatem magnã, & concionare in ipsa iuxta priorem cõcionem quã ego locutus sum ad te.* Præcipitur per diuinã potentiã balenæ, quæ statim inexplicabili quadã ratione ad diuinę maiestatis voluntatem moue-

E tur, eque

D. tur, eó; lateribus & vétre suo incolumé atq; illæsum vaté red dit, qui ex ea passiōe sua lucratus erat vt disceret obtēperare deo. Iniūcto enim ei secūda vice proficisci in vrbé Nineui, & prædicare iuxta prioré prædicationé, quę erat quòd ascédissent flagitia eius ad deū, nō tergiuersatur, sed illico surgit, nō corpore solū, sed animi etiā prōptitudine, & resurrectiōe mé tis, sibiq; demandatū perficit. Hunc ad modū nō dissimiliter tribulationes magna sunt eruditio animaduertétibus, vt quæ diuinæ volūtati placuerūt, persequātur. Atq; hîc cōtemplare, quî res gestæ seruatoris nostri Iesu, cū Ionæ hisce factis cōue niát. Siquidé Ionas priusquā pateretur quæ est ppessus, fugit ne Nineui perueniret: sic dominus ante crucé & passioné suá
Mat. 10. cunctabatur gétibus annūciare ęternū regnū, vnde discipulis
E suis etiā præcipiebat: In viā gentium ne eatis. Ite auté potius ad oues, mādabat, quę in domo Israel perierūt, quandoquidé ne ꝗ; ipse aliò pręterquam ad has solas missus esset. Vbi verò ab afflictione & morte sua in corde terræ triduū & trinoctiū egisset, tū alia, quorūcunq; Ionas typus extitit, suscepit. Siqui dem ascédit & prodiit ipsi ex interitu vita, prędicat dein gé tibus per apostolos, iuxta prioré prædicationé. nō enim alia Israelitis ante passioné suā, alia verò gétibus post passionem tradidit, sedenim vnū super omnes euāgelium est, vna fides, idem baptisma. *Nineui autem urbs ingens erat deo, ueluti tridui iter cōplexa.* Grandis erat Nineui magnitudine, ac propterea apud deum quoq; ingens erat, plurimiq; faciebat eius salu tem, vt qui nō parum multos in ea homines finxisset, quos omnes, seruatū iri vellet. Quod ait, veluti iter profectiōis triū dierum, aliqui sanè de spacio vrbis intellexerūt, ceu triū die-
F rum, interuallo tota vrbs circumiri potuerit. *Orsus est ergo Ionas ingredi in urbem, ceu profectionem itineris diei unius, & concionatus est, & dixit: Post treis dies Nineue subuertetur.* Non recta per vrbem iter faciens concionabatur, sed per forum, vicos & plateas ingrediens. Ingens autem miraculum erat virum Hebræum ex alia terra venientem, nemini cognitū, per vrbem ingredi & vociferari: Adhuc tres dies, & Nineue subuertetur. Sed quærat hîc aliquis, quomodo deus iuxta priorem concionem prædicare iusserit? Licet igitur hîc dicere, quòd prophetæ hoc tantummodo breuiter nobis enarrent, quòd missi sint. Non enim omnia verba quæ deus ad ipsos, & illi ad ipsum fecerunt, expresse & planè annunciant. Proinde &

inde & in principio vaticinij huius videmus prophetam hũc A
ad deum nihil loquutum esse, & interim tamen inueniemus dicentem: Domine, nónne hi sermones mei, quum adhuc in terra mea essem, propterea præueni vt fugerem in Tharseis. Cognoui enim quòd tu misericors & miserator esses. Nihil igitur mirandum, dictum fuisse à deo in principio ad subuatem hunc, Adhuc tres dies, & Nineue subuertetur: nec tamen ab ipso subuertendam. Obseruãdum hîc quod reliqui interpretes, quadraginta dies pro tribus dixerũt, ac quosdam ceu conuenientem numerum hunc recepisse. Siquidem in tribus diebus ille primùm totã vrbem circumiuit, dein laboriosam illam pœnitentiam Nineuitæ deo obtulerũt, postea ante portas vrbis sedens propheta, prophetiæ suæ finem expectauit: hinc & quadraginta dierum spatium verius esse dicũt. Atqui B
verisimile est septuaginta primũ quadraginta posuisse dies, ac eos qui principio descripserunt, errasse, postea & in cuncta exemplaria errorem esse trãsfusum. Attamen vide, quòd neq; treis dies accipientibus aliquid absurdi obueniat: neq; enim totam vrbem circumire prophetam necessum erat, verùm simul vnius diei iter profectus est prędicans, vt ista prædicatio ad omnes perferretur, atq; ad ipsum vsq; regem perueniret. Atque vt grauis ista & anxia Nineuitarum pœnitentia demõstraretur, & à deo susciperetur, sufficiebant post prędicationẽ dies, siue treis illas statuamus, siue duas: quandoquidem vna dies satis fuisset ostendere homines germanè resipuisse, & meliorem induisse mentem. Sedit autem ante por- C
tas vrbis Ionas, siue ne intueretur in eos adeò ad pœnitentiam conuersos, siue post primã statim prædicationis diẽ, seu post tridui completionem, cognoscens quòd propitius esset illis deus, & non subuerteret, hoc est funditus perderet: veruntamen expectabat fortasse leniorem aliquam pœnam illis adducendam. Diximus quæ nobis visa sunt, ne reiiciatur de tribus diebus vetus scriptura. Qui hæc nostra legerit, quæ iudicabit meliora, seligat. *Et crediderunt uiri Nineui deo, & indixerunt ieiuniũ, & induti sunt sacco a magno ipsorũ usq; ad paruũ.* Significanter dictum est, Viri Nineui, hoc est, nihil nõ absurdi antea facientes, venefici & incantatores, dæmonibus agitati, crediderunt vero deo: omnibus deliciis & lasciuiis referti, ieiunio se macerarũt: molles & delicati, sacci induerãt habitũ: neq; tale studiũ à tenuioribus & pauperioribus initium

D duxit, verùm à magnis & opulétioribus exordio sumpto, ad tenuiores etiam peruenit & minores. Obserua autem hîc simpliciter contingens, quòd à magnis nempe viris, ad paruos, hoc est, ad infantes vsque pœnitentiæ indicia sint exhibita. Sic illi qui neque vnquam animæ commodantem sermonem audiuere, discipuli sunt facti hominis pauperis & ignoti: Iudęi verò & Mosen & prophetas deridentes, tandé & ipsi deo minimè obsequentes, Deicidæ, vt ita dicá, facti sunt. *Et appropinquauit sermo ad regem Nineui, surrexitue a solio suo, & deposuit stolam suam a sese, & amictus est sacco, & sedit in cinere. Et promulgatum est, & indictum in Nineui a rege, tum proceribus eius, dicentibus: Homines & iumenta & boues & oues non gustent quicquam, neque pascua carpant, & aquam non bibant.* Postquam ma-

E gnates primi orsi sunt pœnitentiam, meritò celeriter etiā ad ipsum vsque regem perducta est fama prędicationis. Ac vide hîc prudentem hominem, & propria mala agnoscétem. Non incredulus fuit, neque subsannauit sermonem, nec ægrè tulit duram istam interminationé: at cognoscés quòd male vixisset exacto tempore (natura enim ita comparatum est, vt conscientia peccatum indicet) desilit quidem à throno in quo sederat prius, multaq; non optimè iudicauerat mādaueratque, sedet in cinere & puluere, ac auro interspársam, & gémis glutinatā delicatāq; vestem exuit, aspero induto sacco, virosum & intolerabilem odoré præbéte. adeò planè fit philosophus, seueram vitam assumēdo, omnibúsque ostendit, nequicquam eos consuetudiné proponere, vt quę vincire ipsos possit etiā-

F num ac perdere. Diuulgatque, vt & bruta pecora simul ieiunét, nō veluti deus hoc inquirat à iumétis, sed veluti illis magnitudinem alacritatis circa ieiuniū ostendétibus, propterea & bruta ieiuna manere animalia cogunt. Norāt etiam aliàs, quòd conferret eis ad maiorem & operosiorem métium suarum correctionem, iumentorum etiā adflictio. Cogitant autem secum in animo, quòd si animantia peccati expertia ieiunent, multo magis sese idē facere debere, vt qui peccatis sint obnoxij. Simul etiam hoc ratiocinabantur, quòd irrationalibus animantibus fame pressis, aliis quidē balantibus, aliis verò mugientibus, & quibuslibet naturali vsis voce, ipsi ad vberiores ardentioresq; lachrymas præ cōpassione permoueantur: Deus autem eò pronius misertus, suam bonitatem impertiat. Quidā hîc per iuméta efferos homines, & à ratione alie-

niores

niores, monstrose putarunt. *circuniecerunt & saccos homines & iumenta.* Per saccos, adflictionem illam intellige. Neq; enim iumenta saccis amiciebantur. *Et clamauerunt ad dominum extense.* Si clamauerunt accipias vt communiter hominibus & iumentis tribuas (etenim & famelicorum animantium voces ceu quædam supplicatio fuerunt erga dei benignitatem) extense intelliges pro impense, hyperbolicè. Sin hominibus tantum accommodes, intellige quòd extensis manibus clamauerint. Natura enim veluti nobis adhærescit, expassis manibus supplicare, ceu accepturis quicquam ab eo cui supplicamus, ac velocius sumpturis id quod ab eo petimus. *Ac reuersus est quisque a uia sua praua, aque malo quod erat in manibus ipsorum.* Non tantum ieiunio & sacco vel maceratione sui vtentes. Deũ supplices precabãtur, cęterùm & mores suos & vitæ rationes correxerunt, quæ veræ est pœnitentiæ finitio, veluti in Esaia dicit: Nõ hoc ieiunium elegi, nec dié quo humiliaret homo animam suam: enimuero solue omnem iniquitatis & iniuriæ copulam. Et iterum: Discite bene facere. Pauperiores ergo à via praua reuersi sunt, nimirum ab ebrietate, mendacio, lasciuia, iniuria, ac talibus. Potẽtiores autem ab iniquitate discesserunt, quæ in manibus ipsorũ erat, quam violenter & iniustè freti potentia sua peregerũt. nam manus vim significant. Sic & in consueto & familiari colloquio dicimus, Quidam manu sua hoc egit. Iam qui iniustè iudicat muneribus corruptus, in manibus habet iniquitatẽ, iniustum calculum ponẽs. sic qui ex rapina ditescit, in manibus iniquitatem seu iniuriam tenet. At quando alius sententiam fert legitimè, & alius amicè & humaniter obtinet, reuertũtur ab iniuria sua, quæ in manibus ipsorum erat. *Dicentes: Quis nouit si mutet sententiam, & concilietur deus, & auertat se ab ira indignationis suæ, & non pereamus?* Vide prudẽtes homines. Non ad desperationem proiecerunt se, sentientes magnitudinem peccatorum, sed iudicis mansuetudinem simul considerarunt. Quòd sententiam mutabit, hoc est, aliud deliberabit, & transmutabit minas, & adhortationem admittet, hoc est, tranquillus erit, & mansuetus pacabitur. Atqui Israelitæ tales non sunt, sed quid dixerint, audi: Iniquitates, inquiunt, nostræ super nos sunt, & nos in ipsis liquescimus, & quomodo viuemus? Hæc autem dixerunt nolentes auertere sese à preuitate, sed in ea se oblectantes ac studiose ex despera-

A B C

Esa. 58. *ibidem. 1*

D tione opponentes immedicabilem partem, nulla in se pharmaca quicquam posse autumantes. Deus tamen eis hunc in modum loquutus est: Reuertimini efficaciter à via vestra praua. Et quur mortem obitis domus Israel? Sic igitur nos Nineuitarum instar vitam nostram corrigere par est, quanto maiora mala habemus, tanto magis domini mansuetudinem reputantes, quam nullis verbis exprimere licet, quanta mensura exuperet multitudinem peccatorum nostrorum. *Et reuertatur ab ira indignationis suæ, & non pereamus.* Indignatio quidem est iudicium, quod tristia quædam adducat ei qui demeruerit. Ira verò est labor iam, & ipsa punitio quę ab iusto iudice adducitur. Perinde ac medicus simul ac flammatem & sanie refertam partem, latentem tamen obseruauerit,
E iudicat necessariam esse sectionem, hoc ipsum scriptura indignationem nominat: post hoc iudiciũ insequitur sectio, cruciatum parans in eo qui scinditur, atque isthuc ira nominata est. Auertetur igitur, inquit, deus, ne laborem & pœnam super nos ducat, quæ indignationis eius affectus est. Consimilem ad modum Dauid inquit: Quoniam ira in indignatiõe eius. *Respexit autem deus opera ipsorum, quòd reuersi essent à uiis suis prauis.* Ieiunium ipsorum non aspexit, sed opera ipsorũ, videlicet bona quę fecerunt, eò q̀ declinassent à via sceleros-
Psal. 29. sa. Declina, inquit Dauid, à malo, & fac bonũ. Proinde ieiunium non fuit per sese sufficiens vt propitiũ redderet, vt placaret Deum, nisi & mores correxissent, & bona opera exhi-
F buissent. *Alterauitq; sententiam super malo quod locutus erat ut faceret eis, & non fecit.* Super pœnitentia Nineuitarum & ipse deus alterat institutum animi sui: non quòd æquè atque nos, eum alicuius rei pœniteat (nõ enim iam hoc, iam illud vult) sed permutationem minarum, vt & suprà dictum est, μετάνοιαν, hoc est sentẽtiæ animi alterationẽ, propheticus sermo nominat. Si enim deus hominis instar mutaretur, iam tũ non interminatus fuisset, sedenim statim puniuisset. At quum salute mortalium gaudeat, interminatur horrẽda, vt ne eadem tandem adducere occasionem sumat. Malum aũt hîc seu malitiã audiens, non intelliges prauitatem. non enim vitiorum operator est deus, qui vitiositatis est destructor: verũ per malitiã hîc sermo propheticus adflictionẽ indicat, quã deus ipsis antea interminatus, non erat super eos ducturus, vt qui re-
Amos. 3. sipuerint, itidem vt in alio propheta dictũ est: Non est malũ in

in vrbe quod dominus non fecerit. Et alio in loco: Appone A
eis mala domine, hoc est, adfligentia & perturbantia. Ac pre
ter hos, paulò infrà dicit de ipso Iona & cucurbita scriptura,
vt vmbram præberet ei à malis, hoc est ab adflictione eius.

CAPVT IIII.

C *Contristatus est igitur Ionas tristitia magna, & confusus orauit ad dominum, ac dixit: Domine, nõne hi sermones mei, quũ adhuc essem in terra mea? Propterea anteuerti ut fugerem in Tharseis: quandoquidem cognouissem te esse misericordẽ & longanimem, & multæ miserationis, mutantemq; animi sententiam super malo.* B Tres dies completi fuere post quas subuersio Nineui iuxta vatis Iona minas secutura erat. Deo verò nihil tale adducente super Nineuitas amarè pœnitentes, séque ipsos punientes vehementissima adflictione, mœrore adficitur Ionas: nõ tanquam seruatis inuidens, neque tanquam interminationibus hominum voluptatem capiens (procul enim hæc à bono & mansueto spiritu, cuius domicilium & habitaculum erat ille) cæterùm quia periculum erat ne ipse etiam mendax reputaretur, quique ceu præstigiator aliquis frustra turbauerit, non ex ore domini loquutus, sed ex concauitate vocum: hinc & apud clementem dominum sese defendẽs, Nónne, inquit, hæc dixi quum adhuc in terra Israelitide eram, quòd tu miserator es? C Videbam nanque te Israeli multam magnanimitatem exhibere, atque experientia, tua misericordiæ viscera cognoscebam, eámque ob causam Prophetæ functionem fugiebam, quandoquidem agnoscerem te mutare sententiam super malis, hoc est adflictionibus, vt eas non induceres super eos qui sedulò commeruissent.

Nunc itaque domine deus, accipe animam meam à me, quoniam satius est mihi mori, quàm uiuere. Antea, inquit, quum essem à balena deuoratus, precabar ascendere ex corruptione vitam meam: nunc contrarium desidero, nempe obire diem. hoc enim melius est, quàm viuentem mendacem reputari, ac prophetiæ donum vituperari. Forsan cuipiam pusillanimis propheta videri queat, qui deo sua iudicia non permittat.

D Neque hoc fors mirandum foret. homo enim erat, idque veteris testaměti, vbi & qui perfecti videbantur, imperfecti erant. Attamẽ nõ sic fortasse pusillanimis est, vt animũ despõdeat. nõ eñ hoc ꝑ sua gloria, sed ꝑ gloria dei facit. Siquidẽ illius gratia & donum prophetia est, qua intercidente, deus Israëlis à gentibus vituperaretur. *Dixitque deus: Nonne tu uehementer contristatus es?* Conturbatum prophetam refouet deus, interrogando num sit contristatus. Interrogans enim terrere ipsum videtur, ceu non rectè mœrore affectum. Atq; hoc apertius Symmachus. Dixit enim, Nunquid iure contristatus es? &, Num rectè contristatus es? hoc est, considera penes teipsum, an iustam habeas mœroris ansam. hícque ipsum sibi medicum constituit, excitans considerare quòd iniustè conturbatus sit, ac à desperatione ita cesset. Quæ dũ propheta non intellexit, ipse tandem dominus causam quur minimè tristari debeat, manifestissimè ipsi exhibet, & scitè admodum & valde sapienter cucurbitam producens.

E

Egressus Ionas ex urbe, sedit ex aduerso urbis, fecitque sibi attegiam, ac sedit sub ea usque dum uideret quidnam obuenturum esset ciuitati. Hoc primò factum, vt quidam dicunt, postremò posuit propheta. Explicata enim Nineuitarum correctione animi, huic simul diuinam clemẽtiam annectere voluit, ac mœrorem ex eo sibi factum, eaque verba quibus dominum conuenit: quocirca eum posterius narrare apparet, quæ prius cõtigerunt. Ionas concione sua peracta exiit vrbem, fixóque tabernaculo, expectauit concionis suæ euentum. Perspicuum enim quòd ista præ animi turbatione acciderint. Exactis enim definitis diebus, nihil eorum quæ minatus erat, euenire contemplatus, nec interire vrbem, dolet animum. Hanc igitur ex mœrore ad deum precationem facit, veluti cum deo expostulans. Alii sunt diuersæ sententiæ, nimirum quòd ista ex aduerso sessio, post animi desponsionem siue luctum contigerit eo ordine quem hîc præ se fert scriptura. Quum nanque vidisset propheta Nineui vrbẽ nõ subuerti, mẽte lãguit: dein egressus vrbem, ante ipsam sedit, nõ porrò euersionem sperans, cæterùm aliam quãpiam mitiorem vindictam expectãs, perinde ac suprà commemorauimus. Neq; enim credere vatem aiunt, ipsam vrbem in triduo delere posse tantos delictorum libellos. *Porrò mãdauit dominus deus cucurbitã, ascenditq; super caput Ionæ, ut umbrã preberet capiti eius, ipsumq; obumbrãdo*

F

refocillaret à malis suis. Gauisus est ergo Ionas super cucurbita gaudio magno. Consolationem ac refocillationem vati machinatur deus, datque mandatum cucurbitæ æquè atque ceto, hoc est vult cucurbitam crescere, ac statim prodit germinãs, ac hirsutam comam ex latis foliis extendens demõstransq;, vt opacam vmbram Ionæ capiti subministraret, cúmque refo ueret à malis, hoc est, afflictione solaris æstus. Atqui turbari prophetam ob salutem Nineuitarum, gaudere verò super oleris germinatione, simplices hominis mores demonstrat, ingeniúque puerorum, adeóque infantium ἀκακία, hoc est vitiorum ignorantiæ quæ in pueris dum est, proximum. Pueri enim facilè, qualicũq; etiam occasione adueniente, ad gaudiũ & dolorem transmutantur. *Mandauitq; deus uermi matutino in crastinum adfuturo, ac percussit cucurbitã, & exaruit. Exorto dein sole, datoq; negocio à deo uento per æstum comburenti, uerberauit sol caput Ionæ, adeò ut uiribus deficiens, ac uitam perosus diceret: Melius est mihi mori, quàm uiuere.* Vermem matutinum erucam nominat, quod ex rore sub auroram decidente generationis suæ principium ducat. Datur autem & ipsi mandatum (diuina voluntate, præcepto, vt dictum est, appellato) vt cucurbitæ radicem arrodat. Factumque est hoc, & exaruit olus. Iubet porrò, ac statim oritur ventus vrens. Nedum enim sol flãmis æstuabat, cæterùm & ventus vrens excitabatur, æstum ipsum maiorem reddens: verberatúrque caput Ionæ à sole, & vrente illo spiritu. Is verò animo æger, vitam suam deponere auet. Hæc autem sapientissimè diuino ita consilio geruntur, vt discamus humanam imbecillitatem neutiquam omnibus in locis circa sermones ab deo factos curiosam esse debere. *Dixit ergo dominus ad Ionam: Vehementer ne contristatus es ob cucurbitam? Qui respondit: Vehementer ego domine, etiam adusq; mortem contristatus sum. Cui dominus: Tu misericordiæ affectu tangeris erga cucurbitam, cuius tamen causa nihil duri perpessus es, neque educasti ipsam, quæ ut sub noctem nata est, ita sub noctem periit. Et ego nulla miseratione mouebor erga Nineui urbem magnam, in qua plura quàm centum uiginti millia hominum commorantur, qui neque dextram, neque sinistram agnouerunt, tum iumenta multa?* Mœstitia grauatum prophetam interrogat, peccatores curans, & iustorum rationem habens dominus, anne valde contristatus sit: non veluti ignorans, verùm enim ceu docturus ipsum non oportere eum esse mœstum. Quum enim fassus esset

sese

D ſeſe adeò perturbatum, vt vel mortem expetat: Te, inquit deus, iudice vtar. Reputa ergo tecum, num iure propter cucurbitam doleas, cuius non fuiſti cultor: neque enim plantaſti, neque rigaſti, ſed ſub diluculum nata, poſtero die rurſum ſub diluculum vermis cibus facta eſt. Me verò noluiſti vlla miſeratione tangi erga talem tantamque vrbem, quæ eſſe ſuum à me acceperit? Admirare igitur benignitatem meá atq; clemētiam, vtq; cōmode ſeſe habeat, neque animo langueas perinde quaſi prophetia intercidat. Quod autem non agnouerunt dextram ſuam vel ſiniſtram, quidam de ſimplicitate Nineuitarum dictum putarunt. Videtur autem hoc ipſum magis de infantibus qui ſunt in vrbe, dici: ex quo vrbis frequentiam ratiocinari licet. Si enim ſoli infantes & pueri duo
E decim myriades excedunt, reliqua multitudo quanta? Ac ſcopus eorum quæ à domino dicta ſunt, ad hanc nos perducit ſententiam. Si enim non opportuit ſuſcipere pœnitentiam à peccatoribus, decebat tamen miſeratione permoueri in tot myriades infantium, qui propter puerilem ætatem ignorant qualis dextra, quæue ſiniſtra, ac propterea neque peccati rei, non omnino luere pœnam debuerunt, vel interire. Similiter & iumentis parcendum erat, neque enim ipſa pœnam peccatorum nomine debuerunt. Si igitur iuſtus deus miſeratur animas iumentorum, quanto potius conditor horum, propriæ ſuæ poſſeſſioni parcet? Quemadmodum igitur iumenta appoſuit, vt oſtenderet iure ſeruatam vrbem, ſic & immaturam ætatem præpoſuit, ceu neque horum neque illorum ſupplicia pro peccatis iuſtè exigantur. Proinde huius prophetiæ
F hic eſt finis. Nos verò benignum dominum noſtrum celebremus, qui nolens mortem peccatoris, vult vt conuertatur & vitam ducat, qui interdum bene placentes ipſi ſanctos cótriſtare ſuſtinet, contraque ipſorum voluntatem aliis miſericordiam impertit. Sic quum Helias omnino pluuiam cohibuiſſet, ad ſeruum ipſe tanquam legatus accedit, &, Vade, inquit, ad Achaab, dabóque pluuiam ſuper faciem terræ. Hunc ad modum Nineui vnà cum iumentis ſeruata eſt. Sic & Chriſtus dans ſe precium redemptionis, omneis conſeruauit, ſapientes & inſipientes, diuites & pauperes. Ad quem à Dauide etiam dici nihil dubitamus: Homines & iumenta
Pſal. 35. ſeruabis domine. Quoniam multiplicaſti miſericordiam tuá deus, filii hominum in protectione alarum tuarum ſperabút.

Porrò

Porrò cætera quæ in hac ſunt prophetia, digna ſunt admiratione, maximè verò ipſius prophetæ mores adeò placidos & veros hîc mirari par eſt, vt omnia citra tegumentũ apertè dicat, ſuoſque defectus denudet, nimirũ inobedientiã, fugã, puſillanimitatẽ: nec horũ ipſum, quo minus aperiret, puderet, quin potius literis mãdaret, ad noſtrã cõmoditatẽ: Tales certè omnes fuerunt ſancti, nõ quod ſuũ erat quærẽtes, ſed quod multorũ, vt ſeruarẽtur. Sic Dauid propriũ quoque memoriæ prodidit peccatũ, vt poſteris vtilitatẽ operaretur, quinquageſimo pſalmo exarato, omni quidẽ cõpunctiõe referto, bonas autẽ ſpes deſperantibus ſuggerente: nempe nullum peccatũ adeò eſſe grande & multum, quod lachrymis non deleatur. Etenim in hoc ipſo pſalmo in quo peccatũ luget, de magnis adeóque cœleſtibus myſteriis vaticinatur ſupernæ illius Sion, & altaris (quod illic erat, atque ſacrificiorum ſecretiorum ac ineffabilium, neque non ipſo dignorum: abunde oſtendens quôd non delictorum tantummodo condonationem animi correctio ſiue pœnitentia efficiat, verùm & donorum communicationem. Nec hîc ignoranter prætereundum, quòd quidam hanc Iona inobedientiam, & fugam, cæteraque verè citraque dolum contigiſſe vt hiſtoria habet, ſuſceperunt, ſedenim allegoriam adiiciendo, poſtquam videbat, inquiunt, Iſraelis ruinam, lapſum, ac tranſeuntem ad gentes propheticam gratiam ſentiebat, eapropter cedit prædicationi, non exequitur, & reiicit mandatum: ac dimiſſa gratiæ contemplatione (hoc enim Hebræis Ioppe valet) vetere altitudine dico & dignitate, in triſtitiæ pelagus ſeſe ipſe proiecit, ſuiſque cogitationibus & mente tempeſtatem & luctam ſuſtinet, & periclitatur in naui, hoc eſt, fluctuat, reputans ſecum quomodo filium primogenitum, ſacerdotium regale, eximium populum declinet ſpiritus, & ad immundos canes, gentes nempe, vadat. Deinde indormiſcit Ionas, id eſt, ambigit omnino, ac proprios ſenſus ſedat, vt qui non amplius cogitare poſſit quomodo hoc fiat: quandoquidem & Paulus ob illam ipſam rem exclamat: O profunditatem diuitiarum ſapientiæ & cognitionis dei, quàm inſcrutabilia iudicia eius, & imperueſtigabiles viæ eius? *Roma. 11* Atqui proræ obſeruator expergefacit ipſum, omnia ſcilicet

D cet prospiciens verbum, quod ipsi prædemonstrauit, Deicidas quidem fore ipsos contribules eius: iure itaque ab ipsis gratiã decedere. Hinc sub sortẽ cadit vates, delectui videlicet obnoxius, à supernis aduenieti iustóq; dei iudicio, quod purũ sanctũq; spiritũ immũdis dei crucifixoribus dari nõ iustũ arbitratur. Deinde & à balena quidẽ deuoratur, verũ nõ capitur continetúrve. Intellige enim lapsum Israelis in incredulitate remanentis, deinde perpende etiam salutem reliquiarũ, secundũ electionẽ. nõ enim repulit populũ suũ, quem prædefiniuit. Et en rẽ mirãdã, tertio die vnà cũ Christo redditur à balena, & in lucẽ redit. credit enim ꝙ qui per lauacrũ regenerationis in Christũ tertio die resurgẽtẽ sunt baptizati, reuiuiscẽt nihil dãni passi à balena secũdæ incredulita-
E tis. Posthac prædicationẽ certiorẽ præuidet ad gẽtes euntẽ, easq; resipiscẽtes, suorũq; peccatorũ dimissionẽ à deo accipiẽtes. Turbatur itaq; nõ ꝙ seruẽtur illæ, cæterũ ꝙ sui cõtribules & cognati reiiciãtur. Nec hoc mireris, postq̃ & Paulo mœror & incessabilis dolor cordi eius sit Israelis elapsio. Præterea adũbrãs Ionas, & typũ gerẽs eorũ qui tẽporibus apostolorũ adhuc lege tenebãtur, qualis & Petrus erat priusq̃ sindonẽ videret, illicitum esse ratus homini Iudæo gentibus associari adhærescerẽve, vrbẽ egreditur, gentium dico ecclesiam, eas ad fidẽ non recipiẽdas iudicans, nisi Iudaismũ assumant: ac sub tabernaculo sedens iuxta viã, istuc applicãs testamento, oportere circuncidi gentes ratus, & Mosaĩ seruare legẽ: acquiescit sub vmbra cucurbitæ, quã esse legẽ disci-
F mus, sub nocte natã, quãdo scilicet nox peccati sceptris potiretur, quippe quia lex trãsgressionũ causa lata est: eadẽq; sub nocte periit, siquidem destructa est, quando nõ potuit extra dictã peccati noctẽ veniẽte luce pmanere. Quũ enim ex operibus legis nõ potuerit iustificari quisquã, per ipsam eò magis exuberabat delictũ. nã sine lege peccatũ est mortuũ. Quomodo verò periit? Per efficaciã vermis matutini, hoc est, potentiã dei magnã, per gratiã illustrantis & lumen præbentis Iesu, qui super nos resplẽduit, ac auroram cognitionis dei re-
Psal. 21. ctæq; vitæ peperit, vbi ait: Ego aũt sum vermis, & nõ homo. Ipsa inquam dei gratia legem percussit & aboleuit. Tũque Ionas pfectius discit sacramentũ siue arcanũ hoc, ꝙ gentes iure & assumantur & seruentur. Nõne & in actis apostolorũ & alij & ipse Petrus ad gentes secernuntur prius? Deinde Petrus quo-

trus quoque ex velo, gentiũ puritatem diſcit, alioſque docet A
ꝙ iugũ nominetur lex, quod neque ipſi neque patres ipſorũ geſtare potuerũt. Hæc õnia ceu per ęnigma adũbrãs Ionas, hanc ad rationem, hanc ſuã digeſſit prophetiam. Pręterea & in cæteris ex hac prophetia cõmoditatem capere queamus, diſcendo amarã eſſe retributionẽ tranſgreſſionis iuſſuũ dei. Quia enim deo reſiſtimus, tradimur tentationibus atq; periculis maris, cũq; tẽpeſtatib⁹ luctamur, ac videtur quidẽ balena omnia vorans nos in tentationes traditos deglutire perdereq;, ꝙ vituperem⁹ forſan & obmurmuremus diuinæ prouidẽtiæ verũtamẽ integros nos cõſeruemus. Hoc aũt cõtinget, ſi precemur, qui ex interitu poterit reducere vitã noſtrã, ac polliceamur ei ſacrificia ſpiritualia, operationes ad ſalutẽ noſtram dico. Si enim ita nos geſſerimus, non obſeruabimus mẽdacia & vana, qđ patiũtur illi qui miſericordiã dei relinquũt, & ad blaſphemias ſe cõferunt. Hi enim verè ſunt vani, neq; à tribulatiõibus propter blaſphemiã ſe liberãtes, Deũq; magis exacerbantes, ac grauiora ſuper ſe flagra prouocãtes, quũ miſericordiã potius dei inuocare debuiſſent. Nõne & in hoc mũdo ſerui, quũ ab heris ſuis caſtigati rebellauerint, vel cõuitia in eos regeſſerint, vehementius herilẽ irã accẽdũt: at verò qui dicũt, miſerare me, eãdẽ ſedãt, pacãt, mitiorẽ reddũt, maioráq; ſupplicia effugiũt? Eũ ĩ modũ prudẽtes animę, B
& in eũ qui pro nobis ſuppliciũ ſubiit, defigẽtes oculos, tertio die ſuſcitatũ, & ipſi nos excitabimur triduani, fidem, ſpẽ, C
charitatem, tria hæc illuminãtia nos, in afflictionũ nocte habentes, fideliſq; deus, dicentes, qui non ſinet nos tentari, ac propterea ſuſtinentes, probationẽ ex patientia, & ex hac ſpẽ accipientes: ſpes autem prorſus non afficit contumelia, non pudefacit. Sicq; tandem ad dilectionem patris miſerationũ venientes, intelligendo id quod in prouerbiis dicitur: Quis eſt fili⁹, quem non caſtigat pater? &, Quem diligit filium pater, hunc caſtigat. vt adeò ipſum amore proſequamur cũ eo *Hebr. 12.*
qui ait: Quis ſeparabit nos à dilectione dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu? Si hæc rite perfecerimus, & præcones erimus aliis, *Rom. 8.*
& ſeruabimus eos per exẽplũ noſtrũ, tũ extra vrbẽ habitabimus, mũdũ videlicet hũc perinde atq; Paulus hortatur, præcipiens egredi improperium Chriſti ferentes, hoc eſt, omnem ignominiam & omnem malitiam. Sic & in tabernaculo requieſcemus non ſtabiliter quidem, ſed obiter & tranſitoriè *Hebre. 13*

commo-

D cõmorando, quẽadmodũ Abrahã & reliqui patriarchæ cohæredes promissionis, qui in attegiis peregrinati sunt, veluti vrbẽ fundamenta habentẽ expectantes. Proinde & vmbra cucurbitæ, hoc est glorię huius mundi (siquidẽ omnis gloria
Esa. 40. hominis, sicut flos fœni) refrigerare nos videt̃ hoc afflictionũ æstu, ideóq; à nobis expetitur. Enimuero feriat eam vermis matutinus, ipsa nimirum cõscientia nostra, cui nihil eorũ quæ nostra sunt, tenebricosum aut obscurum est. Hinc & vermis est, nunq̃ non peccatorũ nobis sensum exhibens. Ipsa enim sensibilis tinea ossiũ cordísq;, ob oculos nobis ponens nostra scelera, docẽs iuxtà nos vel grauiorib⁹ pœnis dignos peccatorum nostrorum causa, feriet cupiditatẽ gloriæ, per-
Miche. 7 suadebítq; dicere cũ propheta: Iram domini sustinebo, quip
E pe quia peccaui ipsi. Et paulò pòst: Eò quòd peccaui, cæsus sum flagris. Gratiã igitur habemus & agimus spiritui ꝑ omnia nos adiuuanti, ac mysteria quidẽ per literæ cõsiderationem reuelanti: non minimè verò & per literã animaduertentiũ animas dirigenti. Vt igitur statim ex vno totum exhibeamus, quod ait propheta, Adhuc treis dies, & Nineui subuertetur: secretiore quodam modo, per sepulturam in qua dominus noster triduum quieuit, excidium praui & opponentis sese regni, quod olim viguit ac præpotens fuit perinde atque Nineui inter gentes significat. Aduersus qđ pugnabat lex, sed imbecilla erat: vnde & dictũ est: Adhuc treis dies, & extrema sequetur euersio: quippe quia exuet planè principat⁹ & potestates, triumphans eas in cruce, qui per mortem suam destructurus est eum cui est imperium mortis. Quinetiã ser-
F uatore Iesu in terris agente, ipsum adeò dæmonum imperiũ dissoluebat̃: spoliabat nãq; fortem: direptis armis ei⁹, dæmonibúsq; obsessos curabat. Attamen nouissima subuersio prauorum spirituum tyrannidis, per triduanam istã resurrectionem cõsummata est. Præterea ꝑ triplicem in baptismate submersionem reuera diurnã & lucidã, peccatum subuertit̃: quę hîc etiam mysticè indicãtur, dum ait, Adhuc tres dies, & Nineui subuertetur. Atqui neq; litera nobis inutilis est, discẽtibus ex ea nobis nõ desperandũ esse, sed domini clemẽtiæ & benignitati confidendum, vt qui propter trium dierum pœnitentiam multorum annorum vitia neque non flagitia neglexerit. Ipsi gloria in secula seculorum. Amen.

Enarrationum Theophylacti in Ionam prophetam, finis.

THEO-

THEOPHYLACTI BVLGARORVM A
Archiepiscopi compendiaria in Naum Prophetam Enarratio.

PRAEFATIO.

PRædicauit admirandus ille Ionas Nineuitis cũ interitũ, tũ perniciem sui nisi resipiscant, sanctioribusque moribus imbuantur. Erat autem Nineui eximia Assyriorum ciuitas. Persuasi autem à vate, perque vitæ suę correctionem diuinam irã auertentes, nihil malorũ B quæ Ionas interminatus erat, sunt perpessi. At postea ex humana imbecillitate, vt fit, desidiosi facti, ad priorem omnino prauitatem reuersi, innumera alia flagitia patrarunt, adeò vt & aduersus Israelem mouere copias, eúmque expugnare sint ausi: quo in prælio Thaglathphalasar & Salmanasar decé sibi tribus subiugantes, captiuas abduxerunt. Sic aduersus tribum Iuda Sennachereim bellum faciens, plerísque ciuitatibus captis, ipsáque Hierusalem obsidione cincta, contra se se iram dei concitans, vna etiam nocte tot tãtásque suas chiliades amisit: ipse verò eam plagã, diuinã videlicet vltionẽ fugiens, domũ rediit, vt illic diuinã potentiã euulgaret (eius enim rei gratia seruatus est) vbi & à propriis liberis in regia captus iugulatur. Paulopost ad Persas & Medos translato regno funditus Nineui interiit, quãdoquidẽ & Cyrus Israelitas liberos dimisit. Proinde hæc quæ in manibus nostris est C prophetia Naum, hãc Nineuitis perniciem prænunciat: cunctos mortales pariter docens, ꝙ iustus existẽs deus, nihil extra suã prouidẽtiã relĩquat, sed quibuslibet merita supplicia imponat. Eã ob causam Israelẽ negligentẽ dei tradidit Assyriis, eos autem rursum Persis, ꝙ assumptum ex captiuitate Israelem ceu feras tractauerint. Nõ enim tanq̃ diuinę irę inseruientes, cõtra Israelem belligerati sunt, sed enim suã auaritiã perditúmq; quæstũ explentes, ac omnium planè dominari volentes. Deus itaq; tũ illis ceu tortoribus & lictoribus, neque nõ carnificibus contra Israel vsus est. Enimuero ne arbitrarẽtur se propriis viribus transegisse quæ fecerant, tot millia Sennachereim ꝑdidit: tãdẽ & ipsam Nineui vna cũ Assy-

riorum

D riorum regno deus sustulit. Deus enim populum suum peccatis deturpatum, hostibus quidẽ tradit, non vult autẽ istos penitus implacabili ira aduersus diuinum templum grassari. Quocirca si viderit istos carnifices acerbius q̃ par sit infligere pœnam, super ipsos etiam suam iram effundit, vt vel experientia discant quantum sit mali sæuitia. Sin quis hic obiiciat, quur Saul reiectus sit, qui Amalecitis tamen clementem se omnino ac mitem exhibuerat? illi audiant, primùm quidẽ q Amalecitæ non fuerint populus dei, verùm desertores & hostes: nos verò hîc de populo dei verba facimus quem deus vt filiũ pater castigare quidem vult, sed non extirpare. Deinde nouerit q palàm Sauli præceperit de⁹ exterminare Amalecitas? quare non oportuit ipsum apertum dei mandatũ trãsgredi: præsertim quum Saul Amaleco non propter mansuetudinem pepercerit, sed auaritiã potius. Docet itaque vates Naum omnes homines curam ac prouidẽtiam dei in omnibus esse. Peculiariter autem Israelitis bonam spem facit, vt ne desponsis animis, à spe in deum excidant, sed in ipsum intuentes, fide in eũ armati, consolationẽ habeant, ab eo tantũmodo se redimi posse, tanquã Assyrij pœnam sint daturi Cyro, per quem & ipsi à captiuitate sint absoluendi. Nanq; desperatio in causa erat cur gentes accederent, illorumq; moribus associarentur. Est egitur tale præsentis vaticini argumẽtũ. Præterea & de Christo seruatore nostro sacramentum siue arcanum altè huic prophetiæ insitum hic intelligitur. Quod intueri donet ille ipse, qui illuminat omnem hominẽ venientem in hunc mundum: simul & vitã nostram dirigens per bonum rectumque spiritum, cuius prophetia opus est.

E

F

CAPVT

A

Caput I.

LEmma Nineui. Spiritus paracleti gratia variis modis in prophetis operabatur. Nam alios quidẽ videre faciebat futura, vt Esaiã, Micheam, Danielem, & Zachariam. aliis verò quædam vt volebat inspirabat, videbanturque audire veluti à differente quopiam, vaticinia. Sic, Audiã quid loquatur in me. Et, Quid respondeam interroganti mihi, inquit Habacuc. Perinde ac Dauid: Animaduertam quid loquatur in me dominus. id quod & in iam commemoratis prophetis est videre. Porrò quosdam derepente spiritus apprehendebat gratia, eósque detinens, & ab humanis separans, per ipsos futura loquebatur. Hanc igitur repentinam mentis detentionem, lemma vocauit Naũ, perinde quasi hoc dicat: Arrepta mens mea à spiritu, præuidit quæ Nineui essent obuentura. Obseruandum quidem, omnem prophetiam communi vocabulo lemma dici posse, hoc est acceptionem. etenim ex deo hanc prophetæ accipiebant. Insuper & visio veluti commune vaticiniis videtur esse. Siquidem in omnibus prophetiæ formis mens spiritus lumine illustrabatur. Audi igitur afferat. *Libellus uisionis Naum Helcesæi.* Hoc, inquit, lemma, id est, hæc contra Nineui prophetia, quam vaticinor à spiritu apprehensus, vel quam à deo accepi, libellus est continens visionem quam ego Naum vidi à vico Helcasaï adueniens. Quippe quia futura præuidi, vt hæc præuidi, sic loquor. Sunt qui lemma Nineui sic intellexêre, quasi dicat vates: Lemma, hoc est, in manus acceptum mihi argumentum vrbs est Nineui, de qua sum facturus verba. Liber autem hic est visionis Naumi. Fortasse ex Hieremiæ prophetia hîc intelligi queat, quid significet hîc lemma. Videtur enim illic lemma appellare iram dei cum zelo, ex eo ꝙ fortior apprehendit imbecilliorem, vt dilaniet. Cui va- *Hier. 25*

B C

D cat, legat partem illic prophetiæ Hieremiæ. Proinde & *hic*, postquam deus indignatur vrbi Nineui, eámque apprehēsurus est, & ab imperij altitudine deiecturus, lemma iram dei in Nineui appellauit. Quia verò Naum cōsolationem, si interpretetur quispiam, valet: & ipsa Nineui si in propria sua significatione accipiatur, pro peccatrice cōscientia, cuius regiam ille princeps obtinet, cui tradita est potestas & imperium in mortem: consolatio itaque est dominus noster Iesus
1. Iohā. 2 Christus, secundum Iohannem dicentem: Si peccauerimus, consolatorem seu aduocatum habemus dominum Iesum. Lēma verò contra Nineui, est ipsa caro quam assumpsit, vt cōdemnaret peccatum in carne: quæ etiam est liber veluti verbum dei accipiens in ipsa commorans. Quoniam autem idē sermo, lumen verum est, quod illuminat omnem hominem
E venientem in hunc mundum: & qui sequitur ipsum, non ambulat in tenebris, ac propter hoc venit, vt videntes non vi-
Lucæ. 10 deant: meritò eius caro liber est visionis. Multi, inquit, reges & prophetæ, ante incarnationem istam videlicet, expetiuerunt videre ista quæ vos cernitis, & non viderunt: vestri autem beati oculi. Et si quis, vt Barnabas, *vir bonus, plenus* spiritu sancto & fide, potest consolari omnes, vt ex proposito cordis apud dominum perseuerēt, dicetur etiam ipse filius consolationis. Habebit & is lemma aduersum Nineui, veluti apprehendens & captiuans omnem intellectum ad obediētiā Christi, ac librum visionis impartiens sedentibus in tenebris & vmbra mortis. Vide autem quòd primùm lemma
F Nineui, deinde librum visionis dixerit. Nisi enim quisquam vitia spoliet, & sub iugum mittat, ad librum visionis nō perueniet, qui est cōtemplatio. Vtraque hæc consolationis sunt, siue ad opus consolatoris pertinent. Nam sermo sapientiæ per spiritum datur, & operationes virtutum in eodem spiritu. *Deus zelotes*. Aduersum Nineuitas hæc dicit. Postquam enim in rabiem acti, contra Israelitas librum ferociter grassati sunt, ac in deum conuitia iactarunt, existimantes sese non illius permissu, cæterùm propriis viribus vincere, vel imperiū obtinere, dicit nūc ipsis: Videte quò ferimini, deus zelotes est, hoc est, zelū suū in iniquè agentes & fastu inflatos exhibet. Zelum enim iustā iram cum feruore factā nominat. Infert ergo: *Vlciscitur se dominus cum indignatione: ultionem sumit dominus de aduersantibus sibi*. Aduersarij eius sunt, qui & idolorum cultura,

cultura,& aliis in rebus commiserunt, maximè verò hostes A
eius superbi, siquidem dominus superbis resistit, aduersum il
los copias suas armat. *Auferens ipsos suos aduersarios.* Hoc est, è
medio tollens, exterminans. Atqui hoc significanter dictum
est. Ipse enim, inquit, magnus & multus, & fortis. Perinde
ac demonstraturus aliquis vrbem quampiam funditus periis
se, dicat: Iste vel talis rex contra hanc bellum fecit, ac cũ om
ni exercitu suo veniens diripuit. Simile huic: Horrendũ est Hebr. 10
incidere in manus dei viuentis. Forsan & ad Israelitas tũ tē-
poris ægre ferentes dei gubernationem, accusantésque deũ,
hæc dicit vates, ostendēs ꝙ iure Babyloniis traditi sint. Ido
la enim coluerũt, quum essent populus eius electus & pecu-
liaris. maiore autem in deũ indignatione filij & posteri ip-
sorum commoti sunt. quocirca iratus deus ꝙ se reliquerint, B
hostibus eos tradidit, quemadmodum & in cantico Mosis
dixit: Ipsi prouocauerunt me in non deo, concitauerunt me Deut. 32.
ad iracundiam in idolis suis, & ego prouocabo eos in nõ gē
te, super gente insipiente irritabo eos. Gens autem insipiens
Babylonij, & veluti arrogantes, & iis qui non sunt dij, ser-
uientes. iam arrogante, idolorumque cultore, nihil insipien-
tius. *Dominus longanimis & magnum robur eius, & innoxium sine
noxa non dimittet.* Non statim, inquit, dominus vindictā ad-
ducit, sed plurima longanimitate erga delinquentes vtitur
vt quos à peccatis reuerti velit. Cui rei vos ô Nineuitæ testi
monium dicere potestis, qui ad meliorem vitā per resipiscē-
tiam translati, deinde rursum multa prauitate languētes, pœ C
nas tamen istorũ scelerũ vestrorum nõ dedistis. Atqui domi
nus longanimis & patiens super iniquitates peccātiũ, ob im-
becillitatem hoc non facit. ingens enim robur eius est, puni
turúsq; eos qui non resipuerũt, vehemens ac graue suppli-
ciũ affert. sine noxa enim existēs, nõ est citra noxā: vel inno
xiũ, sine noxa non dimittet (nā duplex hîc lectio duplicē in
tellectũ parit) hoc est, cõmunem omnibus perniciem affert.
Quanuis enim sine dāno quod inferat, esse videatur, non om
nino tamē à supplicio abstinet. Vel iuxta ꝓprietatē scriptu-
ræ hoc dictũ est, expers supplicij, sine supplicio nõ erit: itidē
vt hoc, Vidēs vidi afflictionē Israelis. Hic igitur dicturus ꝙ
nõ sit citra vltionē, ingeminauit dictionē. Proinde & eos q
filiũ ei⁹ occiderāt, vltus est cũ indignatiõe pœnā exigēs ab
iis qui nõ sunt ꝑducti ad pœnitētiā, eósq; ex Hierusalē abs-

D tulit, ira æstuans ob iustum suum, cuius interfectores extiterunt. Præterea quilibet secundum carnem viuẽs, est hostis dei. nam affectus carnis, est inimicus deo. De tali igitur inimico se vlciscitur dominus, protinus eum tentationibus tradens in hac vita, vt hostilis affectus ex tali homine tollatur. Sin hîc longanimis fuerit, vt sæpe cõsueuit, vt per mãsuetudinem suam ad sese peccantem trahat, in extremo tamen iudicio sine supplicio non erit, etiamsi hîc non asper extiterit. Hæc autem ceu sponsus quispiam facit, æmulationem habẽs pro animabus, quas quum condidisset, vt ipsi coagmentarẽtur virgines castæ, hosti ac desertori satanæ videt agglutinatas, pudefacientes ita claritudinem generis sui, quam ex natura verbi sortitæ erant. *Dominus in consummatione & concussio-*
E *ne uia eius.* Viam appellat motionem quam facit deus in punitione eorum qui supplicium commeruerunt. Ipsa igitur motio non simpliciter pœnas adducit, sed consummationẽ, hoc est perniciem & interitum: concutitque, hoc est, turbat miscens ac permutans res. Hanc ergo ad rationem in Nineuitas feretur. Quapropter posthac ne despõdeatis animum Israelitæ, qui miseris modis accepti ab illis estis. *Veniet nã*que super eos quoque consummatio, hoc est finis, *vastatio*, exterminatóque. *Nubes sunt puluis pedum ipsius.* Haud inconuenienter puluerem itineri apposuit. Homo, igitur, inquit, iter faciens puluerem excitat, deus verò adeò magnificè incedit ac mouetur, vt nubes & nebulas excitet. Sic & contra Nine-
F uitas motus, nubes malorum vndique adducet. Porrò & vnigeniti dei filij ad nostra confinia iter, quod in consummatione seculorum fecit, cõcussit principatus & potestates. Ad hęc translatio à lege ad euangelion, cõcussio intelligi queat. Mentales autem nebulæ, hoc est prophetæ, aduentum eius nunciarũt, perinde atque currẽtes excitatus puluis nunciat. Nubes verò istos appellat, ceu caliginosiore nec admodum perspicuo sermone vsos: attamen spirituali aqua prægnantes, suóque tempore dignis præbẽtes spiritualium intellectũ. Ambulat porrò & in nobis dominus, quum iter honesti adeóque virtutis ingressi fuerimus. Extinctis itaque vitiis, atque eiectis ex anima nostra, stirpitúsq; euulsis, siue motis, nec vlterius stabilitatem seu firmã mansionem in ea habentibus, iter domini locum inuenit. Ex hac deinde via & motione, quod crassum in nobis est ac terreum, subtile ac aereum

& spirituale

&spirituale redditur. Hinc & in sublime raptum, in nubes transferetur, quæ aliis etiam imbrem mentium adstillare queant. *Minans mari & arefaciens ipsum, omniaque flumina deuastans.* Docet nos omnipotentem esse deum, qui facilè quicqd voluerit faciat: qui si velit, vniuersum mare exiccet, omniáq; flumina deleat. Atque hoc perspicuũ est ex admirandis eius factis, quæ fecit temporibus Mosæ dum rubens mare, ac Iordanem fluuium temporibus Iesu filij Naue exiccauit. Hinc & Nineui vrbem arefaciet, veluti vastum quoddam pelagus existentem, cum gloria tum opibus altum bellorum motibus fluctuans: ac gentes sub ipso, ceu amneis quosdam in eam se exonerantes & influentes, quibus intumescat & impleatur, desolabit. Mare, huius vitæ est amaritudo, quam insipientes nos ceu flumina appetimus. Hanc dominus exiccauit, ac qđ in ea potioni accommodum videbatur, obliterauit, institués nos, ꝙ in mundo afflictionem nos ferre oporteat. sin iugum eius tulerimus, inueniemus requiem animabus nostris. Præterea si quisquam in tentationibus fuerit, in mari est, & in fluminibus. Ad eum igitur tentato confugiẽdum est, qui interminatur mari, amnésque exiccat. *Diminuta est Basanitis & Carmelus.* Hoc ipsum etiam diuinæ potentiæ signum est. Aiunt enim, Basanitin regionem Palæstinę fertilissimã, tum Carmelum Iudææ montem, à gẽtibus habitata fuisse pugnacibus & morosis, attamen deus eas euertit, ac Israelem eò introduxit quocirca nõ est fidei absonum, deum etiam ipsam Nineui subuersurum. *Efflorescentia Libani defecerunt.* Libanus mons est Phœniciæ. Efflorescentia huius, principes & reges appellat regionis Libano mõti subiectæ, quos & ipsos debellatos Israelitis subiecit deus. Poteris etiam hæc in futuro accipere, quasi dicat Propheta: Dominus ille adeò potens est, vt si velit, imminatur Basanitis, etiãsi sit populosissima ob fertilitatem suam: deinde Carmelus & Libanus, montes nemorosissimi, & exuberantissimi materia sua, deficient tamen, quum primum ille vel nutu decreuerit. Consimilẽ ad modum cætera quæ sequuntur, intelligere poteris de futuro dicta. *Montes moti sunt ab ipso collesque sunt concussi, ac sublimata est terra a facie eius uniuersa.* Quia enim quidam suspicabãtur ipsum in Iudæa tantummodo potentem esse, vnde & dicebant: Deus mõtium deus Israel, & non deus vallium, ait etiãnum: Quoniam non solum omnes montes ab ipso commoue- 3. Re. 20

 buntur,

D buntur, hoc eſt, à ſolo nutu eius, cæterùm ipſa etiam terra: nedum hæc vel illa, ſed enim vniuerſa ſubleuata eſt à facie eius, hoc eſt horruit, vel tranſpoſita eſt, éque ſua ſede dimota, ipſo eam intuente acrius. *Et omnes habitantes in ipſa.* Si ipſum elementum commoueatur, multo magis habitantes in ipſo homines & animalia cætera. Atqui diminuta eſt etiã Baſanitis & Carmelus, quando Iudæi propter crucifixum ab ſe dominum gloriæ, traditi ſunt Romanis. Deinde per Baſanitin, in moribus & operibus verſans reſpublica, per carmelũ verò dogmatum altitudo indicatur, quæ cum multa eſſent, diminuta ſunt, in conciſum & cõſummatum ſermonem euãgelij ſummatim congeſta. Quoniam verò libanus idololatriæ erat officina, defecerunt in eo prius florentes idolorũ E cultus ſpecies, vel Græcorum ſapientia, quã ſubleuauit, hoc eſt, infatuauit in ſupernis ingrediẽs deus. Concuſſi ſunt autẽ & ĩ cruce mõtes, ac natura noſtra terra antehac exiſtẽs, ſublimata eſt, ad ſuperna iter faciens, ac profectionem ad cœlos inſtituens, omnes iuxtà in ipſa commorantes terrenæ cogitationes, diuinæ adeóque cœleſtes factæ ſunt. Inſuper ſiquis fructum ferat in vitioſitate, & in ipſa floreat, *imminuitur* nunc & deficit ab ipſa. Quando deus talem inſpexerit, aliam illi eámque meliorem mentem indens, tum montanum durúmque eius cor, terreſtria ſpirans, concutitur & commouetur à ſtatu qui in eo eſt mali. *A facie iræ eius quis ſubſiſtet?* Etiã ſi in pleriſque ſcripturæ locis, facies dei de ſupplicium afferente potentia vſurpetur, interdũ tamẽ lætioribus rebus etiã F accõmodata reperitur, vt eo in loco: Oſtende faciem tuam, Pſal. 97. & ſeruabimur. &: Faciem tuam quur auertis? Quare quũ hîc dixiſſet à facie: adiunxit, iræ. Quis, inquit, ſubſiſtet ſiquãdo faciẽ ſuam iræ plenã nobis oſtẽdat? Videtur igĩ & vnigenitus dei filius, facies eſſe patris, tanq̃ character & forma ſubſtãtiæ eius, ipſiuſq; manifeſtator idẽ punire & ſeruare. Ille Luce. 2. nãq;, inquit, poſit⁹ eſt in ruinã & reſurrectionẽ multorũ. *Et quis opponet ſeſe iræ concitati animi ei⁹?* Epitaſin q̃dã hîc exhibet, iræ cõcitati animi eius, dicẽs: forſan ideo, ꝙ ſecũdũ aliquos θυμὸς, id eſt concitatus animus ſeu furor ſit, principium quidẽ ꝑturbationis quæ fit ex inflãmatiõe vel ſuffumigatione feruẽtis ſanguinis circũ cor. Ira verò ſit anim⁹ vel impetus irarũ ad efficiẽdũ quicq̃. Propter hic dixit, ĩ ira indignationis eius, hoc eſt, quũ indignabũdus & ira æſtuãs animus

etiam

etiam opera facit quibus vltionẽ sumat, hostesq; suos cõturbet, quis tum opponet sese, vt auertat manum eius, & pœnam imminentem auferat? *Impetus animi eius liquefacit principatus, petræq; contritæ sunt ab ipso.* Amplissima, inquit. imperia subiugata sibi, quæ rupium habere robur putabantur, cõterit & dissoluit cõcitatus animus eius, eademq; liquefacit, vt ceram ignis: meritò igitur nemo illi resistet. Quinetiã principatus tenebrarum ac potestates dissoluit animus eius, quãdo demisit eos in abyssum. Iudaicos item magistratus diruit propter scelus quod dominum crucifigẽdo patrarunt. Deinde petræ etiam contritæ sunt, partim reuera petræ sensibus obiectæ, tẽporibus supplicij in cruce domini nostri: partim duris cordibus existentes gentes, verbo Euangelij accepto. Porrò quum in nobis intellectus vel mens dominatur, vnus est ille principatus, vnicum imperium, propterea ipsum nõ liquitur. Quãdo verò impet⁹ & ardor animi vnà cũ cupiditate potitur sceptris, en multi in nobis dominatus, multa imperia, quæ liquefacit domini cõcitatus animus, seu indignatio in mentem nostram accepta, dicente domino interdũ ad eos qui noluerunt eum regnare super se: Adducite & mactate. Interdũ verò dissecabit talem mẽtem, & portionẽ eius cum hypocritis ponet: illic est fletus & stridor dẽtium. Cõfringuntur etiam petrę à tali indignatione seu impetu domini, ipsi nimirũ graues admodum anxij, & seueri in vitiis habitus. *Benignus est dominus expectantibus ipsum in die tribulationis.* Postquàm horrenda commemorauit, ac impetus seu ardores animi, & iræ dei meminit, multæq; atrocitatis: vt ne durum quẽpiam & prauum peruersumque quidam arbitrentur deum (id quod Simonis & Marcionis sectatores passi sunt) quę ad mansuetudinem & benignitatem eius pertinẽt, nunc adducit, & ait: Etiamsi ingẽtem quãpiã & intolerabilẽ domini indignationẽ dixerim, hostib⁹ tamẽ eius huiusmodi indignatio segregata definitaque est: siue illis qui nedũ mala operãtur, verũetiã iniquo animo ferũt castigationẽ qua propter talia crimina sua puniuntur, atque vituperant Deum, conuitiis lacessunt, ac fastidiunt eius dispensationem. Etenim expectantibus ipsum in die tribulationis, hoc est, castigationem ab ipso adductam placida mente sustinentibus, tolerantibusq; ipsum ceu castigantẽ patrem, talibus inquam benignus, mãuetus, clemẽs est. Vel expectantibus ipsum, pro, diuinam ipsam ab eo consolationem

A
B
Lucæ. 19
Mat. 24.
C

D excipientibus,& ad ipsum tãtummodo defigentibus oculos, nec ad alia vel dæmonum vel hominũ auxilia respiciẽtibus.
Psal.39. Tale est quod Propheta inquit: Expectans expectaui dominum. hinc subdit, Et attendit mihi. &, Reduxit me è loco miseriæ. Quisquis enim ipsum præstolatur auxiliatorem, exauditur, ipsiusque benignitate fruitur. Et, Cognoscit dominus colentes ipsum, hoc est diligit, & in suum ius & curam accipit deuenerantes eum, ac propterea non derelinquentes, sed piè, cumque timore & reuerentia accipiẽtes quæ illis allegat deus. *In diluuio profectionis, finem faciet cum excitatis aduersus ipsum.* Quum demõstrasset quòd deus piis sese offerret, adeóque suis cultoribus, nunc rursus suum erga impios excursum etiam enarrat, inquiens quòd deus excitatis erga se, hoc est,
E duræ ceruicis hominibus, ac veluti prauis seruis insurgentibus cõtra diuinam eius legem, finem faciat, hoc est funditus perdat, perniciẽ eis faciat: in diluuio profectionis suæ, id est dum iter facit, & mouetur aliqua ex parte cõtra ipsos, quemadmodum aqua violentia per decliue seu præceps acta, submergens ea quæ sibi subiecta repetit. *Et hostes eius persequentur tenebræ.* Hoc proprium calamitatis est, quòd qui in tribulationibus & afflictionibus sint, mẽte obfuscẽtur, quadam caligine obducti, vt etiã in die veluti ĩ nocte agãt. porrò vnigenitus dei fili⁹, ꝑpetuo in se insurgẽtes, & ab se deficiẽtes dæmones cõfecit exterminauitq; diluuio profectionis suæ, hoc est baptismate quo baptizat⁹ est, ꝓfectus è sinu patris ad nos vsq;, hos & tenebræ persequẽtur, exteriores nimirũ ipsis para
F tę. Insuper Phariseos, scribas, & id gen⁹ cæteros, in ipsum cõcitatos, inobediẽtes, huiusmodi tenebræ ad ĩteritũ vsq; apprehenderunt, mentes illorum excęcantes, quòd non audiuerint
Iohan. 8. & 12. dicentem: Ego sum lux mundi. Et, Vsque dum lumen habetis, in lumine ambulate, vt ne tenebræ vos apprehendant. Ad hæc in nobis etiam ipsis lachrymarum est diluuium, habẽs profectionẽ seu iter, hoc est, motum in virtutibus, quod intra nos dæmonem spirantes cogitationes excitatas conficiet, delebit, exterminabit. Inimicos autem dei persequentur tenebræ, ipsum nempe peccatum, conscientiæ caliginẽ ac tenebras inducens, tum sua deformitate tantum non compellens ad formosa virtutis opera. *Quid cogitatis aduersus dominum?* De deo interrogat hunc ad modum: Qualem ipsum habere potentiam existimatis? *Consummationem ipse faciet,*

non bis

non bis ultionem ſumet de eadem re, in tribulatione. Quum interrogaſſet, ipſe ſibi reſpondet: Talis eſt, inquit, potentiæ deus, vt ſi aliquem punire pro meritis velit, hoc ipſum ſimul cumulatè vna plaga perficiat, nec altera vindicta opus habeat, ſemel quadantenus ipſum conficiens. Quidam ſic legerunt: Quid ratiocinamini, quid cogitatis erga dominum? Anne quòd ipſe ſit finem nobiſcum facturus? Hactenus per interrogationem. Deinde reſpondet: Non ſumet vltionem bina vice idem ob dilectum, per tribulationem. Affirmant ergo hæc ad Iſraelitas dici. Poſtquam enim Salmanaſar decem tribus captiuas duxiſſet, captis vnà ab eodem aliquot Iudææ ciuitatibus, metuerunt ſibi admodum relicti paſſim, ne ad ſeſe fors reuerterentur Babylonij. hinc ad finitimas regiones aufugerunt, atque cum gentibus polluebantur. Conſolatur itaque eos Propheta, dicens: Quid cogitatis dominum inhumanum eſſe, ipſumq; vos extincturum, ac in perniciem traditurum? Haud fiet hoc. Non enim bis ſeſe vindicabit ob eandem rem, ſecundas ſuper nos inducens tribulationes. Semel, inquit, vos puniuit: quare non iterabit plagam. Ad gentes igitur ne accedite, ſed dominum expectate, qui expectantibus ſe & bonus & benignus eſt. *Quoniã uſque ad fundamenta ſua diruetur.* Vel à deo punitus, vel ipſa Nineui. Ab hoc enim loco apertè palàm de ipſa & ad ipſam verba facit. Ait ergo, quod ſubrutis fundamentis, ac ſolidis illis mœnibus, ſplendidisque ædibus, ſolo æquabitur, hoc eſt, planè deſolabitur ciuitas iſta magna, neque ad habitandum commoda propter vaſtationem, neque ad agriculturã propter ruinas ædificiorum, collapſumque. *Et ueluti ſmilax expanſa comedetur.* Smilax planta eſt hederæ ſimilis, perpetuò ſurſum tendens, ſubtilibus ramis, quæ proximè aſtant plantas comprehendens, maximè verò paliuros, adeò vt illos quidem feriat, ipſa tamen ſuo etiam tempore pereat. Huiuſmodi ſanè erat Babylon, nunquam non ad altiora ſcandere volens, ac vndique potentiæ ſuæ retia extendens, vt deprimerentur & ſuffocarentur ab ipſa comprehenſi, nec pauca regna diſſoluerentur. Comedetur itaque ipſa à Perſis & Medis, Cyro ipſorum imperatore mouente bellum, id eſt obſcurabitur regno viduata. *Et ueluti ſtipula ariditate referta.* Propteretea & igni hoſtiũ tradetur in comeſtionem. *E quo egredietur cogitatio contra dominum, praua conſultans & contraria.*

A (margin, line 1)
B (margin)
C (margin)

D *ria.* Ad ipsam Niniui verba faciens, causas deuastationis eius subindicat: Quia, inquit, deo tradente in manus tuas Israelitas, non ipsi erexisti trophæum, non retulisti ei acceptam victoriam, sed tuæ potentiæ imputasti: Deum verò imbecillum esse cogitasti, vt qui non possit seruare confidentes
2. Par. 32 ipsi. Vnde & Sennachereim, Ezeciæ, inquit, dicite: Hæc di-
Esa. 26. cit rex magnus, Ne te decipiat deus tuus, eò quòd fiduciam
Esa. 10. in ipsum colloces. Nam non eripiet Israëlem ex manu mea. Huius etiam dux & subimperator Rhapsaces talia pleraque blasphemauit. Hanc itaque eius arrogantiam submonstrans deus, per Prophetam inquit: Visitabo super intellectum, magnum nẽpe regem Assyriorum. Ac sursum docẽs ipsum quòd non propria virtute gesserit quæ gessit, sed dei permissu: Ne
E glorificetur, inquit, securis citra ferientem per ipsam. Nónne exaltabitur sine trahente ipsam? Diruta est etiam dominum occidens synagoga adusque fundamenta, id est, vsque ad sacrificia, & omnem legalem cultum vel obseruantiam. in his enim videbantur ambulare. Atqui circumeuntes mare & aridam vt vnum aliquem proselytum faciãt, ac postea ipsum filium gehennę constituunt, smilax fuerunt expansa, suffocans sub se comprehensos: ac veluti arida stipula, neq; susceperunt descendentem pluuiam, neque aquam salientem in vitam æternam. Cogitauerunt autem contra dominum praua & aduersa, vt videlicet pro beneficijs quæ acceperant, ipsum neci darent. eam ob rem comedentur ab igni Romanorum, & postremo, & perpetuò duraturo. Smilaci pręterea æquiparãtur,
F qui charitatem simulantes, & complectentes per blanditias proximum, ac interim quæ ad perniciem eorum faciant meditantes, consulentésque, ex his egreditur ratiocinatio cõtra dominum praua & cõtraria. Rectus enim dominus, ipsi verò distorti: ac dñs charitas est, ipsi verò charitatis hostes. Fraudulẽta & iniusta deceptio itẽ smilax est, cũcta apprehẽdens, cogitãs aduersus dñm praua, nimirũ ꝙ nulla nostrarũ hoc in mundo rerum cura tangatur. Neq; enim fraudi, turpiq; quęstui nimium inhians, plura semper possidere meditans, verè credit esse prouidentiam: quod etiamsi fingat, diuersum tamen operibus ostendit, eò quòd iustus quidem dominus, & iustitiam dilexit: auarus autem circũscriptor, iniustus, & iniustitias diligens. Absumetur igitur tandem talis smilax ipsa à sese, alter enim impostor ab altero fraudulentiore capitur.

Hæc

Hæc dicit dominus imperans aquis multis, & sic separabuntur. Aquas multas Persas & Medos appellat, qui contra Nineui bellum gessere, quorum dominus etiam imperator fuit, ducens illos aduersum eam vrbem. Qui & à domino diuidentur, id est, in ordinem digerentur & separabuntur ceu ab imperatore quodam, vt hunc locum illa quidem pars obsideat, illũ verò ista. *Et fama tua posthac nõ audietur ãplius.* Celebris enim antea existens propter potentiam tuam, non porrò auditum & famã talẽ habebis. Vel q; non vlterius obedient & seruient tibi, qui antea obediuerunt & seruiuerunt. Dominatur autẽ aquarum multarum dominus, quę sunt baptismatis, quas sic disponit & ordine digerit, vt vbique sint. Docete enim (inquit) omnes gentes, baptizantes eos: vt ita multa sint baptismata, quorumlibet puta & singulorum vbicunque degentium. Siquidem vnum baptisma dictum est, æquè atq; vna fides, propter dogma nempe in sacris, vnum existẽs in omni ecclesia, quæ acceperit baptismum per inuocationem trinitatis, mortem ita domini & resurrectionem exprimendo per trinam illam demersionem & extractionem. Et quia semel cuiuis fidelium datum est, dicere queat aliquis, vnum propterea dici: sic baptismi quidem multi sunt, quãdoquidem & baptizati multi. Aliàs aquæ baptismatum hoc etiam modo à domino dissociantur: vt quum duplices nos simus, vtpote ex animo & corpore, corporis quidem purgatio per aquam, animi verò per spiritum perficiatur. Deinde ad satanam etiam ista flecti queunt. Auditus tuus non audietur amplius. non enim amplius sacra dæmonibus fiunt. Aquas præterea multas scriptura tentationes esse nouit, vt illic: Verúntamen in diluuio aquarum multarum ad eum non appropinquabũt. Inundatio enim tentationum, etiamsi multæ & aliæ post alias sint, proxime tamen sanctum virum non erant. Infit ergo quòd tentationibus imperet dominus. etenim ipse dispẽsans nostram salutem & probationẽ, has super nos duci permittit. Disgregabuntur autem illæ, hoc est, discindentur, & continuitas ipsarum distinctionem habebit, idq; diuino cõsilio, non humana prudẽtia vel sacrificio. ipse nãq; ferit, & rursum sanat. *Nuncq; conteram uirgam eius abs te.* Ad Israëlẽ cõuertit sermonem. Regnũ, inquit, Nineui & potestatẽ (hanc enim virgam nominauit) conteram abs te. Vel virgã ipsius Israël qua castigatur, conteram abs te ô Nineui, vt eam porrò non teneas,

A

Matt. 28

B

Psal. 31.

C

quò

D quò per eã Israelem castiges. Ad humanã itidem naturam dicere dominus possit, ꝙ virgam diaboli, peccatum dico, in quo interficiebat vos, confringam. stimulus enim mortis peccatum est. Conteram autem hoc abs te, hoc est, te induens, & per te luctãs aduersus principatus & potestates, eásq; spoliãs & triumphans in cruce. Virga verò diaboli sunt tentationes, per quas hominem permouet vt conuitietur deo, perinde ac in Iobo contigit: quam virgam conterit dominus quum docet: Ne terreamini ab iis qui occidunt corpus, animam autẽ occidere non possunt. &, In patientia vestra possidebitis ani-
Lucæ. 12 mas vestras. &, Quum maledicentia peteretur, maledicentiã
Ibidem 21 non regessit: dum pateretur, nihil minatus est. *Et uincula*
1. Pet. 2. *tua dirumpam.* Ad Israelem hæc loquitur. Habuisti quidem
E potentiam & tyrannidem Niniui vrbis, veluti quosdam nexus detinentes te vt seruires ipsi, neque quicquam liberè trãsigere posses. hanc ergo potentiam, tale imperium dirumpã, tradens ipsum Persæ. Quòd si ad Niniui vrbem hæc verba fiant, intelliges vincula nõ quibus detinebatur, sed enim quibus detinebat potius alias gentes, adeóque ipsum Israelem.
Gene. 3. Grandes etiam nexus humanæ naturæ ipsa inobedientia iniicit, detinens ipsam in terra. Propter ipsam enim audiuit à domino: Terra es, &c. Enimuero postquam cœlestis seruator noster forma serui accepta, factus est obediẽs vsque ad mortem, dirupit inobedientiæ ista vincula, exaltatusque in cœlum, omnia trahit ad seipsum. *Et mandabit de te dominus.* Cyro mandabit de te ô Israel, vt dimittat te ab captiuitate. Quo modo autem mandabit? Certè non prophetas mittendo, sed
F animum eius inuisibiliter per sua quæ nouit iudicia contingendo, maximè quum idololatra esset, & indignus quem per suos prophetas conueniret. Hanc ad rationem ceto demandauit vt deuoraret Ionam, præterea cucurbitæ vt præberet vmbram Ionæ, ac vermi præcepit vt feriret cucurbitam. Adhæc ciuitati Niniui dicit, Quoniam de te dominus Cyro imperabit, vt copias suas aduersum te armet. Mandabit etiam angelis suis dominus de humana natura, vt ipsam in omnibus viis custodiant. Cuilibet enim, etiam iis qui in ecclesia parui sunt, angelus segregatus attributusque est, vti didicimus. Forsan & ad doctrinam seruatoris relationem prophetia hæc habet. Postquam enim naturam nostram assumpsit, confortauitque ipsam, & potentiorem reddidit, tantum non hoc

hoc dicit: Legis mandata veteris, naturæ fuerunt in Adam A condemnatæ & imbecillis, de te autem noua facta per nouū Adam, alia dabit in mandatis dominus Iesus. Dictum est veteribus, Non peierabis: ego autem dico vobis non esse iurandum omnino, &c. Poterit etiam hæc dicere ad eum qui in tẽtationibus est constitutus: Quoniam mandauit de te angelis vt flagellum non accedat ad tabernaculum tuum. *Non seminabitur amplius ex nomine tuo.* Si quidem ad Nineui sermo est, hæc poterit esse sentẽtia. Semen alicuius mortalium posthac ex nomine tuo non appellabitur. Mors enim erat subditis, à maiorib9 dñantib9 nomẽclaturas adipisci: sic à Babylone a Babylonii, à Cyro Persa Persæ, ab Alexãdro Macedone Macedones, ab Romulo Romani sunt dicti. Secundũ hanc rationem, Paulus quoque Romanus erat. Non igitur, inquit, B posthac ita dominaberis, vt ex nomine tuo vocentur subditi. Sin ad Israelem hęc dicantur, accipies ita, nempe quòd postquam liberatus fueris ab Cyro, non porrò ex nomine tuo, hoc est, Israelita quispiam dispergetur in captiuitatem. etsi enim deinceps debellati fuerunt ab Antiocho, aliisque confinibus gentibus, vniuersalis tamen ipsis non obtigit dispersio. Atque cum fiducia hoc affirmare queas, quòd neque vnquam verè Israelita dispergatur. non enim omnes qui ex Israel, Israelitæ sunt. Vnde ꝙ dominus etiã dixit, Ecce verè Israelita hic, quasi ꝗdã falso Israelitę forẽt. Proinde ꝗ etiãnũ in vniuersũ terrarũ orbẽ dispersi sunt, nõ sunt veri Israelitæ, sed nothi: aliàs & ipsi vnà cũ Nathanaele dixissent, Tu es fili9 Dei, tu es rex Israelis. Ante Christi porrò aduẽtũ in carne, mortalium genus dispersum erat in multas & varias de C variis diis opiniones: in Christo autem vnitum est ad diuinam veram naturam, ac verum dei cultum addidicit. Propterea dicitur, Non spargetur ex nomine tuo posthac, id est, homo (huius enim nomen ad nostram naturam pertinet) non dispergetur in multas opiniones, & vana spectra. Ad tentatum etiam & secum ambigentem, quod lucrum ex tentationibus me manebit? ait, Hoc lucraberis, quòd nõ vltra humana in te cogitatio spargetur. Hinc & Iob post tentationem, Putaui, inquit, meipsum terram & cinerem, abiecique meipsum, & liquefactus sum. Quanto nanque magis exterior homo corrumpitur, tanto magis interior renouatur. *E domo dei tui extirpabo sculptilia, & conflatilia ponam sepulturam tuam.*

Non

Matt. 5.

Iohan. 1.

D Nō pauci Iſraelitarū etiam poſt captiuitatē idolis ſeruiebāt, ne ſic quidem ex ea captiuitate ſobrii facti. Vnde admirandus ille Ioſias omnia idola ſuſtulit, vaſáque ipſorum exuſſit, puluerem eorum in faciem monumentorum ad ſacra facientes ipſis pertinentium diſpergens diſſeminánsque. Atque hoc eſt quod ait, Ponam ſeu faciam ſepulturam tuam, puluerem deorum admiſcendo pulueri idololatrarum. Ad Nineui hæc verba etiam transferri queant, hunc ad modum, Deos tuos ad perniciem, ad exterminationem tradam: vnde tu me tuens nequando ſpolia hoſtilia fiant, defodies eos veluti in ſepulchris aggere congeſtis. Fortaſſe autem quia idolorum cultores in manus hoſtium à deo tradebantur, ait: Hæc idola ponam ſepulchrum tuum, id eſt, mortis conciliatores autorésve, ipſáque tibi ſepulchrum fient. Porrò ſpiritus calum-
E nians diabolus, deus erat humanæ naturæ. Talis dei domus eſt vniuerſus mundus, ex quo omnis idololatria per Chriſtum exciſa eſt. Bella inſuper eſt promiſſio, quam promittit qui cuncta idola extirpat, naturæ noſtræ, dum ait, Ponam ſepulturam tuam, id eſt, occidam veterem hominem, & tumulo te condam, vt renouem & reſuſcitem. nam mor-
Roma. 6. tui ſumus & conſepulti ſumus Chriſto per baptiſma. Ex mente itidem noſtra, quæ domus dei extructa eſt, extirpabuntur etiam ſculptilia, rhetorica videlicet ſplendidè dicendi venuſtas: & conflatilia, hoc eſt philoſophorum opiniões, per demonſtratiua, vt ipſi vocant, compendia, vel artes ceu quaſdam incenſiones exhibitas. Tum verò tumulatur intellectus noſter ſiue mens, quando nihil ſapimus proprium & hu-
F manum perinde atque Salomon etiam ait, Affectus hominis non eſt in me. Fides enim eſt ſepultura mentis, cui non permiſſum vt moueatur, cogitet in animo, & variis curioſè ſit dedita. *Quoniam veloces ecce ſuper montes pedes euangelizantis, denunciantiſque pacem.* Propemodum in foribus exiſtentia bona mōſtrat. Ecce enim, inquit, ecce veniet nuncius annūciās Cyri contra Nineuitas expeditionem, & captionem vrbis Nineui, quæ pax erit Iſraelitis. Liberabo eos à captiuitate. Super montes dicit, ſiue quòd ipſa via à Nineui aduſque Hieruſalem ſit montana, ſiue quòd qui à montibus aliquid denunciant, ceu ex locis qui videri planè nequeant, ſigna faciant, per quæ in imo agentibus ſuam denunciationem ſignificant. Pedes domini ſunt apoſtoli, qui miſſi ſunt ad mōtes,

tes, ad gentes ipsas, quæ sunt intellectualium ferarum habitacula, docentes eos. Atqui dominus annunciabat pacem, ac per omnia quæ cum docuit tum fecit, pacem nobis apud patrem suum peperit. Vt & ipsi in nobis, inquit, vnũ sint. Apertissimè autem mutuam prædicabat pacem inter fideles, quũ diceret, Ab eo qui tua tollit, ne repete: volétique tecum apud iudicem delitigare, ac tunicam tuam capere, dimitte ei & pallium. Annunciabat autem hæc tanquam nihil à sese dicens, verùm enim quæ spiritus sancti essent prædicans. Iohannis etiam baptistæ pedes veloces fuerunt, super montes, Pharisæos dico, concionantis veram pacem, Christum: quibus & dicebat, Generationes viperarum, parate viam domini, rectas facite semitas eius. Omnis vallis implebitur, & omnis mons & collis humiliabitur. Nemo autem prædicare pacem in terra infrà agens potest, dum terrenis rebus affixus est. propter enim huius terræ facultates suscitantur bella. Quocirca si annunciaturus es pacem. & tibiipsi & proximis tuis, subleua te, erige te in altum ab terra & bonis eius, nimirum à diuitiis & gloria. Ascende super montes cœlestes. quò Dauides etiam oculos suos tollens, sperabat inde sibi venturũ auxilium. Huic & doctores aduertant animum, vt super mõtes altæ politiæ cõstituti, sic annunciẽt pacẽ populis: quod ipsis etiam per gradum & ascensionem cathedræ demonstratur.

A — *Ioan. 17.* — *Matt. 5.* — *Luc. 3.* — B

Celebra Iuda festiuitates tuas. Quum enim in captiuitate esses, prohibebaris celebrare festiuitates. lex enim in Hierusalem pręcipiebat celebrare festa: propterea & super flumina Babylonis suspenderunt olim organa ad salices, & non licebat eis canere canticum domini in terra aliena. Nunc liberatus à captiuitate, citra impedimentum celebra ferias tuas. Hæc autem vel propheta dicit, vel angelus prædicans, omnísq; qui mente intelligitur Iudas vel confitens Deum. Inquantum enim est in Babylone, id est confusione, in ipsa terra á deo aliena, nõ potest celebrare festiuitates suas, neque pascha, trãsitus & egressus illas ferias (non enim euasit neque egressus est peccatum) neque hebdomadarum ferias, quæ est pentecoste. nam extra spiritus sabbatismum est non tollens Christi iugum, apud quem inuenitur requies: neque scenopegiæ, hoc est attegiarum festum, non enim ceu tabernaculũ peregrinationis, sed veluti stabilem habitationem hunc mundum inhabitat. Neque resurrectiõis & vitæ post hanc futuræ meminit,

C

D minit,quando cuiuslibet vas nouum & incorruptibile compaginabitur. At vbi liberatus fuerit à seruitute confusi peccati, tum demum celebrare iubetur ferias suas quas diximus. Tres autem ille feriæ omnium in lege maximæ extiterunt. *Redde uota tua.* Hoc est,promissiones quas promisisti reple,sacra faciens,aliáque legitima persequens. Promiserant enim quum in captiuitate essent,sese multam deo reddituros gratiam,multáque dona gratitudinis symbola,si in patriam reuerterentur,perinde ac in psalmo sexagesimoquinto & sexagesimosexto inueniemus, *Quoniam non amplius adiicient ut pertranseant ad inueterationem.* Hoc est,non porrò hostes tui diu perseuerabunt,neque stabilietur ipsis fœlicitas,cæterùm ipsi celeriter etiam interibunt,ac lætitia eorum & luxus per-
E detur simul. Vel quòd confitentis deum festiuitates non inueterascent,non peruenient ad inuctionem.semper enim de die in diem renouatur,iuxta imaginem conditoris sui.

CAPVT II.

C *Onfecta est consumpta est.* Nineui videlicet, eiúsque princeps,vt non amplius tibi timor sit ex ipsis. Vel peccatum vel impietas.
F *Ascendit insufflans in faciem tuam,eripiens ex tribulatione.* Ascendit,inquit, contra Nineui Cyrus,qui insufflans & ventulum faciens faciei tuæ,eripuit te ex adflictione. Insufflare autem ex Iudaica quadam consuetudine dixit,quibus dilacerare quoque pallia in more erat. Sic & in languentium vultus insufflabant,id quod exorcistæ potissimum faciebant. Sunt qui hæc ad deum pertinere putant,qui proprio nutu ceu flamine quodam seu flatu vsus, viuificauit denuo populum,veluti mortuum, quemadmodú & Iezeciel ait,mortuis ossibus hos comparans : perinde atque Adamo insufflans spiritum vitæ,creauit in ipso animam viuentem. Ascendit etiam Christus ex mortuis,submergens eum cui mortis erat imperium, Assyrium istum,qui mente cogitatur,satanam. Inflauitque discipulis in faciem, pacem illis exoptans. Gauisi sunt enim discipuli dominum suum có-
Iohan.20 spicati. Nam simul atque Adam imaginem perdidit, quam per

per diuinam insufflationem acceperat, rectè & pulchrè Christus illam renouans, sacris suis tradidit apostolis, per ipsos cunctis credentibus. *Contemplariter.* Ad Iuda hæc dicit, præcipiens ipsi circunspicere per vias, & expectare nuncios, ac bonas ab illis accipere annunciationes. Vel veluti reducēdo ex captiuitate hæc dicit populo: Contēplare, circūspice, quam sit facilis & cōcisa breuisque via. *Constringe lumbos fortiter, confortare robore nimis.* Pro eo quod est, priorem depone formidinem, & confortare lumbis tuis, eos circuncingēs. Sic & Iobo dominus ait, Succingere, vt vir, lumbos tuos. Et Paulus: Circungite lumbos vestros in veritate. Proinde & hîc eos fortes esse & confidentes iubet, priore metu deposito Vel perinde est ac si dicat: Parate vos ad iter reditus. Lumborum enim dominari per zonam, eósque circuncingere, iter facientium forma est: quippe quia difflués tunica ad profectionem laboribus defatigat, aduersum quos succinctus fortiter perdura. Deinde cuilibet nostrum dat in mandatis, cōtemplare viam, Christum, vt in ipso circumambules. Vel adhortans nos ad considerationem mysterii de Christo, ait: Addisce viam. Quia verò per vitam actuosam ascēdimus ad diuinarum rerum contemplationem, ac citra sanctificationem nemo dominū videat, inquit, Dominare lumbis, in quibus est cupiditas & libido. Porró quū natura nobis insita ꝓpemodū perturbatiōe admoniti, dicere cōsueuimus, Nō possum naturali affectui reniti, ostēdit qūo dominabimur: Valde, inquit, fortis esto, fortitudinem virilē adsume, hoc est, ne molliter, ne laxè, sed acriter, sed vehementer resistas, idq; in robore, hoc est Christo, qui naturā nostrā cōfortauit, potentioréq; reddidit, dū eā adsumpsit, deitatiq; vniuit. Nā etiāsi sine hoc fortis fueris, nihil tamen poteris. Hanc ob causam nemo inter incredulos virgo est. non enim in robore Christo confortantur. *Eo quòd auertit dominus iniuriā Iacob, quemadmodum iniuriam Israel.* Iacob quidem decem tribus appellat, Israel verò duas in Hierosolymis. Decem enim prius captæ sunt à Babyloniis, duæ verò postea, Nabuchodonosor Hierosolyma inuadente martiis copiis. Quandoquidem ergo Cyrus duodecim tribubꝰ vnà permisit reditum, ideo inquit, auertit dominus iniuriam Iacob, hoc est, abstulit captiuitatem & seruitutē decem tribuum, ęquè atque duarum Israelis, ac in suam terram transtulit & patriam. Nam iniuria erat li-

Margin: A; Iob. 40.; Ephe. 6.; B; C

D beris hominibus ex Abrahamo propagatis, seruitus, *quæ nõ* decebat eos. Vel hunc ad modum intelligere licet. Postquã nomen Iacob, ipsi patriarchæ à patribus impositum est, nomen verò Israel ab deo, vnde & hoc ipsum honoratius altero erat, nominat quidem hîc vniuersum populum humano nomine, dicens quòd iniuriam siue seruitutem Iacob, hoc est totius populi, auerterit dominus, tãquam iniuria foret illius patriarchæ, qui virtutis ergo Israel agnominatus est: perinde atque ille iniuria adficiatur, qui omni honore dignus est. Huius gratia posteris eius parsum est. Iniuriã Iacob, hoc est actiui, constituti vt supplantet adfectus, seruiẽdo turbanti & prauo alicui operi: quemadmodũ iniuriã Israelis, hoc est, in contemplatione agentis, dũ succumbit falso vanóq; dogma-
E ti: has iniurias auertit dominus operibus accommodato Iacob mandata impertiens, quæ ipse faciens liber fiat: in contemplatione verô nectenti moram, illustrãs mẽtem ad recta & firma ecclesiæ decreta. *Quoniam excutientes excusserunt eos, & palmites eorum perdiderunt. Arma potentiæ eius ex hominibus.* Quemadmodum, inquit, vitis excutientes palmites, fructum corrumpunt, sic & Persæ Babylonios infringentes, eorũq; regnum excutientes, perdiderunt quod erat fructus palmitum eorum. Quinam verò palmites fuerint, interpretatur ipse dũ inquit, Quoniam arma potentiæ eius non ex deo, sed hominibus. humanis enim viribus impetrabant. Nam arma potentiæ seu imperii eius, Babyloniorum videlicet populi, fortes
F armatos appellat. Subdit igitur *Viros potentes, illudentes igni.* Vt nemo arbitretur Babylonios ceu imbelles à Persis deuictos, suprà q̃dẽ armorum potentiæ meminit, clarius aũt & apertius nunc dicit: Quoniã excusserũt eos viros, potentes & fortes existẽtes, adeoque temerarios & audẽtes, vt vel aduersus ignẽ attẽtare quicquã audeãt, ac veluti lusum quẽpiã putẽt discriminibus & metui exposita: ideoq; nõ ꝓpter eorum imbecillitatẽ Persæ preualuerunt cõtra eos, verũ eñ propter diuinum iudicium tradens eos istis in perniciẽ & interitum. Excusserũt etiã ab Hierusalẽ Romani deicidas, antea quidẽ
Deut.32. plantatos in vineã fructiferã & verã, iam verò conuersos in amarulentiam. Vinũ enim eorũ, virus draconũ, & venenum aspidum. etenim domino fel dederant pro potione. Et palmites ipsorum extra vrbem ad mare vsq; expassos, perdiderũt. oẽs eñ ferè in finitimis terris & locis deprehẽso interemerũt

merunt,quũ deicidæ nõ habuerint arma potẽtiæ suę ex deo A
(quo ẽm,quũ filiũ dei demisissent letho?)sed humanis auxiliis confidebant,æmulatoribus eos deuastantibus. Illi igitur domini interfectores,potentes fuerunt,vt qui in lege instituti essent. Fortes ergo fortiter explorabãt,& illudebãt dominũ,qui ignis est propter diuinitatẽ,partim vndelibet tentantes ipsum,partim vero Romanis militibus tradẽtes ad illudendũ. Excusserunt etiam mentales (vt ita dicã) Babylonios dæmones, sub Christo stipendia facientes,ipsis longè a sese remotis,atque seductione ipsorum repulsa: vitésque eorum perdiderunt,diuinationes arbitror & incantationes, ex quibus vinum imposturæ generantes homines potabãt,quẽadmodum & in Osee dicit: Vinum & temulentiam apprehẽdit cor populi mei. Deinde de satana etiam inquit, Quoniam *Osee. 4.* B
arma potestatis eius ex hominibus sunt. per nostram ẽm desidiam atque secordiam imperiũ possidet. Sunt autem dæmones viri potentes,carnis nimirum expertes,belligerantes nobiscum,qui carne sumus vestiti. Ludunt autem in igne animi & concupiscentiæ. Vt verò vite existente domino,palmites sunt apostoli,& vbilibet constituti fideles corpus eius & membra: sic ex opposito quum vitis fuerit Sodomitica, palmes per consequens est Gomorrha,eo nimirũ vitio excellentes,omnẽq; turpitudinis & mali formã inde recipiẽtes. *Habenæ curruum ipsorum in die apparatus eius. Equites turbabuntur in uiis, & confundentur currus, & complicabuntur in plateis.* Babylonii,inquit,parabuntur vt ex equis opponãt sese Persis: & habenę curruum eius,Babylonii, nimirũ exercitus, in prõptu erunt. atenim nihil proderunt. equites ẽm turbabuntur in itinere à multitudine aduẽtãtiũ p̃sentiũq; hostiũ. Curruũ præterea cõfusio erit,hoc est,cõcussio cõplicatorũ inter se vicissim,& collisorũ inter sese: nõ in angustis locis,vt qs loci angustias accuset,sed in plateis,adeóq; latis itinerib⁹, vt sit p̃spicuũ à deo debellari & eqtes & curruũ ductores. Curr⁹ vel C
plaustrũ domini cõditæ sunt animæ nostrę, q̃ ipsum veluti verbum baiulent: ac per ipsum motæ,ceu equis vehantur in contemplatione,omnium sermonum eius participes. Fiunt & currus Babylonii principis, quando ad irrationales operationes animi nostri intuentur. Habenæ nostræ sunt naturales cogitationes,& mandata domini. Quum igitur ista ve

D luti habenæ in nobis parata fuerint, tum veluti equitantes in nobis dæmones turbantur & variis & diuersorum errorum adeóque vitiorum itineribus, quibus nos agitari persuaserũt, currúsque ipsorum inter se mutuò collidunt complicantúrq; in plateis. Quod autem dico, hunc in modum se gerit. Vitiũ, quandiu ipsum accesserimus, planum quiddam videtur, & ęquale sibiipsi, pacíque deditum. Quando verò habenas receperimus, naturaliter quod pulchrum & honestum est speculati, a mandatis dei eò perducti, tum conspicamur ipsum inæquale, sibiipsi complaudens & complicatum. An nõ vides in plateis adeóque latis huius vitæ viis proficiscentes, neque angustum callem cœlestis quæ secundum deum est vitæ terentes, quomodo interdum quidem felicitate ac prosperiore
E fortuna laxati, præ omnibus supraque omneis efferantur, interdum verò vel modica quadam circunstantia vel calamitate vrgente inuadentéve omnibus iuxtà ignobiliores neque non effœminatiores redduntur, exiguo admodum infortunio succumbentes, ac vitam suam planè perditam existimãtes? Hæc autem tum videntur nobis, quando data nobis, vt dixi, vt dixi, habenas receperimus, habuerimusque eas in expedito in die, in lumine nostri ipsorum conscientiæ constituti. *Visio ipsorum ut faces ignis, ac tanquam fulgura discurrentia.* Quia currus Nîneuitarum & Babyloniorũ hæc & hæc passuros retulit, nunc ait, quòd non imbecilles fuerint, sed fortes & animosi, adeò vt vel ignem ex oculis emitterent, ac veluti quibusdam lampadibus & coruscationibus terrerent subditos: attamen in hostium assultu trepidatio eos continebit.
F Quidam autem hæc de Persis intellexerunt, tantum non corporalibus oculis vidente eos propheta tanquam ignem aduenientes contra Nineui.

Et recordabuntur optimates ipsorum, fugientq; in die, & languebũt in uia sua, festinabunt ad mœnia, parabunt que propugnacula sua. Nineuitarum, inquit, optimates, propter potentiam suam alta spirantes, superbientes, omneis cogitationes ciebunt, nullámque non artem mente sua volutabunt, ac fugere in die tentabunt, veluti duris detenti calamitatibus, vsqueadeo vt neque noctem expectent. Non prosperitatem tamen consequentur in ea fugæ suæ profectione, sed rursum ad mœnia festinabunt ascendere, ab illis salutem inquisituri, ac suam in vrbe custodiam curaturi. Vel cum dicit recordabuntur, sic

ſic intelliges, quòd animo ſuo ſecum repetent adflictiones A
quas Iſraelitis intulerunt, blaſphemiaſque quibus deum exaſperarunt, ſcientes in poſterum quòd deum pro hoſte ſuo habeant, ac eam ob rem terga fugæ dabunt, non clanculum, ſed in die. tanta eos apprehendet, trepidatio. Eſt etiam dæmonum viſio ſeu aſpectus inſtar lampadum per naturam. Videbam enim, inquit, ſatanam de cœlo vt fulgur cadentē. forſan propterea quòd transformatur in angelum lucis, vel *Lucæ.10.*
quòd coruſcationes diſcurſent in regione ſub cœlo, tanquā illic prodeambulent: ſiue quòd coruſcationes non ſint ſtabiles, ſed diſcurſantis naturæ, hoc eſt, facilè extinguantur: ſic lumen ſatanæ in quod efformatur, citra cunctationem extinguitur, iuxta id quod dictum eſt: Lumen impiorum extinguitur. Porrò legiones eius ſatanæ, vel copiæ dæmonum, re- B
cordabuntur potentiæ domini, vt adeò dicant: Sine, quid *Prou.13.*
nobis & ti bi fili dei? Debilitabuntúrque in profectione ſua, *Mar. 1.*
quando cum porcis in mare præcipitatæ fuerint: vel quòd non vltrà poteſtas illis facta ſit aduerſum homines eundi. Feſtinabunt ergo vt crucem & mortem domini efficiant. hæc enim veluti mœnia & munimēta ſibi rebantur eſſe, perinde quaſi dominus ignobilis & flagitioſus eſſet futurus. Parauerunt autem & propugnacula ſeu præcuſtodias (ſit venia verbo) ſiue cunctas iſtas ante crucem illuſiones & opprobria. hæc enim ceu præcautiones quædam fuerunt & crucis & mortis: ſiue excubias militum apud monumentum. Sunt etiam in anima magnates, intellectus & ratio. Reuoluent ergo ſecum propriam dignitatem, fugiéntque ſeruitutem pra- C
uorum motuum, ſimul ac dies illis illuxerit. nec enim vt antea, ſic poſthac in tenebris iter faciunt. Et in priore fallaci itinere debilitabuntur, non amplius in malitia facilè adeò currentes. Accelerabunt itaque ad muros, ipſa nimirum mādata quæ nos muri in morem cingunt, & parabunt ſibi propugnacula, naturales ipſas cogitationes. ipſæ enim ante mādata canunt excubias. Preterea ſacrum baptiſma & vnctio, ingentia & ſolida ſunt munimenta, ad quæ feſtinant religionis Chriſtianæ nondum imbuti ſacris, ſimul ac agnouerint eum, qui ſeruare poteſt, Ieſum. Nec ſimpliciter tamen. priuſquam enim ad baptiſma admittatur, primū cuſtoditur vt ieiunio intēdat, ſeſéque caſtum & purum vt ſeruet, illi imperatur, vt in habitum boni perueniat.

D *Portæ urbium apertæ sunt, regiæ deciderunt, & substantia reuelata est.* Nineuitæ, inquit, seu omnes illorum subditi, ad muros munimenta ascendent, veluti ab illis custodiendi: at nihil illis commodabit. Siquidem portæ cũ ipsius Nineui, tum reliquarum ciuitatum aperientur, & regia earum ad hostes transferetur, subiicietúrq; eis gloria earum cadente, & sublata: ac vniuersa illarũ substãtia, siue thesauri conclusi & obfirmati retegentur, vt nulli non sint conspicui, exponantúrque in direptionem. Portæ vrbium sunt sensus animarum, qui aperiuntur, dum citra imposturam rebus agẽdis inhiant, ac sine fraude negocia transigunt. Tum etiam regiæ peccati in mortali nostro corpore regnãtis intercidunt, putridæ factę, retegitúrque virtutis substantia: tũ enim manifestum fit pec-
E catum carere bono, adeóque nõ subsistere posse: virtutem autem reuera habere basin, eámque subsistere. Quod ipsum & Dauidẽ sentire opinor, quũ ad deũ inquit, Substãtia mea pe-
Psal. 38. nes te est. Quando enim in deo est homo, tum etiã subsistit.
Actuũ. 17 In ipso enim, inqt Paulus, viuimus, mouemur, & sumus. Nã qui esse habet vt ratiõalis sit, túmque in deo est, quum iuxta rationem viuit, meritò in deo subsistit: vt ne dicã ꝙ in ratione nostra existentes, in deo qui est ratio, sumus, Pars enim diuinitatis nostra est ratio. *Ipsáque ascendebat, & seruæ eius ducebantur, quemadmodum columbæ gemẽtes in cordibus suis.* Qui si intueatur propheta Nineui quomodo in captiuitatem abducatur, hæc dicit: Ascẽdebat, inquit, veluti in Persidẽ abducẽda, cúmq; ipsa municipia, & subiectæ eius ciuitates: in cordibus suis gementes, hoc est, clanculũ murmur & gemitũ co-
F lumbarũ imitãtes. Quando substãtia virtutis retegitur, ascẽdit anima ad diuinos gradus. Nec porrò ancillæ eius, potentiæ eam ducũt, sed ducuntur ab intellectu & ratione, ipse motus & cupiditas. Quocirca non iniuria sunt columbulæ spiritus. Neque enim cõcupiscentia tum humanũ diem desiderat neq; animus temerè irascitur fratri, cæterũ ipsa quidem porrò concupiscentia coram domino semper sistitur: dominus autem spiritus est, perinde atque Daniel vir erat desideriorum spiritus. Animus autem irascitur & non peccat, omnem vitiorum bilem euacuans, æquè atque Moses omnium mansuetissimus armauit Leuitas contra idolorum cultores, & Phinees & Elias æmulatores propterea vocati sunt. Ad hæc ipse mãsuetudinis spiritus exacerbari dicitur. Sic igitur

accept

acceptæ columbæ gemunt citra ingentem ſtrepitum;conteſtantúrque Chriſti potentiam,per quam ſunt deuictæ. Porrò qui Chriſti ſunt,carnem ſuam crucifixerunt cum cupiditatibus & paſſionibus. Apertæ ſunt etiam portæ vrbium & munimentorum mortis,quãdo dominus mortem pro nobis ſuſtinuit:& regia inferni decidit,eiúſque potentia cui imperium mortis erat,diminuta eſt. Diuina etiam verbi ſubſtãtia retecta eſt,cum ſancta coagmentata anima,in tenebris & in vmbra mortis ſedentibus æreas portas conterens, vectésque ferreos confringens,ac propriã vim demõſtrans. Animęque eius pariter aderat apud inferos mirãda exercens:corporíq; in ſepulchro,incorruptibile ipſum conſeruans. Præterea domini anima aſcendebat ex inferis,à Plutone, vt poeticè loquar: ſeruæque eius,nempe ſanctorum animæ, comitabãtur eam veluti columbæ ſimplices & integræ rectitudine & ſynceritate refertæ,concinentes: Vbi ô mors ſtimulus tuus? Vbinã ô infernę victoria tua? *Et Nineui ceu piſcina aquæ,aquæ ei⁹, & ipſi fugientes nõ ſteterunt, & nõ erat reſpiciens.* Peculiarẽ quãdam ſignificationem coniunctio &,habet,pro,Atqui Nineui vrbis aquæ,hoc eſt,inhabitantes ipſam & complentes,tot tantíque fuerunt multitudine,vt piſcinæ comparentur aqua refertæ ebulienti & eiiciẽti lymphas ſuperfluas. Etenim multiplicato populo coloniam non deduxerunt,ſed tot tantíque ex æquo ad fugam reſpicientes,non ſteterunt, ſed in ea quæ ante ſeſe eſſent,oculorum aciem direxerunt, contemplantes vbi quóve fugiant. Gentium item eccleſia(quæ & ipſa eſt gẽtilis Nineui) baptiſmatis aquas habet, eiúſque habitatores declinantes vitia, non figunt gradum, vt ne patiantur quod vxor Loti. Nec eſt inter eos qui retroſpiciat. non enim admouentes manum ad aratrum,retrorſum poſt ſe tuentur,ſed eorum quæ ſunt ponè & à tergo obliti, ad ea quæ ſunt ante ſe & à facie,ſe accommodantes,ſic currũt palàm. *Diripiebant argentum,diripiebant aurum,neque finis erat mundi eius.* Priorem Nineuitarum explicat iniuriam & circunſcriptionem,quódque ex rapinis eas collegerint. Neque poteſt quiſquam eorũ dicere,quod propter penuriam vel egeſtatẽ ea diripuerint, tolerabilius enim hoc fuiſſet malum,ſed per iniuriã, & quia voluerint habere diuerſos eóſque precioſos ornatus. Non erat enim,inquit,finis ornatus eius. Effœminatè nanque ſeu fœminarũ inſtar,viri ꝓpter molliciẽ & ſtultitiã ornabãtur.

D *Grauata sunt super omnia uasa, desiderabilia ipsorum* Hoc est, ornatus quo exornabant corpora sua, grande habebat põdus, hoc est, tumorem, opúmque & abundantiæ indicium, adeò erat exuberans & sumptuosus, super omnia vasa preciosa eorum, quæ & ipsa tamen desiderabilia erant, id est, superfluo luxu ad delicias parata. Mundus itaque ille siue ornatus ea vasa exuperauit. Vel sic etiam intelliges: Quæ ipsi preciosa Nineuitæ congregauerant, ac reposuerant ad thesaurum, hostes accipient ipsis deuictis, inque suam ea terram asportabunt, pondere suo grauantia ferentes ipsa. Porrò futurorum quasi exacta sint, mentionem facit, iuxta scripturæ proprietatem. Grauata sunt enim pro grauabuntur dixit. Gentes itidem, quæ antehac idolorum fuere cultrices, nunc aũt Christo credentium numero insertæ, cùm argẽtum, hoc est, legis
E oracula, tum aurum, hoc est puram vmbræque expertem euãgelij gratiam diripiunt, pulchra insatiabilitate languentes: propterea exornatur etiam ecclesia, adeò vt non sit finis mũdi ipsius. Nam mundus siue exornatus eius est ipsum verbi regnum habitantis in nobis, cuius regni nõ erit finis. Talis proinde mundus etiam grauis est & ponderosus: non enim circunferuntur omni vento doctrinæ, sed grauitatem & põdus habet super omnia philosophica dogmata, quæ vasa fuerunt gentium preciosa. Præterea dæmones antea sanè argentum diripiebant & aurum, verbum nempe in actione consistentis & speculatione vitæ captiuantes, sapientia Græcorũ non ritè vsi: nunc grauiora facta sunt, quàm cunctorum hominum qui antea vixerunt, vasa, ipsorum apparata ad interi-
F tum. Puri enim redditi vasa sunt honesto heri vsui destinata. Siquidem vbi venisset dominus ille in domum fortis, ligauit ipsum, & vasa eius hæc diripuit. Dæmones autem catenis caliginis traditi, in tartara præcipitati turbatíque sunt. *Excussio & succussio & eiectio, cordisque tremor, & dissolutio genuum, ac dolores super omnem lumbum.* Quæ in motibus concussa terra consueuerunt fieri, ea nunc hostium attribuit aduentui. Ipsi enim, inquit, quatient & concutient omnia. Corda verò Nineuitarum quassabuntur conterentúrque, tanquã pauore traiecta. Genuũ deniq; cõpages soluentur, parturientiũq; instar dolores habebũt, id est, intolerabiles dolores, ingentia mala progenerantes. Omnem lumbum, hoc est omne virile robur. Lumbum enim de viribus etiam scriptura vsurpat, vt supra est

eſt commemoratum. Excutit itaque tellus vel decutit, quando ſuper ipſam ſtantia decutiuntur. Succutit verò, quando fundamenta produxerit, ex imo in altum proiiciens. Eiicit autem, quando veluti cribro hincinde permouens, inferiora ſecernit & in altum ducit, ſæpenumero fontes dirumpens tā calentium quàm frigidarum aquarum: quandoquidem tres etiam ſint motuum ſpecies. Cyrus itaque vnà cū copiis ſuis, ſuperna nemini non patentia, & infera humano aſpectui abdita commouebit, omnibúſque confuſis & turbatis, nihil immotum ſuo in loco permanere ſinet. *Facies omnium ceu aduſtio ollæ.* Præ metu rigebit, inquit, ſanguis. Facies autem omniū liuidæ reddentur, quod in maximis frigoribus contingit, vt illi parti ollæ ſimiles fiant, quæ igni admota, & propterea præuſta nigreſcit. Hęc & domini crucifixoribus obtigerunt, qui ex vetere patria ſua excuſſi, diſperſi ſunt in omnem locū. Excuſſa eſt pariter impoſtura dæmonum: ſuccuſſus iuxtà eſt in altum humo affixus homo, omni vitioſitate per confeſſionem eiecta effuſáque foras ac dirupta. In confeſſione autem ſimul perpenditur cordis trepidatio. qui enim priorem vitā condemnauerit, apparet quaſi conteratur, ductus pœnitentia eorum quæ patrauit. Cuius facies ſiue fiducia quam habebat, mala citra ruborem perficiens, obfuſcatur nunc, contriſtati ob opera quæ tum tranſigebat, quorum cauſa nunc verecundia perfunditur. Laxantur etiam illi genua, quibus fulciebatur ſtans in malitia: & lumbus in quo eſt concupiſcentia, dolores ceu parturientis perſentiſcit, prę diuino pauore, quem concipiens per diuinum ſpiritum, parit ſanctificationem, citra quam nemo videbit dominum. *Vbi eſt habitaculum leonum, & paſcuum catulorum?* Leones appellat reges, habitaculum leonum ipſam Nineui. Catulos verò leonum, ſiue regū liberos, ſiue ſatrapas, regúmque ſubprincipes: paſcuum horum, ſubiectas ciuitates, tributa pendentes, pecuniáſque afferentes. Fuerunt ergo paſcuum & pabulum leunculorum, nutrientes eos. nam paſcua diuitum, vt ſcriptum eſt, ſunt pauperes. Poſtquam igitur Nineui vnà cum regibus, ſatrapis, atque ſubiectis vrbibus interierunt, vt nuſquā appareret, Vbi eſt, inquit, talis ac tanta ciuitas, vnà cum ſubditis ſibi oppidis? *Quo abiit leo, ut ingrediatur?* Permanet in prophetia ſua veluti illudens. Nonne, inquit, leo, id eſt rex Nineui peregre profectus eſt, ut aliam terram ingrediatur? & idcirco deſertam

D deſertam reperientes vrbem hoſtes, eam obtinuerunt. *Illic catulus leonis, & non erat perterrefaciens ipſum: rapuit quantum ſufficiebat catulis ſuis, ac ſuffocauit leonibus ſuis, impleuitque uenatione nidum ſaum, & habitaculum ſuum rapina.* Quia interrogauit quò abiiſſet leo, iam veluti reſpondens ait, Non abiit neque peregre profectus eſt, verùm & ipſe iſthic erat, & catulus leonis, ſiue filij eius, & ſatrapæ ducéſque belli, quos antea nemo perterrefaciebat. vacabant enim metu, neminem antehac formidantes, quin potius leonum in morem aliorum regnorum pecunias rapientes, tributáque colligentes, liberis ſuis præbebãt alimoniam. Hoc enim indicat quum ait, Suffocauit leonibus ſuis. Quia enim beſtiæ ſtrangulare ſolent à ſe comprehenſa animalia, tumque ex iis alimoniam capere: non diſſi-
E mili ratione Aſſyrij, inquit, reges alia diſſoluentes regna, propriis leonibus, hoc eſt, pueris ſuis & regib⁹ illorum opes & vndecunque collecta vectigalia coaceruarunt: quemadmodum Samariam quidem Salmanaſar, Hieruſalem verò Nabuchodonoſor diripuerunt. Nineui ergo, quæ erat nidus ipſorum & habitaculum, impleuerunt venatione & rapina. Nidum, ceu auium eſſet mentio, appellauit, propter leuitatẽ altaque affectantem mentem regum, & quia hæc vrbs facilè citraque ſudorem à Perſis captis auolauerit abducta in Perſidem: habitaculum leonum vocat, propter priorem qua floruit potentiam. Solet autem hic locus aliàs etiam hac ratione interſtingui: Quò abiit, vt ingrediatur illic? Deinde ab
F alio principio, Catulus leonis, & quæ ſequuntur. Tum hanc ſententiam habet: Vbi eſt Nineui, ad quam reges introibãt, perſeuerabántque tutò, tanquam nulla populatione & expugnatione vaſtari poſſet? Præterea catuli leonum, hoc eſt filij regum, etiã ingrediebantur, tutò illic permanentes, nec erat cuius gratia cõpaueſcerent, nemo terrebat eos. Nineui enim inhabitantes citra trepidationem viuebant. Erat & Hieruſalem habitaculum leonum, regum nimirum ex Dauid, ac reliquorum principum, qui diripiebant & ſtrangulabant pauperiores populi. At vbi nunc eſt poſt Chriſti necem? In conſitentium itẽ animabus morabãtur intellectuales leones, quorum propagines, prauæ cogitationes, depaſcebantur & inſumebant diuinam in ipſis partem. Diabolus igitur leonis inſtar circumiens, quærens quem deglutiat, vbi nunc eſt? quónam abiit? Illic enim vbi antea demorabatur. Iam nũc apud

Iacob

Iacob catulus leonis & ipse dominus, nec est in posterũ qui A
hunc accipiens catulum exterreat. Nam abunde satisque exa
ctis temporibus rapuit leo iste syluestris, qui rapuit ac suffo-
cauit eos quos spiritu sancto priuauit: impleuítque infernũ
venatione eorum qui in peccatis suis vita sunt defuncti: qui
infernus etiamnum habitaculum ipsius est. Nec enim porrò
in aere imperium habet, sed ad inferos detrusus est. *Ecce ego
super te, dicit dominus omnipotens.* Quandoquidem o Nineui di
ripuisti omnia regna, ideo ecce ego protinus aduersum te ex
urgo, tametsi hactenus sim cunctatus. Est autem peculiari si
gnificantia adiectum, omnipotens, omnia vincens. Quòd si
cuncta exupero, te superior etiam ero. *Exuram in fumo multitu-
dinem tuam, leonesque tuos deuorabit gladius.* Postquã metapho- B
ricè suprà leonum, catulorum, venatiõis & pascui meminit,
meritò istorũ etiam sublationem & interemptionem tropi-
cè prædicit. quia enim in latibulis quibusdam abditas feras
mouere sese nolentes, venatores prodire cogunt fumo speleo
rum ori apposito, egressasque excipiunt hastis & ensibus, le-
tho ita demittentes, ait iam: Multitudinẽ populi tui exuram
in fumo, hoc est populosissimam hanc vrbẽ flammis tradã,
incendam, regésque eius & principes mactationi dedã perin
de atque iam Hierusalem incendio tradidi, seditiosósque in
ea leones, tenuiores in populo veluti deuorantes, exedet Ro
manorum ensis. *Disperdam quoque ex terra uenationem tuam,
neque quicquam audientur posthac opera tua.* Hoc est, nequaquã
porrò venaberis, neque diripies & gentes & regna: neq; res C
tuæ bello gestæ, exque iis promanãtes calamitates. quibus ti
bi subiugatos premebas, amplius audientur: desistes enim in
posterum talia perficere. Venabantur etiam Pharisęi animas
accedentium Iudaismo, ab ipsis persuasorum, tum reliquorũ
Iudæorum, literam illos docendo: quam venationem oblite
rauit ex terra humanæ naturæ dominus, legem spiritus vitæ
ei impertiens. Neque porrò opera legalis administrationis
audiuntur, quoniam neque iustificabitur ex operibus legis
omnis caro. Iam & ad diaboli potentiam dominus dicere
queat: En ego super te cum carne mea exsurgens, multitudi-
nem subter te cõstitutorum dæmonũ exurã, in suffimẽto ope
rationis spiritus, vel in p̃ludiis futuri ignis. quæ enim torque
bãt dęmones, fum⁹ erãt iã inde à p̃cipio parati ipsis ignis.

Gladius

D Gladius porrò, id eſt euãgelícus ſermo, exedit leones ipſius, vel hos ipſos dæmones: vel ſapientes, & in oratione diſerta valentes plurimum. Ac ſeductio, errorve, quo venabatur mortales, excíſa eſt ex terra: & opera quæ in templis idolorũ perficiebantur, non amplius audiuntur.

CAPVT III.

O

Ciuitas ſanguinum, tota mẽdax, plena iniuſtitiæ. Nineui vrbis cõditionem miſerabiliter tragica ſeu acerba exclamatione luget, ciuitatẽ ſanguinum eam appellans. Amantes enim bellorum Nineuitæ, & ſanguine gaudentes erant. Tota men-
E dax ideo vocatur, quòd omnes planè idololatre erãt, vanos deos colentes, cùm pauperes tum diuites, eò quòd mendacio ſtuduerũt, in verbis ſuis dolum & fraudem cõmittentes, quæ poſtea iniuſtitia ſequitur. Omnis enim doloſus, & fraudulentus eſt & iniqu⁹, ſi nulla alia in re, vel in hac tamẽ ſola, quòd proximo iniurius, eumq́ue in fraudem inducat. Videtur autem docere vates vnde facta ſit Nineui ciuitas ſanguinum, nempe ex mẽdacio & iniuſtitia. Nam vbi vanitas & iniuſtitia, illic ne ſperes deeſſe ſanguinis effuſionẽ. Hieruſalẽ quoque ciuitas eſt ſanguinum, veluti prophetas occidens, ac lapidibus obruens ad ſeſe miſſos: totaq́ue mendax fuit, ceu odio veritatem, proſequens, quæ Chriſtus erat, falſa de eo dicens, quòd Samaritanus eſſet, dæmonibuſq; obſeſſus, & impoſtor:
F ac plena iniuſtitiæ, vt quæ dominum benefactorem ſuum affixerit cruci, ſanctumq́ue & iuſtum abnegauerit, necnon impleuerit mẽſuram patrum qui prophetas occiderunt, per hoc quòd ipſa deicida ſit facta. *Non attrectabitur uenatio.* Quod ſuprà dixit, diſperdam venationem tuam, hoc iamnunc repetens, non porrò, inquit, abs te tractabitur vel attrectabitur venatio, hoc eſt, non vincetur abs te aliqua ciuitas vel regnum, neque venaberis diuitias & tributa: hæc enim extitere venatio tua. Venatio aũt veteris Hieruſalẽ, oẽs prophetę fuerunt. Nõ igitur ãplius in te vates erit, neq; quenquã prophetarum venaberis, vel caſſibus tuis irreties. *Vox flagellorum, & motus rotarum.* Tanquam audire videatur & intueri propheta imminentia belli mala, ſic ea denarrat, perinde quaſi iam præſentia eſſent. Veluti enim vocem vel ſonitum exprimit flagel-

lorum

lorum quibus equi ad acriorem cursum excitantur, & motui A
rotarum assimilari dicit strepitum. *Et equi persequentis.* Repete, vox. Videtur enim audire equi insequentis hinnitũ, qui animaduersa velut victoria, ceu pro epinicio hinnitũ edat. superbum enim quiddam equus. Hîc quum dixisset vox flagrorũ, indicauit iuxtà quis esset qui flagris cæderetur, equus videlicet, vt vehementius persequeretur. *Currusque subsultantis.* Quum dixisset, vox motus rotarum, apertius iam monstrat quòd ea vox sit plaustri sonitus, è cursus impetu succussi. *Et equitis ascendentis.* Vox, inquit, equitis ascendentis, hoc est, turbulẽta & alacris vociferatio: quippe quia equites ascensuri vel equos vel plaustra, tumultuantur & vociferantur alacriter, sese inuicem adhortantes. *Fulgentis quoque mucronis, & coruscantium armorum, ac multitudinis uulnerum, grauisque lapsus.* B
Non amplius hîc vox subaudienda est, sed visio. Videtur enim intueri infulgentes gladios, thoraces, præterea & alia coruscãtia arma, multitudinem etiam virorum, partim vulnera infligentium, partim cadentium cum pondere armorum. Talia & de iis qui Hierosolyma obsederunt depopulatique sunt, opportunè intelligi possunt. Multa enim contigerunt tum execratis Iudæis. *Nec erat finis gentibus ipsis, & debilitabuntur corporibus a multitudine fornicationis.* Gentes quidem multæ, adeoq; numero vacãtes, Nineui vrbi subditæ, venient vt ei suppetias ferant: veruntamen corporibus suis quibus cõfidebãt ceu bene valentibus, ægrotabũt. Quam ob causam? Quia fornicationi planè studuerũt, vitæ cõditione moribusque fornicãtes, ex omni virtute, ipsa quoque temperantia excidẽdo, absq; vero dei cultu ad idola dilabendo. C
Gentibus dein Hierusalem, hoc est, habitatoribus eius gentium mores æmulatis, non aderat in copiis finis, conuenerãt enim potiores in ipsam, vt Iosephus tradit: debilitati sunt autem corporibus suis, fame macerati. Quam ob rẽ? Quoniam fornicati sunt & defecerunt à Christo, dicẽtes: Ne scribe, rex Iudæorum. Atqui facilè languore corripiuntur corpora nimię scortatiõis causa. Nemo enim lasciuus, libidini deditus, robustum corpus habet. Quocirca si quis miles maximè fortis esse gestiat, temperatè viuat, & à scortatione abstineat. *Scortum pulchrum & iucundum.* Corporali etiam fornicatione meretrix erat Nineui, ob deliciarum affluxum impudicé viuens: deinde propter idololatriam scortum appellatur. Pulchra &

D chra & iucunda ideo meretrix, quòd excellentiæ, gloriæ, opum, aliorumque bonorũ causa præclara sit, nec paucis amabilibus & vrbanis rebus exuberet, veluti aliarum ciuitatũ regina. *Dux incantationum.* Hoc est, meretrix referta præstigiis, ac princeps aliarum in carminibus seu veneficiis. magia enim & incantamentis, aliis Assyrij præeminebant. *Vendens gentes in fornicatione sua, & tribus in incantamẽtis suis.* Non satis erat, inquit, propria impietas tibi, verùmetiam subditas tibi gentes eadem tecum agere cogebas: venundabas eas, ac seruas cum fornicationi tum veneficiis faciebas. Vel, magi suis effascinationibus vsi pollicebantur cũctis ad bellũ egrediẽtibus, se hostes suos debellaturos, ac propterea mercedem accipiebant. Vendebant igitur gentes ac tribus mercedẽ dan-
E tibus, per incantationes suas promittentes victoriam de hostibus. Sic & Balaam regi Balaac promisit populum Israëliticum sub iugum eius olim vẽturum. Quòd si intelligas hæc de Hierusalem, videbitur Naum tantum non eadem cum E-
Esaiæ.1. saia dicere: Quomodo facta est meretrix ciuitas fidelis Siõ? Atque hîc pulchra & iucunda seu gratiosa Hierusalem dici intelligitur, quòd acceperit legem, quæ & ipsa gratia erat.
Iohan.1. Gratiam enim, inquit, pro gratia. Sed facta est scortũ, quan-
Ibidem.6 do defecerunt à domino dicentes: Durus est sermo ille, quis
Ibidem.9 potest ipsum audire? Et rursum quando dixerunt: Tu es disci-
Ibidẽ.19. pulus illius, nos verò Mosæ sumus discipuli. Ac tandẽ quum simul omnes clamarent: Non habemus regem præter Cæsarem. Eadem est dux veneficiorũ, ducibus primatibus, & prin-
F cipibus eius, hypocrisi falsisque doctrinis intoxicantibus populum, ac vendentibus eum dæmonibus. Anima quoque pulchra sanè à deo condita est, & gatiosa, blanda, iucunda, inspirationis gratiam accipiens: fit autem meretrix, quando ab voluptate incãtata fuerit, effascinataq;, vt à vero bono deficiat vsqueadeo, vt vel aliis ducatũ præstet in veneficiis voluptatum. *Ecce ego super te, dicit dominus omnipotens.* Ne putes, inquit, hominem Cyrum bellum aduersus te moturũ, sed enim ego exurgo aduersum te, dominus nimirum omnipotẽs: itaque ingentem aduersarium accipe. *Et reuelabo posteriora tua in faciem tuam.* Verba facit veluti de muliercula loqueretur amata, quæ quãtum ad vultum externamq; pulchritudinem attinet, digna intuentibus eam, quæ ametur, apparet: cæterùm si quispiam ipsam nudauerit, corporisque deformia palàm

palàm demoſtrauerit,omnino turpis erit. Quare hunc in mo A
dum ait: Retegam ò Nineui poſtrema tua , hoc eſt quantum
deformitatis in te antehac occultatum fuerit,nunc in propa
tulum collocabo, vt videatur ante conſpectum tuum , vtque
contumelia pro gloria te comprehendat: ac omnino iniqui-
tatem tuam patefaciã, per ſupplicium ſuper te inducendum.
Oſtendamque gentibus dedecus tuum, & regnis ignominiam tuam.
Videbaris quidem nullis nõ gentibus & regibus formoſa eſ-
ſe,incantamentis tuis munita, illisque te plurimum aduerſus
hoſtes poſſe rata , me iſthuc ipſum æquo animo ferente : at
nunc excitatus aduerſum te,monſtrabo gẽtibus quas viciſti,
quòd neque tũ tu fortis fueris,quando eas ſubieceris tuo im-
perio,ſed mea ea voluntate feciſſe:ac regna quæ te antea tan
quam fortem deuenerata ſunt, nunc imbecillitatis tuæ igno- B
miniam agnoſcent. Hęc & ad futurum iudiciũ referri queãt,
quando cuilibet peccatorum in faciem reteguntur quæ ipſe
intergum & clàm peregerit, hoc eſt deformitas flagitiorũ ab
eo commiſſorum. Oſtenditur etiã confuſio & ignominia re-
liquis gentibus & regnis iuxtà ac iuſtis qui vnà cum Chriſto
regnabunt,ſi modò hîc compaſſi ſint. Porrò quãdo diuinum
verbum animũ vſque peccantis contigerit,ac ad ſenſum per-
duxerit prioris in malitia tranſactæ vitæ,talem tum ignomi
niæ reuelationem facit,iamque prius abdita,per apertã pro-
mulgationem reſerat,panditque. Commonſtrat etiam ver-
bum dei dedecus operum gentibus,hoc eſt dæmonibus,dum
agnoſcunt mortales ſe propter opera , ipſorum ex inſtinctu
promanantia , pudefieri : vnde non amplius eos accedunt . C
Iidem,dæmones dico,multa etiam regna dicũtur,veluti mul
tifariam in homine per peccatum regnantes. *Et iniiciam ſu-
per te execrationem,ſecundum impuritates tuas.* Hoc eſt,talem te
faciam,vt omnes te videntes execrentur: Deinde ne quis di-
cat quòd deus alios quidem execrabiles , alios verò celebres
faciat,ac ſic omnia iuxta diuinam diſpenſationem fiant,ſub-
intulit, ſecundum impuritates tuas , indicans quòd iuſtè ſu-
per te inducam execrationem, eò quòd impuritates habeas.
Impuro autem quid aliud conueniat , quàm ipſa deteſtatio?
Quare nemo deum accuſet ſi ipſe homines execretur , cæte-
rùm propriã impuritatem in iudiciũ vocet. Hoc pacto ſuper
Hæbræos proiecit execrationẽ,propter impuritates ipſorum
tum alias,tũ eas quas ex interfectione domini cõtradixerũt.

Manus

D Manus enim eorum immunditiæ velut ſanguine plenæ. Iuxta menſuram autem immunditiei cuiuſlibet, inducitur etiam abominatio æquè reſpondens, vt neque maior neque minor ſit domini & iudicis manſuetudine ac bonitate, hîc ita miſcẽte, diſpenſanteque. Inſuper in futuro iudicio alius alio abominabilior erit, iuxta menſuram operum impuritatis. *Et ponam te in exemplum.* Hoc eſt, celebria reddam & diuulgabo ſupplicia tua: vt ſiquando ciuitas quæpiam vel regio pereat, dicant aliqui: Interiit ea ciuitas æquè atque Nineui. *Et omnis qui te uidebit, deſcendet abs te.* Defoſſa etenim te ac diruta, quiſquis aſtiterit cadaueribus tuis & ruinæ, etiamſi antea tibi infenſus fuiſſet, ægreque tuliſſet potentiam tuam, inſpecta iam vaſtitate tua valde grandi, deſcendet à talibus rui-
E nis ac populatione, deſilietque, vt qui tantam non poſſit intueri deſolationem, vel metuens ne & ipſe huiuſmodi aliquid patiatur incommodi tantam ob ſolitudinem. *Dicetque, o miſeram Nineui. Quis deplorabit ipſam?* O miſeram & calamitoſam Nineui, quis tantus luctus inuenietur, qui dignè ipſam lugeat? Siue quòd ei non ſit relictus quiſpiam è ſuis, qui eius infortunium defleat. Vnde etiam ſubdit: *Vnde quæram conſolationem ipſi?* Cum cæteris vrbibus ſic quidẽ agitur, vel regionibus, vt mortalium pars intereant, pars ſeruẽtur, ac ſeruati quidẽ conſolationis loco ſint: apud Nineui verò non eſt inuenire conſolationem, tota enim interitui eſt tradita. *Apta chordam, para te pars Ammon.* Ad Alexandriã hæc adhor-
F tatio pertinet, etſi nondum ſub id temporis eam habuerit nomenclaturam. Ipſa enim eſt quæ vocatur On, ſiue Ammon, vtpote quæ dicata ſit Ammoni deo, adeò celebri apud Græcos, vt minimè pauci ex Græcia oraculorũ cauſa eò ſint profecti. Quinetiam Alexander ipſe Macedonum rex fertur ad hunc veluti patrem ſuum ſe contuliſſe, oracula ab ipſo accepturus. Poſtquam igitur vniuerſa Aegyptus, deinceps ab Alexandro Alexandria appellata, ab iſto dęmone pependerit, vocat eam vates Naum partem Ammonis. Proinde malorum ſanè plurimum & ipſa ab Nineuitis ſuſtinuit: ſiquidem bellum geſſerunt aduerſus totam Aegyptum, vnde inuentos illic Iſraëliticos transfugas indignis admodum modis acceperunt. Præcipit itaque iamnunc ipſi On, vt aptet chordam, paretque citharam, tanquam voluptatem capiens Nineuitarum ex pernicie, ideoq; feſtum diem inſtituens: quẽadmodum &

dum &

dum & suprà demandabat Iudæ vt ferias celebraret. *Habitans flumina.* Nili deriuationes flumina nominat. *Cuius imperium est mare, & aqua muri eius.* Omni ex parte, inquit, Ammon tutam munitionem habet: ab septentrione mari firmata, ab meridie Mæotide palude, exuberans etiam Nili brachiis, vt mœnia sic paludes inaccessibiles efficiens. *Aethiopia robur eius & Aegyptus, & non est finis fugæ tuæ. Phud & Libyes auxiliatores eius.* Auxiliatores & socios numerat, ostendens nedum ex loci positu communitam, verumetiam eorum qui socia arma iungant, potentia. Phud verò nominat occidentem versus sitos Libyas, qui nunc Aphri dicuntur. Quanquam adeò sis munita, inquit, pars Ammon, nimirum alueis & paludibus Niloæ aquæ, mari, & amne Mæotide, iamque commemoratis adiutoribus: in fugam tamen vetéris ipsa tu, B
nec finis erit fugæ tuæ. Pars Ammonis, ex gentibus etiam est constituta ecclesia, quæ habitat fluuios, dulces nempe Euangelij gratiæ aquas, in cuius circuitu aqua est, spirituale dico baptisma, muniens ipsam vndique. Hæc dominatur mari, id est, tentationē afferentibus huius vitæ fluctibus, marinis quę hæresibus siue capturis: nec vincitur tamen à quapiam harū. etenim Ditis portæ non præualent aduersus ipsam. Eadē & sua post baptisma mœnia habet, aquam puta pœnitentiæ lachrymarum. Tum Aethiopia & Aegyptus sunt fortitudo eius: nam Aethiops Eunuchus primus ex gētibus baptismate tingitur, ac dominus Aegyptum primùm visitauit, quando à natiuitate sua statim illuc fugit. Nec exiguum robur est ecclesiæ præconio tales gentes ad ipsam accurrere. Præterea Li- C
byas etiam, qui in die pentecostes spiritus paracleti præsentiæ inciderunt, auxiliatores habet, qui ex linguarū dono testificabantur diuinam esse eam prædicationem. Huic fugere quidem semper conuenit, cum ab impietate, tum ab semper persequente nos per omnia & opera & sermones videlicet satana, vt ne in fuga gradum figere deprehendatur. *Et ipsa ad transmigrationem proficiscitur captiua.* Alexandria videlicet, ac tota Aegyptus. Etenim Nabuchodonosor depopulatus est hanc, à Cambyse verò dehinc Cyri filio, regno eius dissoluto, Persis tributum pendere coacta est. Præterea Alexander Macedonico imperio Aegyptum etiam subiugauit. *Infantesq; eius in terram præcipites dabunt ab initio cunctarū uiarum eius.* Hoc est, tantam sæuitiam inimici eius demonstrabunt, vt vel

D infantes occidant, ipsorum capita terræ illidentes. hoc enim est in terram eos pręcipitare: idque facient in principiis viarum, hoc est in triuiis, ad maiorem trepidationẽ pertrãseuntium, quippe qui videant quòd neque dignissimis venia parcant. *Ac super omnia preciosa eius iacient sortes.* Vt dissipẽtur citra prælium ingens & effœminatè, non solùm facultates & pecuniæ, verũetiam corpora celebria, veluti vxores & pueri, vt seruiant iis quibus sorte obtigerint. *Omnesq; optimates eius ligabuntur manicis.* Adeò erũt miseri, inquit, vt neque in bello occidantur, quod fortium est virorum, sed vinciantur muliercularum ad modum, ignobiliumq; homũcionum instar, vt serui. Atqui optimates existentes abierũt in trãsmigrationem. Et synagoga eorum qui dominum occiderũt, tũ infan-
E tes synagogæ alumni, elemẽtari & imperfecto legis enutriti lactæ, in terram illiduntur, in eo perseuerantes, vt nihil sublime intelligere queãt. Hoc verò patiuntur à fastu, qui est principium omnium in præceps vergẽtium viarũ ipsi synagogæ quę deũ occiderat. Ac super omnia celebria eius, super ipsam nempe summi sacerdotij vnctionem, atque vestem oblõgam sacerdotũ principis, & sacrificia, iactæ sunt diuinę in ecclesia sortes, à quibus & sortiti vel electitij clerici vocantur. Non enim humana gratia, cæterùm diuina sors, siue donũ electorum huiusmodi videtur. Illorum itaq; celebria deus spiritualiter nobis sorte quadam impertiit. Optimates eorum Pharisæi scribæque manicis ligati sunt, nihil legalium efficere va-
F lentes, eò quòd dominum vinciuerũt. *Tu ebria redderis, erisque despecta.* De particula Ammonis hactenus memorata vaticinatus, rursum iam nunc sermonẽ ad Nineui transfert, inquiens: Hæc illa quidẽ patietur, tu verò ceu temulentia quadam traderis calamitati. Neque à me domino tuo, vt qui te aspernetur, seruaberis, quouis, vt antea, malo superior. peccatis enim te tuis tradam. *Quæres tibi ipsa statum ex inimicis tuis.* Postquam temulentiæ meminisset, perseuerat in eodẽ tropo. Delata, inquit, & instabili gressu hincinde nutans temulentorum in morem, quæres tibi statum seu libertatem ex hostibus, sed non inuenies, perpetuę fugæ intenta. Ebrij facti sunt animo suo etiam qui dominum occiderunt. virus enim draconum, vinum ipsorum: vnde à domino neglecti sunt, nunquam non & ipsos & familiam ipsorum intuente. Audierunt ergo quod Solomon precatus est: Ecce relinquitur domus

mus vestra deserta. Quærēt stare denuo in Hierusalem, vt fi- A
nis imponatur dispersioni & persecutioni: neque tamē quicquam quod inquirunt, inuenient. *Omnes munitiones tuæ, ut ficus fructus habentes si quassatæ fuerint, cadent in os edentis.* Munitæ, inquit, ciuitates tuæ hostibus tradentur. Vt enim ficus fructus habentes, hoc est ficus tempestiuos & prorsum maturos, si à vento concutiantur, vel ab homine potius volente illis vesci, facilè istos proiiciunt à sese, quos arreptos homo comedit: non dissimili pactione, citra sudorem vrbes tuæ habitatores suos eiicient, vt in ora hostium incidant. Munimenta synagogæ sunt Pharisæi: dein obseruationes legis secundum literam, cum traditionibus ipsorū: quæ fructus quidem habent, dulcedinem tempestiuam & mollem præ se ferentes. Istæ Christi aduentu decussæ ceciderunt in os humanas sem B
per traditiones deuorātis satanæ, vt in posterū sint diabolici sermones, digni idcirco illius ore. Animæ quoq; peccatis munimenta sunt voluptates. Nam per voluptatem detinemur in peccato. Hæ sunt, voluptates dico, ficus maturas primo patri Adamo ostēsas habentes. Formosus enim aspectu erat, & pulcher esu, qui illum neci dedit fructus. Decutiuntur autē à verbo dei quod in nobis est, ipsam instabilitatem prodente, nihilque vberius atque mœrorem easdem proferre indicante. Cadunt prius firmę iudicatæ. Non enim resistere queunt verbi motui, adeò vt qui antea tales manducauerit, aperto nunc ore diem illis dicat: tanquam deceptricibus, easque planè contemnat. Ficus hoc pacto fuerunt in Bersabee & Vriam peccatum, tempestiuo suo fructu demulcentes Dauidem. C
At vatis Nathan reprehensione concussæ, inciderunt in os iucundè ipsis antea vescentis, describentisque eas in psalmo quinquagesimo. *En populus tuus ceu fœminæ in te.* Hoc est, fortissimi quique milites trepidatione constricti, nihil discrepabunt à fœminis. Hoc autem patientur in te, hoc est, propter te & peccata tua, superbiamque tuam. Strenui quidem sunt & fortes per sese, verum tu ipsos meticulosos reddidisti, ad iram commouens dominum. Populus etiam tuus, ô Hierusalem reiecta, fœminarum induerunt mentem: nihil virile demonstrare possunt contra errorem quo sunt imbuti: cæterū praua docentibus eos, restitutionemque promittentibus animam aduertunt: idq; patiūtur in te, hoc est, propterea quòd respiciunt ad te: teque ô domine recipere sperant,

D non intelligentes aliam esse Hierusalem indissolubilem, ipsam ecclesiam, quæ mater est omnium Christo credentium. *Hostibus tuis apertæ, aperientur portæ terræ tuæ, absumet ignis vectes tuos.* Portæ inquit, vrbium terræ tuæ recludentur Persis, aliæ quidem citra laborem, tanquàm obseruarent eas illi, ideoq; vltro admitterent: aliæ verô obsessæ, ac repagula igni absumpta tenentes. Vel non tantum de portis vrbium hęc dicit, cæterùm indicare vult, totam terram tuam ad impugnationem, incursionem, & interitum traditam esse, quę antehac adeò erat inaccessa hostilia audentibus, vt veluti quibusdam portis tuta munimina sibi præberet. Vectes tuos, hoc est omnem potentiam tuam & munitionem, securitatemve: ignis,
E hoc est hostium intolerabilis & flãmea vis, insumet, perdet. Terra, Iudęorum est respublica, iuxta literam legis traditionumque in imo iacens. Ea portas habebat ad spiritum ducentes, quæ gentibus apertę sunt: quas cum inimicas tum execrabiles, qui ex circuncisione erant, reputabant. Ipsorum repagula, id est munimina Pharisaicæ doctrinæ, ignis euangelici & spiritualis sermonis deuorabit. *Aquam circuitus attrahe tibi ipsa, occupa munimenta tua.* Hoc est, munito aquis propugnacula tua, teque ipsam. Nineuitæ, Cyro eos obsidione cincturo, metuẽtes captionem sui, fossis foris effossis, multum aquæ partim eisdem immittentes, partim per reliquam planiciem ducentes, vt palustria fierent, arbitrabãtur se inimicis ad vrbem aditum adempturos. Hoc igitur per ironiã inquit deus: Munito te iam nunc per effusionem aquę mœnia tua circunfluentis, ac præsidiis in propugnacula, turres, idque genus a-
F lias munitiones locandis. Aqua circuncirca cingens. Pharisæorum etiam doctrina erat, ambiens concludensque legem, eamque sibi vendicans. Munitiones, vt sæpe dictum, sunt traditiones quas tenent. Dicat & quispiam ad delinquentẽ animam igni voluptatum perustam, Attrahe tibi ipsa aquã circuitus, hoc est dei continentis omnia, vel euangelij continentis iam terrarum orbem. Occupa munimẽta tua. Dedit enim tibi ab natura deus munitiones, intellectũ & rationẽ: quam si tenueris, non facilè ab inimicis tuis capieris. *Inscende in lutum, conculca paleas, obfirma te super laterem.* Perseuerat in ironia, videturque consulere ipsis vt munitionum curam gerentes, lutum fingant, isthucque paleis misceant, vt ita lateres faciãt. Later enim dum coquitur, ad firmas structuras paratur.

ratur. Ecqui dicam para tibi lateres? immò lateribus quędam A
firmiora tibi compara, perque talia munitionem tibi instrue,
fortisque esto. *Illic absumet te ignis, te funditus perdet ensis, deuorabit te uelut locusta, grauaberisque in morem bruchi.* Illic, pro
tum intellige. Nihil, inquit, huiusmodi tibi cogitatiões proderunt. Nam si ipsam coctis lateribus munieris, vel alia materie lapides coctiles illos firmitate sua vincente, tum te vrbem hostilis exedet ignis, incensam vnà cum ædificiis tuis.
Ciues & habitatores tuos absumet penitus gladius, locustæ
in morem depascentis fruges. Erisque grauis ad fugam, veluti bruchus quando irrigatæ ipsi fuerint alæ, siue q; tu grauis
sis futura, multisque instructa copiis, auxiliis vndique accitis, vt bruchis innumerabilibus copiarum tuarũ causa æquipareris. Verùm nihil tibi commodabit. Tale est ergo quod
subditur: *Multiplicare uelut bruchus.* Hoc est, accerse adiuto-
res, & auxiliatores, nec paucas arma copias. Irridens autem, B
veluti in superioribus, hæc dicit. Lutũ sunt legalia sacra, tanquam corporalia. Palea est litera, fructum non habẽs. Ridet
igitur spiritus hæc sibi vendicantes, administrantesque, mõstrans ipsis quòd corporalibus quidem sacrificiis inseruiant,
qui tametsi alia iuxta literam accipiant, spiritus tamẽ ignem
fortiorem fore, gladiumq; verbi exterminaturũ ipsos: quem
& locustę quidem ęquat, celerẽ ob saltũ eius, quo modico vel
temporis interuallo super totam aliquam terrã dispergitur,
perinde ac alio in loco ait: Celeriter curret sermo ei⁹. Quin- *Psal.* 147
etiam grauis eris, inquit, nimirũ tu scriba, bruchi in morem,
vt nõ possis ad spiritualis cõtemplationis altitudinem exurgere, mentis tuę alis vuida vita degrauatis. Vbique deliciarũ *Philip.* 3.
nomine male audiunt Hebræi, sic apud Paulũ vbi ait: Quorum deus venter est. Preterea vnicuiuis corporis amatori di- C
cit vt in lutum conscendat, hoc est vt intueatur atque perpendat proprium suum corpus, quòd lutum sit. Quid igitur
lutum maiore quàm margaritum honore afficis? A tali limoso cœno ereptus Dauid gratias deo agit. Sed cõculca, inquit,
etiã paleas, hoc est sterilia opera, quæ cõburet vẽtilabrum diiudicatiõis habẽs verbũ dei, igni inextinguibili. Tũ & ignis
zelantis super preciosa re animæ tuæ absumet te, quã hostes
ignobilem fecerunt, suoq; viduarũt honore. Quia verò locusta ipsa etiã magna dei est põtẽtia, Christus autẽ põtẽtia dei
est, & idẽ sapiẽtia: ad Christrũ etiã minimè impio intellectu

D locusta referri queat: quippe quia ipse omnẽ corporis volupta
Matt. 16 tib⁹ deditũ comedẽs, Qui, inquit, vult me comitari, abneget, sese ipse, tollatque crucem suam, & sequatur me. Et iterũ: Ca-
Iohan. 6. ro nihil quicquam prodest. Neque demireris si locustæ Christum dominum æquemus, quãdoquidem & ipse se vermẽ nominet. Denique grauaberis vt bruchus, infert, quando videlicet verbum Euangelij descendens guttæ instar stillantis super terrã, inciderit alis eius qui ad scelera & peccata leui volatu ferri cousueuit, tum grauis fit ille, nec ob sui pondus facilè ad corporis voluptates transmoueri potest. *Bruchus impetu facto auolauit, exiliit uelut antellabus cõmixtus tuus.* Tu, inquit, multiplicasti auxiliatores tuos, commixtos vel cõfœderatos tecum existẽtes. A multis quidem locis collegisti auxi-
E lia, ab illis tibi obsidionis tempore opẽ sperans. Attamen cõmixta illa turba, adiutrix tibi, bruchus propalàm visa est. Cõfertim densoque agmine, pernici volatu venit, & euolauit, desiliitque instar antellabi. Est autem antellabus locustæ species. Gentium populus brucho etiam similis est, extemplo à maioribus acceptam impietatem missam faciens. Sic proselytus commixtus Iudæis, desiliit ab legali errore. *Vt locusta quæ descendit super sepem in die glaciei, Sol ortus est, ac desiliit, nec agnouit locum suum.* Quemadmodum, inquit, locusta, cæteraque id genus volatilia, rore ac pruina corũ alis superposita, sepibus insident atque fruticibus, vt quæ volare nequeant: sole autem exoriente, absumenteque rorem, ipsaq; animalcula calefaciente, expandunt alas, & in alium transmeant locum:
F hunc in modũ auxiliatrix tua turba, quãdiu non præstò sunt hostes, apud te permanent. Quum primũ verò hostes ingruerint, propriæ illi saluti consulent, teque citra vllam opem derelinquent. Ascendebat etiam super sepem legis potẽtia dei, purificationes quasdam coporales perficiẽs, & mira signa operans, vsque dũ dies erat glaciei, hoc est donec regnaret peccati ex Adamo contracti hyems. Quando verò secundus Adam peccati expers, sol iustitiæ existens, ortus est, desiliit diuina potentia ex legali sepe, ostendens ipsam infirmam esse, vt quæ non possit mundam facere conscientiam: transiitque ad fidem, quæ posset iustificare: nec vlterius cognouit locum eius, quẽ ãtea occuparit, legis. Possũt & aliter hęc omnia intelligi, veluti si deus ad corporis seruũ dicat: Eia deliciis stude iuxta volũtatem tuã, volutare in luto, opera paleam redolentia

lentia facito: verùm quid ſequetur tãdem? Ignis abſumet te, A
gladiusq; te diſperdet, verbum videlicet iudicãs cupiditates
& cogitationes cordis, quod ratiocinationes explorans, cun
cta diſſecabit, & alia quidem ad dextra, alia verò ad ſiniſtra
collocabit, quando oneraberis pondere peccatorum, inſtar
bruchi à pruina detẽti victiq;, ad defenſionẽ non trãſmeare
valẽs. Dein peccator haud deſperans hîc dicit, ꝙ commixta
ex omnis generis afflictionibus ratiocinatio tua, euolabit de
nuò, ſi modò velis, tanquã bruchus, ſoluto errore. Porrò lo-
custa quæ in te eſt, ſiue verbi dei potẽtia aſcendens iamnũc,
ac quieſcens in ſepe, hoc eſt in peccatis (ſepes enim ſunt illa,
diſſociantia nos, vt ſæpe diximus, à deo) deſiliet ab hac ſepe,
vbi à Chriſto calfacta fuerit. *Væ ipſis.* Veluti compatiẽs,
luget Nineuitarum auxilia, Væ, inquiens, illis, qualia quãta- B
que patientur? Vel tanquam miſeratione tactus hæc ait, ꝙ ſo
cii iſti vocati periculorum cõmunium in rebus bellicis, pro-
diderint eos à quibus acciti eſſent, curãtes quæ ad ſuã ſecuri
tatem pertinerent. ac propterea terga fugę dantes. *Dormita
uerunt paſtores tui.* Hoc eſt, reges tui & ſatrapæ tui in ſoporẽ
delapſi ſunt, id eſt in diſſolutionem prioris ſuæ potentiæ: vel
in ipſam mortem ceciderunt in prælio interfecti. *Rex aſſy-
riorum ſopiuit potentes tuos.* Cyrum intelligit Aſſyrium, vt qui
ab Aſſyriis & ipſe deductus ſit. Etenim Perſas Aſſyriorum
eſſe ſurculos, & ab iis originem ducere aiunt. Ille, inquit, ſo-
piuit potentes Nineui, in ſuprà memoratum ſomnum eos in-
ducens. Paſtores ſynagogæ, ſacerdotes & reliqui principes
ſunt quos dormitantes præ inſania qua contra dominum la- C
borabant, ſopiuit mentalis iſte Aſſyrius, dormientes ſomnũ
ad animæ mòrtẽ. Quinetiam de vnoquouis mortalium hoc
locum habet, quòd quando in ſoporem collocati fuerint pa-
ſtores noſtri, naturæ nimirum lex, & doctrinæ verbum, tum
nos in ſoporem etiam dilabi facit Aſſyrius ille, quem regnũ
noſtrum ſtrenuum efficit, quum ſeruus ſit atque deſertor.
Abiit populus tuus ſuper montes, & non erat qui exciperet. Princi
pibus & ſatrapis pereuntibus, reliquus populus ad fugam cõ
uerſus, ſuper montes cucurrit, nec erat qui remoraretur eos,
vel ſiſtere eos gradum ne porrò fugerent, faceret: cæterùm
ſemper vlterius fugiebant: vel, non erat qui eos à fuga colli-
geret, ſuſciperétque. Sic enim reliqui interpretati ſunt.
Populus etiam Hebræorum ad montes, mentales feras con-

D tinentes, procurrens, non inuenit qui recipiat eum, vel errorem eius sistat. Quî enim recipiat eum, quum dixerit: Repel
Osee. 4. lã te, ne fungaris sacerdotio mihi? Deinde peccator vbi ascẽderit ad mõtes arrogantiæ elationisve, eóque peruenerit, vt sese ne peccare quidem existimet, non habet qui ipsum resipiscentem suscipiat. Quomodo enim resipiscat, quomodo melioré animi sententiam induat, qui sese haudquaquam peccare arbitretur? ardens fastu, intumescentéque cordis elatione, perinde ac sequentia planum faciunt. *Non est sanatio contritioni tuæ, ardebat plaga tua.* Per metaphoram ab excelso admodum loco decidentium, & contritorum, ideóque immedicabiliter æstuantium, hęc sunt dicta: Decidisti enim, inquit, & tu ab ingenti altitudine prioris potentię tuæ & glorię: collisíque sunt & contriti, commodissima tua, reges dico & satra
E pæ: plaga & vulnus tuuum inflammatum est, tumorem ingẽtem præ se ferens, & incensionem ab materie multa. Quanto enim opulentior fuisti, tanto nunc inflammatio æstúsq; doloris vehementior est: quocirca non est sanitas, neque curatio porrò: neque quisquã de tua tam aduersa fortuna conquerens tui miserebitur, neq; priorem celebritatem & fortitudinem recuperabis. Synagoga etiam cõtrita, templo & vrbe spoliata, nullam iam medicinam admittit: neque amplius denuo ad pristinum statum reuocabitur, etiamsi errans reuocationem sui tandem assumptionémque speret. Plaga enim qua percussa est, inflámmationẽ nacta est. Materies autem inflãmationis huius est domini interfectio multa & magna existens. *Omnes qui audierint hanc de te famam, plaudent manibus su*
F *per te, Quem enim non accessit adflictio tua semper?* Audientes, inquit, quæ de te passim diuulgantur, quomodo sis contrita, quidve sis ꝑpessa, recordati mala quę abs te acceperint, plaudent manibus super te, gaudẽtes propter adflictionẽ tuã. Nã tua antehac malitia super omnes venit, neminémq; non conturbasti: nõ hoc tantum vel illo tempore, sed semper. Quanto enim maiore felicitate, lætioréque rerum successu fruebare, tanto acerbiorem & acriorem subditis tuis te exhibebas, iisque impendebas. Hæc omnes principes audientes, cogitemus deum iudicem nostri in subiectos nobis adfectus dispositionisque astare: velléque vt nos mansueti simus erga obtẽperantes nobis, vt adeò nihil asperi illis iniungamus, quod vires illorum ferre nequeant, quin potius quando res tales a-

liis

liis iniungendas, etiamsi ipsis impossibiles sint, dixerimus il A
lis congruere, metuamus dei longanimitatẽ. Nec enim quòd
sibi talia placeant, conticescit, verùm vt sinat nos ostendere
adeóque proferre in medium nostram volũtatem atq; consi-
lium. Hinc est maximè trepidandum, vt ne plaga incurabili
percussi, velut Nineui, discamus ipsi à nobis quantum sit ma
lum amarulentia seueritasq;, ac multos deinde sortiamur ad
flictionibus nostris sese oblectantes, quos nos prosperitatis
nostræ temporibus nunquam non cruciantes, ceu diuini iudi
cii obliti, decipiebamur: quum tamen iudicium illud dei per
petuò excubias canens, dormitet quidem propter bonitatem
ac mansuetudinem suam, atqui bene dirigat, bonaque & mã-
sueta reddat cunctorum principum & magistratuum corda,
bonus dominus, donétque ipsis hîc per mansuetudinem gu- B
bernare sibi concreditos, vt hîc eius fruentes bonitate, nulla
iuxtá amaritudine degustata, posthac cœlestibus è dulcibus
delicias percipiant, qui est ipse dulcedo, totúsque desideriũ,
résque fidelibus vnicè expetenda, cui gloria vnà cum sancto
spiritu in secula seculorum. Amen.

Illud te admonitnm volumus Christiane lector, quod Osee vates ἀκέφαλος, λάγαρος, καὶ μείουρος fit. Sub initium igitur è Græcis bibliis que deerant adiecimus: in medio si qua deessent, idem fecimus, vt asterisci tales ** indicabunt. Ab vndecimo capite in finẽ vsque blattis tineisq; corrosus periit, quare contextum prophetæ, qui cuiuis ex bibliis obuius esse potest tum etiam intermittere visum est.

THEOPHYLACTI BVLGARIAE ARchiepiscopi compendiaria in Osee Prophetam Enarratio.

E

CAPVT I.

Sermo domini, qui factus est ad Osee, filium Beerei, in diebus Oziæ & Ioathã, & Achaz, & Ezekiæ regũ Iuda, inq; diebus Hieroboã filii Ioas regis Israel principiũ sermonis domini in Osee. Dixit dominus ad Osee: Vade, accipe tibiipsi vxorem fornicationis, & liberos fornicatiõis, eo quod fornicans fornicabitur terra, relicto domino suo. Profectusq; accepit Gomer filiam Debilaeim, & concepit, & peperit ei filium, dixitq; dñs ad ipsum: Voca nomẽ eius Iezrael.
F Paulò pòst enim vlciscar sanguinem Iezrael super domũ Iehu, ac cessare faciem regnum domus Israel. Eritq; in die illa, conteram arcum Israel in valle Iezrael. Cõcepitq; adhuc & peperit filiã, & dixit ipsi: Voca nomen eius, Non misericordiã consecutam: propterea quod non amplius addã vt miserear domus Israel, sed opponens opponam me illis. Filiorum aũt Iuda miserebor, conseruaboq; ipsos in domino deo suo. Nec seruabo eos in arcu, neq; gladio, neq; bello, neq; curribus, neque in equis, neq; in equitibus. Ablactauitque Non misericordiam consecutam, concepit adhuc & peperit filium dixitq;: Appella nomen eius, Non populus meus: nã & vos nõ populus meus, & ego nõ sum deus vester. Eritq; numerus filiorũ Israel velut arena maris, quæ nõ mẽsurabitur, neq; numero

mero cōprehendetur. Eritq; in loco vbi dictum est ipsis, Nō populus meus vos, vocabūtur & ipsi filii dei viuentis. Cōgregabunturq; filii Iuda & filii Israel in idē, ac ponent inter se imperiū vnū, & ascendent de terra, qm̄ magnus dies Iezrael. A

CAPVT II.

D Icite fratri vestro populo meò, & sorori vestrę, misericordiā consecutę: Iudicamini cū matre vestra, iudicamini, quoniam ipsa nō est vxor mea, egoq; non maritus eius: adimamq; fornicationē eius ex facie mea, adulteriumq; eius ex medio vberū ipsius, vt exuam ipsam nudā, restituamq; ipsam tanquā in die natiuitatis eius, faciāq; ipsam veluti desertā, & collocabo eā ceu terrā vacantē aqua, interimāq; ipsam siti, & filiorum eius non miserebor, quoniā filii fornicationis sunt, quoniā fornicata est mater ipsorum. B Rubore suffudit filios ipsa quæ peperit, quoniam dixit: Ibo post amatores meos, dātes mihi panes meos, & aquā meā, & pallia mea. & vela mea, vinū meum & oleum meū, & omnia quæ mihi conueniunt. Propterea ecce ego obturo viam eius palis, & reædificabo vias eius, & semitam suam haudquaquā inueniet, sequetúrq; amatores, & non deprehendet eos: quærétque ipsos, & nō reperiet illos: & dicet: Ibo & reuertar ad priorē maritū meū, quia melius mihi erat tunc, quàm nūc. Et ipsa non cognouit q; ego dederim ipsi cibū, vinum & oleū, & argentum multiplicaui ipsi: ipsa verò argentea & aurea fecit Baal. Propterea conuertam, ferámq; cibum meū suo tēpore, domúmq; meam suo tempore, auferamque pallia mea & vela mea, ne contegat deformitatem suam. Et nunc retegam impuritatem eius coram amatoribus ipsius. C

[Hucusque temporis edacitas Theophylacti in Osee primum & secundum capita deuorauit cōmentaria. Quæ sequūtur in vndecimū vsq; caput enarrationes à blatis conseruatę, noluimus perire Christiane lector, quo minus publicarētur. merentur em̄ tanti autoris insignes labores, sanctè exosculāda studia, Christum planè spirantia monimenta, ne vel hæc eius minimè contemnenda fragmenta intercidant. Sunt em̄ huiusmodi, per quæ plurimum lucis Osee vati accedat, nec parum cōmoditatis sacrarum literarum alumnis adferatur. Textum hic iam inde à principio hactenus è Græcis bibliis adiecimus, ne acephalus diuinus hic prophetes prorsum esset. Insequitur porró textus cum Theophylacti exegesi.]

Et

D *Et nemo eripiet ipsam ex manu mea.* Manum, diuinam potentiam supplicia inferentem nominat: quam etiam experti sunt domini occisores, traditi Romanis. Peccãtes etiam traditi satanæ ad interitum carnis, vt spiritus seruetur, iuxta eũ qui Corinthi fornicatus erat, manum domini experiuntur. Castigantem etenim eos vim secundũ diuinã dispẽsationẽ, vel permissionem dei, manũ vocabis. Sic & plagæ in corpore Iob diuino permissu inflictæ, dicebantur manus domini. *Auertam quoque omnia gaudia eius, festiuitates eius, & neomenias eius, & sabbata, & omneis conuentus eius.* Nam ducti captiui Babylonem, neque in cæteris rebus exhilarandi sese, neque festa sua celebrandi opportunitatem habebãt. Quomodo enim canemus, inquiunt, canticum domiuo in terra aliena:
E Quandoquidem neque deo purè seruiebãt, neque idolis, sed vtroqueversum inclinabantur. Nam Babyloniis traditi, neque peragent festiuitates suas, siue sabbata & neomenias, neque alias etiam ipsi Baal solennitates celebrabunt. Est autẽ hîc animaduertendum, festiuitates & conuentus græcè ἑορτάς & πανηγύρεις non esse idem. Siquidem panegyris esse potest, siue conuentus, citra etiam ferias: ἑορταὶ autem siue festiuitates sine panegyri vel conuentu non sunt. Communior itaque vox panegyris est. Hæc patiuntur etiamnum Christi domini interfectores. nec enĩ impiis gaudere licet. Vbi enim hodie ipsis sunt feriæ, vel numeniæ, vel sabbatum
F secundum legem? Præterea peccantes qui lugere debebant & contristari, ac lauare in lachrymis stratum, spiritali lætitia orbantur. neque numenias habentes, hoc est, principium quoddam & generationem illustrationis spiritalis: neq; sabbata, siue diuinas ferias. Conscientia enim non sinit eos bonam futuris de rebus habere spem. *Et exterminabo uineam eius, & ficus eius, de quibus dixit, Mercedes hæ meæ sunt quas dederunt mihi amatores mei.* Dixit, inquit, ab idolis accepi vitæ meę commodantia, vt quæ præmium dederunt mihi cultus & adorationis, vt delicias præcipiam ex bonis hisce. Perdam ergo, ait dominus, ista, quandoquidem ea nõ mihi, sed idolis suis accepta referunt. *Ponamque ea in testimonium, deuorabunt ea bestiæ agri, uolucresque cœli, & reptilia terræ.* A volucribus, bestiis, & serpentibus deuorata bona hæc, eò quòd sit solitudo hominum, testimonium dicent contra ipsos, quòd non digni fuerint horum fructu. Ac propterea quidam illic interẽ

pti à

pti à Babyloniis, alij verò captiui abducti, reliquerunt ea bestiis. Vel bestias Babylonios appellat, qui exedebãt in agris bona, Israelitis propter obsidionem in vrbibus conclusis, & fame laborantibus. Poterunt etiam per vineam & ficum lex & prophetæ intelligi. Vitem enim veluti vinum lætificans cor hominis, edunt, propter euãgelicam administrationem, in qua operosi mandati causa etiam compressio est: nihilominus tamen etiam læta continet, propter cœlestium rerũ promissiones. Nec enim dignę sunt huius temporis passiones ad futuram in nobis reuelandam gloriam. Omnino autem lex secundum spiritum intellecta, Euangelij cùm gratiam, tũ cõditionem in sese exhilarat. Hoc igitur pacto, lex & prophetæ sunt vitis & vinea. Ficus identidem fuerunt, quoniam infanti Israeli dulces fructus proferebant, terrestrium nempe bonorum promissionem. Si enim, inquit, audiueritis me, bona terræ comedetis. Asperitatem quoque in foliis habebant ficus, hoc est, transitoriis & facilè marcessibilibus rebus. non enim gehennam interminabãtur eis ac tenebras exteriores, vel quòd ex cœlesti regno excidere deberent, sed captiuitatem, seruitutem & mortẽ temporalem, taléfque id genus pœnas. Hæc igitur, nempe vitis & ficus, ablatæ sunt quidem ab Hierusalem, traditæque sunt gentibus, quæ volucribus cœli assimilabantur, ob mentis suæ leuitatẽ atque dementiã, eãq; ob causam, quòd principi potestatis aeris subiectæ fuerint. bestiis uerò & reptilibus propter efferos mores æquiparabãtur. Hæ itaque gentes Christum secutæ, qui factus est nobis sapientia à deo, ignorantiam suam orbationémque intellectus reiecerunt, ac sapiendo quæ superna sunt, vbi ipse Christus est, secus quàm antea institutæ, discentes ab ipso quòd mansuetus sit & humilis corde, morum suorum amaritiẽ correxerunt. Nam gẽtibus data est legis vitis, vnde & dominus in euangelio vitem suam elocabit aliis agricolis, genti videlicèt faciẽti fructus suos. Vitis est etiam dominus, qui dixit, Ego sum vitis vera. Ficus item, ceu dulcedo, ac totus desiderium. Sic reptilia gentes sumus, dum à deo non excidimus per fornicationem, sed in domino voluptatem quærimus. Quando verò peccatis coinquinamur, volucres cœli facti, ob mentis ad alta spirantis affectionem, bestiæve agri, vel iumenta proptercum rationis nostræ tum animi feritatem (Animus enim, inquit, ipsis est iuxtà similitudinem serpentis) tum

Mat. 21.
Iohan. 14

D tum diuinum in nobis verbum, passionibus motibúsve subdidimus, à quibus absumptum impastos nos relinquit. *Et ultionem suam in ipsa de diebus Baalim, in quibus sacra fecit ipsis, apponebatque enotia sua & cathormia sua, & sequebatur amatores suos, mei uero obliuiscebatur, dicit dominus.* Hæc, inquit, faciam ipsi, propter dies illas in quib⁹ sacra fecit ipsis Baalim, hoc est idolis Baal, illorũque festiuitates celebrabat, omnigeno ornatu vsa. Enotia igitur, auribus imposita sunt ornamenta. Cathormia verò, quæ ex collum ambiente ornatu dependent. Hormus enim colli ceruicísque mundus est. Itaque ergo tali, ait, ornatu idolis ferias peragebat, mei verò obliuiscebatur. Fortasse huiusmodi enotia & cathormia Hebrei gestant etiamnum, vanas Pharisæorũ doctrinas auribus suis excipientes, quæ dum in corda illorum descenderint, cathor

E mia etiam dici queant: quibus persuadētur, vt relicta denuo legali obseruantia, idolis festos dies instituant, siue figmentis opinionis suæ, secundum quam templum, sacrificia, idq; genus cætera imaginantur. Proinde cum iuuenem conspexeris lasciuiæ libidinisque verbis aduertentem animum, auribúsque talia excipientem, ínque cor demittentem potius, q̃ temperantiæ continentiæque sermonibus auscultantem, ac idolis facientem sacrum (voluptatibus dico, quæ voluptates verè non sunt, sed imagines potius voluptatis. quòd fructus delectatióque eorum temporaria tantummodo sit & vana, durantem verò interim & æternantem, vt ita loquar, & verùm dolorem habeant) hæc prophetica ipsi recita. *Propterea errare faciam ipsam, constituamque ipsam ueluti desertam.* Bifariã

F hoc intelliges, siue ꝙ præparabo ipsam vt erret, deque loco in locum transmigret, partim quidem ꝙ fugiat, partim ꝙ captiua ducatur, omnibúsq; bonis suprà commemoratis ipsam priuabo: siue ꝙ probè currentẽ in malitia, & ad simulachra abductam, ipsam declinare faciam, hoc est, eam transferam ab tali itinere, quod maximum sanè est beneficium. Aberrás enim à via praua, hoc est conuersus ad bonum omnino iter traducitur. Faciam & ipsam desertam, siue aridam & inutilẽ planè idolis. Antea quidem vuida ipsis videbatur, & inhabitabant in ea tanquã requiescentes ac omnino quieti dæmones, nunc verò desertã eam reddã, nihil retinentẽ quod idolis sit in deliciis, ac eã ob rẽ ipsis euitabilẽ. Sic & in Euangeliis immũdus spiritus trãsiẽs per aquis vacãtia loca, nõ inuenit

nit requiē. Sūt enim sanctæ dei amātes animæ, loca dæmoni A bus arida, aquave carentia, vt quæ vitam ducant non placentem illis. Errare etiam fecit, passimque vagari, domini interfectricem synagogam deus, dispersis in vniuersum terrarum orbem Iudæis, neque certam tenentibus patriam, vnde tanquam desertos eos posuit. Huiusmodi & gentium antea multitudo erat, quæ deserta siccaque dicebatur, de qua memoratum est, quòd plures sint filij desertæ, quàm eius cui erat maritus. *Esa. 45.* Vtinam autem vnicuiuis ad vitia probè currenti contingat á tali itinere deflectere vel transferri, & ab inordinatione seiungi, siue ordinatiorem vitam accipere, vt non porrò cupiditas & libido orationi dominetur, quin potius hæc sceptra super illas teneat. Hoc enim ordinis est, estque desertam & aridam fieri concupiscentiam, si non habeat vdam eam aquam, de qua Dauid precatur: Ne demergat me tem- B pestas aquæ, Et alio loco: Nisi dominus esset in nobis, aqua *Psal. 68.* vtique demersisset nos. Talis aqua tentationes satanæ esse *Psal. 123.* potuerunt & insultus, in quibus non erigere sese, neque natare valentes animæ suffocantur. *Loquar etiam in cor eius, daboque ipsi facultates suas inde.* Hoc est, efficiā vt ipsa sēsum percipiat gloriæ necnō potētiæ meæ, propriorūq; suorū delictorū. Dabóq; ipsi inde reuersę, à captiuitate videlicet, possessiones suas, id est regiones ac terras quas antea possedit eiectis Chananæis. eorū enim terrā hæreditariò inter se diuiserāt Israelitæ. Apertè etiā hîc gratiā p Christū cōmunicādā pmittit, quādo loquit̄ in cor eorū quos antea reiecerat de⁹, perinde ac alio in loco ait: Dās leges meas in cor ipsorū, & in cor- *Esaiæ. 54* da ipsorū inscribā eas. Erūt autē omnes docibiles dei, spiritū C nēpe dei habētes, docētem eos omnia, Christūq; habitātē in cordibus ipsorū. Impertit aūt eis facultates seu bona, ipsorū filiorum adoptionem, gratiam & gloriam, vtque vnà cum Christo regnēt. Quid verò sibi vult quod ait, Inde? hoc est, ab eo quod loquitur in cor ipsorum. Inde enim talib⁹ tātísq; bonis ditati sumus. Porrò cuiuslibet in Christū baptizati facultates sunt, ipsa peccatorū remissio, supernæq; in cœlis mā siōes, quas sibi quispiam obtinet, & acquirit, qualibet via per hanc ad illam ducente. Quocnnqueenim statu fuerit homo, quodcūque iter vitæ ingrediatur, si seruari cupiat, necessum est quòd per viam baptismatis & dimissionis noxæ, ad illud iter tandem pueniat, ad cœlestes habitationes ducens. Iā vt variæ sunt illæ māsiōes, sic diuersæ ad eas vię, q̄ tamē omnes

D per vnum Christum eò tendunt. Huiusmodi bonis, qui peccat, orbatur priuatúrque, quando verbum dei in eo conticuerit. At quando contacto corde eius, ad id loquitur, tum has illi facultates largitur inde, id est ex corde. Regnum nanque cœlorum intra nos est, adeóque cor nostrum. Proinde vel aufert hęc à nobis bona deus, vel donat nobis. *Et uallem Achor, ut aperiat intellectum suum.* Iesus filius Naue bellum faciens aduersus Hiericho, per præconem edixit ne quisquam militum quicquam obtineret ex capta vrbe spolij, vt quæ deuota & execrata esset: ei verò qui aliquid retinuisset, mortem pœnam esse, tanquam sacrilego. Achor itaque ex spoliis suffuratum aliquid ac deprehensum, lapidibus obruit vniuersus populus populus imperante Iesu in valle, quę propterea cogno
E minata est vallis Achor, Dicit igitur hîc: Vallem Achor dabo eis (dabo enim hîc repetendum est) vt simul ac intellexerint quid isthic Achor perpessus sit, & ipsi intellectum accipiant, aperta ipsis mente ne amplius transgrediantur, vel renitantur mandatis dei, præsertim quum propter furtum Achor populus vinceretur. Post illius ergo mortem plorantes ac lugentes, Deum sibi reconciliarunt. Proinde hic est prophetæ sensus: Quemadmodum veteres illi propter ipsius Achor supplicium didicerunt quantum malum esset transgressio: cõsimiliter & illi captiuitatis nomine sensum propriorũ delictorũ capiẽt. sic & dominus Iesus, non morẽ gerẽtes mãdatis suis, ac spolia huius mundi ad sese pertrahẽtes, nec reddentes quæ sunt Cæsaris Cæsari, quæ dei deo, in valle perdi
F dit. Est autem depressus locus siue vallis, ipsum peccatũ: vallis quidem, ceu humiles faciens, & ad infera præcipitans: decliuis aũt locus vel imus, eò quòd nos à deo dissociet. Achor verò peruersio est. tantum enim si interpreteris valet. Christus itaque Hebræis per interrogationem ipsum tentantibus, ad eos vnà ceu in vallem descendebat, eósque sustinebat interrogationes ipsorum difficilioribus solutu quæstionibus peruertens, non vt eos suspensos teneret, verum vt intellectum ipsorum aperiret, & ad veritatis agnitionem
Lucæ.20 perduceret. Quare quum sic eum interrogassent, Qualinam potestate facis hæc omnia? ex ipsis itidem percontatus est, Baptisma Iohannis ex cœlo erat, vel ex hominibus? Peruersio peccatum est, à naturali nos rectitudine subuertẽs. Nam
Eccle. 7. deus hominem rectum fecit, ipse veró quæsiuit cogitationes

conditio-

conditionésque & obliquas & multas. Quando igitur pecca A
tum in nobis vallem habuerit, vel humiliationem vel deie-
ctionem, siue quando peccatum, verbo dei tangente consciẽ
tiam nostram, depressum fuerit, aperit nobis cùm intellectũ,
tum diuinarum rerum cognitionem. Dum enim penitus per-
dideris peccatores, in te cogitatiões videbis, hoc est, diuina
cernes. *Humiliabitur illic iuxta dies infantiæ suæ, iuxtaque dies a-
scensus sui ex Aegypti terra.* Quemadmodum, inquit, inseruie-
runt Aegyptiis, postque egressum ex Aegypto, ascendentes
ad Palæstinam in deserto afflicti sunt, sic illic, hoc est apud
Assyrios seruientes humiliabuntur. Infantiam enim demora
tionem in Aegypto vocat, quòd isthic populus multiplicari
augeríque primùm cœperit, quódque nondum lex illi sanci-
ta esset, sed liber esset. Legibus enim sancitis gubernari, viro B
rum est. Atqui beneficium est arroganti Hebręorum synago
gæ humiliari, Christòq; subdi, perinde ac primùm Mosi ob-
temperarunt euocanti illos è terra Aegypti ad libertatem.
Deinde post egressum rursum ascendentes obedierunt legẽ
ferenti, Omnia, inquientes, faciemus quæcunque locutus est Exod. 24
deus, & morem geremus. Vt verò ascendentes ex Aegypto,
per mare transierunt, eóque tãdem pacto hæreditatem adie-
runt terræ: eandem ad rationem hodiéque ex ipsis credentes
Christo, per baptisma in mortem eius trãseundo, cœlorũ re
gnum hæreditariò accipiunt. Humilietur etiam quisquis iã
renatus ex aqua & spiritu, in Christo infans est, eleuetúrque
super dono remissionis peccatorum, ac dicat, Gratia sumus
seruati, non ex operibus iustitiæ nostræ quæ fecimus. Quòd C
si ascenderit ex terra Aegypti, eóque vsque perrexerit, in ope
ratione virtutum laborans, ac peruenerit illò, vt dicere pos-
sit, Abundantius ipsis omnibus laboraui, adiiciat ille, At nõ
ego, sed gratia dei. *Accidet etiam in die illa, dicit dominus, uoca
bit me uir meus, & nequaquam appellabit me porro Baaleim, aufe-
ramque nomina Baaleim ex ore suo, nec mentionem ultra facient eius
modi nominum.* Non amplius, inquit, nomen meum, vel vo-
cem illam deus, idolis suis apponent, neque deum dicẽt esse
Baal, in die illa, hoc est, in tempore afflictionis, adeóque ca-
ptiuitatis: sed enim me agnoscent deum & sponsum suum iã
olim ipsis aptatum, ac in posterum ne nominis quidem Baa
leim per idola Baal meminerint. Ad hæc cũ ait, Tollã, eruã
nomina Baaleim, indicat quòd hoc opus suum fuerit. Quo-

D modo verò ea exemit abstulítve? Nimirum dum iniecit eos in calamitates ac tribulationes. Et quum sol iustitiæ Christus effulsit, fecítque diem, tempus videlicet aduẽtus sui, vniuersa idololatria sublata est, cùm ab Iudæis tum gentibus, veríque dei cognitio omnibus communicatur. Præterea in pœnitentibus animíve sententiam in melius permutãtibus, quando lumen verbi dei refulgens diem fecerit, omnes imagines, simulacra, adfligentes ipsæ peccatorum visiones vel spectra sanè auferuntur, nec vlterius venter deus fit, neq; auaritia, quæ est idolorum cultus, vnà cũ aliis affectibus prauis & cupiditatibus locum isthic retinent. *Et feriam ipsis fœdus in die illa cum bestiis agri, cumque uolucribus cœli, & reptilibus terræ.* Vel hoc dicit, quòd sicuti quum indignarer ipsis, tra-
E didi fructus terræ bestiis & volucribus & reptilibus, ita recõciliatis mihi ipsis, desistent feræ istæ, tãquam & ipsæ persuasæ vt parcant absumere fruges. Vel bestias & reptilia, excitatos insurgentésque aduersum ipsos hostes intelligens, ait: Efficiam vt ipsi pacis fœdera sanciant cum Israelitis, ipsisq; familiarissimè & amicissimè vtantur. Eam ob rem subdit: *Arcum etiam & romphæam & bellum conteram super terram.* Vel in Iudæa, vel super vniuersam terram gestum. Pacem enim post Christi aduentum in terra factam hic sermo prænũciat. Atqui reuera cunctis ferè moralibus sub vnum Romanorum imperium redactis, plerique motus quieuerunt. Præterea cũ gentibus & Hebræorum synagoga deus fœdus pepigit, vno ex ipsis ouili facto, ac vtrisque in vnum coadunatis. Siqui-
F dem lapis angularis factus est, vt duos conderet extruerétve in vnum nouum hominem, & per euangelicam legem inducta pace, & omnibus persuasis per ipsum, vt vel res corporis ipsius posthabeant, quas propter bella non pauca oriuntur. Qui enim dixit, Ab auferente tibi rem tuam, ne repete, idq; genus talia: pacẽ habere nos voluit, quam & nobis reliquit. Hac pace fruitur, qui affectus suos prauos verbo dei subdiderit. At quando hoc fit: Quum interimens quispiã membra super terram, testamentũ fecerit. Testamẽtũ aũt in mortuis firmum est. *Et habitare te faciam in spe.* Non solùm ab duritie captiuitatis te transferam, verumetiam in patriã te collocabo, ac bonas tibi spes suggeram, persuadens tibi, vt cũ de præsentibus tum de futuris bene speres. Hæc ad ecclesiam quoque ex gentibus & Iudæis collectam dici puta, quam & nunc in

domum

domum suam transtulit, vt illic commoretur, donansque illi scelerum remissionem, simul sperare dedit cœlestia bona cui & in sequentia pulchrè conueniunt, quæ audi. *Ac desponsabo te mihiipsi in æternum.* Quid est mihiipsi? Vel quoniam nō per angelum, neque magnum natu aliquem, sed per se ipse dominus nos seruarit. Patribus enim locutus est dominus per prophetas. nobis autem per filium. Vel quia veterem illam synagogam Mosæ despōderit: vnde & ad ipsum, Populus, inquit, tuus iniquè egit. Credentem autem incarnato filij aduentui ecclesiam sibi ipse despōdit, quemadmodum & Paulus testatur: Dico autem in Christo & ecclesia. Nec in æternum sibi synagogam despōderat, nam temporaria erat legis seruitus: nunc verò sibi in æterna secula despondet credentes. Ad animam pœnitentia quidem purgatam dicere etiam queat sponsus eius verbum, Habitare te faciam in spe: quando propter peccata ab ecclesia quæ est domus dei viuentis, illam segregans, rursus eam conuersam recipit, inque ea denuo commoratur, nec eam repellit ob impuram eius priorem vitam, atque superbiam: tum & melioribus eā spebus imbuit, quòd cœlesti etiam sede recipienda sit, quando sponsus iam ipsi quoque æternus obtingit, per verbum quod ait: Quæcunque ligaueris super terram, erunt ligata in cœlis: & quæcunque solueris super terram, erunt soluta pariter in cœlo. *Desponsabo etiam te mihiipsi in iustitia & iudicio, & in misericordia & miserationibus.* In iustitia quidem, quòd perinde atque per hominem mors: sic & per hominem resurrectio mortuorum. Homo enim factus ipse, resurrectionem auspicatus est. In iudicio verò, q; condemnauerit principē mūdi huius. Quū enim in Christo non inuenisset princeps iste peccatū, occîdit eum Christus, hoc est potētia spoliauit. Misericordiā verò & miserationes erga oēs homines cōmōstrauit, quos nō è suis operibus seruauit, verū p suā ipsius misericordiā, per lauacrū regeneratiōis & innouatiōis spiritus sancti. *Despōsaboque te mihiipsi in fide, & agnosces dominū.* Quoniā oportebat nos misericordia donatos, nō segnes neq; desides ac inutiles esse, sed aliquid etiā adferre, dicit: Despōsabo te mihi in fide. Accedētē enim ad deū credere necessum est. nā illic in fide est agnitio dei. Nisi enī credideritis, inqt, nihil qcq̄ itelligetis. Vide hic q; nō in sacrificiis nec ī legali cultu, sed fide despōsat dn̄s quos sibi despōsat: quare cessēt etiānū i lege valde gloriātes.

A — Exod. 32. — Ephe. 5. — B — Matt. 16. — C

D *Eritque in die illa, dicit dominus, audiam cœlo, & cœlum audiet terræ, & terra exaudiet frumẽtum & uinũ & oleum, & hæc exaudiet Iezraelem.* Post cœlestium prædictionem bonorum, corporalia etiam illis dona pollicetur, Obaudiam, dicens, cœlo, id est, annuam cœlo, atque permittã ipsi vt pluat. Quod etiãsi naturã habeat vt isthuc faciat, per irã tamẽ meã prohibetur cõtrahitur. Tãquã enim ignominia afficeretur cœlum quòd consueta non faciat, ideóque iam supplices ad deum, vt facere illa possit, manus extendat, Exaudiam, inquit, cœlũ, ac tollam ignominiam hanc. Cœlum verò obaudiet terræ, pro, implebit desiderium ipsius sitibundæ, ac pluuiæ indigentis, veluti ipsa clamet propter siccitatem sui, quòd conueniat solui squalorem suum. Terra verò placabitur frumentis.

E

[Desunt hic nonnulla]

sapientiæ & cognitionis affluxibus, ac propheticorum oraculorum irrigationibus ipsos impinguat. Illi nanq; verè prophetas habent, ipsisque fruuntur, qui apud sese vaticinantes suscipiunt. Ad hæc, qui antea in terra egerunt, ac terrena spirarunt. habent frumentum & vinum, mysteriorum videlicet acceptionem. Tum verò demum ista capiunt, quando Israel fiunt & semen dei, filij dei facti per regenerationem baptismatis in spiritu. Anima etiam vsquedum peccat, nulla cœlestis super eam cogitatio cadit, sed enim terra facta, siue carne propemodum exuta, ac decarnata (vt ita dicam) arida est
F Quando verò desponsata fuerit verbo, tum super nos affluxus recipit, atque cœlestia fluenta: ac producit frumentum, solidam nempe alimoniam & viuificantem: ac vinum diuinam nimirum lætitiam: & oleum, hilaritatem dico & mansuetudinem, ac erga infirmos tolerantiam patientiamve, animaduertens Paulum dicentem: Si quis præoccupatus fuerit
Galat. 6. in peccato, vos spiritales corrigite hunc in spiritu mansuetudinis, infirmum autem in fide suscipite. *Et seminabo eam mihiipsi super terram, & miserebor non consecutæ misericordiam, & dicam non populo meo, populus meus es tu. ipseque dicet, dominus deus meus es tu.* Hoc est, ipsam demõstrabo esse meã agriculturã, vnde iustitię ac diuinę cognitiõis ac sciẽtiæ semina in ipsam deiiciam. Hæc autem typicè tempore Zorobabelis contigerunt post reditum à captiuitate, secundum veritatem autem

post

post incarnationem filij dei. Tum enim qui crediderunt in A
ipsum, populus eius verè appellati sunt, ipse verò illorũ deus
est dictus verè ac purè. Ac veluti fœcundam sibiipsi semina-
uit terram filius dei, animas videlicet ad fidem accommo- *Iohan.* 4
das, quas & fructum proferentes iam cernens, quarum de nu *Lucę.* 10.
mero animæ Samaritarum erant, dicebat discipulis: Attolli-
te oculos vestros, & contemplamini regiones, quoniam fla-
uescunt iam ad messem. Et rursum alibi: Messis quidem mul
ta, hoc est, ad fidem parati multi: operarij autem pauci, apo-
stoli videlicet, ipsos ad docendum assumpturi, ac messem do
ctrina Euangelij collecturi. Nemo deinde, cui Mammona
& venter deus est, dicere potest verò domino & deo, Deus
meus es tu. B

CAPVT III.

D *Ixitque dominus ad me: Vade, diligere uxorem amantem praua, & adulteram, quemadmodum deus diligit filios Israel, nam & ipsi respiciunt ad deos alienos, amantque bellaria cum uuis passis. Et conduxi mihi eam quinque ac decem argenteis, & modio ordei, & lagena uini. Dixitque ad ipsam: Dies multos sedebis apud me, nec fornicaberis amplius, nec alteri uiro iungeris, & ego tecum ero: eo quod dies multos sedebunt filii Israel sine rege, sine principe, sine sacrificio & ara, carentes denique sacerdotio & perspicuis.* C
Prior vxor quam accepit propheta, figura fuit generationis prioris Iudæorum, fornicãtis ac desciscentis à deo ad idolorum culturam. Posterior hæc, quam nunc accipere vates iubetur, figura est captiuitate pressorũ. Vt enim ipsa antea ab amatoribus seiuncta, prophetæ cohabitare voluit, neque tamen ei admixtus sit propheta: sic illi primùm quidem existẽtes adulteri, tanquam ad idololatriam effusi, offerẽtes dæmonibus pemmata, hoc est panes ex simila pistos, vnà cum vuis passis (erat autem talis species oblationis dæmonibus grata, indicantibus offerentibus quòd ipsos habeant & frumẽti & vini datores) abducti per captiuitatem, cessabunt quidem ab idololatria, & interim tamen neque diuina verè sacra faciẽt, sed ociosi sedebunt & segnes, vt qui neque sacrificare, neque sacerdotio fungi queant, quandoquidem neque altaria illis

D sint. Ablata autem sacerdotij functione, neq; perspicua erût. Quid verò hoc sit, iam disce. Sacerdotum principi dependebat in pectore quadrangula spithamæ longitudine texturula, siue textus pãniculus, λογεῖον, id est oraculi domus vel locus appellatus, duodecim lapides continens, per quos futura denunciabantur summo pontifici, signis quibusdam diuinis in hisce factis: vnde longeion hoc seu panniculus ille, manifestationem & veritatem habere dicebatur. Proinde eos nõ perspicuos fore dicit, id est non habituros diuina signa quibus futura cognoscant. Hæc quidem ad contextus explicationem pertinent. Intelliges autem hîc iuxtà, prius scortũ typum esse synagogæ ante Christi aduentum, quæ & idolis dedita erat: at eam quæ nunc accipitur, esse figuram synagogæ post Christi in carnem aduentum, quæ & ipsa quidem à deo
E assumitur, propter eos qui ex ipsa secũdũ electionẽ gratię credituri sunt. Hæc ipsa etiã adultera est, Phariseis & scribis doctrinas & mãdata hominũ docẽtibus se exhibens atq; prostituens, nec verbo Christi perfectè despõsata est. Cõducit hãc vates quindecim argẽteis, hoc est quinq; legalibus libris, ac decẽ præceptis. literæ enim subiiciuntur, perque eã trahũtur,
Iohan. 8 vt adeò deum quidem agnoscere videantur, etsi perperam. Nam qui filium non honorat, patrem ignominia simul afficit: & , Neque me nostis, inquit, neque patrem meum. Præterea ordeum irrationalem ipsorum alimoniam adumbrat, qua vescuntur, nihil spirituale neque dignum intelligentes animabus rationalibus. Nebel vel lagena vini, temulentiam ipsorum ac cæcutientiam significat. Siquidem videntes non vident, & audientes non intelligunt, quod est ebriis ac temeti
F plenis peculiare. Sedent igitur, qui Christo non adhibuerũt fidem, immobiles permanentes in sua incredulitate, neque regem habentes cuius pręsentiam ac administrationem sentiant, neq; principẽ. Quinetiã ne iuxta animi cõsideratiõẽ quidẽ vel spiritualiter regẽ habẽt. In ipsis enim mẽs nõ sceptra tenet, neq; dominatu fungitur, quãdoquidẽ nõ sint filij liberæ Sarræ, quæ valet dominãtẽ quãpiã: sed ancillæ, ad seruitutẽ generãtis soboles. Neq; pspicuitas vel manifestatio in ipsis est, seu veritas, verũ cæci verè in tenebris sedẽt, neq; ipsi veritatẽ intelligẽtes, neq; aliis ipsã manifestare valẽtes. Quo enim hoc ipsum possent, quũ interemerint dñm, crucifixe-
Iohan. 15 rintq; eũ qui dixit, Ego sum uita & veritas? Qui etiã nobis q̃

à patre

à patre accepit, aperuit. Quę enim audiui, inqt, à patre meo, A
dixi vobis. Isti sunt quorũ hîc fit mẽtio, diligentes pẽmata cũ *Iohan.* 15
vuis passis, nõ recipiẽtes panes, qui animã alere videntur, ꝙ
illis & oblectatio & voluptas nõ inesset. Tales sunt omnino
doctorũ enarrationes, vuarum passarum dulcedinẽ habẽtes,
sensibilia bona promittentes, quæ prorsum sunt marcida, facileq́ue
labũtur. Similis est huius mulierculæ, qui deo mercedis
gratia inseruit, temporariorumq; bonorum: diuitiis quidem
per argẽteos significatis, quorum numerus decadem &
quinarium constituit: vti discas quòd talis mercenarij totum
corpus & animã & spiritum sensus ipse sibi adunarit coniunxeritque:
necessariis autem ad vitæ sustentationem per liquida
& sicca indicatis, vini nempe & ordei, quod & quandam
vitæ talis proportionem prę se fert. Atenim qui mercedis cau B
sa inseruit, celeriter ad alium dominum transferetur quando
merces desinet. De huiusmodi Dauid eximius vates & pro- *Psal.* 48.
pheta ait: Cõfitebitur tibi, quãdo ei benefeceris. hoc est, gratias
aget tibi domine, quãdo beneficium illi exhibueris, at si
ea defluxerint, te è diuerso vituperabit. Cõsimili ingenio diuum
Iobum satanas fore sperãs, eum impetiit: quocirca dice- *Iob.* 1.
bat quoq;: Non frustra Iob colit dominum. Nónne tu circun
circa quæ ipsius sunt, intus & foris sepiuisti? Idẽ de Iobo sensit,
qui eũ ad maledicẽtiam cõpellens, Dic, inquit, verbum ali *Ibidẽ.* 2.
quod ad dominũ, & morere, Porrò qui deo talia propter bona
seruit, & nõ propter ipsum honestum, pemmata cum vuis
passis diligit, non nouam & Euãgelicam legem eligens, quæ
etiam cruda esse apparet, ob viuẽdi rationis duritiem, sed pi- C
stam, quæ facile confici seu perfici possit, ac suauem. Quãdo- *Prou.* 28.
quidem verò iuxta parœmiasten, suauitatis sectator, ac labore
doloreq; vacans, in penuria morietur: nõ iniuria vel is ociosus
sedet, neq; sacrũ faciens, neq; dicere valens: Secreta & *Psal.* 10.
abdita sapiẽtiæ tuæ manifestasti mihi. *Ac post hæc reuertentur
filii Israel, & quærent dominum deum ipsorum, & Dauid regem
ipsorum, constituenturque apud dominum & bona eius in nouissimis
diebus.* Diuisæ fuerunt tribus, vt principio commemoratum
est, scissæque sunt in duo regna, quorum alterum decem tribuum
erat, quod Israel & Ephraim dicebatur alterum duarum
tribuum existens, quod Iuda quidẽ sæpissime, interdum
verò & Beniamin appellabatur. Seq; ita gesserunt, vsq; dum
captiuæ Babylonem ductæ essent. Post reditum verò ab ca-

D ptiuitate, ſenſum dei percipiẽtes duodecim tribus, Deumque requirentes, in vnum ſunt redactæ, vnum iuxta ſortiti principem Zorobabel, quem & Dauidẽ nominarunt, quòd ex Dauidica ſtirpe eſſet: in quo & diuinitus datorum bonorum acceperunt fructum. Quoniam autem & poſt cõpletionem gentium omnis Iſrael ſeruabitur, exquirent filij Iſrael per fidem regem Dauid, hoc eſt Chriſtum, manu validũ (hoc enim Dauid valet, ſi interpretetur aliquis) qui æreis portis cõfractis, fortem ſanè ligauit mortem, & ſpolia eius, nos videlicet, diripuit. Referto etiam hæc ad interiorem hominem. Eſt enim ſcortũ & adultera ipſa ſenſibilitas, oculos defigẽs ad aliena, hoc eſt, ad omnia quæ nõ ſunt naturæ noſtræ propria, neque nos ſequentia poſt fata noſtra. Sic aliena res opes ſunt. non
E enim dum moritur quiſquam, eas ſecum recipiet. Aliena res eſt gloria, nec enim vnà deſcendet cum ipſo gloria eius. Aliena res eſt voluptas, cuius & aliæ ſpecies ſunt temporariæ, & quæ eduntur & bibuntur, in aluum per ſeceſſum euntia diffluunt. Proinde hanc ſenſibilitatem propheticus ſermo inhabitans, facit eam ſedulò abſtinere à conſuetis, declinareq́ue à vitiis, per quindecim argenteos, legalium dico oraculorum (quinque enim legis libri ſunt imperfectis ac ſecundum ſenſum viuentibus dati) dominicarum item perfectionũ ac perfectos faciẽtium. Siquidem denarius numerus eſt perfectus. Ac per vinum auſterioris conuerſionis, memoriamque æternorum ſuppliciorum, perque gomor ſiue modium ordei, hoc eſt, tenuiorem vilioremque victum. Docet itaq; non eſſe lau-
F dabilem talem deſidiã, oportere enim filios Iſrael eos appellari, qui digni ſint, hoc eſt ſtrenui, non deſides, ocióve torpẽtes: iuxtaque cõuenire, vt ſpeculatiuæ mẽtis rex ſit & prĩceps qui imperet quid ſit opus facto: ſacerdotemque præſto habere, qui mactet paſſiões ſeu affectus irrationalitatis, offeratq; deo primũ ardẽtem animũ pro dei gloria zelantẽ, æquè atq; Phinees & Elias egerũt, indignantemq; trãſgreſſoribus: deinde cupiditatẽ, diuina deſiderando, qualis Daniel erat, vir deſideriorũ ideo vocatus. Sic tandẽ futurũ eſt, vt talẽ ductũ ac rationem ſuperna etiam manifeſtatio ſequatur, adeoq́; ſpi-
1. Cor. 2. ritus illuſtratio, vt dicere queas cũ diuo Paulo: Nobis autem reuelauit deus per ſpiritum ſuum. Præterea à vitiis vſq; ocioſa anima, accipiet poſthac Dauid regẽ manu fortẽ, ſeu actuoſa potẽtia validum, rapieturq; extra ſeſe ad dominum & bona eius,

na eius. Vere enim à sua natura desciscit anima, quando ab A
deo super omnem naturam sublata, totaque illic constituta,
ipsius tantummodo bonis fruitur saturaturque.

CAPVT IIII.

A *Vdite uerbum domini filii Israel, quoniam iudicium domini erga inhabitãtes terram. Quoniã non est ueritas, neque misericordia, neque cognitio dei super terram, execratio & mendacium & furtum & adulterium effusa sunt super terram, & sanguinem super sanguinem miscent.* Dicto quòd in vltimis diebus bonis perfruentur, factaque illis bona spe, vt ne desperent, nunc iterum ad memoriam eis reuocat peracta ab eis mala, vt accelerent ad emendationẽ sui, vt quibus adeò B
benignus sit dominus, qui sic viuentes ipsos adhuc sustineat. Simul etiam hoc facit, vt sciant quòd iure eos Babyloniis tradat, vsqueadeo sceleratos existentes. Propterea etiam inquit iudicium esse domino constitutum. Est autem iudicij isthuc forum aduersum nos, in quo indicat tãtum, vtpote quòd non iniuria vos perdere decreui. Quare dicendo, Nõ est veritas, neq; misericordia: docet quî fiat ꝙ hæc desint, inde nimirũ, quòd non sit agnitio dei. Dixit enim insipiens in corde suo, Non est deus, ac propterea corrupti sunt & execrabiles facti sunt in studiis suis. Fortasse & aliquis è contrario opponat, quòd eam ob causam non assit cognitio & scientia dei, quia non sit veritas neque misericordia. Longè enim à peccatoribus abest deus, perinde ac Salomon ait. Nec immerito. qui C
enim animæ suæ oculis multum puluerem iniecerit, eosque excæcarit, quomodo amabò videbit lumen? Execrationẽ autem habet, & conuitium, & calumniam. Nam quum veritas non sit præsto, execratio, hoc est conuitiũ, calumnia, & mendacium assunt. Quia verò nõ assit misericordia, cædes adest, vt sanguinem sanguini misceant. Et quia cognitio dei abest, furtum & adulterium præter iam cõmemorata flagitia præsentia cernuntur. Hæc de domini etiam interfectoribus dici queant, quippe quia misericordia & veritas ipse Christus est, & cognitio dei Qui enim me, inquit, videt, videt etiã patrem meum. At ipsi eum non susceperũt, neq; in ipsis erat. At quid Iohã. 14.
erat in ipsis? execratio, hoc est conuitiũ. Samaritẽ enim appellabant, temulentumque, & ex fornicatione natum: ac metiebantur

D bantur contra eum, dæmonium habere eum dicentes, Deoq; ipsum repugnare asseuerantes, tum in Beelzebul eiicere dæmonia. Consimiliter furtũ in illis erat, clanculum enim conducebant mercede sua Iudam, per quem & cędem Seruatoris persecuti sunt perfeceruntve, ipsius sanguinem prophetarum cruori commiscẽtes, deinde apostolorum quoq;. Adulterium postea omnino per sacerdotum principes commitebatur, conducentes annuò summum pontificatũ, non sine iniuria eo vtẽtes. Quòd si anima terrenis rebus affixa, terra nominetur, vide quòd veritas & misericordia nõ sit super talem terram. Nam qui mẽdaces diuitias amat, & vanas opes, & fraudulentam gloriam, veritatem non habet, vnde neq; misericordiam à deo suscipit, neq; agnoscit ipsum in die reuelationis, Deum
E hilarem videlicet & mãsuetum, sedenim veluti dominum & punitorem. Quod deprecans patriarcharum quispiam dixit: Fiat mihi dominus in deum. Sic cruorem ad cruorem miscẽt hæretici, qui seipsos per hæresim occidunt, aliosq; occident ab se institutos. Et quando quisquam ipse animo corruptus, nouam animam assumpserit, eiusque mores per prauam conuersationem corruperit, sanguinem ille cũ sanguine miscet. *Propterea lugebit terra & imminuetur cum omnibus habitantibus ipsam, cum bestiis agri, & reptilibus uolucribusque cœli: quin pisces etiam deficient maris, quòd nemo neque iudicet, neque quispiam arguat.* Tantam, inquit, hostium multitudinem inducam propter talia opera vestra, vt nedum absumant diuites, qui bestiarum instar & reptilium pauperioribus imminebãt, in-
F que eos irruebant, ac veluti quibusdam alis, diuitiis & potentia * ferebantur.

[Desunt hoc in loco quædam: interim contextum prophetiæ subiiciemus.]

Populus autem meus ueluti sacerdos contradicẽs, languebit per dies, & languebit propheta una cum ipso, Nocti assimilaui. Aequatus est populus meus non habenti scientiam. Quia uero cognitionem repulisti tu, repellam & ego te, ne sacerdotio fungaris mihi. Et quia oblitus es legis dei tui, obliuiscar & ego liberorum tuorum.

* *

Vbi nunc est sacerdotium apud Hebræos qui Christum re-
Deut. 14. pulerunt, qui est agnitio, vt suprà memoratum? Postquam & legem dei obliuioni tradiderunt dicentem: Prophetam vobis excitabit dominus deus, & videbitis vitam vestram pendentem

dentem coram oculis vestris, & non credetis: eapropter obliuiscar, inquit, liberorum, relictis illis vt circuncidantur carne, nec vero baptismatis sigillo signentur. Porrò vbique in scripturis cognitio dei quæritur. Præterea in vitæ nostræ cùm moribus tum operibus requiritur, vt ne peiori ceu meliori incidamus: quemadmodū si ieiuni maneamus, vel nuptias propterea fugiamus, quasi hoc pacto continentes perseueremus. Hunc enim ad modum etiamsi multa bona opera, vt appareant, genuerimus, obliuiscetur tamen eorum deus, ceu talium quæ secundum legem eius non sint facta. Nemo enim corona exornatur, nisi iuxta legem athletam egerit. *Secundum multitudinem suam sic peccarunt mihi.* Non possum, inquit, inuenire mēsuram vel numerum delictorum ab ipsis admissorum: vnde non habens aliam dimensurationem, hoc dico, quòd quemadmodum ipsi innumerabiles sunt astrorum cœli instar, arenæque maris, sic & ea per quæ peccarunt mihi, adeoque flagitia eorum, sub numerum non cadunt. Ingratitudinem ipsorum hîc pariter in mediū confert, perinde quasi dicat: Etsi adeò à me beneficiis sint exornati, inque tantam aucti multitudinem, attamē in tantum immemores fuere beneficis, vt paria etiam multitudini suæ peccata erga me perpetrauerint, vt neque vxor neque puer neque maior natu inueniatur qui mihi placeat: Consimiliter qui dominum comprehenderunt, iuxta multitudinem suam inuaserunt ipsum. Sic in anima contingit, vbi vnius ducis præsidatu repulso, perturbationes copiosæ factæ peccant in deum. *Gloriam ipsorum in ignominiam conuertam.* Ipsi, inquit, suam sibi numerositatem gloriæ ducunt: at ego bello consumptos eos imminuam, pauciores que reddam, & iam inde ad ignominiam transferentur. Vel quòd etiamnum mala operantes, in ipsis gloriam & famam quærant. Tempus igitur veniet, quando ignominie suæ opera cognoscent, eosque illorum pudebit. Gloria eorum itidem in contumeliam alterata est, quando ipsi filij regni habiti, eiecti sunt foras, ac quum celebris apud eos circuncisio, nunc incelebris & ingloria est facta. Deinde quando accepto à deo dono male vtatur quisquam, vt opibus vel eloquentia, ideoque relinquat eum deus, ad ignominiam hoc ei vertitur. Hanc ad rationem sapientes Græcos in reprobam mentem tradidit, eos deserens. Sic opulentus ille acrius torretur ceu in sartagine in geēna propter diuitias.

Insuper

D Insuper in captiuitatem abducti Hebræorum reges, qua gloriam, qua opes suas ad vberiorem contumeliam tenuerunt. Nec enim perinde est in egestate natum aliquem captiuum abduci,& in regalibus opibus progenitum educatumq; , cui sceptra etiam commissa fuerint. *Peccata populi mei comedēt, & in iniquitatibus ipsorum accipient animas eorundem. Et qualis est populus, talis etiam sacerdos.* Populo in iudicium vocato,ad sacerdotale genus transcendit,inquiens ꝙ pro peccatis à populo oblata ipsi edant. Ea enim peccata vocat . Ac interim tamen,quum tanta cōmoda à populo acciperent,nō reprehēdebant eos in sceleribus suis,tanquam male agerent,verùm eū animas ipsorum ipsi ad sese recipiebant,super nos, dicentes, condemnatio:perinde atque ad Pilatum vociferabantur,San
E guis eius super nos. Quid igitur inde fiet, Sacerdotem talem esse,qualis sit populus,vtpote commendantem ea quæ ab illis agātur? Isthuc nimirum. Nam gloria eam ob rem ipsorū, hoc est celebre sacerdotum genus , ad ignominiam versum est. Quidam, Accipient animas ipsorum , sic intellexerunt: Sacerdotes vescentes iis quæ pro peccatis à populo offeruntur,proprias animas suas pro peccantibus accipiebant vt offerrent has deo in sacrificium. Mediator enim existens sacerdos dei & hominum,suam ipsius animam acceptam deo offert,perinde atque dominus suam ipsius animam accipiens deo obtulit. Proinde etiamsi,ait,in hoc sint constituti vt sacrificium facerent deo,attamen hoc non exhibuerunt.cæte-
F rùm instar populi facti sunt. Hæc etiam ad omnem sacerdotem & principem dicuntur,cum insequenti interminatione, quam audito. *Et ulciscar in ipsis uias ipsorum, & consilia eius uaria reddam ipsi.* Vias opera nominans, Omnem,inquit,pœnam & supplicium super opera ipsorum inducam ipsis . nec opera tpntum vlciscar,sed varia etiam eius consilia , hoc est populi. Non enim tantummodo operationum , verumetiam absurdarum cogitationum pœnas damus. Vltus est etiā vias deicidæ populi,hoc est insultus inuasionesque quas faciebāt contra Christum , & consultationes quibus aduersus ipsum plaudebant. Graditur aliquis ad peccatum,non ex exercitio vel præmeditatione,sed fortuita & subitaria ad eam præcipitantia vel perductione. simpliciter igitur punitur. Atenim si iter hoc consultationem habeat,hoc est, si ex præmeditatione malum isthuc fulcrum ceperit,duplex tum vindicta sequitur.

quitur. Edent, & non implebuntur. Hoc est, continua, alia- A
que ad alia ipsis mala adducam. Et quemadmodum voraces, adeóque insatiabiles pamphagi manducantes non saturantur, sic & ipsi fructus comedent operum suorum, hoc est supplicia: & perinde ac neque comedissent, neque puniti essent, alias subinde prouocabunt pœnas. Videntur hodieque doctores Hebræi animas pascere legendo legem: verùm gratuita est ista opinio & vana, quippe quia esuriunt & non implentur: quandoquidem panem qui è cœlis descéderat, Christum è medio tulerint. Pręterea peccatum faciens non impletur, eò quòd sit transitoria temporariaque voluptas.

Fornicati sunt, nec prosper ideo successus eis obueniet. Et quia dominum reliquerunt, ut obseruarent fornicationem, uinum pariter & ebrietatem suscepit cor populi mei. Duabus in rebus populo B
diem dicit: quarum prior, quòd scortati sint, ab ipso ad idolorum cultum deuoluti, vsqueadeo vt custodirent hanc fornicationem, & permanerent in ea firmiter. Posterior, quòd ebrietatibus sese dediderint, quod est, ad nullas non delicias sint effusi. Feruntur hæc quoque de Iudæorum sacerdotibus, siue iis qui tum duxere spiritum, siue de iis qui post Christũ vixere, quòd ipsi doctores existentes, populi fornicationem custodiebant, quam eradicatam deletamque oportuit. Alii verò talibus doctrinis suis conseruabant, stabilientes ipsam fornicationem: idcirco & vinum & temulentiam accepit cor populi, doctrinam nempe eorum, vacillãtes eos & excordes facientem. Expende hîc quòd fornicetur quispiam, & à bono deuiet, nec eam ob causam rectus fiat. Virtus enim quum mediocritas ac medium sit, rectitudo quædam est. Vitium C
verò obliquitates tenet, in excessibus ac defectibus consideratum. Postquàm & deus quidem rectus, draco autem obliquus, hinc, Attollet, inquit, gladium suum super draconem, *Esaiæ.27*
serpentem illum tortuosum. Ad hæc omnis motus à ratione deficiens, temulentiam seu ebrietatem facere dicitur. Temulentia est impetus seu furor animi: ebrietas est mœ[illegible]: ebrietas est φιλοπλουτία amor diuitiarum, adeóque auaritia, qua caput degrauans, qua in terram defigere oculos, caputve demittere ac nutare faciens: Tali enim affectu quopiam languens, omneis mortales metuit: qualis & ambitiosus est, qui vel à vilissimo quoque vix tribus obolis valente reprehensionem horret. Ne admittat igitur cor nostrũ talem ebrietaté,

suauiter

D suauiter ac iucundè illud accedentẽ. Tale enim quippiam videtur esse quod ait, suscepit. *In signis interrogabant.* Sacerdotes, inquit, qui populum in pietate ac vero dei cultu instituere debebãt, isti vaticinia denunciãtes, si quãdo quisquam rebus de suis interrogaturus accessisset, percõtabantur illi dæmones symbolis, hoc est signis quibusdam. Etenim vel auiũ volatibus vtebantur pro euenturarum rerum signis, vel fumi ex victimis cæsis ac sacrificatis ascensiõe, si videlicet ad obliquum vel in subrectum vergeret: Contemplabantur enim exta victimarum, perque colores ipsorum vel figuras vel dispositiones videbantur coniicere & intelligere quæ voluissent.

Et in uirgis eius denunciabant ipsi. Cuius eius? Populi videlicet. Etenim virgas duas statuentes, carmina & incantationes quasdam submurmurabant: deinde virgis dæmonum o-E perationibus aut effectu cadentibus, considerabant quònam vtraque earum caderet, antrorsúmne an retrorsum, ad dextram vel sinistram. Sicque tandem responsa dabant insipientibus, virgarum casu pro signis vsi. Eundem ad modum Nabuchodonosor vaticinabatur, vt Iezekiel habet.

Quoniam spiritu fornicationis errauerunt, & fornicati sunt à deo suo: super cacuminibus montium sacra faciebant, superq; collibus immolabãt, sub quercu item & populo, & umbrosa arbore. Nam bellum *earum tegmen.* Hæc, inquit, quæ commemoraui, faciebant: quandoquidem multo ingentique impetu & ardore ad fornicationem rapiebantur, tum ad idololatriam siue ad eundem libidinis motum. Spiritum hîc talem propensionem appellans vel ardorem vel voluptatem, quandoquidem quoli-F bet peccatorum oblectetur aliquis. Ad hanc igitur vtroque modo intellectam fornicationẽ, carnis videlicet, & mentium quæ idola sectabãtur, adeóque libidinem, à spiritu malo incendebantur. Delectatique per luxum & mollitiem, proceris arboribus, pulchra opacaque tegmina præbentibus, ex malitia sua sacrum faciebant. Etenim Græci tradebant alias arbores aliis diis consecratas esse, veluti quercus Nymphis, laurum Apollini, Veneri rosam & myrtum, aliasque cæteris. Scandebant autem montiũm cacumina, quòd illic maximæ arbores, pulcherrimæque vmbræ essent: fortasse propterea etiam, quòd diuinatores facilius isthic in dæmones inciderent. Expende hîc quo pacto illi per voluptatis, luxus, deliciarũmque studium, à deo defecerint. Non immerito itaque

diuus

diuus Paulus eos voluptatum non dei amatores esse ait: qua A
re honestum est nunquam non contracté, frugaliter, citra lu 1. Corin. 3
xum viuere. Quòd si praua opera nostra ligna vocantur apud apostolum, qui subiectus fuerit succubueritque quacunque actione mala, ac tanquam in seruitutẽ eius redactus fuerit, errat ille ac seducitur spirituali fornicatione, excidens ceu per fornicationem à decenti naturaliterque optato sibi opere, ad inconueniens, adeóque præter naturam. Nam omne peccatum pręter naturam est. Hisce porrò subiicimur ceu habentibus boni vmbram: atque hoc est nos errare. Sin per montes & colles, oppositas bono potentias acceperis, maiores & minores propter turgidum & intumescentem in nobis affectum, contemplare quòd quando fastigiatæ in nobis prauæ ratiocinationes fuerint & cogitationes, tunc etiam ipsa B
opera aggrediamur. *Propterea fornicabuntur filiæ uestræ, & puellæ uestræ adulterium committeut. Nec uisitabo uel respiciam ad filias uestras quãdo scortatæ fuerint: nec super nymphas uestras quãdo adulterium commiserint.* Captiue, inquit, factæ filiæ vestræ, vxoresq; filiorum vestrorum, sponsæ vel puellæ existentes, captiuantium iniuriæ exponentur: egoque non visitabo ipsas, hoc est, deserã & permittam eas talia pati. Visitat & alia ratione peccantes deus, quando eorum miseretur, impediens ipsorum ad vitia impetuosum iter, ac castigationi tradens, iuxta illud: Visitabo in virga peccata ipsorum, miseri- Psal. 88.
cordiam verò meam non dispergam ab ipsis. Quem enim diligit dominus, castigat tanquam filium. Quis porrò filius est quem non castiget pater? *Eó quód ipsi cum scortis commiscebantur.* C
Scorta hîc propriè dicit sacerdotes ipsas Beelphegor. Hoc autem idolum erat apud Græcos appellatum Priapus, libidinis & lasciuię præses, quod ex ipsa etiam forma sua indicabat. Scorta sunt omnino turpem abominationem talem curantes. *Et cum initiatis sacrificabant.* Initiatos appellat huiusmodi idoli sacros mystas, dignos iam arcanis apud illos sacris iudicatos, ceu perfectiores, qui mares esse visi, fœmellæ fuerunt, cymbalis vtẽtes, fœmineisque vlulatibus circumibant triuia, Beelphegor sacramenta perficientes. Faciebant itaque sacrum tam turpi deo, doctoribus dictis initiatis vsi. Quandiu aliquis peccatum cogitat, nondum cum initiatis sacrificat: quando autem hoc opere perfecerit, tum demum cum Priapo initiatis sacrificare dicitur. Sacrificabant

D ficabant etiam qui dominum in cruce occiderunt milites, cũ initiatis, hoc est cum sapere visis perfectiora, adeóque diuina sacra scientibus sacerdotibus ac pontificibus. *Populusq; intelligens complicabatur cum scorto.* Hactenus commemorata de decem tribubus dixit, quæ & Israel nominabantur: hoc verò iamnunc de duabus profert, nempe regni Iuda: quando quidem & ipsi existimati habere dei cognitionem, vt qui in Hierosolymis vrbe dei regnarent, Astartes idolo sacrificabant, seu Veneris. Hanc enim scortum nominauerunt. Etenim imago eius nuda stabat, ipso suo spectaculo vel intutu fornicationem & abominationem spirans. Excitauit autem Astartæ simulacrum Solomon, vxori suæ gratum faciẽs. Meretrix erat cohors quoque, ceu idolis seruiens, quam populus

E intelligens, Annæ & Caiphæ deditus, amarunt, associantes sibi vt comprehenderent dominum. Dein quæ in nobis intellectu ornata mens est, quando dissoluto regno suo turbulentum prauorum motuum imperium suscitauerit, populus fit. tum enim complicatur scorto, sensibilitati, eam non ad se se accipiens, verùm ab ea accepta. *Tu uerò Israel ne ignora, & Iuda ne ingredimini ad Galgala.* Duodecim hîc tribubus communiter disserit. Quia verò Israel siue decem tribus dementia laborabant, vt quæ semel idolis essent appositæ, affixæ, dicit ad eum: Ne ignora: pro eo quod est, intellectum, scientiã cape, ignorãtia deposita. Enimuero ad Iuda huiusmodi quippiam non dixit. Etenim ipsi quidem dei cognitionem habe-

F re videbantur, & interim tamen clanculum iis qui non essent

Iosue. 4. & 5. dii, faciebant sacrum. Proinde ad hunc, Ne proficiscimini, inquit, ad Galgala. Ciuitas hæc erat vehementer idolis studens, in qua Iesus filius Num circuncidit lapideis cultris incircũcisos, ac duodecim lapides ex Iordane acceptos huc reposuit, vt essent mnemosynon tam admirandi illius beneficii. Valde igitur absurdum erat, ciuitatem illam, in quam tot diuini beneficii signa reposita erant, impietatis metropolim demonstrari per ascendentes eò, idolisque sacrificantes. Hęc & domini occisoribus præcipiuntur: Ne ignora eum, qui propter beneficium humanæ naturæ impertiendum in carne venit, seruatorem, tu qui appellaris Israel. Dei enim contemplator nominaris. quæ tuo sint nomine digna sapias. Tuque ò Iuda, cui idem cum confessione nomen est, ne proficiscere ad volutationem maiorum, neque ad præcipitium quò perducti

ſunt patres tui, interimentes prophetas, lapidibusque obruẽ- A
tes ad ſe miſſos. Atenim etiamſi deliquiſti inſidias tendens
ſeruatori, per animi correctionem & confeſſionem hoc ſana
to. Galgala enim volutionem ſonat, ſi reddatur alia lingua.
Adhæc, qui illuſtratus diuina arcana conſpexerit, admone-
tur ne ignoret gratiam quam eſt conſecutus, cæterũ feſtinet
per bonam vitam illam ipſam conſeruare: & qui per confeſ-
ſionem dimiſſionem priorum peccatorum accepit, ne rurſus
ad peccatum ad ima rapiens ac prçcipitãs ingrediatur, ad in
tima ipſius periculoſiſſimaque ſponte currens. *Et ne aſcen-
dite in domum iniuſtitiæ, & ne iurate dominum uiuentem.* Domũ
iniuſtitiæ Bæthel vocat, in qua Hieroboam vaccã vnam cõ-
ſtituit, alteram in Dan. Fuerunt autẽ idola Apidis Aegypti
bouis: atque hanc idololatriam Hieroboam ex Aegypto di- B
dicit. Bçthel aũt domum dei valet, ſi reddatur. Iniuſti igitur
fuerũt & cõſilii expertes erga dominũ benefactorẽ ſuũ, qui
domum ipſius idolo dicarunt. Porrò quod ait, ne iuretis do-
minũ viuentẽ, alii quidẽ intellexerunt, ꝙ non oporteat vos
per verum deum iurantes, in domũ idolorũ aſcendere, quod
& Paulus ait, Non poteſtis calicem domini bibere, & calicẽ 1. Cor. 10
dæmoniorũ. Alii veró ipſum idolum, viuentem dominum iu
rabant. Domus dei tribus etiam Iſraelitica erat, ſecundũ il-
lud: Inhabitabo inter ipſos, & ambulabo inter eos, eróq; ipſo Leuit. 26
rum deus. At facta eſt domus iniuſtitiæ, diaboli videlicet,
poſtquam dominũ repulit, qui factus eſt nobis iuſtitia à deo:
& iniuria fuit qua erga ſeſe, qua erga veritatẽ ipſam quã occi
dit, nõ cõfeſſa eius gloriam. Illi enim iurant viuentem domi C
num, putantes venerari ſe patrem. errant, quum dominũ ipſi
mortuum oſtenderint, qui tamen (quod ipſi non credunt) ex
potentia dei viuat. At quando aliquis mandata ſeruarit filii,
ipſe & pater ad eũ veniunt, manſionem apud ipſum faciẽtes.
Non oportet ergo talem domum ſiue talẽ animam, iniuriæ
domum fieri, quæ propter auaritiam inferiores deiiciat atq;
ſupprimat. Faciet etiam hic locus ad ædificationem noſtri,
ſic acceptus ſimpliciter: Ne iuretis viuentem dominum, ve-
rùm ſermo veſter ſit, eſt, eſt: non, non. *Quoniam ceu uitula
concitatus eſt œſtro Iſrael. Nunc paſcet eos dominus tanquam agnum
in ſpatioſo loco.* Oeſtrum, paruæ cuiuſdam muſcæ ſpecies
eſt, quæ ſimul atque vitulam vel bouem momorderit, adeò
eam in rabiem adigit, vt ſurſum ac deorſum curſitans inter-

K dum

D dum per præcipitium feratur. Dicit igitur ad Iuda: Quoniã Ephraim, siue decem tribus, vitulæ deuianti & in præceps ductæ similes sunt, eò ꝙ œstro idololatriæ sint morsæ. atenim dominus tradens eũ in captiuitatem, pascet ipsum siue reget, non amplius veluti inobedientem, sed tanquam agnum mansuetissimum: nanque captiuitas humiliabit ipsum. Spatiosam autem Persarum & Medorum regionem nominat, in qua captiui errauerunt, aliàs alium dominum permutantes. Idem hodieque in sua illa dispersione Hebræi perpessi sunt, subinde in alium atque alium translati locum, quòd contra Christum insanierunt, instar buculæ nõdum expertæ iugum. Nõ enim euangelii iugum exceperunt, inuidiæ œstro ad deicidii præcipitium sanè perducti. Anima quoque vbi inordina-
E tè à quadam affectione ceu œstro ad peccati præcipitium delata fuerit, lapsa precetur vt se dominus regat, veluti agnum qui non delitiget, neque vociferetur, nec propriam volunta-
Psal. 72. tem hábeat, iuxta illud: Factus sum vt iumentum penes te, egóque semper tecum. sed quæ viuat secundum illius mandata. Sic enim in spatioso loco erit, iuxta eum qui ait: Latum
Psal. 188 mandatum tuum valde. Siquidem verè ille latitudinem ha-
Matt. 11. bet & requiem, qui secundum mãdata vixerit. Discite enim, inquit, à me, quoniam mitis sum & humilis corde, & inuenietis requié animabus vestris. *Particeps idolorum Ephraim, posuit sibiipsi scandala. Elegit Chananæos, fornicantes fornicati sunt, dilexerunt ignominiam ex fremitu suo.* Ad Iuda hæc adhuc vi-
F detur dicere: quoniam particeps est factus idolorum, vaccas adorans, quæ offendicula ipsi fuerunt, animorumque retia. Præterea Chananæos æmulatus est, idolo ipsorum Beelphegor inseruiens: præque me, ipsum deueneratus est: hinc ignominiam habuit, propterea quòd me aspernaretur, insurgeretque aduersus honorem meum. Nónne tales etiam fuerũt, qui ex gentibus idolorum cultoribus militibus ad domini necem sunt vsi? qui & scelerosi acti & impietatis fuerunt cõsortes, posueruntque ipsi, videlicet Christo, scandala, diligentes ignominiam ipsius, cruci affigentes eum tanquam iniquum. Hæc autem ex fremitu fecerunt, perinde atque Da
Psal. 2. uid ait: Quur fremuerunt gentes, & populi meditati sunt vana? Sic apud vniuersos mortales, frementes ac gloriantes ignominiam lucrantur. Dictum est enim: Immundus est apud dominum quisquis alto corde fuerit. Et, Omnis exaltans

tans semetipsum, humiliabitur. Iam qui diligit ignominiam A
& execrationem proximi, idque ex fremitu patiatur, videat
quibusnã idolorũ participibus coniunctus sit, aliaque id genus
quę hîc in mediũ promit vates. *Turbo spiritus sibilabit in alis eius, pudefientque ex sacrificiis suis.* Perinde atq; aues, inqt,
motu alarum, spiritu quodam & sonitu aëra dissecant, sic ipsa
synagoga decem sub regno Ephræm tribuum ceu alata
in alienam terram captiua abducetur, mea ira ipsam eò impellente
ac trahente, veluti quodã vẽti turbine. Sustinet autẽ
hanc captiuitatem & ignominiã, q̃ idolis sacra faciat. Quòd
si hic textus ita legatur, Turbo spiritus tu es in alis eius: hũc
ad modum intelligendus erit ad Iudã deus verba facere: O
Iuda tu causa es decem tribuum regno, quur ad idolorum
cultum deflexerit. Nam vbi te conspexisset idola colentem, B
qui adeò tenebas legẽ, temploq; assidebas, celerior & ipsa ad
idololatriam cucurrit, Etenim & ipsa habebat alas ad idola
concitatas. Enimuero tu veluti turbo venti, inflasti alas, &
mobiliores reddidisti. Hac ratione Iudæorũ doctores ad eos
respicientes, proselytos faciebant filios geennæ: quod necessum
est obseruare: postquam iuxta verbum domini, qui offenderit
vnum ex hisce minimis, prodest ei vt ex eius collo mola
asinaria suspendatur, &c. Erant etiã alę ipsi vniuersæ synagogæ, Matt. 18.
lex & prophetę, per quas ad altitudinẽ cœlestis cognitionis,
rectæq; vitæ sufferebatur. In his iam operationibus sibilabit,
hoc est sonabit, & sonorum fremitum edet spiritus cõuertens
literam, persuadens vt spiritualiter intelligatur. Vnde
ipsi non accipientes hunc spiritum, pudore suffundentur,
excidẽtes à sacrificiis suis, Habet & anima duas alas, natura- C
lem legem, & doctrinalem: per quas mota ad honestum, sursum
ad cœlum fertur. At spiritus operæ est pretium adesse
adminiculationem cõuertentem sese semper in anima, ita vt
nunquam eã deserat, si celerior futura sit. Huiusmodi anima
etiamsi olim sacrificarit affectibus suis, eósq; adorarit, nunc
propter eos pudefiet deflens imprudentiam suam.

CAPVT V.

A *Vdite hæc sacerdotes, attendite domus Israel, & domus regis aures aduertite.* Quia in superioribus accusauit
populũ & vanos sacerdotes illos, regiãq;
tribum per Ephraim, nunc iterum omnes veluti sopitos exci

D tat & expergefacit ad audiendum. Quoniam autem sacerdotes intelligentiores aliis reputantur esse, ad illos satis est dicere, Audite tantum. Domui verò Israel, hoc est populo, necessarium erat, Attendite diligenter. Nisi enim plerique omnes ex vulgo dictis aduertant animam, nihil eorum quæ dicuntur intelligēt. Porrò domui regis, hoc est regibus & optimatibus ipsorum, demandatur auribus percipere, quod plus quippiam quàm audire significat. *Quoniam ad uos est iudiciū. Nam sagena est speculæ, ac ueluti rete expassum super Itabyrium, quod uenantes uenationem infixerunt.* Ad vos omnes, inquit, est iudicium: hoc est, ad vos pertinet hæc increpatio & reprehensio quam facio. Quale autem hoc iudicium est? Quòd prophetis meis omnes vos facti estis laqueus, quippe quibus dolum meditabamini. Speculam, prophetarum excubias & ordinationem seu aciem appellauit. Ipsi enim veluti quidam speculatores fuerunt, annunciantes ventura populo, vt & in Ezechiele legitur. Et quemadmodum venatores retia expandunt super Itabyrium (mons est Galilææ cum arduus tū syluosus, vnde & omnis generis feras venatoribus præstat) sic & vos insidias vestras contra prophetas statuentes, mactatis eos. Potest etiam hanc ad rationem accipi: Quoniā vos sacerdotes & reges & primores populi, in specula constituti à me & in alto gradu collocati vt populo quid opus sit facto denūcietis, rete potius facti estis ad corruptionem ipsorum. etenim sacerdotibus idola fuerunt curæ. Quientiam reges & principes magnificè & abunde immolabant abominationibus, per quas populus corrumpebatur. Hæc & Christi interfectoribus pontificibus, Pharisæis & scribis, & regi Herodi conueniunt, qui rete facti sunt speculæ, hoc est sublimi Christo, super quo qui steterit, plura & præstantiora cæteris videt. Nōne & in sermonibus ipsum conabantur irretire, ac tandē crucis sagenam ipsi fixerunt, variasque sycophantias, calumnias, & falsa testimonia, ceu retia expanderunt? Præterea qui cōstitutus est vt doctorem agat, ac super excelsum gradū doceat, si vel reprehensibilem vitam duxerit, vel adulterinam prauamque doctrinam euulgauerit, rete fit iis qui in eum defigunt oculos, ipse inquam in specula collocatus. Rete autē fit, non quale Christi discipuli piscatores habuerunt, verbū nempe miraculis connexum: sed enim quale venantes semper venationem animorum dæmones infixerunt. Audiemus

Ezechi.3.

E

F

autem

autem qui animas perdimus, cuius rete ſimus, Nec enim dei, A
etiamſi in ſpecula ſtemus. *Ego uerò caſtigator ueſter. Ego noui Ephraim, & Iſraelem non dimoui à me: quoniam etiamnum fornicatus eſt Ephraim, & Iſrael coinquinatus eſt.* Quia, inquit, tales fuiſtis, caſtigationem vobis inducam, captiuitatem nimirum cùm eximiis veſtris, quos per Ephraim intellexit, tum omni populo, quos per Iſraelem ſignauit. Noui enim opera ipſorum, eo ꝙ eos non ita à me conſtituerim, vt longè ab illis ab ſim, nec in eos intuear: verùm enim deus appropinquãs ego ſum. Forſan, quòd omnis caſtigatio dei ex dilectione fiat, iuxta Solomonem: noui, pro dilexi hoc loci poſitum eſt, perinde ac ſi dicat deus: Ego caſtigo eos, eò quòd dilexerim Ephraim, nec Iſraelem longè à me tranſtulerim. Etſi enim fornicetur, & idola ſequatur, nec ſic tamen ipſum repuli. Hæc B
etiam iis quæ in principio à propheta dicta ſunt, conueniũt, quando demandaretur ei vt ſcortum in vxoré duceret. Quis ergo non amore proſequatur talem præceptorem, non indignatione quadam & furore erudientem caſtigantemve, cæterum charitate? Hæc doctrinæ loco eſſe debent cuique principum, vt ſuos non ad iracundiam puniat, verùm ad caſtigationem & commoditatem. *Non dederunt conſilia ſua ut conuerterentur ad deum ſuum, quoniam ſpiritus fornicationis in ipſis eſt: dominum autem non agnouerunt.* Deliberatoria per hæc, ad eoque voluntaria, ipſorum demonſtratur vitioſitas. Non enim dederunt, inquit, cogitationes ſuas omnino ad verã dei cognitionem, quandoquidem ſpiritum fornicationis cùm idololatricæ tum corporalis in ſeſe receperint, eâque ob cau- C
ſam dominum non agnouerint. Quæ enim communicatio lumini ad tenebras? Quomodo duobus quiſpiam dominis inſeruire poteſt? Ita & in rebus animarum fit. Non poteſt illic adeſſe affectus miſerans, pauperibus impertiens aliquid, & diuitiarum amor: ſeu voluptas, & temperantia: ſeu animus faſtuoſus, & humilia reſpiciens ſpiritus: ſeu veritas, & ſtudium quo hominibus placeamus.

Humiliabiturq; iniuria Iſrael in conſpectu ipſius. Iniuriam, dei contemptum appellat, & ab ipſo defectionem, quæ captiuis quadamtenus obtigit, vel arrogantiam qua laborabant rerũ abundantia luxuriantes. Apertè itaque videbunt qualiſnam ſit impietatis fructus & ſuperbiæ. hoc enim indicat quod ait in faciem eius. Iniuria eſt aliàs, nec minima contumelia

D Israeli, idolorum seruitus. Quid enim vanius, quàm *hominem ratione præditum ligna vel lapides dei loco colere? Humiliata est quoque deicidarum in Christum iniuria. Quoniã veró vultus ipse potissimum solet esse signum & indicium, in rem manifestissimam respexit ipsis humiliatio, in legem dico & circuncisionem. Certissimus enim ipsis character e-
Psal.147 uidentissimumque signum lex. Manifestauit enim, inquit, iustificationes & iudicia sua Israeli, non perequè omni genti fecit. Deinde circuncisio sigillũ ipsis erat & insigne. Porrò animæ diuinis bonis cum iniuria vtenti, deiectio prodest, maximè si in faciem eius fiat, hoc est, si humiliationis suæ causam simul cernat, ac sensu quodam eã percipiat. *Israel & Ephraim debilitabuntur in iniustitiis suis, & languebit Iudas unà cum*
E *ipsis.* In bello debilitati vincentur, captiuitatisque tempore ceu debiles serui erunt. Præterea Iuda regnum infirmabitur cum ipsis, quandoquidem & Syriæ reges & Babylonii plerasque ipsius ciuitates diruerint, præterquàm q decem in Samaria tribus ceperint, & in seruitutem suam secum abduxerint. hanc ob rẽ & posteriore loco Iudã recordatus est. Qua de re verò hæc vtriq; patientur? Propter iniustitias suas, quibus se mutuò confecerũt, & iniurii in deũ extiterunt, honorẽ natura ipsi conuenientẽ in alios trãsferentes. proinde qui dominũ nõ habet, infirmus est. Ait enim Dauid: Robur meum
Psal.117. & laudatio mea dominus. Ac diuus Paulus: Omnia possum,
Phil.4. in me potentem & robustum faciente Christo. Etenim Chri-
F stus dei est potentia, citraque ipsum nihil quicquã facere valemus. Quî igitur vel Græcus vel Hebræus perficiet virtutẽ? *Cum pecudibus & uitulis proficiscentur exquirere dominum, & nequaquàm inuenient eum. Declinauit ab ipsis, quoniam dominum dereliquerunt.* In periculis & calamitatibus constituti, conabũtur victimis me placare sibi, at non inuenient me. deflexi enim ab ipsis, ob eam nimirum rationem, quòd priores ipsi me deseruerint. Cur verò sacrificantibus ipsis non apparuit dominus? An propterea, quòd non ex toto hoc animo faciebant, sed frigidè, & ad tempus? Lex verò ex toto corde, ex tota anima, & ex tota mente diligere deum præcipit. Vel ideo, quòd proficiscebantur ad vanos deos tanquã ad dominum, non inueniebatur autem ipsis, qui verè est dominus. Iã quanta impietate idolum viuentem deum dicebant? Obserua autem duarum personarum indicium. Declinauit, inquit,

ab

ab ipsis dominus, quoniam dominum dereliquerunt. Quòd A
si spiritus hę in propheta dicat, ecce tertiam personam, Expende porrò q; legalia sacrificia desierunt iam. Nã impossibile erat sanguinem taurorum & hircorũ auferrre peccata. sola nanque fide & baptismate inuenitur dominus peccata dimittens. Præterea quærenti dominum animæ cum stolidi
tate qu. .n præ se pecudes ferunt, non inuenitur. Estote enim Mar. 10.
inq. t, prudentes sicut serpentes. &, In sapientia circũambu 2. Co. 12.
late. Nec potentia etiã corporali (quam boum genus signifi 2. Cor. 4.
cat) inuenitur deus. Nam potentia dei in infirmitate perfici- Exod. 34
tur. &, Quantum exterior homo corrumpitur, tãto interior innouatur. *Quoniam filii alieni nati sunt ipsis, & nunc deuorabit*
eos ærugo, & sortes eorum. Lex quidem vetuit non accipere v- B
xo..m ex alienigenis, ne, inquit, faciat deficere filium tuum à me, & profectus seruiat aliis diis. quod & Solomoni cõtingit. At ipsi alienigenas ducentes in vxores, pueros ex ipsis gignebant. Vel alienos filios appellat natos etiam ex israelitibus. Non enim, inquit, mei sunt liberi, neq; mihi sunt dicati, cæterùm idolis: alieni igitur sunt. Aeruginẽ vocat partim ipsam frugibus accedentẽ noxam ex aeris rore, partim etiã hostiũ multitudinẽ, quæ æruginis instar ipsos homines corrupit, & sortes, hoc est hæreditates ipsorum vastauit deleuítque. Meritò autem filiorũ mentione facta, meminit iuxta sortium, tantũ non hoc dicẽs: Quoniam alieni sunt liberi, in
digni sunt meritò hæreditate. Dicit autẽ nunc, peculiariter C
ideo, vt significet hæc non diu abfutura. Christi occisores, alieni etiam filij fuerunt. Nã si filij, inquit, Abrahæ essetis,
opera quoque Abrahæ faceretis. Hinc & Romanorũ expedi Iohan. 8.
tio desuper ipsis & ex cœlo veluti ærugo admissa est, quæ cũ ipsos, tum sortes eorũ corrupit, hoc est omnes regiones quas ipsis hęreditatis vice distribuit Nauę filius Iesus vel sacerdotales adeóque põtificias ipsorum dignitates. Quãdo verò in anima nati fuerint filij abalienati à deo, & remoti à testamẽ
tis eius, ad quos dicere queat deus, Filij alieni mẽtiti sunt mi Psal. 17.
hi (sunt autẽ hæc vel impia dogmata, vel praua opa) tũ taliũ matrẽ animã ærugo corrũpit, in ipsa facta affectio ex principe potestatis aeris, efficaciter operãtis in filiis inobediẽtiæ, nec ipsam tãtũmodo, verũetiã sortes ipsi⁹. priuatur enim cœlestib⁹ mãsiõib⁹, quas p quãlibet virtutẽ hęreditariò acceptura erat, ad quãlibet pducta, quas man⁹ dñi Iesu Christi distri

 buunt.

D buunt. De quibus & Dauid ait: In manibus tuis sortes meæ.
Psal. 30. *Canite tuba super colles, strepitum & sonitum facite super alta, prædicate in domo On*, Quum suprà dixisset, quòniam nunc ærugo deuorabit ipsos, indicans per nunc citra cunctationé superuentura eis dura, proscindit iam idolorum imbecillitaté, dicens: Quia super colles & montium iuga immolabatis, atque adeò in domo Bethel, quam nominauit domum On, hoc est inutilis. Quem enim On septuaginta dixerunt, hunc reliqui interpretes inutilem reddiderunt. Erat autem idolũ vel imago vaccæ in Bethel. Implorate ergo iam opem deorũ in hisce locis cultorum: præterea bellicis tubis, & hostilibus vociferationibus vtimini, aduersum hostes impetum & iritationem facientes, ipsosque locos in quibus litabatis, &
E auxilium deorum sacrificia recipientium vobiscum habétes. *Sublatus est Beniamin, Ephraim in extinctionem factus est*. Beniamin appellat duarum tribuum regnum, quod multis in locis Iudam vocat. interdum quidem ab Iuda, interdum verò à Béiamin, totum synecdochicè nominat. Ait ergo q Hierosolymitani defecerunt, hoc est è medio sublati sunt, perierunt, vt qui ipsi impiè egerint. Etenim Astartæ deæ sacrificabant in excelsis, & solem adorabant, vt Iezekiel testatur. *
In die redargutionis in tribubus tuis Israel monstraui fidelia. Quæ, inquit, dixi ipsis per Prophetas, in quibus mihi nulla est adhibita fides, hæc nunc per ipsa opera cunctis tribubus fidelia monstrabo, in quibus diebus arguam iniquitates ipsorũ,
F puniens eos. Nam monstraui, est pro mõstrabo: veluti illud,
Psal. 20. Foderunt manus meas & pedes meos: pro, fodiẽt. Vtitur autem scriptura talibus verbis præteritis pro futuris, vt ostendat deo nichil futurum esse, verùm omnia ipsum preoccupare præscientia & prædefinitione. Simul autẽ vt certiores nos reddat quòd omnia sic contingent. Et perinde ac impossibile est, quæ iam facta sunt, facta non esse: sic impossibile est hæc etiam non fore, quæ dicuntur. Monstrauit autem fidelia & in diebus crucis & resurrectionis concusso mũdo, per hoc arguens quidem illos, suam verò deitatem certam exhibens. Beniamin filius doloris dicitur. etenim Rachel dũ pareret ipsum, in partu periclitans & moriens ipsum filiũ doloris appellauit: pater autem Beniamin illum vocauit. Ad hæc omnis peccator est doloris filius, si modò ad pœnitẽtiam respexerit hic dolens & lugens. sin citra resipiscentiam abierit ex

hoc mundo,

hoc mundo, perpetuò durantibus doloribus obnoxius erit. A
Huiusmodi quãdo peccat, excedere dicitur. peccatum enim excessus est à natura, & aliàs ab insipientia fit. Vnde & Dauid quandoque ait a facie insipientię olfieri ipsi vibices. quãdoque verò Ego dixi in excessu meo, proiectus sum à facie oculorum tuorum. Sin resipiscat peccator, excedit omnino, à cõsuetudine. Quód si Ephraim augmẽtum dicitur, videat qui crescit in malitia, nequando ad excidium perueniat. Olim autem quum in diebus redargutionis, hoc est postremi iudicij, sedebit dominus cum duodecim discipulis suis iudicantibus duodecim tribus Israelis, monstrans fidelem & veram deitatem suam, tunc videbunt in quem pupugerunt, & agnoscent quòd non vilis nec exiguus homo sit Iesus.

Psal. 37. *Psal. 30.* *Matt. 19.*

Facti sunt principes Iuda transponentes terminos, super ipsos effundam tanquam aquam indignationem meam. Hoc est, leges meas sic transponebant, æquè atque in aruis terminos transponentes facere solent, per quos sua cuique sors cognoscitur, sicque debitum mihi honorem transferebant ad idola. Vel ipsos etiam cupiditate plura habendi laborantes reprehendit hoc pacto: Propterea, inquit, sic irruam super ipsos, velut aqua impetuosa, & veluti torrens aliquis multis imbribus & niue exasperatus, cunque vehementi impetu sese volutans. Transponunt etiam terminos, Hebræorum legem perperam interpretantes, ipsamque obseruare contendentes (nam vsq; ad Iohannem definita fuit legis custodia) eò ꝙ ira dei super ipsos effusa tanquam aqua eos dispersit. Quando verò quisquam princeps Iuda existens, confessus fuerit ac promiserit se nõ iisdem prauis studiis admoturum mentem, idq; secum decreuerit, & interim transmouerit tales fines, atque decretũ suum fecerit irritum, ac reuersus fuerit instar canis ad propriũ vomitũ, ira dei super talem prorsum effunditur: perinde ac rubri maris aqua super Pharaonem, qui sepius mentitus erat, iuxtáque cor suum permutationis in melius expers, seruatus erat ad ostensionem virtutis dei. Deus enim nõ subsannatur. *Oppressit Ephraim aduersarium suum, conculcauit iudicium, quoniam cœpit proficisci post uana.* Quum de principibus Iuda dixisset ꝙ transposuissent terminos eósque accusasset ꝙ cum impij tum auari essent, in iisdem pariter Ephraim reprehendit. Ipsum enim ceu iniurium carpit, ac talem qui præ potẽtia sua conculcet iudicium siue iustum, neque ipse opportunè &

B C

D nè & cõmodè sententiã ferat,neq; alios iudicantes sequatur, Causa verò hui9,ad idola est affectio & sectatio. Vana enim ipsa idola vocat. Quòd si me coluissent,inquit,dilexissent leges meas quibus iustitia sancitur. Poterunt etiam hæc alia ratione intelligi. Iudas non omnino à lege auersus est. Fuerũt enim inter ipsos qui conquererentur de idolorum cultoribus,ingemiscerentq; ob legis transgressores, quẽadmodũ Ezekiel testatur. Ephraim verò planè malam victoriam retulit.etenim vi veluti hostẽ quẽpiã deuicit legẽ meã quã odit. Quod apertius interpretans dixit: Cõculcauit iudiciũ, hoc est legalem iustitiã nõ curauit. Quadrabũt hæc in eos qui cõtra Christũ insanierũt,aduersariũ illũ habẽtes, vt qui contraria ipsis & dixerit & fecerit,contra quẽ potẽtes fuerunt,con
E culcantes iudicium , ferente Pilato sententiam vt dimitteretur. secuti sunt enim vanos suos doctores. Quòd si omnia sint vanitas vanitatũ, vt Ecclesiastes dixit: principium praui quæstus & iniustitiæ fuerit,iter facere pro huius mũdi bonis cõquirendis,eáq; veluti mediam maceriem habere,quam propter,quæ ante nos sint,atque ipsa adeò futura non liceat intueri. *Egoque ero tanquam turbatio Ephraim , ac ueluti aculeus domui Iuda.* Quia ipsius Ephraim regnũ primũ periit ab Syris & Babyloniis,Iuda verò postea occidit: Ephraim, inquit,turbabo,conturbatũ iam veluti instante bello. Iuda verò stimulus ero. Quũ enim is Ephraim interire cernit,se quoque non dissimilia passurum formidat. Porrò Christus neq;
F turbatio neq; stimulus est,cæterũ tanq̃ turbatio,& tanquã aculeus. Pacem enim,inquit,prædico,morbósque curo. Isti autem inuidia stimulãtur turbãturq;,dicẽtes: Ecce mũdus post ipsum vadit. Deinde quando peccãtes fortunati erimus, dicentes: Pax est atq; securitas: vel cogitationibus de peracto malo nos cõsolamur,Deus,inquiẽtes, benignè humanitérq; nos curat: tum vel secundiorẽ istum in prauitate cursum turbat,vel cogitationes discutit, iniiciens stimulum memoriæ mortis,suppliciorúmque post mortem cõsequentium. *Viditque Ephraim languorem suum, & Iudas dolorem suum.* Ipsa,inquit, experiẽtia didicit Ephraim imbecillitatem suam,& quomodo robur ipsius elanguerit. Iudas item percepit multitudinẽ dolorum suorum, *Et abiit Ephra im ad Assyrios.* Quando ascendit rex Assyriorum aduersum decem tribus,adierunt ipsum, & pecuniis & legatione sibi conciliantes, confœderantéq;.
Misitque

Misitque legatos ad regem Iareim. Assyriis denuo aduenienti- A
bus(transgressi enim erant fœdera)destinarunt legationem ad regem Aegyptiorum,quem Iareim appellat, non quod hoc eius nomē fuerit, verùm quia Iareim vltorem significat.accersiuerunt enim ipsum tanquam futurum vindicem. Quòd autem de Aegyptiorum rege verba faciat, posthac planum fiet. *Et ipse non potuit liberare uos,nec ex uobis dolorem cessare faciet.* Vos quidem tanquam vindicem accersistis Aegyptiū: enimuero ipse ceu imbellis inuentus est, vnde maiores vos impetiuerunt cruciatus,adeò vt planè de salute desperaretis. Iam quisquis deum offenderit,Vnicam opem reliquam sibi tenet,vt reconcilietur denuo ei. Sic qui innumera aliis dona elargitus fuerit,vt eos sibi in socios & cōfœderatos asciscat, B
propterea non sistet in sese dolorem quem sustinet, turbatus primùm ob ea quæ in animo suo perpetitur acerba, deinde impēsarum nomine,quas frustra fecisse animaduertit. Aptissimè hoc etiam de domini interfectoribus dictum asseuerabis,qui accersiuerunt Vespasianum ceu vltorem.Eadem etiā ingens Assyriorum mens erat,vt vrbem eorum erigeret: at nihil eis commodare potuit,nec cessauit ex ipsis cruciatus. vt qui tum quidem in immensa mala coniicerentur, dum fundamenta eorum diruerentur, ac postea à fidelium regibus abducerentur. *Quoniam ego sum sicuti panther Ephraim,& uelut leo in Iuda* Per pantherem ostendit celeriter & quamprimum ipsis excitanda mala,celer enim & leuis est fera pāther.Per leonem, quòd ingentia terribiliáque sint pericula C
futura. Terribile enim quippiam leo. Hanc ad rationem,in Iudæos Romanos celeriter suscitauit deus, nempe non post adeó multum temporis crucifixionis:qui horrendi & atroces fuerunt,quippe qui cuncta diruerint. Animæ in malitia crescenti,verbum etiam panther fit,velociter eam deprædās depascensve,perinde ac dictum est:Voca nomen ipsius,citò *Esaiæ. 8.*
depascere. Fit autem hoc,quādo peccato in nobis patrocinātes cogitationes abstulerit,omnémque altitudinem attollentem sese aduersus cognitionem dei.Iudæ porrò seu confitenti,leo fit verbum, propter regiam naturam legem ei ferens, iuxta id quod apud Dauidem dictum est: Legem ei feret in *Psal. 24.*
itinere quod elegit,&,Legem sancito mihi domine viam iu- *Psal. 118*
stificationū tuarū,& exquirā eam semper. Vel ceu confortās eum vt à malo deflectens.bonum posthac persequatur.

Egoque

D *Egoq; rapiam proficiscar ut panther.* Leuis enim existens, rapit & fugit. *Accipiam, & non erit qui eripiat.* Hoc veluti leo faciet, ob vnguium robur ac indefessam vim. *Ibo & conuertam me ad locum, donec exterminentur.* Quemadmodum, inquit, feræ post venationem reuertuntur ad sua latibula, sedantes dolorem ex venatione partum: sic & ego, inquit, per memet ibo quietem habens, nec in principio detegẽs prouidentiam quæ mihi est erga vos, sed veluti in ocio agens, vsque dum extin-
Iosue.1. guamini per nos. Nam dignis adest deus, vt & ad Iesum Na-
Mat.28. ue dicit: Vti cum Mose eram, sic tecum etiam commorabor.
Psal.9. &, Ecce ego vobiscũ sum omnibus diebus. &, Nobiscũ deus.
Psal. 79. Abest autem ab indignis deus, secundum illud: Quur destitisti à nobis à longe? &, Veni vt adiuues nos, idq; genus alia.
E Deinde, qui forté ligauit, rapuit nos ab illo detentos. Ac nemo potuit nos eruere ex sancta eius potentique manu, æquè
Iohan.10 atq; in euangelio ait: Oues meas nemo diripit ex manu mea. Accepitque primitias naturæ nostræ, & profectus ad superna in locum suum, vbi prius erat, in sinum patris, tum statim omnia deleta sunt quæ ad legis administrationem attinent. An ne vides deũ etiam in nobis haud rarô materiem peccatorum auferre? Sunt alicui diuitiæ, quibus aduersum tenuiores extollitur, diripit eas deus. Sic fortitudine aut pulchritudine perperã vtens, elãguit, ac deformis est redditus. Qui per honoré ad insipiẽtiã vsq; effertur leuatúrve, ad ignominiã decidit. Proinde sic agẽs de⁹ proficiscitur, & rectè mouetur, antea quidé nullum transitũ in tali anima obtinens: ac reuertitur in locum suum. Locus autem dei est mens rationalis ho-
F minis, eò quòd purgetur à circunstantibus delictis, digna facta diuina successione interea vsque dum prorsum excidium fiat humanarum cogitationum.

CAPVT VI.

Q*Værent faciem meam in afflictione sua, & mane uenient ad me, dicentes: Eamus & reuertamur ad dominum deum nostrum.* Vt in corporalibus afflictionibus quæ per molleis medelas curari nequeunt, opus est austerioribus pharmacis: sic inter homines, quotquot per clementiam Dei ad pœnitentiam non ducuntur, per seueriora castigati, sæpenumero hoc agnoscunt. Aequè igitur ac illi in

bonorum fructu non exquirētes faciem dei, siue præsulatum A
eius, atq; visitationē & prouidentiā ipsius, dū bonis viduantur, eum curatorem & præceptorem quærūt, & matutino ad ipsum tempore veniunt, pro accelerant: siue quòd veluti à nocte tenebrarū prioris ignorantiæ excitati, sese mutuò adhortantur vt reuertātur ad me. *Quoniā ipse percussit, & medebitur nobis.* Quidā librorū hîc, rapuit, habēt, & fortasse nō male. Dixit enim suprà, diripiā. Ipse, inquit rapuit, ipse percussit, ipse quoq; medebitur nobis. Deo enim rapiēte vel pecutiente, nemo alius est medicus vspiam. Itaque in calamitate meminerūt dei. Hæc peræquè intelligas licet de iis qui ex Hebręis deinceps in Christū credituri sunt. Illi enim in siti hac & captiuitate longa exquirent, inquit, faciem siue filium. Nam is est figura substantię patris, quibus & ad dominum reuertentibus aufertur velū quod super cor ipsorum est positum. B
Reperias autem hoc vel in singulis, quòd in tribulatione magis ad dominum reuertantur, qui sensibilia nobis ferit & corporalia, sanatque animas. *Feriet & curabit uulnera nostra. Sanabit nos post biduum. Tertia die surgemus, & quæremus coram ipso, & cognoscemus.* Propter facilitatem hoc dicit, quoniam nō indiget diutina circuitione deus ad curā, verùm accumulatam statim exhibebit sanitatem. Iuxtà adumbrat mysterium secūdum naturam. Nam percussæ naturæ iniecit filium suum ceu precium quoddam & curationem, qui in vulnere mortis constitutus, sanauit nos, resuscitauitque tertia die. Id enim quod à nobis assumpsit, excitans, nobis peræquè omnibus resurrectionem donauit, quam habebimus temporibus suis, & viuemus. C
Postquàm enim vnus pro cūctis diem obiit, is ille vnus & pro cunctis resurrexit: vitamque ducemus non longè ab ipso remoti, sed in faciē ipsum intuētes, tumq; perfectiorē cognitionem eius consequemur. Nunc enim in speculo, inquit 1. Cor. 13.
diuus Paulus, video, & ænigmate: tum autem cognoscā perinde ac cognitus sum. Cæditur etiam vituperabilis ardor & impetus in anima, vituperandaque concupiscentia, vt ne in vanum in rabiem adigātur, verùm verbū habeant veluti emplastrum & obligationem replentem vacuitatē ipsorum. Sanamur etiam iuxta vitam in actione consistentem, quando duæ affectiones hæ, ira & cupiditas, non tenebrarum opera accesserint, sed enim luminis & diei, vt & de nobis dici possit: Proinde non sumus noctis, sed diei. Surgimus etiam tertia 1. Thes. 5.
die, quando

D die, quãdo tertia in nobis animæ pars, rationalis videlicet & speculatiua, illustrata fuerit. tum enim viuemus coram ipso deo, intuentes in ipsum facie ad faciem. Quare subinfert, & cognoscemus. *Festinabimus cognoscere dominum, tanquam diluculum paratum inueniemus ipsum.* Studiose cũ festinatione & ingenti desiderio quæremus eum. Vt enim diluculum noctis caliginem dissipat, sic & ipse promptè celeriterque prouidentię suę radios exhibebit, & ab noctis afflictionibus liberabit. *Venietq; nobis seu pluuia matutina & serotina terræ.* Matutinæ etiam pluuiæ indiget terra, vt proferens ipsa commissam sibi sementem, pinguedinem habeat, quæ eam nutriat. Serotinæ verò potissimùm, ne adulta sata exarescãt. plurimo enim humore ad educationem sui opus habẽt, vt fructum tandem ferant, quem humiditate fouent. Itaque & nobis Deus veniet

E matutinus imber, quando incipiet liberare nos à captiuitate. Serotinus verò, quando nos restituens patriæ, nos defendit, nostrique curam gerit. Hunc ad modum Christus post resurrectionem, manè quidẽ mulierculis sese, serò verò ianuis occlusis, discipulis suis ostẽdit. Obtingit & cuilibet animę matutinus imber, quãdo reuelat veteris testamẽti cognitionem Deus, quod in primordiis diuinæ cognitionis ortum est. Serotinus verò, quando euangelij intellectum eidem impertit: quod serò quidem, adeoq; nouissimis temporibus illuxit. Actum animã in terrã diuinitus impulsam alterat, de qua pro-

Psal. 64. pheta: Visitasti, inquit, terram, & inebriasti eam. *Quid tibi faciam Ephraim? Quid tibi faciam Iuda? Misericordia uestra uelut nebu*

F *la matutina, ac ueluti ros diluculo proficiscens.* Postquam denunciarat eis deus, se eos suscepturum denuò, erant autem obscelera sua in multas casuri post susceptionem hãc calamitates. ne ergo existimarent mentitum sibi eum, nec sufficientẽ gratiam impertisse, prædicit eis quòd ipsi sint futuri malorum suorum autores. Miscet autẽ cum eis sermones, patris in morem liberos suos amantis, tantum non talia dicens: Ego quidem omnem vobis gratiam & veniã dare volo, ac perpetuò durantem misericordiam: vester autem animus & cogitatio, temporaria, similiaque nebulæ diluculo apparenti, & à sole dispulsæ, vel exiguo rori ab radiis solaribus absumpto & obscurato (hoc enim est quod ait, proficiscens) efficit miserationem peræquè meam, qua vos miseror, temporariam esse. Audiamus itaque nos mensuram esse diuinæ misericordiæ, siue

eam extendentes sufficienter pœnitendo, vel celerius reuertendo ad priorem prauitatem, mutilantes. Demúsq; operam, vt diuturnius ille nostri misereatur: tum verè regnum dei intra nos erit, nostrique instituti deus comes erit. Legitur & in alia scriptura, Misericordia mea. Quod sic intelliges, quòd deus hîc ægrè patiẽs dicat: Omnem vobis rationem exhibui & demonstraui ad vestram correctionem. etenim misericordiam meã demisi vobis, vt fœcũdaret ac pingues vos redderet, veluti ros matutina hora iter faciẽs, hoc est à flamine diffusus super terram, & sicuti nebula perinde manè infrigidãs fruges. Verùm enim vos illam ipsam non suscepistis. At neque filium dei Hebræi exceperunt, qui quum esset misericordia patris (per ipsum enim misericordiam adepti sumus) demissus est veluti nebula, ob corporis sui pinguedinem. Matutina verò, eò quòd vmbra ipse legis veniret, quodq; non deprehenderetur ab tenebris diaboli & peccati, sed aliis etiam principium lucis fuerit, itidẽ vt manè vel diluculum est diei initium. Idem quoque ros erat, superne decidens: iter ideo faciens, quòd non in vno loco circunscripta sit eius cognitio, sed ad omnes accesserit. Antea quidẽ & manè, in Iudæa tantummodo cognitus erat Deus, nunc verò in vniuersum terrarum orbem egresso apostolorum sonitu, impleta est tellus cognitione domini, velut aqua multa cooperiente maria. Illuxerunt itaque fulgura eius orbi terræ, viderũtque fines terræ salutare Dei. *Propterea demessui prophetas uestros, interemi eos in uerbo oris mei, & iudiciũ meum ceu lumen egredietur.* Vos quidẽ, inquit, sic habetis vt frigidam quandã paruique temporis pœnitentiam demonstretis per hoc meam pariter misericordiam talem faciẽtes. Attamen ego haud intermisi vos congruenti prouidentia dignari, adeò vt & prophetis meis quos vobis adhortatores misi, causa mortis extiterim, hoc enim denotat occidi. Et quoniam dedi ipsis verbum oris mei vt vaticinarẽtur, videor eos occidisse. Atqui etiamsi cunctos planè dederitis neci, non poteritis tamẽ irrita facere quæ de vobis illi præcinuere, quò minus iudicium meum, hoc est decretum quod super vos decreui, ceu lumen effulgeat: patiaminique omnia quæ illi dixerunt. Quidam per prophetas hîc vanos vates intellexerunt. Occídi enim ipsos in verbo oris mei, hoc est, per imperium meum. Et iudicium meum inter ipsos, vt lumen splendidum haud occultabitur; sed

D tur, sed lucebit, & ab omnibus per opera cognoscentur.
3.Re.18 Etenim & Hælias letho dedit prophetas Baal, sacerdotesque
4 Re.10 lucorum. Sic Iehu qui genus Achaab deleuit, prætextu festiuitatis in Baal gratiam celebrádæ, collectos sacerdotes Baalitas ad vnum omneis mactauit. *Nam misericordiam uolo, & non sacrificium, agnitionemq; dei potius quàm incensas uictimas. At ipsi sunt tanquã homo præuaricans testamentum.* In superioribus obiecit accusando iniuriam quam proximis intulerunt, idolorumque culturam: nunc ait, Misericordiam ego potius erga proximum, quàm iniuriam & sacrificium recipio, ac dei
Deut.16. cognitionem magis quàm holocautomata. Atque hæc duo legem perferens mãdauit: Diliges dominum deum tuum, & proximum tuum charitate prosequêris. Vos autem trãsgres-
E si estis testamentum meum hoc, sancitamq; legem. Ergo proximum enim iniurij estis, & misericordię expertes, ac preterea cognitionem mei repulistis. Dicat hîc quisquam: Quia Iudæi sacra perficientes, misericordiã verò non habentes, præuaricabantur testamentum: perspicuum est legem de sacrificiis verba facere. Sed secretiora quędam, magisque spiritum redolentia fuerunt ea quæ hîc memorauit, nempe misericordia & agnitio dei. Per misericordiam itaque vita in actione consistens & opere, per cognitionem cõtemplatio innuitur. Egredietur quoq; in futuro seculo iudiciũ Dei, veluti lumen, per vnigenitũ. Pater enim neminé iudicat, sed iudiciũ omne tradidit filio, qui suo in mũdũ aduẽtu, nõ p sacrificia sed per suam misericordiam nos saluos fecit. Neque per holocauto-
F mata pérve incensa, verum per agnitionem & fidem nos iu-
Matth.5. stificauit, misericordiamque nos docuit, quum diceret: Beati misericordes. &, Quæ volueritis vt faciãt vobis homines, eadem & illis præstate. Et quum hoc verbi, Misericordiam volo, &c. in testimonium protulit in medium, innumerisq; aliis modis cognitionem dei præcepit, præsertim quũ omneis ser-
Iohan.14 mones & opera sua deo referret accepta, ipsique tantum as-
Ibidé.17. scriberet: quumque diceret Philippo, Qui videt me, videt & patrem meum. Hinc etiam dixit, Manifestaui nomen tuum mortalibus, non Iudæis tantùm, sed omnibus. Proinde qui ipsum non susceperunt, transgressi sunt omnino testamentum patris, qui & filium hæredem faciebat vineę. Porrò vinea domini exercituum ipsi fuerunt, domus nimirum Israëlis, & Iuda ipse plantula nouella dilecta. Enimuero filium, quum in

sua

sua venisset, sui eum non susceperunt, quin potius dixerunt: A
Hic est hæres, agitè occidamus eum. Idem testamentum pa- *Esaiæ.* 5.
tris faciebat eos heredes adoptionis gloriæ, cœlorumque re-
gni, sed noluerunt sequi testamentum. Nec secundum hoc so
lum, verumetiam iuxta vtrasque rationes transgressi sunt il-
lud, cum filium abnuẽtes regnare super sese, tum se indignos
constituentes cœlesti gloria. *Illic me respuit Galaad ciuitas o-
perans uana, turbans aquam.* Non frustra dixi, occidi vanos
prophetas: & illic, hoc est secundum illud temporis quando
auersus est Israel, Galaad me est aspernata, quando sacerdo-
tibus & Leuitis distributa est in hæreditatẽ, ac qui debebant
populum docere cognitionem dei, ipsi operabãtur vana, hoc
est idola, ipsi eadem fabricantes. Turbabant quoque aquam
doctrinæ, non puram eam populo afferentes. *Fortitudo tua* B
*ceu hominis piratæ. Occultauerunt sacerdotes uiam, occiderunt Sici-
ma. Quoniam illic fecerunt iniquitatem in domo Israel, uiderunt ist-
hic horrendam fornicationem Ephraim.* Sicima ciuitas est proxi
me vrbem Galaad. E Sicimis ergo quidam accepta dei pa-
trum memoria, voluerunt ascendere Hierosolyma vsque, ceu
deum adoraturi. Leuitæ verò & sacerdotes hoc compertum
habentes, prædones quosdam occuluerunt in via, demitten-
tes orco ea ratione Sicimitas. Eò etiam dicit: Robur tuum ô
Galaad, hominis est piratæ, hoc est prædonis. Est autem pi-
rata propriè marinus prædator. Atqui in sacra scriptura vsur
patur etiam pro terrestri prædone. Eam ob causam horribi-
liorem etiam istam fornicationem nominat, quoniam nõ ip-
si tantùm quod bonum erat in domo Israëlis non faciebant, C
hoc est inter Israëlitas. Vel hunc ad modum æquè intellige-
re licet, vt piratæ occultis effascinationibus & insidiis ado-
riuntur prætereũtes, sic & vos in Galaad idolorum cultores,
arcanis artibus idola moueri curatis, quò diuinæ potẽtiæ ea
ostendatis consortia. Iam sacerdotes quos talia reprehende-
re oportuit, viam dei populo manifestando, ea celant. Atqui
in animo eos cogitare par erat quòd atauus eorum Leui Si- *Gene.* 34
cimitas omneis demiserit orco, quãdo Emmor filius Sichem
vi stuprum sorori eius Dinæ intulit, & ille quidẽ vltione pro
virginitate sororis suæ armatus est, ipsi verò pro me non con
tendunt, non sumũt vindictam. Occuluerũt, inquit, diuinam
viam sacerdotes, qui olim interemerunt Sicima æmulatione
accensi. Quod enim atauus eorum Leui peregit, sacerdotali

D generi adſcribitur. Hæ & dominum occidẽtis ſynagogæ accuſationes ſunt. Siquidẽ & illi operabantur vana, calumniam dico & crucem. Vanæ nõquæ reuera ſunt cogitationes ipſorum. Magis enim illuxit, regnũque tenuit cruci affixus. Turbabant etiam aquam, confundantes ſcripturarum cognitionem, ac doctrinã ſeruatoris, quæ ſpiritus erat & vita, calumniantes. Et robur ipſorum ceu hominis piratæ fuit, quãdo lapides tulerunt in Ieſum, cunque gladiis & ſudibus exierunt aduerſus ipſum noctu, quando fallere licet feſtinantes. Sacerdotes porrò ipſorum celauerũt iter, hoc eſt dominum ene-
Iohã. 14. carunt, dicentem: Ego ſum via. Occiderunt etiam Sicima, quod eſt pudicitiæ & virginitatis fructum Ieſum, poſtquàm Sicima fuit eximius locus corporis pudici Ioſeph. Præterea E in eccleſia videbis quoſdam perficientes vana, praua vita infectos. Hi aquam perinde ſpiritalis doctrinæ turbant, de reſurrectione & poſtremo iudicio vana diſſertãtes, ſeipſos ita, vt intrepidè in peccatis pergant, illicientes. Quorum robur
Iohan. 10 non eſt hominis incolumen aliquem ſeruãtis, ſed prædonis, quo de dominus ait: Fur nõ venit, niſi vt furtum committat, cædat, & perniciem ſtruat. Celãt etiam ſacerdotes viam domini, partim quando non reprehenderint peccãtes, non au-
1. Tim. 5. dientes dicto præcipienti: Peccãtem coram omnibus argue. partim quòd ipſi in ea non ambulantes, aliam ſibi viam vitæ inquirãt, occidẽtes ita eccleſiam, quæ eſt ſegregata Ioſepho, qui valet, ſi interpreteris, appoſitionem. Talis eſt dominus, legi adiectus, quæ iam defecerat: vnde &, Non veni, inquit, F diſſoluere legem, ſed implere. Eius enim legis, Non commit-
Matth. 5. tas adulterium, hæc eſt appoſitio & completio, vt ne intuearis quidem mulierẽ. Sic eius, Non occides, appendix & complementum eſt, non iraſcaris. Et aliarum conſimiliter. *Pollutus eſt Iſrael, Iudas dimiſit meſſem ſuam.* Omnium hoc eſt periculoſiſſimum horribiliſſimumque, quòd quãdo Iudã oportebat diuinarum promiſſionum fructus metere, imitatus ſit Iſraëlem, qui idolorum cultura contaminatus erat, talem meſſem poſthabendo. *Ordire uindemiam tibiipſi, dum reduxero captiuitatem populi mei, dumque ſanauero Iſraelem.* Ad Iudam hæc dicit: Ordire vindemiam, hoc eſt iuſtitię fructus, & poſt reditum ab captiuitate, in lege perſeuera, incipeque tibi decerpere ex tali politia ſubnaſcẽtes fructus. Decerpe eos tibiipſi, nec enim deo quicquam lucri afferimus viuẽtes iuxta legem,

gem,

gem, sed nobisipsis. Quod subdit, dum sanauero Israelem, significat quòd dũ ipsum cõsoler in omnibus doloribus quos in captiuitate pertulit, eumque reducam à Babylone, intellige tu quid te deceat, bonamque conuersationem auspicare. A

CAPVT VII.

ET reuelabitur iniuria Ephraim, & uitiositas Samariæ. Nam commisit uana, furq; ad eos ingredietur, prædator exuens in uia eius. Iterũ docet quòd haud iniuria puniat Ephraimitas deus, perspicuam cunctis eorũ iniquitatem asseuerans: nam fecerunt, inquit, mendacia, hoc est idola, ideoque in posterum hostes, furũ & latronũ instar, eos adorti exuent ipsos, omnibusque bonis nudabunt. Propemodum & Christus ad Israëliticum populum dicit, Incipe quæ B
ad salutem tuam pertinent, ceu in vindemia colligere, atque fructũ decerpere. Nunc igitur quãdo veni ego reducere seruareque oues domus Israëlis quæ perierant, ac sanare contritos (nec enim bene valentes egent medici opera, sed male ha Mar. 2.
bentes) tunc reuelata est omnis iniustitia populi, quando interrogante Pilato, Quem vobis dimittam? responderũt, Absolue nobis Barrabbã, Iesum verò cruci affige. Ad hec elemẽtis legis nouatis perseuerabant ipsi in malitia, quando & fur & prædo vnà cum eo cruci affixus ad eũ introiit, hoc est, per fidem ei assertus est, & vindicatus in libertatem, in paradiso cum eo agens. Hæc etiã animæ sunt exhortatio redeuntis ab captiuitate, qua detẽta fuit prauis affectibus seruiẽs, sanatæ- C
que à plagis peccati & vulneribus, quæ aliàs nõ curantur, nisi grauiter olêre & inamœna esse ipsi cœperint. tũ enim demum inquirit medicum, quando tetrica fiunt vulnera, ipsaq; ægrè patitur graueolentiã, perinde ac Dauid quum dixisset, Psal. 37.
grauiter oluerunt & computruerunt vibices meæ: subdit: ne derelinquas me domine deus meus, neque à me desistas: tunc igitur liberata anima à peccatis, virtutis fructus colligit. At eos, inquit, tibi ipsi decerpe, non faciẽs aliquid ad ostẽtationem, sed in te ipsa bonum operare. Tum quoque detegitur ei vanitas malitiæ: videt enim quàm sint peccati opera tã mendacia quàm noxia. Per hæc fur & prædo Satanas ingressus hominem spoliat, ac ab omni diuina gratia nudum cõstituit, in via eius, hoc est, in quocunq; vitæ genere fuerit, siue in sa

 cerdotali,

D cerdotali, siue monastica vel populari in omni nanque via vitæ prædatorem & furem agens diabolus, clãculum eos adoritur, ipsisque imponit nocturno tempore, persuadés vt peiori ceu meliori adhibeãt animum, nuptias, vinum omnemque creaturam vituperans, ceu peccatorum fomitẽ occasionemque. Alios verò vt prædo inuadit, palã & impudẽter eis persuadendo vt planè desperata aggrediantur. *Vt concinant ueluti canentes in corde suo.* Hostes, inquit, inuadent eos, ceu fures & latrones insueuerunt: ipsi verò in lamentis & luctibus perseuerabunt, non ausi aperta voce plorare deflereque calamitates suas, cęterùm cordibus suis & cogitatione threnos lamentave edunt. Hæc & latroni in cruce accommodari poterunt, cuius cor Christi supplicio condolebat, & peccatis suis E angebatur. Ipse quidem Christum cõfitebatur, Christus verò omnium illi peccatorum gratiã faciebat. *Omnia scelera eorum recordatus sum nunc. Cinxerunt eos corona, cõsilia eorum ante cõspectum meum fuerunt.* Quũ diu, inquit, connixissem, nec longanimitate mea iudicatus sim cernere ab ipsis ausa, nunc tandem apertè palàm ea contueor, vt quæ in conspectu meo fuerint cõstituta. Siquidem omnia simul collecta sunt, & in circuitu eorum steterunt nedũ opera, sed & consultationes, hoc est cogitationes, quæ demonstrant eos esse dignos quibus irrogetur pœna. Fortasse autem quia deus peccata illa vehementius punit, quæcunque à præmeditatione & consultatione fiunt, propterea hîc dixit: Circuierunt eos consultationes ipsorum. Non enim simpliciter ait, operabantur mala, neque F raptim vel forte fortuna, cæterùm ex consilio & consideratione. Sic in extremo iudicij die, præterquam opera, cogitationes etiam secundum quas peracta sunt, iudicantur: in quibus tamen autoritas potius remissionis quàm condemnationis esse in hoc mundo solet. Occiderunt etiam prophetas Hebręi: toleransque malorum deus est, dum illi domini interfectores fuerunt, impleueruntque mensuram patrum suorum, recordatusque est deus omnium iniquitatum eorum, vt veniat super eos omnis sanguis iustus à sanguine Abel vsque ad sanguinem Zachariæ prophetæ. *In malitiis suis exhilararunt reges, & in mendaciis suis principes.* Per malitias suas ad interitum accurrentes, autores lætitiæ fuerunt regibus & principibus ipsos debellantibus. Vel quòd vna cum regibus suis ad idololatriam cucurrerint, curauerintque eos & obseruauerint, ca-

rint,eadem peragendo:& in mendaciis,siue idolis,siue adu- A
latiōibus,vel vanis laudibus hilares eos reddiderũt.De quibus & Esaias ait:Qui beatos vos prædicant,illi vos seducũt. *Esaiæ.3.*
&,Væ illis qui amarũ dulce dicunt. Ad hæc Iudęi reges suos dæmones,principes tenebrarum,gaudio imbuerunt suis contra Christum imposturis,calumniis & mendaciis. Præterea Herodes,Caiphas,Annas,eosdem exhilararunt, qui in condemnatione Christi in gratiam,quum antea hostilibus inter se animis essent,redierunt. *Omnes adulterium committentes sunt ueluti furnus ustus ad digestionem, ustura ab flamma facta.* Corporale hîc adulterium intelliges, dicente deo quòd vniuersi Hierosolymorum incolę sint adulteri,sic vsti libidinis igni, veluti clibanus,cuius incensio fit à flamma: qui vritur ad digestioné,hoc est ad tosturã coctionémve panum. Porrò libi- B
dinis ignis adducet super eos captiuitatis flãmam,à qua adusti inutiles erunt ad digestionem cruditatis quam etiamnum habent. Accipies etiã per adulterium,idololatriã,qua exurebantur, secuti primum inter se idololatram Hieroboam. *A mixtura massæ,usque dum tota fermẽto subigatur,dies regnorum uestrorum.* Stear vel stais(quæ vox hîc per massam reddita est) farinam denotat. Cũctum per hancce farinam populum intelligit,dicitque:Vt fermentum commixtas secum farinas in sese trãsformat, sic à quo tempore cœpit populus subigi fermento impietatis Hieroboam, non destitit donec totus eius contagione inficeretur,inq; illud ipsum trãsformaretur. Totum isthuc tempus,dies sunt regnorũ vestrorum:per quæ innuit quòd in omnibus Hieroboam secutis regnis & regibus C
idololatria floruerit. Per adulteros,adulterã iuxtà ac peccatricem generationem domini interfectorum intellige,qui & inuidia vsti, ac meditati crucem ad digestionem siue submissionem cœlestis panis Christi, non desierũt quousque perfecerunt opus illud suum. Atque hæ sunt dies prncipũ & præeminentium inter ipsos,hoc est veterum calamitatum. Diem enim, vt suprà quoque diximus, scriptura etiam calamitatem appellat. Quemadmodum autem qui non credit, iam iudicatus est vel ante iudicium illud: sic adulterium committens iam vritur,ante vstionem etiam illam qua vretur ad digestionem, ac malitiæ supplicium. Nec enim vltrà post extremum iudicium scelera patrabuntur, neque quisquam vnus ad ea sese acclinaturus est. verum perpetuum aduersus

D ea odium erit illis qui nunc ea deamant, quòd eorum nomine sempiternis cruciatibus dedantur. Hodie quidem insipientibus, quæ videntur suauia, blandiũtur: tum verò detecta ipsorum deformitate, grauis comitabitur pœnitentia eos qui hac in vita ab ipsis decepti fuerint, plorabuntque tum omni vacantes cõsolatione, quòd adeò deformia & turpia diuinę pul-
Esaiæ. 50 chritudini prętulerint. Itaq; mœchus iam vritur, iuxta illud: Ambulatis in lumine ignis vestri, & in flamma qua exustі estis. Iam perinde ex fermento & farina fit mixtio, atq; ex cogitationibus & operibus fit actio. Ait ergo quòd regnãtes in mœcho cogitationes non vidẽtur esse turbide neque tristes, sed tranquillam quandã & hilarem cõstitutionem habere ab
E mixtione farinę, donec fermẽto subigatur tota, hoc est, à quo tẽpore cœperint malũ cogitare, vsq; dum opere cõpleuerint. *perunt principes fuere ex uino.* Accusatis communiter omnibus tãquam adulteris, nunc omnes accusat principes ceu temulentos, ac propterea ad iram concitatos. *Extendit manum suam cum pestilentiis, nam succensa sunt corda eorum ueluti clibanus, dum offendunt eos.* Quilibet, inquit, principum extendit manũ suã vti dona accipiat, cõuersaturq; hominib⁹ per cõtagia & perditiones quas diligit, eò quòd in consultando & nocendo contribulibus suis, adeoque reliquis mortalibus, sint feruentissimi. Ex temulentia inuidiæ furebant etiam principes Israel aduersus Christum. Sic discipulus Iudas extendit manum, quando proditionis argenteos accepit, consentiens pestibus Pharisæorũ & scribarum, qui æstuabãt planè insidiis, quibus lacerarent deiicerẽtque dominum. Ita militum peræ-
F què corda inflammabantur excubias canentium proxime domini sepulchrum. *Totam noctem somno Ephraim impletus est, mane prodiit, succensus est ueluti ignis fulgore, omnes incaluerunt ut clibanus succensus, ignis deuorauit iudices eorum, omnes reges eorum ceciderunt, nec erat inter eos qui meam sibi opem deposceret.* Sequitur facilè suprà memoratos temeto perfusos, vt totam noctem somno indulgeant, quod haudquaquam minimo est dedecori populi principibus. per hoc nanque indicatur quòd non perinde magnam subditorum curam gerunt. Mane porrò facto, inquit, ardebant veluti ignis, inflammabanturque ad bibendum, ad indignandum, ad munera capienda, omniaque id genus alia flagitia. Nec soli principes, verùm ex æquo cuncti ceu furnus sunt incensi

censi ad peccandum, vt pro se quisque potest. Rectè verò i- A
gnis ille vitiorum effecit, vt principes & reges eorum idola colentes, aliaque non optima facinora perficientes, caderẽt. Nemo enim quicquam delinquens, stare dicitur. Neque quis quam inter eos erat qui ad me respiciens inuocaret me: quòd deerat illis institutor, qui eos dirigeret, & ad me pertraheret Sopiti etiam somno erant Iudæi, omnis expertes solicitudinis, quando monumentum milites seruabant. atenim manè adeóque diluculo facto, excitatoque domino, inuidia etiam eorum quòd resurrexisset, accensa est, factique sunt veluti furnus furore inflammati. Deinde iudices eorum liuor ob resurrectiõem deuorauit, omnesque ceciderũt ruina magna, spebus suis fraudati. Qui peccat, totam pariter vitæ huius no
ctem dormit, non sentiens peccatum. Eam ob causam diuus B
Paulus genuinum suũ diei filium adhortatur: Vigila in om- 2. Tim. 4
nibus. Porrò quando futura in extremo die condẽnatio exuscitata fuerit & illuxerit vt diluculum in peccatore, tum sensus ab se commissorum facinorum oritur instar igneæ flammæ, vrit enim ipsum peccati conscientia. tum qui antea iudices eorum fuerunt, non rectè instituentes eos doctores, deuorabit ignis ille, hoc est agnoscẽtur fuisse vani. Siquidem isti antehac doctrinæ cathedram obtinentes, ruinæ in peccatum autores extiterunt, neque quicquàm deum auxiliatorem implorarunt, nec vt alii inuocarent docuerunt.

Ephraim populis suis commiscebatur. Aliis Ephraim vates asseuerat iter ad bonum ostendisse, ipsum verò multitudini ad
malum acclinatæ coniunctum esse. Rex præterea æquè præ C
uaricabatur atq; alii. nam tribus Ephraim regni sceptra tenuit, vt diximus. *Ephraim factus est encryphias non inuersus.* Vt encryphias, panis ille, altera parte sui admotus igni comburitur, & inutilis fit, opus est nanque vt cõuersus altera quoque parte assetur: sic & ipse Ephraim in vitiis perseuerauit, ab iis combustus.

Comederunt alieni robur eius, ipse uerò non agnouit. Quia panem iam nominauit, in ea metaphora perdurans, Alieni, inquit, comederũt eum, hoc est, debellarũt ipsum. Exederũt aũt omnes vires eius, & in fortitudine seu potẽtia & opibus sitas, & interim non agnouit sese castigãtẽ deũ. *Cani effloruerũt ipsi, nec hoc tamen agnouit.* Multo, inquit, ac longo planè tẽpore

D castigatur, ac veluti in ea castigatione consenuisset, nec vel sic tamen tanto tempore, quid se decuisset, didicerit. Principes porrò ac doctores Israelis, idem cum indocto & confuso vulgo sapientes, noluerunt conuerti ab litera ad spiritú: propterea gentes alienæ ab testamentis dei, comederunt robur eorum. Israelis autem robur est lex. Ipsi verò occęcati non agnouerunt, cæterùm perstiterunt consenuerúntque in literæ administratione. Iam omne quod inueterascit & senio conficitur, proxime est obliterationem extinctionemq;. Ad hæc, quando quisquam malitiæ flamma exuritur, adeò vt seipsum tradat ei, adortus clandestina scelera, quæ nefas est nominare, nec ab tali sua iniquitate reuertitur, comedunt robur eius, quod accepit ab deo (vt natura quadãtenus ad bonum opus non sit idoneus) dæmones, qui alieni & hostes nostri facti E sunt inuidétes dei gloriæ, propterea & inueterat⁹ in malitia, omnem peccati ille ignorantiam habet. *Deiicieturque iniuria Israelis in faciem eius.* Id est, oculis suis videbunt pericula. Sic qui in dominum Christum iniurii fuerunt Hebræi, vná cum templo & vrbe sunt deiecti. *Nec sunt reuersi ad dominum deum suum, nec exquisierunt ipsum in omnibus hisce. Ephraim erat ut columba amens, corde uacans, Aegyptum inuocabat, & ad Assyrios proficiscebatur.* Ego, inquit, afflictiones ipsis afferebam, vt intelligentes ad me redirent, meumque auxilium implorarent, at ipsi ad humana adiutoria reciderunt. Aegyptiorum enim opem inquirebant: dein ab Assyriis oppugnati defatigatique, eosdem inuocabant, amentis insipientisve colũbulæ mentem præ se ferentes. Etenim vt illa pullis sublatis F non auolat, verùm in iisdem locis remanet: non dissimilem ad modum isti ad hostes suos accurrebant, nam Assyrii ex confesso hostes eorum erant, & Aegyptii. Columba, lasciuiæ & incontinentiæ hîc typus est. Quocirca vbi anima voluptatibus tenebrarum intemperanter dedita sursum hiauerit, nec lenta ipsa sibi mali quidpiam adesse putauerit, Aegyptum profectò & Assyrios amicitia sibi copulat, hanc quidem ob tenebrarum opera, illos verò propter sui fastum & opinioné Hinc suo etiam illi tempore dicetur, Vade in tenebras exteriòres, diabolo & angelis eius paratas. Porrò angeli diaboli, mentales etiam Assyrii sunt. Quadrant hæc quoque domini interfectrici synagogæ. Non agnouerunt enim neque intellexerunt, verùm præ fastu & opinione sua in tenebris iter faciunt.

ciunt. *Vbi profecti fuerint, iniiciam super eos rete meum, tanquã* A
uolucres cœli deducam eos, castigabo eos in auditione tribulationis ipsorum. Ipsis, inquit, proficiscentibus ut auxilia sibi accersant, ego iniiciam ipsis hostes, veluti rete, & deducam eos, hoc est, superbiam ipsorum deiiciam & humiliabo: primùm tamen conabor eos erudire, prænunciando imminentia, vti sciant quæ sint eos excepturæ calamitates. Quòd si ipsi non castigentur, nec sese emendent, tum inducam super ipsos tribulationes. Vel adeò terribiles erunt hostes, vt nedum præsentes, verùm denunciati tantùm & auditi sufficiant ad castigationem. Rete dei multiplex, variaque eius est sapientia, per quam cognitus à nobis, sæpenumero quando ad mali quippiam perficiendum eamus moueamurque, impedimenta iniicit, altaque affectantes instar dæmonum qui in aëre B
versantur, deducit nos & humiliat, prænuncians geennam, & vermen non morientem, ignemque inextinguibilem, erudit nos per huiusmodi prædicationẽ, vt humanus & clemẽs pater. Domini quoq; occisoribus in errore faciẽtibus iter, iniecit rete suum, piscatorum nimirum doctrinam, vti ab eo perdeduceret eos ad Christi humiliationem & obedientiã, persuaderetque eis discere quòd mitis sit Christus, & humilis corde, neu glorientur in lege per opera, sed precentur potius eum qui gratis iustificat per gratiam suam: eruditq; eos per prædicationem futuræ illorum afflictionis, dicẽs quòd Hierusalem ab gentibus sit cõculcanda: deque templo, quòd nõ maneat lapis super lapidẽ: &, Beatæ steriles quæ non pepere C
runt: & quæcunque illic de captione Hierosolymorum vaticinatus est. Luc. 21.
Væ ipsis, quoniam desilierunt à me. Miseri sunt, quoniam impii fuerunt in me. Apud infirmòs donec spes est salutis, omnia & dicunt & faciunt qui eos curant: simul ac verò de incolumitate ipsorum desperauerint, lugent eos in posterum. Idem deus in populo suo facit: curam suam nihil valere animaduertens eos deplorat, vt qui per mala opera ab se desilierint, impiique fuerint colendo eos qui non sunt dii.

Ego redemi ipsos. Priores quidem ex Aegyptiaca seruitute, posteriores autem Christus ab dæmonibus, languoribus, cæcitatibus redemit, ac tandem proprio suo sanguine, in quo inuenimus redemptionem.

Ipsi uerò locuti sunt aduersus me uana. Primùm quando vi- Exod. 32.
tulum circunstantes dixerunt: Hi sunt dii tui Israel. Deinde Psal. 72.
quando

D quando aiebant postquam percussit petram, & fluxerunt aquæ, Nunquid & panem dare poterit? *Et non clamauerunt ad me corda ipsorum.* Labiis me suis tantummodo venerabantur, cor verò eorum procul à me aberat, siue quòd me non agnoscebant benefactorem, sed idola potius. *Sed enim ululabãt super cubilibus suis, super frumento & uino dissecabantur.* Terram patribus suis promissam accipientes, ac sortes suas adepti (eas enim cubilia nominauit, quòd per ea requieuissent à laboribus deserti) mihi non egerunt gratias, cæterum idolis sacra facientes, peragentesque festa, vlulabãt perinde ac insueuerunt idolorum cultores furiis agitati vlulare. Præterea à me dona habentes, nimirum fruges & vinum in quibus capiebant voluptatem, sectiones interim faciebant in gratiam E dæmonum, pectora & brachia dispungentes. Vel hoc dicit quod apud gentes Rheam matrem deum colẽtes factitabãt. Ab tibiarum enim cantu ad insaniam acti, seipsos dissecabant, genitalia sibi membra auferentes: qui Baceli & Bacchæ dicebantur. Hæc itaque committebant Israelitæ super cibo & vino, hoc est petentes ea ab idolis, Oblocuti sunt etiam do-

Matt.12. mini interemptores Christo, dicentes: In Beelzebul eiicit dę-

Lucæ.18 monia. rursus aiebant, Magister bone, compertum habemus quòd viam dei denuncias, nec intuearis in personam hominum. Enimuerò hoc non ex animo dicebant, sed priuato quodam prauo consilio. Hoc enim indicat quod ait, In cubilibus. Etenim contra ipsum murmurantes gemebant, quòd talia quidem agens adhuc viueret. Deinde asseuerante ipso,

Iohan. 6. Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus: ab-F scindebantur deficiebantque ab ipso, orta inter eos factione. Dicebant enim, durus est sermo ille, ecquis eum audire potest? Redemit etiam nos dominus ab omni impuritate. At multi delinquentium loquuntur aduersus eum mendacia, Quis nouit, fabulantes, anne futurum sit iudicium? Num sit venturus exploratum nostra? Edamus & bibamus, cras enim moriemur. Quinetiam dominum suum Mammonam esse profitentes, super frumento & vino conciduntur, partim quidem dum temulentiæ deliciisque student, inde ad lites, ad vulnera, ad cædes dilabentes, partim verò dum bella cient, & propter frumentum & vinum, aliaque terræ bona, propterea in nihilum etiam rediguntur. Omne nanque tale studium ad nullum bonum finem perducit.

Castigati

Castigati sunt in me, & ego confortaui brachia ipsorum, in me co- A
gitauerunt mala. Ego quidem, inquit, erudii eos, docuique ipsos iustitiæ viam, omnemque decorem, adeò vt vel ipsi de sese cum gaudio sui dicere queant, Beati sumus Israelitæ: nã quæ deo placent, sunt cognita nobis. Nec hoc tantummodo egi, cæterùm strenuos eos bellatores constitui, brachia eorũ confortando: at ipsi non cogitauerunt me suum esse deum.

Conuersi sunt ad nihil. Hoc est, ad nusquam quicquam exi Hier. 2.
stentia. Hoc enim est miserabilius, quòd pro me talia coluerunt: id quod & alibi dicit, Propterea mala designauit populus meus, me dereliquerunt fontem aquæ viuæ. Foderunt sibi lacus contritos, qui non poterunt continere aquam. Erudiit etiam Israelitas seruator nunquam non docens in synagogis vt ad ipsum conuertantur, & credant: verùm ad nihi- B
lum conuersi sunt. Nam pauci admodum audientes fuerunt dicto. Siquidem multi eorum qui crediderant, retrocesserũt.

Facti sunt ueluti arcus intensus. Id est, inflexiles facti sunt, neque prorsum demittentes neque remittentes intensionem ad malitiam. Quædam exemplaria, Veluti arcus inuersus, habent: perinde ac si dicat, Ego quidem ipsos intendi veluti arcum meum, vt per ipsos vel idololatriam in aliis gentibus traiectam cessare faciam: at ipsi contrà inuersi sunt, adeóque contrarium fecerunt. nanque meum honorem iaculantes & auferentes, pro idolis aduersus me fecerunt bellum.

Cadent in romphæa principes ipsorum, propter imperitiam linguæ suæ. Principes, sacerdotes ipsi sunt & reges. Illi etenim docebant populum iniqua. Maxima profectò imperitia igno- C
rantiaque est, dicere ligno, Deus meus es tu: & lapidi, Tu me genuisti.

CAPVT VIII.

1 *ILla uilipensio eorum in terra Aegypti in sinum eorum, tanquam terra inaccessa, & ueluti aquila super domũ domini, eò quòd transgressi sunt testamentũ meum, & contra legẽ meã impii fuerunt.* Perinde, inqt, ac patres eorũ in terra Aegypti vilipẽderũt sermões Mosis & Aaronis ab me amãdatorũ vt libe

rarent

D rarent ipsos, sic & illi aspernati sunt leges meas: enimuero contemptus ille in sinum eorum reddetur, eruntq; instar terræ inaccessæ. Tuba nanque bellica insonabit, & rex Babyloniorum veniet supra domum domini cum impetu & celeritate, in modum aquilæ. Nam Nabuchodonosor misso exercitu
Ezec. 17 suo incendit templum: quo de Iezekiel, Aquila, inquit, magna grandium alarum. Præterea vilipēsio qua seruatorē nostrum Iudæi nauci estimarunt, similis erat ei quæ in terra
Exod. 2. Aegyptij contigit. Mosi enim Hebræus dixit: Quis te consti
Iohan. 19 tuit principem & iudicem super nos? Hunc ad modum dixerunt illi ad Christum: Regem non habemus nisi Cæsarem. Hæc igitur vilipensio grauis perinde ipsis erit, atque terra inuia, adeóque puluis qui in sinum iniectus grauat, ipsósque
E apud nullos non contumeliosos reddit, instar tubæ iniquitates ipsorum turpesque affectus prædicās. Ad hęc, talis domini contemptus prisquam veteris templi gloriam eripiens, ad gentium vocationem transferet. Consimilem ad rationem, quisquis proximum suum cōtempserit, ceu in terra Aegypti agens, Pharaoniticā & fastuosam mentē habet cui in sinū suū reuertetur fastus ille, hoc est, in intima ipsius, ita vt in sese ac suis pœnam det, eritque ceu terra inaccessibilis: nec enim huiusmodi animus à deo acceditur. Quod enim coram hominibus sublime est, abominatio est apud deum. Quur autē talia ei euenient? Eò ꝙ tubæ instar seu buccinę seipsum magnificabat prædicabátque. Quod genus Pharisæi fuerunt, tympano commonstrantes eleemosynam coram hominibus. Ta
F lis erat in templo preces ad deum offerens, virtutes officiáve sua prædicando, ac interim publicanum vilipendendo. Domus verò domini est omnis homo, qui ingentium diuitiarū eius, nempe verbi, capax est. Iam qui attollitur quemuis mortalium contemnendo, aquilæ instar est super domum domini, *Ad me uociferabuntur: Deus cognouimus te. Quoniam Israel auersatus est bona, inimicum persequuti sunt.* Qui talia impietatis opera, vt dictum est, peragunt, sacra idolis facientes, illi in calamitatibus suis clamabunt ad me, confitebuntúrque agnoscere sese ꝙ tū inimicos suos vicerint persecutíque sint, quando meo auxilio fuissent adiuti. Vel sic etiam accipere poteris: quia Israel auersatus est bona legalia, tantum nō ipsos hostes insecuti sunt. hoc est, ad hostes accurrerunt, trahē do illos ad sese, veluti si quis ægrotum ægrè planè affectum cernens, di-

cernens, dicat, Mortē ꝓsequitur homo ille. Ex circuncisione A pariter credētes clamabūt ad Christū, Deus, cognouimus te. Quotquot autem auersati sunt bona doctrinæ eius, illi per se se hosti spirituali satanæ accesserūt: quod ipsum in quolibet nostrū deprehēdes. *Per sese regnarunt, & non per me: functi sunt principatu, nec mihi fuerunt cogniti.* Hic decem tribubus obiicit ꝙ Hieroboam & succedentes ei reges præter sententiā eius constituerint, & principes elegerint, dominatíque sint citra eius consilium. Non enim interrogauerunt deum nū se hoc oporteat facere. Ambigat hîc quisquam vnus, quomodo in historiis Regnorum memoriæ tradatur quòd Achaia Siloni tes senex ille lacerarit pallium suum in duodecim sectiones, ac decem quidem dederit. Hieroboam, prædixerítque ipsi, 3. Re. 11. Rex decem eris tribuum: & rursus scriptum sit, Quoniam à me factum est verbum isthuc, hoc est quòd Hieroboam sce- B ptris potiatur: hîc verò dicat, Regnarunt quidem. sed nō per me. Potest igitur dici, ꝙ prophetam Achia deus ad populū Ibidē. 12. nō legauerit, verùm ad Hieroboā. Ac ipse sanè Hieroboam norat deum velle, regnare se. Populus tamen ipsum non ceu dei consilio elegerit, vt qui non accesserit propterea deum, nec ex eo consiliū sciscitatus sit, quod & hic ipsis exprobrat. Præterea hoc tecum reputa, quòd eorum quę à deo fieri dicū tur, quædam sanè ab ipso rectà & præcedenti consilio fiunt, quædam verò ex permissu. Quocirca vbi audiueris dicentē deum, Quoniam ab me factum est verbum hoc, nimirum ꝙ Hieroboam regem agat, per concessionem hoc factum intel lige. Quando verò hîc ait, Non per me regnarūt, accipe hoc, ꝙ nō præcedēti illud volūtate dei cōtigerit hęc & dei interē ptorib⁹ quadrabūt. Nā etiā si sibi Cæsarē ꝓ rege scriberēt, C Annā tamē & Caiphā habebāt, quib⁹ venales erāt & empti tij dominatus. Porrò quando peccatū in mortali nostro corpore regnauerit, non dei voluntate tale imperium geritur. Deinde quum caro in nobis vnà cum affectibus suis & cupiditatib⁹ tenuerit sceptra, nō innotescit talis dominatus deo. Nouit enim dominus qui sint sui. Praui autem affectus vt ipsius non sunt, sic nec omnino quidem existunt quicquam.
Argentum suum & aurum suum fecerunt sibi idola, ut excindantur. Quum à me, inquit, ditati essent, meisque bonis imbuti, non modicum fructus inde accipiendo, vtebantur opibus illis in honorem idolorum, preciosissimas sumptuosissimasve imagi nes faciē-

D nes facientes. Hæ autem ad excidium eorum factæ sunt ac perniciem, ab euentu, Obserua hîc particulam, vt. proderit enim ad intellectum eius quod vates Dauides ait: Vt iustificeris in sermonibus tuis. Neque enim illi eo scopo faciebāt imagines quas colerent numinum vice, vt excinderentur, verum ex euentu hoc contigit. Neque Dauid ideo peccauit, vti deus iustus iudicaretur, sed enim ex euentu, reque gesta hoc sequitur. Sic qui philosophiæ incumbit, accepta ex deo potētia intelligendi res naturæ, aurea quadam puraque mente, intellectáque interpretandi, sermone splendido, argentūque referēti, deinde verò imagines sibi substituit atq; proponit, siue Platonicas ideas, siue iuxta Chaldaicam philosophiam spiritualia simulacra, & vt semel dicam, humanæ sibi sapien-

Psal. 50.

E tiæ vanæque deceptionis spectra effingit, extirpabitur è populo secundum euangelium viuente, quippe quum male vtatur donis dei: quales hodieque sunt Hebræi, qui legis intellectibus auro æquiparatis & argento, ad idola & vanas imaginationes abutuntur, in seipsis imaginarium templum struentes, & alia obquæ restitui tandem sperant. *Extere uitulum tuū Samaria. Exacerbatus est animus meus super ipsos. Quousque purgari nequeunt in Israele? ipsum faber effinxit, & non est deus, eo quod seducebat uitulus tuus Samaria.* Post opprobria admonitionem adducit, adhortans vt vitulum exterant, ac auream omnino vaccam reiiciant. Pulchrè dixit extere, veluti de macula & sordibus, quasi dicat, Quousque impuri facti per simulacro-

F rum cultum, impermutabiles perseuerabitis? An non intelligitis quòd faber effinxerit eas imagines: Per fabrum hîc simpliciter artificem intelligit, non lignarium. non enim aureā iam buculam faber lignarius struxerat. Vel ab vitulo sermonem ad lignea simulacra trāsferens, fabri etiam meminit, ad maiorem idololatrarum ignominiam. Aureus quidem vitulus, materiei suæ nomine honorem quendam habet, quo decipiat spectatores. At quòd à fabro factum est simulacrum, impuriores nos reddit à nobis adoratum. *Quoniam uento corrupta seminarunt, subuersioque ipsorum accipiet ea.* Nullū inquit, fructum ex idolorum cultura decerpitis. Nā similes sunt res illorum subuentaneis seu vento perditis spicis, quæ thecas quidem plenas forinsecus ostendunt, intrinsecus verò fructū non continent, & vacuas aristas habent non dissimili ratione simulacra foris quidem speciē habent vel mulieris vel vi

ri

ri, alteriusve cuiusdam animalis omnis verò roboris & opera A
tionis sunt expertia. Propterea & ipsa excipiet subuersio eo-
rum, scilicet odorantium ea. æquè enim & ipsi & illa interi-
bunt perdentúrque. *Manipulus non habet robur ut faciat fari-
nam. Sin fecerit, alieni deuorabunt eam.* Vel de idolis hæc dicit,
q; nullam habeant subsistentiam: nam etiamsi videantur ha-
bere, hostes tamen aduentu suo ea capient aurea & argentea
existentia. Aliàs etiam ad opem ferendam eis nulla est forti
tudo, verùm robur habere videntur materiei suæ causa, vt ho
stes opulentiores reddant. Vel de Israele hæc loquitur, cui
tanta sit obuentura imbecillitas, vt similes æstimentur imbe
cillo manipulo, qui eos alere nō possit. Sin robur aliquod in
opibus, aliisque id genus bonis possideant, alienigenæ come
dent illud. Seminarunt quoque subuentanea & leuia Iudæo- B
rum doctores, quòd ceu non habentes pondus, dispersi sint
in totum terrarū orbem, subuersáque sit tota illorum prisca
respublica cum ipsis & dogmatibus eorum. Sunt itidem ma
nipulus cui nullæ insunt vires. Non enim Christum dei po-
tentiam habent, qui illorum farinas paulò antè alienis, nem
pe gentibus dedit, donans ipsis conficere quæ sunt in lege,
per solidam mentem, veluti molam quādam subtiliter & spi-
ritualiter: verùm non crasse nec secundum literā ea sunt acci
pienda. Si ex lege facturus es farinam, subterpone lapidem
Christū. fundamentū enim aliud nemo iacere potest pręter C
hoc, quoniā in ipso cōdita sunt omnia: ac desuper pone lapi
dem, eundem Christum, qui caput est ecclesiæ. Porrò semi-
nans in carnem, & ex carne corruptionem metens, vētis cor
rumpenda, leuia & vacua seminat, à spiritu seu flamine ne-
quitiæ noxam hanc recipiens. Nec iam robore præstat, vt fa
ciat opus animā alens. Nec enim dicere cum diuo Paulo po-
test: Omnia possum in eo qui me confortat, Christo. Sin vnq̄
quicquā operetur boni, nō iuxta diuinum hoc scopū faciēs,
sed ad humanam quandā gloriam, vel aliā rationē non com
mēdabilē, dæmonibus isthuc impertit. *Absorptus est Israel, nūc
factus est inter gentes tanqnam uas inutile, quoniam ipsi ascenderunt
ad Assyrios.* Veluti naufragio facto, à quodā pelago ꝓpriorū
peccatorum absorptus est. Assyriorum enim auxilium postu
lantes, ipsis in seruitutē tradētur, eruntq; inutiles in medio
gentiū captiuos ducētiū eos, nullū planè officium vel obse-
crationē explentes, neq; solennes conuentus iuxta legem ce
lebrantes

D lebrantes. Deuoratus est quoq; Christi occisor populus, per arrogantiam spiritualibus Assyriis, dæmonibus dico, addicti, ascendendo per fastum suum ad illorum sublimia affectã tem animum, propterea vas sunt inutile deo. Ad nihilum enim illis opus habet corporali cessante cultu. Ad hæc omnis superbus, vel ea desiderans quæ supra se sunt, etsi videatur ascendere, deglutitur tamen æquè terræ hiatu, atque Dathan & Abiron. Pulchrè enim quidam superbiam definierunt esse ascensum ad inferna. *Refloruit per sese Eparaim, munera dilexit.* Adhuc exprobrat ipsis incogitantiam. Putarũt enim, inquit, apud sese, ꝙ citra me reflorescãt, ac veluti arbor quę piã, cui periculũ à bellis ingruebat vt marcesceret, repullulascẽt, vbi ꝑ munera auxilia sibi Assyriorũ obtinuerint, dilexerũt enim munera, nõ vt accipiãt, verũ vt aliis, sed nulla ipsis
E inde commoditas. Quid enim passuri sint, audi. *Tradentur in gentibus.* Non dixit tradentur gentibus, sed in gẽtibus. Nõ enim hic finis erit supplicij, vt gentibus tradantur, abducanturque captiui, verùm enim in gentibus agentes & capti, adhuc tradẽtur aliis suppliciis, aliisque afflictionibus: vt sit tradentur, pro derelinquẽtur ab deo. Quòd siquãdo quisquã auctus fuerit à deo beneficio, vt crescat & floreat, nec benefactorẽ suũ agnouerit, sed per sese vixerit, hoc est, suã voluntatem statuendo, diuinas leges repellit, non contentus dona quæ diuinitus accepit, diligere: tradetur is à deo, desereturque. Versabitur deinceps inter gentes omnino quidem spirituales, qui sunt dæmones. horum enim partis se ipse fecit. forsan & corporalibus hostibus subiugabitur. Reputarunt peræquè Iudęi apud sese ꝙ germinaturi essent si Iesum crucifi-
F gerent: ideò placuit illis munera dare, primùm quidem proditori, deinde sepulchrum obseruantibus militibus vt celarent resurrectionẽ. Dispersi sunt igitur cunctis gentibus traditi, vt nullũ non malũ patiãtur. *Nunc excipiam eos.* Antehac, inquit, permisi eis & non redargutos & indẽnatos viuere, propter clementiam meam videlicet, & pœnitentiæ expectationem: nũc verò accipiam eos ad iudicandum scilicet, & in iudicium eos vocabo, pœnasque exigam ab ipsis, hoc est, nõ post multum ita temporis, vel in hostium regione ipsos accipiam, appprehendam. Quemadmodum enim patribus eorũ præcedebã, accipiẽs ipsos in sortes, & attributas eis sorte regiones, sic his præconstituens captiuitatis locos, veluti talibus di-

bus dignis, accipiam eos in Babylonia. *Cessabuntque paululum* A
ne inungant regem & principes. Postquam enim, inquit, noluisti à me regem petere, sed tuo consilio creasti tibi reges, priuabo eos ipsis, & ab hostibus iugum passi cessabunt vel desistent porrò sibi reges & principes deligere. Nã quos eligebant, non ad meam constituebant gloriam, sed enim cum illis idola sectabantur. Hîc inter minas pariter benignitatem intuere. Modicum, inquiens, desistent inungere regem: atq; per hoc iuxtà spem facit reditus à Babylone. Animaduertẽdum autem, qđ post captiuitatem, Ephraim, siue decẽ tribus Israel, non vltra habuerunt proprium regem in Samaria, sed Hierosolymis Zorobabel dux erat totius populi: atq; huic B
duodecim tribus dicto audiẽtes fuerũt. Suscipiã, ait etiã de⁹ pater, tribus Israel ad Christum reuertentes, idque tum fiet, quum desistent somniare regni & sacerdotij sui restitutionẽ. Imaginatione enim inungunt sibi reges & sacerdotes, legalis politiæ recuperationem expectantes. Preterea filiũ iniquitatis ipsi inũgẽtes, ipsum Christũ & regẽ faciũt. Sic quilibet nostrũ quãdo susceptus fuerit à deo, & familiaris ac proprius factus fuerit, etiãsi antea alterius aulæ extiterit, alios cessat habere cũ reges, tũ principes, dominatores tenebrarũ dico, q̃ reges & principes non sunt, cæterũ nos eos in reges inungimus, constituimusque. Atqui deũ tantummodo regẽ habet, qui illi obtẽperat, mandatisq; ipsius ducitur, & qui vitæ suæ in singulos dies dispensationibus, etiamsi iniucũdę fuerint, non turbatur, æquo eas animo patiens. *Quoniam Ephraim multi* C
plicauit aras in peccatum factæ sunt aræ eius dilectæ. Iure, inquit, iniquum ipsorum obliterabo regnum, quandoquidẽ regnãs super ipsos Hieroboam peruertit eos, vt multiplicarent idolicas aras, quæ factæ sunt ipsis occasio plurimorum peccatorum. Nam aduersus honorem meum deliquerunt, omnemq; cæteram peccatorum speciem admiserũt. huiusmodi verò aras dilexerunt, planeque erga eas inflammati fuere, quũ debuissent potius ideo per omnem ætatem suã plangere & lugere. *Conscribam ipsi multitudinem & legitima ipsorum.* In peccata, inquit, & reprehensionem ipsis conscribam, & supputabo copiam huiusmodi altarium, & legitima ipsorũ, hoc est, memoriam faciam ad reprehẽsionem multæ ipsorũ impietatis. In peccatum etiam factę sunt interimenti Christũ populo legales aræ: & quæcunque à deo acceperunt legitima, in repre

D hensionem & iudicium ipsi scripta sunt simul ac ea est transgressus. Iudicabit enim, vt apostolus ait, præputium natura
Rom. 2. legem implens, transgressorem legis per circuncisionem. Et,
Mat. 25. Apud quem multũ deposuerunt, multum etiam repetent. Et,
Lucæ. 12. Sciens voluntatẽ domini, nec opere eã persequẽs, vapulabit multum. *Pro alienis altaria reputata sunt.* Idolicarum quidem ararum multa sunt tacti solicitudine: meas verò aras & vilipensas & posthabitas pro alienis habuerunt, ideóque neglectæ per ipsos iacuerunt. Fuerunt autem duo secundum legẽ altaria dei: alterum primitiarum foris in aula, alterum suffitus intus in tabernaculo. Porrò & vnusquiuis nostrũ duas aras possidet, alterã foris, super quam corporales operationes sacrificat deo: alteram intus secundum mentem, super quam
E thymiama seu suffitum precationis, diuinarumque contemplationum sublimitatem, & spirituales facultates ad superna mittit. Hæ sunt reuera dilectæ & preciosæ arę. Sin quisquam his depulsis multiplicauerit sibi aras, ad multiformes malignitatis species delatus, per opera nimirum & cogitationes variis & peregrinis doctrinis agitatus, ad peccatum illi tales aræ fiunt. Præterea hæreticis consortione *iuncti, habẽt* quæ illis in peccatum cedant. *Proinde si immolauerint uictimam & ederint carnes, dominus non suscipiet eas. Nunc reminiscetur iniustitiæ ipsorum, uindicabitque peccata eorum.* Postquam enim quæ immolant super altaribus suis multis, idolis immolant, nõ suscipiet ea dominus, quin poti⁹ per ea & alias ipsorum iniquitates recordabitur, & ad vindictam prouocabitur. Perinde
F enim vt per sanctas hostias placatus & propitius factus, obliuiscitur iniquitatum & iniuriarum, sic animaduertens eos sacrum idolis facere, ad reminiscẽtiam aliorum quoque vitiorum venit. At quid est quod ait, si ederint carnes? Tenuerat consuetudo, nondum immolatis victimis renes vnà cum adipe super ipsos, & summitatem hepatis offerre deo: dextrũ verò brachiũ & pectorale sacerdotib⁹ segregare: cęteras carnes, ij qui victimam afferebant, pro suo nutu edebãt. Quidã & hunc ad modũ intellexere, quòd non agitet sermones de idolicis sacrificiis, verùm consiliũ eorũ ex his iudicet. Vbi enim dixisset, ꝙ aras meas dilectas alienas reputarũt, ne quis existimaret ꝙ sacrificiis egeat deus, nũc ait: Ego nõ egeo victimis, sed enim voluntatẽ eorũ ex his iudico. Vide autẽ prędictam legaliũ ceremoniarũ abrogationẽ, indtroductũq; spiritua-

ritualem in verbo cultum, iuxta illud. Immola deo victimã A
laudis, & redde altissimo vota tua. Laudat etiam deum fide- Psal. 49.
lis, lumen propriorum operum coram deo lucere faciens, vt
ab videntibus ea glorificetur deus, perinde ac diuersum fa-
ciens author est vt vituperetur nomen eius apud gentes.
Ipsi autem in Aegyptum auersi sunt. Et auxilia inde petiuerunt,
approperantibusque calamitatibus illuc confugerunt. Vel
buculas adorantes, bouem Apim vt Aegyptij coluerunt.
Oblitusque est israel factoris sui, & ædificarunt delubra: Iudas extru xit oppida mœnibus cincta. Demittam ignem in ciuitates eius, qui de- uorabit fundamenta eius. Vtrisque regnis interminatur. Decem
tribuum imperiũ ideo increpat, ac terret, quòd bello ingruẽ-
te quod interminatus sit eis propter scelera eorum, non de-
derunt operam vt me curarent, sed idola potius. hinc & plu-
ra sibi delubra & lucos excitarunt, placantes ita sua numina, B
vt bellũ amoueãt atq; fortunent. At Iudas ciuitates suas mu-
niebat, vt p eas seruaretur, & nõ per meã protectionẽ. Proin-
de hostilis ignis exedet fundamenta ciuitatũ ipsius. Extruit
delubra dæmonibus, corrumpens templum dei, siue seipsum
per corporales impuritates nedum se perdens, verumetiam
alios. Per impuritates enim habitant illi in eo qui antea fuit
templum dei. Iam qui per vanam sophistices scientiam hæ-
retica dogmata munit, extruit vrbes mœnibus cinctas: cæ-
terũ fundaméta & subiecta & principia talium vrbium absu
mit ignis euangelici & apostolici sermonis, quem venit do-
minus iacere super terram: spiritus dein, qué in specie colum
bę demisit dominus. Preterea vrbes Israelis secundũ carnem,
deuorauit ignis Romanorum eò, q extruxerũt aduersus do C
minum insidias, tanquam delubra hoc pacto deo ędificãtes.

CAPVT IX.

N E lætare Israel, neq; exhilarare ueluti populi, quo niam fornicatus es a domino deo tuo. Decerno aduersus te mœrorem, ac demando nullam in te occasionem lætitiæ & gaudij esse, sed- enim præ omnibus populis te turbari.
Quamobrem? quia illi nunquam fuerunt mei, neque enim
legem acceperunt, neque per prophetas docti sunt.

D Tu verò meus existens, fornicatus es. Non igitur oportet te in bonis agere, sed malis premi: ex quo tibi neque lætari neque gaudere aderit: perinde ac dictum est: Non est gaudium impiis: nam omni peccāti luctus conuenit. Diuus Paulus eũ in modum de Corinthiis conqueritur, ꝙ non luxerint super eo qui fornicatus fuerat. *Dilexisti dona super omnem aream frumenti.* Quum meis, inquit, bonis fruereris, tu dona dabas idolis, primitias frugum illis consecrans. *Area & torcular non agnouit eos, & uinum ipsis mentitum est.* Postquam, inquit, idolis fructus dicastis, nihil quicq̃ porrò colligetis, neque frumentum, neque vinum: cæterum videbitis quidem exuberãtes vites, temporæ autem vindemiæ spebus vestris fraudabimini.

Esa.37.
1. Cor.5.

Non habitauerunt in terra domini, incoluit Ephraim Aegyptum.

E Non enim ceu in terra deo consecrata legitimè viuebãt, sed nullam non iniquitatem perficiebant, ceu in alienis gẽtium terris nectentes moram. Propterea & Aegyptiacam impietatem sectantes, Aegyptum incolere dicuntur. Verùm sic etiã inhabitarunt Aegyptum, ꝙ vt suprà memoratum, ad Aegyptios veluti amicos concesserint. *Et in Assyriis immunda comedent.* Siue quòd ad Assyrios ceu auxiliatores confugiẽtes, immunda comedent cum ipsis, communi cum illis mẽsa vtẽtes; siue quòd ab ipsis captiui ducti, epularum immunditiæ vnà cum ipsis participabunt, vt serui dominorum suorũ cibo proposito vescuntur. Ab epulis autem reliquæ etiam impuritatis species intellige. Postquam enim in immundo captiui-

F tatis loco egerunt, impurè iuxtà vixerũt. Qui deo primitias etiam frugum non dicauerit, vt fruantur eis indigentes, vtq; ex ipsis eleemosynam faciat, dæmonibus eas impertit, dum eas apud sese retinet atque reponit. Propterea area quæ in cœlis est & torcular, non agnoscet ipsos, non enim abducẽt secum illò fructum. Præterea vinũ, hoc est lætitia quã hinc videntur habere, fraudabit eos. Neq; habitabunt in terra domini mansuetis dicata, verùm Aegyptum & tenebras exteriores, quas parauit dæmonibus in Aegypto potissimùm cultis. Tum impura sua opera, siue operũ fructum edent, in parte dæmonũ, quos ꝑ Assyrios sæpe intelleximus, cõstituti habitatores. Necessum est igitur credere panẽ nostrũ corda nostra fulciẽtẽ, Christũ ex deo esse, perinde ac ipse dixit: Ego à deo exiui & veni. talémq; suscipere operæ fuerit preciũ, terramq; dñi inhabitare, catholicam dico ecclesiã: haudquaquã

Iohan.16

autem

autem hæreticornm conuenticula, quæ re vera cũ terra Assy A
riorum, tum Aegyptus sunt: ad quæ ingressus, impura illorũ
dogmata & arcana comedit. *Non libarunt domino uinum, nec suaues fuerunt oblationes ei.* Hoc est, non obtulerunt ei hedysmata vel suauia aromata per suffitus, sed idolis. *Veluti panis luctus.* Lex erat, eum qui attigisset mortuum, immundum videri. Proinde quæcunque ederent aut biberent, vel quæ simpliciter etiam attrectassent lugentes mortuum, immunda reputabantur, eò quòd contaminatio propter mortuũ lege cauta esset. Oblationes itaque & sacrificia eorum immunda erunt, ceu panes mœroris. Subinfert igitur. *Omnes edentes ea coinquinabuntur. Nam panes eorum cum animabus suis nõ ingredientur domum domini.* Hoc est: ipsis erunt vtiles, ipsique tantum ve B
scentur eis, verum deus non accipiet ea, quemadmodũ neque sacrificia crucifigentiũ dominũ in eorũ paschate suscipiebat. Vel panes propositionis eorum. Neque libationes uini eorũ domino offerebãtur, neque hedysmata seu thymiamata, quãdoquidem non vt ille voluit offerrentur. Quòd si ex iniquè partis facultatibus sacrum faciamus deo, panis mœroris cõmodissimè dici poterit, tanquã circũuentis lugentibus ꝙ sint iniuriam passi. Sancit autem legem deus, talia in domũ suã non esse perferenda, impura enim esse, & qui ea manducarint, pollui. Nec contaminantia exhibenda deo, quòd pollutis animis conquinata sint peculiaria & propria. *Quid facietis in die panegyreos, & in die festiuitatis domini.* Seruire enim coacti, ac secundum alias leges gubernati, non poteritis diuinos C
conuentus iuxta Mosaicam traditionem celebrare. Quidam hic belli occasionem, & per id vltionis diem panegyreos festiuitatisque domini intellexerunt, quasi dominus exhilaretur & lætos conuentus celebret super ipsorũ interitu. Possunt hæc & ad cruci dominum affixuros referri, velut indignabũdus propheta ita exclamet? O quale facinus admissuri estis in die paschatis, quando panegyris quidẽ erit, vniuerso populo congregato, & re ipsa dñi festũ? Ipse enim ea cõstituit, pro nobis oblatus. Etenim pascha nostrũ pro nobis immolatus est Christus. Dici etiam hæc queant ad negligentes hîc I. Cor. 5.
virtutis opera, Quid facietis in die futuri conuentus, quãdo omnes sistemur ante tribunal Christi? prorsum nihil. Nũc enim poteritis facere quicquam, tunc verò planè nihil. Talis etiam dies adeòq; festiuitas dñi est, quãdo deus fit omnia in

D omnibus. *Idcirco ecce proficiscentur ex afflictione Aegypti, excipietque eos memphis, & sepeliet ipsos Machmas.* Quando Samaria capta est, reliqui in Aegyptũ aufugerunt. Post quã do Hiesolyma incensa sunt ab Nabuzardan, fugerunt in Aegyptũ, occiso Godolia, Hieremia tamen eos prohibente. Babylonij itaque exacerbati ꝙ Aegyptiis confiderẽt, cõtra ipsos quoq; armabantur, eósque vna cũ Aegyptiis adorti, citra laborem debellarunt, Quare tũ istam in Aegypto calamitatẽ, & amissæ victoriæ pericula fugientes, ad Memphim se re ceperunt, ceu munitiorẽ vrbẽ, vt in qua regia erat: deinde ad Machmas quoque accurrerunt, vicinam Memphi ciuitatem, illícque obierunt diem suum, in Iudæam non reuersi. *Argentũ ipsorum pernicies hæreditabit.* Quoniã ab deo acceptũ illud impendebant in idolorum structuras, siue quòd quan-
E tũuis ingentia munera Aegyptiis dederint, ipsis tamen non potuerit commodare. *Spinæ in tabernaculis ipsorum.* Hoc est, inuia regiò eorum & locus erit, atque adeò solo æquata, vt iam spinas proferat. Vel quòd videbuntur quidẽ demorãtes in Aegypto quiete frui, quæ tamen ipsis non obueniet, cæterúm calamitates in eos spinarum instar infigẽt aculeos, Præterea omnes in Aegyptum fugientes, hoc est, ad toruum, triste, persequensque peccatum, etsi splẽdens instar argenti verbum habuerint, interitus hæreditabit, apprehendet. ad maiorem nanq; condẽnationẽ, acerbioréq; interitũ, verbũ dei, cui nõ parẽt, cedet, Deinde cõsciẽtiæ spinas sustinebũt in tabernaculis, hoc est corporib⁹ suis. Ferit enim cõsciẽtia nos vt spina nobis cõiũcta. Cõueniẽt etiã hæc in opulẽtos. qbus argẽtũ est, ac tabernacula seu ædes splẽdidæ. Spinas aũt omnino
F dñs solicitudines esse subindicauit, q̃ quãtæ sint in ædibus diuitũ, nemini est clã. *Venerũt dies ultionis, accesserũt dies retributionis tuæ.* Quoniã vani prophetæ accusabãt diuinos & veros vates, asseuerãtes populo ꝙ quæ dicãt prophetæ, post lõga demum tẽpora sint euẽtura, securos ita & pœnitẽtiæ vacuos plerósq; faciẽtes: Deus iãnunc ait, Venerunt iam dies afflictiõis tuæ, nec in lõgũ differẽtur calamitates tuæ. Propterea & diuus Paulus, Nũc, inquit, tempus est acceptabile. Et dñs: Vigilate, quãdoquidẽ ignoratis qua hora fur vẽturus sit. &,
2. Cor. 6. Sint lũbi vestri circũcincti, & lucernæ ardẽtes. &, Similes e-
Matt. 24 stis hominib⁹ expectãtibus dñm suũ. *Affligeturq; Israel, ueluti*
Luce. 12. *prophetes attonitus, homo spiritifer.* Tãtus, inqt, mẽtiũ stupor apprehẽdet Israelẽ in miserias & afflictiões incidẽtẽ, vt æqui-

paretur pſeudoprophetæ ab malo ſpiritu ipſum inhabitante A agitato, mentéq; capto, hincq; inde correpto ac circũacto. ſic & Iſrael defatigatus hincinde fugiet. Nec ſolus Iſrael hęc patietur, verum pſeudoprophetæ in haud diſpares incurrẽt cruciatus & mala. *Ab multitudine iniuſtitiarum tuarum multiplicata eſt inſania tua.* Inſaniam appellat ſtuporé, defectionem animi, trepidationemque quam ſuis in calamitatibus pertulerũt. Hæc itaque inſania vehemés & multa inuaſit te propter multas tuas iniurias quas mihi intuliſti, idolis immolans: & proximis tuis, violenter eos opprimés. Vel maniã, vanã prophetiam appellat, ſiquidem inſanientibus ſimiles erãt prauorum ſpirituum ſubuates. Dicit itaque quòd vt multos habendo deos, meo honori vim feciſti (etenim aureas vaccas, & Beelphegor, & Chamos, abominationem Sidoniorum, & Bel, & B Aſtarten deuenerati ſunt) ſic & pſeudoprophetas furore agitatos multiplicaſti. Nam alius quidem per aues, alius per victimas, alius per mortuos, alius verò alia quadam ratione vaticinabatur. *Speculatur Ephraim cum deo propheta, laqueus intortus ſuper omnes uias eius.* Ego quidem, inquit, lege tibi perlata, datoque tibi intellectu vt ſcires quomodo te oporteret viuere, veluti quépiam ſpeculatorem & prophetam cum deo vaticinantem, demonſtraui te cunctis gentibus, vt in dei cognitione deoque placẽte vita cæteris etiam ducatum præſtares, vt ad mei cognitionem peruenirẽt. Reperi autẽ laqueum tortuoſum ſuper omnes vias vitę tuæ. vndiq; enim læſæ ſunt & illaqueatæ animæ reſpicientium in te, partim ab idololatria tua, partim ab reliqua vitæ tuæ formula. Quidam hunc C locum ſic accipere maluerunt. Ipſi Ephraim multos habenti deos, ſpeculator & propheta cũ quolibet deo conſtitutus eſt. Alij enim cultores & vates fuerunt Aſtartes, alij ipſius Chamos, alij alîus. Eapropter laqueus intricatꝰ ſuper omnes vias eius, hoc eſt propterea errauit, & rectam diuinæ cognitionis & virtutis ſemitam amiſit. Phariſæi quoque ſpeculatores cõſtituti Iſraeli, prę ſe quidem ferebãt ſpeciem prophetarũ dei, populum verò illaqueabant incuruum exiſtentem. Subinde etiam alij facti ſunt, qui dominum ſermone captioſo irretire conabantur, non rectà accendẽtes ipſum. Quòd ſi omnis poteſtas ab deo ordinata eſt, conſideret & videat quilibet princeps quomodo ſit ſpeculator & propheta dei. Erit autem, ſi & aliis iuſtum in iudiciis denunciet, ac in operibus ſuis illud

D ipſum etiã ſeruet. ſin minus, laqueus eſt tortuoſus. *Inſaniam in domo domini fixerunt.* Nedum, inquit, in cęteris ciuitatibus idola ſtatuerũt, verũetiã in tẽplo dei execrationes infixerũt, has enim nominauit inſaniã ceu ab dementia, inſania, & ſtupore factas. Vel inſaniam, vt ſuprà memoratum, vanam prophetiam appellat, quam in tẽplo domini, hoc eſt populo collocarunt, & firmã & ſtabilem faciendo. Non enim deſierunt habere pſeudoprophetas. Domus dei, caro etiam deifera eſt, in qua inſaniam ſuam infixerunt, cruci affigẽtes paſſum pro nobis in carne. Domus domini eſt peræquè mens noſtra, in qua inſaniam infigimus, dum oculos noſtros flectimus in vanitates & inſanias falſas, circa vanam hanc vitam in rabiem adacti furentéſve. Inſania eſt amor, inſania eſt ira, inſania eſt
E ad qualemcunque voluptatem immundam impetus. *Corrupti ſunt iuxta dies collis, recordabitur iniuſtias eorum, ulciſcetur ſeſe de peccatis ipſorum.* Quia collibus applicuerũt ſe, illicque facta ſacrificia dilexerunt, corrupti ſunt animabus ſuis: & hactenus quidem tolerauit ea mala deus, nũc verò vltionem ſumet de omnibus diebus iniquitatis illorũ. Vel vetuſtioris hiſtoriæ mẽtionem nobis ad memoriam reuocat. Nam Gabaa
Iudi. 19. ciuitas erat Beniamin, quæ collẽ valet, ſi quis traducat in noſtram linguam. In hac quum Leuita quiſpiam trãſiens diuerſorio vteretur, vt fit, per noctem conuenientes ſceleroſi vrbis illius incolę, vxore eius rapta per totam noctem impurè abuſi ſunt, adeò vt illic tãdem moreretur ea planè nocte. Hîc maritus corpus ſeu cadauer coniugis ſuæ membratim diſſectum
F reliquis tribubus adlegauit, commiſſum illis flagitium oſtendens. Quæ ardentes indignitate ſceleris, aſcenderunt contra Beniamin tribũ in Gabaa, hoc eſt colle: vbi ſemel atque iterum collatis ſignis dimicando victi ſunt & corrupti, non ferente auxilium domino contra Beniaminitas qui tantum flagitij deſignauerant: iuxtà cęterarum tribuũ populo indicando, quòd & ipſi ſuppliciis digni ſint, eóque in mortem traduntur, quòd ipſi iniqui quum eſſent, iniquos punire volebant. At verò tandem clamantes ad deum profuſis lachrymis, confortati ſunt, ac reſumptis viribus Beniaminitas debellarunt. Proinde ait quòd quemadmodum in colle Gabaa perierunt & hi & illi, ſic interibunt Iuda duæ tribus, & Ephraim decem, inter ſe mutuò intricatæ. Contigerunt hæc quando Ioas rex decem tribuum venit ad Amaſiam regem

Iuda,

Iuda, & abstulit partem de mœnibus Hierosolymorum. A *Tanquam unam in deserto inueni Israelem, & ueluti scopum in ficu præcocem, patres ipsorum uidi. Ingressi sunt ad Beelphegor, abalienatique sunt ad ignominiam. Et facti sunt dilecti, ceu execrati.* Ob oculos hîc ponit quòd non iniuria eos tradat in perniciem. Ego enim, inquit, veluti si quis in deserta terra & prorsum vacante plantis, reperiat vuam vel ficum in arbore ficu præcoquam, cum minimè modica voluptate ea decerpit, sic ego inquam ipse aliis hominibus in impietate spiritum ducentibus, Abrahami & ab illo descendentium patriarcharum repertas virtutes collegi, eorumq; mihi posteros adsumpsi: atenim ex ipsis hi progeniti haudquaquàm eos imitati sunt, cæterùm traditis obliuioni beneficiis meis, Beelphegoro seruierunt, abalienatique sunt, hoc est defecerunt ab me ad contumeliam sui. Re nanque vera pudor & ignominia eorum talis deus Beelphegor erat, quòd iam olim dilecti mihi propter patres, facti sint per propriam suam impietatem veluti execrati Moabitæ. illorum enim idolum coluerunt. Scopum autem, hoc est metam & speculam appellat præcocem ficum, quòd omnes speculentur ceu primò prodeuntem. Ac deicidæ, qui antea quidem dilecti fuerunt deo propter patres, nunc execrabiles facti sunt, eoque abalienati sunt, non æmulantes patrum suorum virtutem, fabricantes crucem ad ignominiam Christi, vnde introierũt ad principem abominationis, toti illius dominatui subditi, familiaritatem eius consecuti. hoc enim est ingredi. Porrò nusquam volens mortem peccatoris dominus, in anima destituta ab omni bono fru- C ctu inuenit cogitationem aliquam Israëliticam, ac cœlestia spirantem, adeoque diuinis contemplationibus dignam, ceu vnam veræ vitis propaginem, quæ per angustam viam expressa vinum proferet compunctionis. Præterea in ficu, voluptaria dico vita, inuenitur quispiam à Deo, qui præcox speculator fit, ante extremum illum diem futura præuidens, ad eaque sese præparans, pater aliis ac dux diuinioris vitæ constitutus. Atqui hîc animaduertendum, ne fors Beelphegoro impuritatis dæmoni initietur, operaque ignominiæ aggressus, abalienetur à deo, fiatque antea dilectus, tanquam execrati, nimirum qui fornicati sunt tum, quum Phinees Israëli- *Psal. 105.* tam propter Madianitin luxit. Nam & illi, vt scriptura testimonium dicit, Beelphegor initiati fuerunt. *Ephraim ue-*

luti auis

D *luti auis euolauit.* Celeriter, inquit, defecit ab me, non secutus patres illos suos. Vel quod celeriter ad captiuitatẽ abducetur. *Gloriæ ipsorum ex partu, doloribus & conceptionibus. Propterea etiamsi educauerint liberos suos, orbabuntur illis confestim.* Quoniam noluerunt glorificari per me & auxilium meum, sed enim gloriam suam æstimarunt numerosam sobolem, putantes forsan ex tali suorũ copia sese robustiores futuros, nequicquam huiusmodi sperarunt. Etenim quãdo educauerint liberos suos, iamq; virilis eos ætas firmauerit, bellum aduentans talibus eos filiis spoliabit, ideoque nequicquam labores propter liberorum educationẽ sustinebũt. *Hinc ipsis dolor & calamitas eueniet.* Quid ita? Quia relinquentes liberos suos, & ab ipsis relicti, non parum ærumnarum sunt passi. Ego verò quando mecũ expendo quomodo mortales nos omnia occupamus, nullos non labores & solicitudinum dolores sustinemus propter perditam huius mundi gloriam, de nobis hęc dici existimo, quòd bonis operibus, quæcunque ceu liberos educamus proferimusque ad gloriam respiciẽtes humanam, non fruamur, sed perdamus potius, hîc mercedem nostram auferentes. Partim etiam væ, adeoque ærumnam etiamnum sentimus, ceu negligentes mandati, Nihil faciatis ad humanam gloriam. *Caro mea ex ipsis.* De vnigenito hæc dei filio accipienda videntur. Quum enim dixisset, orbabuntur sobole sua, iam adiicit, non tamen omnino eos excindam perdam ve. nã caro mea quam assumã, ex ipsis erit. Vnde & Paulus ait: Ex quibus Christus secundum carnẽ. Atqui hoc etiam pacto intelligere licet: Auditis propheta minis dei aduersus Israëlem, precatur ne vel ipse, vel sui cõtribules, & secũdum carnẽ cõgeneres, sint participes futuræ istius iræ. Propterea inquit, caro mea ex ipsis, hoc est extra ipsos: lõgè quæso ab ipsis remouear & ego, & caro mea, siue cognati & contribules. Cognatos enim apostolus carnem appellat, quum dicit: Si quo modo prouocem ad æmulandum carnem meam, hoc est secundum carnem cognatos mihi Hębręos, seruemque ex eis quosdam. Non dissimile quiddam Dauid etiã habet: Ne simul, inquiens, perdas cum impiis animam meam, & cum viris sanguinum vitam meam. *Ephraim quemadmodum uidi, ad uenationem exhibuit filios suos. Ephraim præsto est ut educat liberos suos ad traiectionem* Hæc veluti ex prophetæ persona dicuntur. Video, inquit, domine, quòd Ephraim ex quo iniquitates ac

[Margin notes: E (beside "rò quando"); Mat. 6. (beside "sentimus"); Rom. 9. (beside "dam ve."); C (beside "pacto"); Rom. 11. (beside "les. Cognatos"); Psal. 25. (beside "eis quosdam")]

tes ac scelera commisit, tantum non ipse liberos suos protu- A
lerit ad venationem, hoc est ad captiuitatẽ & traiectionem,
hoc est mactationem ceu iugulationem. Quidam enim capti
ui ducti sunt, alij verò ab hostibus iugulati sunt: itaq; nemi-
nem alium accuset orbitatis, sed semetipsum. Ad iracundiam
enim prouocans deum per impietates suas, ipse hostes addu-
xit, perinde ac qui dominum occiderunt, Romanum vindi-
cem accersiuerũt. Vel quia filios suos Ephraim idolis immo-
labat, & ad venationem & iugulationẽ destinabat, propterea
nõ ĩmeritò sobole sua viduabitur, haud iniuria priuatus illis,
quos idolis iniustè ad mactationẽ, ad victimã ceu ferã quãdã
& prædam prodebat, perinde atque ipse ego vidi. Nec enim
est mendacium hoc. Hisce adstipulatur etiam Dauid, Effude- Psal. 7 ?.
runt, inquiens, sanguinem filiorum suorum & filiarum, quos B
immolarunt sculptilibus Canaam. Prauorum etiam dogma-
tum assertor quispiã factus, multos tales liberos per verbum
sectę suę ad iugulationem quam in animabus suis patiuntur,
tradit, prius tamen ad venationem, nam siquando germani
ecclesiæ doctores conantur venari illos, nec voti cõpotes fa-
cti fuerint, tum demum mactãt, ecclesie eos anathematis ha-
sta quidem auferentes. *Da ipsis domine. Quid dabis ipsis? matri-
cem sterilem, siccasque mammas.* Quia, inquit, in prolis suæ ex-
uberantia cõfidunt, tanquàm per eam propter multitudinem
aduersus hostes præualeãt, ac idcirco auxilium tuum adsper-
nentur, nihil omnino pariant, sint planè infœcundę ipsorum
vxores. Si verò pariãt, non lactent, non educẽt, sed ante tem-
pus absumantur proles: sic fiet vt tollendorum liberorum spe C
orbati, te auxiliatorem suum inuocabũt. Hæc propheta pre-
catur ipsorum etiam cura tactus, veluti amans fratrum suo-
rum, vt ne pariant impios liberos, neque educent: ac pro
diuina gloria æmulatur ceu amans dei. Propterea cuiuis
peccatorum matrix est, in qua concipitur in peccatis, se-
cundum id quod dictum est: Abalienati sunt peccatores ab
matrice. Quæ verò illa est? Cuiuslibet peccati prima occa- Psal. 57.
sio & obiectio: fornicationis, videre: cædis, irasci. Mam-
mæ educantes genitum malum, cogitationes sunt sceleri
consentientes, & sermones quibus augescit. Proinde pre-
catio est prophetico spiritu digna, ne matrices hasce mali-
gnitates pariant, effœtæ factæ, néve vbera producta ma-
la enutriant. Christi quoque occisoribus matrix est sterilis,
legislatio

D legiſlatio nimirum literæ, propheticique ſermones ſunt eis aridi. *Omnes malignitates ipſorum in Galgal, quoniam illic odi eos propter malignitates ſtudiorum ſuorum. E domo mea eiiciam eos.* Poſtquàm in Galgalis maximè fuerunt impii, horum meminit, & ait? Propter illic non optima admiſſa facinora, odi ipſos, ac eiiciam eos ex domo mea, vel ex Palæſtina, quam pro domo habuerunt ab me ſibi traditam: vel ex templo meo aliò enim ipſos transferam. *Nec poſthac eos diligam.* Non enim ipſos ex captiuitate reduxit, ſed illorum poſteros, æquè ac terram promiſſionis in Aegypto agentibus quidem Hebræis daturum ſe pollicitus eſt quæ poſteris eorum tandem obtigit. Nam quum egreſſi murmurarent in deſerto, ipſi quidem interierunt, filios eorum promiſſione excipiente. At
E qui etiamſi illos ipſos dilexiſſet, quos tamen nunquam ſeſe dilecturũ nũc ait, nihil mirũ eſſet. Nam ſi rectè intuearis rẽ, inuenies prophetiam refertam minis, ac rurſus bonis promiſſionibus, vt in præfatione dictum. Propterea interminatur, ut audientes emendentur, ac emendata vita ſua non adducant, ſed potius auertant minas, malave quę interminatus eſt dominus. Nam in eos qui mores & vitam ſuam non in melius alterauerint, omnino inducuntur mala. Hæc propalam Iudæis quoque Chriſti interemptoribus cõueniunt. Etenim & illi eiecti ſunt ex domo. Primùm ex parte, quando eiecit è templo dominus negociatores, qui ex patris ſui æde emporium faciebant: deindẽ in vniuerſum omnes: poſthac, quan-
F do templum diruit, nec amplius eos diligere perrexit. peruenit enim ſuper ipſos ira in finem, & dorſum ipſorum ſemper inflexit, ad ſeruitutem eos tradens, vt ita omnis ipſorum in
Iohan. 7. Chriſtum malignitas perſolueretur, quem ab Galilæa dicebant natum, iniuriam illi inferendo. Scrutare enim, inquit, & vide quoniam propheta ex Galilæa non eſt excitatus. Quia verò Galgal reuolutionem ſignificat, conſidera quòd quando ad ima terræ huius deuoluimur, cœleſtia non ſpirantes, ſcrutare, inquit, quòd propheta non eſt ex Galilæa, ſed ex cœlo, quæ eſt domus dei: haud iniuria hoc patientes, quãdò neque ad cœleſtia conſpeximus. *Cuncti principes eorum inobedientes.* Quaſi dicat: Si ſubditi tantummodo impii fuiſſent, forſan peperciſſem ipſis propter principum virtutem, æquè atque propter Moſen peperci rurſum Iſraelitis: nunc verò & principes immorigeri ſunt mihi. Nec vnus mo

dó vel duo, sed vniuersim omnes. Quî igitur noxam illis cõ A
donabo? qui parcam? ecquis mediator stabit? *Laborauit Ephraim, radicibus suis exaruit, ne fructum porrò proferat.* Radices regnum appellat. Primum enim vocatis in iudiciũ principibus, nunc radicem & regnum elanguisse dicit, hoc est marcidam factam & aridam, vt quæ exciderit ab me pinguedine & adiutorio, adeò vt fructum deinceps nunquàm sit ꝓlatura. Quum enim in seruitutem decem tribus vindicasset Salmanasar, non vltrà regnum Ephraim substitit. Vel radicem simpliciter decem tribuum robur accipit, quod arefactum est quòd succensuerit ipsis deus, vt non vltrà fortes liberos progenerarent. *Quare si genuerint, interimam desiderabilia uentris eorum.* Radix eorum, inquit, vniuersa, adeóque robur ita planè exaruit, vt non amplius sint producturi B
liberos, qui pro ipsis contra hostem dimicent. Ac si quos genuerint, ego occîdam, per prælium eos hostibus tradendo, etiamsi ipsis grati sunt ac delectabiles. Ipsi quidem per sese non sunt digni vt desiderentur, diligantúrve, verum quatenus sunt ventris eorum propagines, sunt ipsis etiam chari.

Repellet eos deus, quoniam non audiuerunt ipsum, eruntque errones in gentibus. Repulsis ipsis deus ex Palæstina, faciet errones captiuos, quoniam prænunciante ipso quæ passuri essent, non habuerunt fidem, non obtemperarunt. Ecquis non videt Iudæorum synagogam vnà cum doctoribus suis deflorescentem, non constitutam super patrum maiorumve radice, sed effractam arefactamque, nec amplius vel fructum, vel prophetam, vel doctorem proferentem? Sed quæcumque genuerint vel cogitauerint, ventris sunt desiderabilia. Ex vẽ C
tre enim ea sonant, non ab ore domini dei omnipotentis: & ea quidem occidentia secundum literam intellecta, quæ est mortua, & non viuens. Præterea ipsos in gentibus errones constituet, non tantum quòd locum ex loco sint commutaturi, verùm quòd mẽte etiam sua sint erraturi, id quod inter gentes maximè demonstratur. Gentibus enim susceptis, ipsi non ingredientes, manifestissimi planetæ seu errones deprehenduntur. Quinetiam nos ab ipsis principes constituti. Cõstitues enim, inquit, principes super vniuersam terram. & *Psal. 44.*
quemadmodum Paulus ait: Regno inconcusso accepto, ne simus inobedientes dicenti: Tollite iugum meum super vos. *2. Tim. 4* *Matt. 11.*
Neque arescant radices nostræ, quas per baptisma tenemus,

accipientes

D accipientes spiritum sanctum, qui dat nobis vt fructum feramus per vbertatem. quilibet enim baptismate tinctus, donum sanctum possidet, quo confortatur vt ad mandata sese strenuè gerat. Optimum itaque fuerit non habere desideria ventris, vel circa escas occupatos & hærentes, vel aliam quampiam humanarum cogitationum generationem. Sin tenuerimus, beneficium suum impertit nobis deus, occidens eam per verbum suum in nos transfusum, quod viuax est & efficax, omnique ense penetrantius ancipiti. Errat etiã in gentibus, gentium consuetudinibus sese accommodans, diuinationibus, auspiciis, auguriis, idque genus aliis ipsarum superstitionibus sese dedens.

E

CAPVT X.

V*Itis palmites proferens ac gemmas Israel, fructus eius abundans. Iuxta multitudinem fructuum suorum multiplicauit aras.* Dicto quòd radix eius elanguisset. ac sterilis esset facta, nunc subdit quòd & antea vitis ac vinea gemmascẽs, ac in multam exuberantiam extensa fuerit, propter fœcunditatem liberorumque exuberantiam, perinde ac Dauid ait: A mari septentrionali adusque mare australe imperium tenebat. Attamen hac partus effusa multitudine non est vsus ad dei gloriam, sed quotquot fuerunt, tot etiam altaria excitarunt. hinc & iure imminuetur ipsorum copia.

Psal. 71.

F

Iuxta bona terræ suæ ædificauit columnas. Dei bonis, inquit, dilatati, & opulenti redditi, iniurii in ipsum fuerunt, idolis extruentes aras haudquaquã viles, sed sumptuosas ac preciosas, iuxta bona quæ dabat eis deus. Dico autem aurũ & argẽtum, aliamque materiem. *Partiti sunt corda sua.* Diffiderunt, inquit, ab me corda sua, vt nullam mecum partem habeant. Vel ꝙ alius alii deo aram excitauerint, partientes idola, & alius alii dantes corda. *Nunc excindentur.* Non post multũ temporis, sed nunc, Quandiu enim non dederunt corda sua idolis, & non adeò grauiter impii extiterũt, procul ipsis fuit internecio. At postquã iã quisq; corde suo ab deo dissociatus est, irruet super ipsos pernicies. *Ipse suffodiet ac demolietur altaria*

ria ipsorum, columnæ eorum in miseriã incident. Ipse, nimirũ deus, A
à quo disseparatunt corda sua: vel rex Babylonius. Nã & ip-
se altaria succendit in ciuitatibus passim, & preciosas colum-
nas diripuit. Vitis etiam palmites & gemmas proferens est,
qui nullo in hoc vitæ cursu bono destituitur, sobole fœcun-
dus, & aliis luxurians, Atqui inseruiens affectibus, cuilibet
forsan horũ altare cõstituit, exhibẽs mẽbra sua serua iniqui-
tati ad iniquitatem, iuxta bona terræ suæ, hoc est, quatenus
terra ipsius aut caro delectatur his, & bona ea iudicat. Colũ
nas etiam erigit, impermutabilem in quolibet affectu prauo
habitũ. Eiusmodi partitur etiam cor suum, duobus dominis
inseruiens. Beneficium verò ab deo accipit, quando altaria
eius demolitur deus, vel tradens ipsum Satanæ in carnis per-
niciem, vt spiritus seruetur: vel aliàs in camo & freno maxil- B
las eius cohibens, & contritionem & afflictionem in viis ei⁹
faciens: vt dimoueatur ab habitudine quam in malignitate
est adeptus, cũ per ademptiõem fortasse liberorum, tum alio
rum bonorũ priuationem. Hęc omnia & in deicidis Hebręis
inuenies, etsi non intellexerint. *Propterea nunc dicent, Non est
rex nobis: quoniam non timuimus deũ. Rex uerò quid nobis faciet? lo
quẽs uerba, occasiones uanas, legabit testamentum.* Docet iãnunc
eos qualibus oporteat pœnitentia ductos verbis vti. Quãdo
eñ viderint regnũ suum dissolutũ, dicent: Hoc nobis conti-
git, quia deum nõ timuimus, cui nos cõfidere par erat, nõ aũt
regi: nã rex nõ potuit nobis opẽ ferre, sed potius nobis impo
suit vana ꝓmittẽs, aliàs alia subinde prætexẽs, nũc cum Assy C
rio qdẽ, nũc verò cũ Aegyptio fœdera feriẽs, & cõtractũ fa-
ciẽs de auxiliis in bello mittẽdis. Hæc & propalam Iudæi de
Christo ad Pilatũ dixerũt: Ne scribe ꝙ sit rex Iudęorum. qui *Ioan. 19.*
& Christi doctrinam mendacia verba calumnianter appella
bant. Enimuero ipse legabit testamentum credentibus in eũ,
nouũ, pacẽ faciẽs per sanguinẽ eius inter cœlestia ac terre-
stria. Pręterea omni nõ timẽti deũ, nõ est regnũ reuera, sed ir *Ephe. 1.*
rationalitas in eo sceptris potitur, ac motuum turbulẽtia suã
in ipso rẽpublicam administrat, à quibus rex verbum dei vi-
tuperatur, tanquam loquatur verba sola, ad spem futuro-
rum ablegans. Testamẽti huius diuus peræquè Iohannes me
minit, vbi Christus dicit: Si diligitis me, mandata mea ser-
uabitis. Nec porrò loquor vobis vt seruis, sed vt amicis: &, *Ioan. 14.*
Proficiscor locum parare vobis: & rursus, Nisi quis ab- *Ibidem 15*
iunctus

D iunctus fuerit ab omnibus suis rebus ac bonis , non potest
Ibidē.14. meus esse discipulus:&, Qui perdiderit animam suam,in vi-
Lucæ.14 tam æternam inueniet ipsam. *Orietur ut gramen iudicium su-*
Mar.8. *per solum agri.* Quemadmodum, inquit, gramen diffundi tur magis & multiplicatur in pratis , vbi neque aratrum ipsum interturbat,neque ligo,quòd illic non colatur locus, sic meum iudicium,& calculus noster iustus citra vllum obstaculum prodibit. *Vitulæ domus On accolæ erunt inhabitantes Samariam.* Sedebunt apud simulacrum aureæ vaccæ, cultum in Bethel.hanc enim dicit domum On , hoc est inutilis planè imaginis. Assidebunt autem tum,quum inuaserint eos pericula,opem inde inquirendo . Hæc autem dicit illorum dementiam corripiens,vt qui bruti pecoris imaginem pro
E suppetiis ferendis implorent. Prodiit etiam iudicium dei super solo æquatum & excisum populum Iudaicum,quem neque vates,neque sacerdos in posterum coluit,sed ascendit super ipsum veluti super solum incultum spina pungens quæpiam affectio,ex qua dominum etiam spinis coronarunt. Iudicio enim iusto traditi sunt Romanis. Super gentes etiam desolatas & in nihilum redactas,reuera iudicium dei , hoc est lex effloruit,prodiitque. Vbi enim exuberauit peccatum, superabundauit & gratia. Nos enim habemus legem , qui finem eius tenemus: finis autem legis Christus . Bene autem prodiit,dictum est:ab vmbra enim apparuit spiritus. Inhabitantes porrò Samariam sunt qui nunc Israelitæ dicuntur,
F qui Samaritanis æquiparantur. Vt enim illi videbantur legem seruare,nec interim tamen à patriis traditionibus desistebant,sic & illi legem quidem obseruare apparent, à patribus tamen sibi suis traditam erga Christum impietatem diligunt. Proinde domum incommodi incolunt . incommoda nanque est litera. *Quoniam luxit populus super ipsum, & quemadmodum exacerbauerunt ipsum , lætabuntur admodum super gloria ipsius.* Non solùm,inquit,nihil commoditatis acceperunt ab aureo isto simulacro,sed maiorem inde luctū adepti sunt. Etenim traditio est hebraica,quòd quando aduenit cum copiis suis rex Syriæ Ader contra Samariæ vrbes , tum Manaim Rex Samariæ accersiuit pro auxiliis Phua regem Babylonium,cui opem ferenti,depellentique Ader Syrum, quum non haberet mercedis tantum quantum redderet(multum enim illi debebat pro eo beneficio) auream ei vitulam dedit.

dedit. Luxit itaque populus Deum suum tali cõtumelia affe- A
ctum esse: veruntamen arbitrabantur, quæ eorum erat amentia, quòd etiamsi eum ad amarulentiam ea ignominia prouocassent, Babylonii ipsum glorificaturi essent, ceu deum honorantes. Ac eiusmodi spes eos gaudere facient. *Quoniam translatus est ab ipso.* Translatus est vitulus datus Babylonio Phua. Audito quæ deinceps sequuntur. *Ipsumque in Assyrios ligantes abduxerunt munera regi Iareim.* Hoc est, vindici suo regi Phua. Iareim enim, vt præmemoratum est, significat si transferatur, vltorem, seu vindicatorem. Pulcherrimè autem dixit ligantes, tanquam super vitulo deridens illorum demẽtiam. *In domo Ephraim accipietur, pudefietque Israel in consilio suo.* Phua, inquit, suscipiet aureum vitulum, ceu in domo
Ephraim datum, hoc est in domo regis: attamen populus cõ B
tumelia afficietur super suis consiliis de tali simulacro. non enim honorauerunt ipsum Chaldæi, sed comminuentes conflarunt. Sunt qui hæc de Christo pariter intellexerunt, quem populus quidem suus lugebat, videlicet discipuli & mulieres, ad quas dixit: Filiæ Hierusalem, ne flete super me. Alii Lucæ. 23.
deinde pectora sua tundebant, quando erat in cruce. Iudæi verò maledicentes, exacerbauerunt eum, & gauisi sunt quãdo gloria eius translata est ab ipso, dum in cruce dehonestaretur, nec habebat speciem neque formam. Ac ligans eũ Pilatus, remisit ad Herodẽ, qui per arrogantiã Assyrius etiã rex erat. Hunc ad modum Christum in nobis commorantẽ, quẽ per baptisma habemus in interiore nostro homine, transfert
ab nobis regnans in mortali nostro corpore peccatum: ac li C
gans ipsum, corpus dico, vt ne quippiam operetur quod de- 1. Corin. 5
ceat virtutẽ, hosti. & vltori defert mun⁹, hoc est diabolo, qui hostis existens salutis, eius qui Corinthi fornicatus erat, & vindex factus est, assumens ipsum in perniciem carnis, vt spiritus seruetur. Haud dissimiliter Phygellum & Hermogenem à Paulo sibi traditos castigauit, ne blasphemarent. Ma- 2. Cor. 2.
gnũ eñ donũ est tali vltori, Christianos nos ligatos esse vt nullũ Christi mandatorum agamus, dicentis: Si diligitis me, mandata mea seruabitis.

*Abiecit Samaria regnum suum tanquam sarmentum super fa- Ioan. 14.
ciẽ aquæ.* Id est, adeò facilè regnum ab Samaria tolletur excindeturq;, vt leue sarmentum ab aqua auellitur, diripiturq;. Vel regnũ vitulum appellat, quẽ citra negociũ legauit in Assyrios,

D syrios, vt memoratũ est. *Diruentur altaria On, peccata Israelis. Spinæ ac tribuli ascendent super aras eorum.* Diruenturq; altaria idoli, quæ causa peccati fuerũt populo Israelitico. per ea eñi deũ ad irã suscitabant. Deinde vbi terra vastata fuerit, & aræ dirutę, loca spinis erũt plena. Quinetiã regẽ Christũ abiecerunt, pro nihilo eũ reputãtes Samaritani, vt suprà indicatũ est, Iudæi. Postea vaticinatur idolicorũ altariũ demolitionẽ, quæ post Christi aduentũ facta est: ab vno idolo On, cætera omnia intelligẽs vel demõstrans. Abiicit etiã incredul' regnantem intra sese incredulitatem atque peccatũ, super faciẽ aquæ baptismatis, diruunturque eo pacto infidelitatis in ipso aræ, tũque apparet plena spinis ac tribulis, antea plana visa religio. Sic fidelis abiicit peræquè regnans in sese peccatum, super aquã lachrymarum, faciem suã tali aqua sensum

E habẽte lauans, ex quibus peccatis propter quæ ipsi bellũ est. Ac membra eius, peccati aræ (est autem peccatum idolũ substantia & vtilitate vacans) implentur tum spinis & tribulis. pungunt enim & feriunt peccata, ob pœnitentiam. *Dicentq; montibus, Tegite nos: & collibus, Cadite super nos.* Talis ac tãta, inquit, vehementia & amarities calamitatũ erit quæ comprehendent eos, vt vnusquiuis eorum exoptet potius montiũ colliumque super se ruina contegi, quàm Babylonicis incidere malis. Non frustra verò meminit cũ montium tum collium, sed postquam in Bethel sacrum faciebant vaccæ, fecit mẽtionem istorum altarium. In mõtibus verò inseruiebant idolis aliis, nimirum Astartæ, ipsique Chamos & Baal. hæc ipsa iã nũc recordatur, tanquã ipsis causa fuerint calamitatũ, vt qui

F neque aliàs commodarent eis, & ante ingruẽtia ista mala ipsos etiã occiderint. Hæc dominus in euangelio quoque prædixit, nempe quæ quantaque mala eos inuasura essent. *Ex quo colles peccarunt in Israele.* Non tantũ, inquit, ex quo vaccæ cœperunt adorari, peccauit Israel, sed antehac etiã, dum colles acceperũt culturã. Etenim buculas istas Hieroboã statuit Solomõ verò à mulieribus persuasus, in excelsis collibus aras extruxit. *Illic statuerunt se, ne apprehendat in colle eos bellũ. super liberos iniustitiæ uenit castigare ipsos iuxtá cupiditatẽ meã. Et congregabuntur super ipsos populi, ut castigent eos super duabus iniustitiis eorum.* Et stabiles & immobiles steterunt super idolorum cultu in collibus, dicentes q̃ bellũ eos non apprehendat, neque cuiquam ærũnæ incidant, qui in ara idola deuene-

Luc. 23

rentur

rentur. Atqui reuera venit super eos prælium, tanquam reue A
ra filios iniustitiæ seu iniquitatis, vt castigarent eos iuxta cu
piditatem & voluntatem meam. Hoc autẽ bifariã intelliges,
vel ꝙ acriter & acerbè castigauerit, hoc enim est quod desi-
dero, eò quòd sint incorrigibiles: vel quòd leniter & tolera-
biliter eos corripuerit, perĩde ac pater filiũ corrigit, id quod
dei ꝓpriũ est. Verũ quod seqtur, ad perniciẽ & vastationem
pertinet. In posterũ, inquit, cõgregabuntur aduersus eos po-
puli multi, vt affligant eos, quòd duo flagitia cõmiserint. Pri
mũ, quòd me benefactorẽ suũ reliquerint: alterũ, ꝙ ad leuia
& inutilia planè idola accurrerint. Peccauerũt etiã qui dñm
dederũt neci Iudei. Quũ eñ auaritiæ affectiõe lãguerẽt, quę
collis ob suã elationẽ dicitur, nõ sustinebãt glorificari domi
nũ. Stãtes igitur, ea fuerũt imbuti praua opinione, Quoniã si B
hũc occiderim⁹, nõ apprehẽdet nos bellum, nec veniẽt super
nos Romani, vt nos auferãt. At occupauit eos bellũ, quoniã
duas iniquitates admiserũt, dominum cruci affigẽtes, deinde
calũniãtes ipsi⁹ resurrectionẽ. Super omnẽ quoque tribunũ
nõ recipiẽtẽ vt se existimet esse cinerẽ, ac in ima defigat ocu-
los, sed in excelsis istis locis dęmones curantẽ, veniet deie-
ctio, quæ est bellũ sublimitati. Oĩs eñ sese exaltãs humiliabi
tur. Et exaltãs ianuas suas, quærit perniciẽ. Domin⁹ eñ aciẽ
suã instruit cõtra superbos, seseque illis opponit. Duab⁹ itaq;
iniustitiis superbus iniustè agit, vimq; facit, attollẽs se nedũ
cõtra hoĩes, verũetiã aduersus deũ. *Ephraim iuuenca docta dili-
gere contentionem.* Indomit⁹ est Ephraim, nolẽs sub iugo meo C
esse, sed nũquã nõ diligẽs vincere, ac facere quę sibi videãtur
. Vel ꝙ ego docuerim ipsũ vincere, hostesq; in fugã vertere:
sed nõ custodiuit eã institutionem meam. *Adueniam ego
super pulcherrimam ceruicem eius.* Hoc est, humiliabo submittã
que ipsum per hostes: & persuadebo meæ cognitionis iugũ
accipere. ac reges eius potissimum humiliabo. Nam regnum
nominauit pulcherrimam ceruicẽ eius. Etenim reges in plu
ribus impii erant, populo ad consimilem impietatem iter
monstrantes, Bene dixit ceruicem, vt ostenderet eos ceruico
sos. Hunc ad modum Pharisæi & sacerdotes cæteris altiores
fuerunt, sed enim submisit eos, ab ipsis ad crucem fixus.

Scando super Ephraim, Iudam silentio præteribo. Postquàm,
vt in superioribus recitatum est, decem tribus cum regi-
bus suis in nullum non idololatriæ genus exciderant : Iu-

D das verò, seu duæ tribus moderatè se gererent (nam Amasias & Ezekias & Iosias pii erant) ait: Ascendam iamnunc super
4 Re.19 Ephraim, & grauabo ipsum, Babylonios aduersus eum adducens: Iudæ verò interim parcam. Etenim quum aduenisset Sẽnachereim obsidione cingens Hierusalem centũ octuaginta quinque milia angelus domini vna nocte perdidit, vnde ille peterrefactus aufugit. Proinde Ephraim, siue crescétem in vitiositate humiliat dominus, grauiter ipsi impositus, ac manu sua fortiter ipsum premit: Iudã verò confitentem non grauat, vt qui sese sua sponte per pœnitentiam affligit: subindicans iuxtà, ꝙ ex templo modica afflictio æternũ gloriæ pondus operetur. *Fortis erit in ipso Iacob.* Rationẽ reddit cuius rei gratia in præsentia parcat Iudæ, Robur, inquiens, in ipso
E faciet virtus diui Iacob, quam æmulatus est. Adumbrat auté & obscurè monstrat iustitiam Ezechiæ. illius enim lachrymis & virtute inspectis. Deus Sennachereim ab Hierusalem re infecta dispulit. Iacob sonat etiam dominum non fingentem, propter suam probitatem. Nec enim inuentus est dolus in ore eius cuius typum gessit, Christi. Significat etiam habitantem domum, quæ est domus dei viuentis: vel domum tabernaculi non manu factam, quam ex nobis assumpsit, quam hodieque immoratur. Ille igitur inter Iudæos fortis robustusque fuit, qui etiamsi crucifixus est ex imbecillitate, viués tamen per potentiam dei, iniurios hostes suos vltus est, ac post resurrectionem suam rependit eis vicem. Hanc ad rationem omnis Iacob, hoc est affectuum suorum supplantator & suppressor, robustus erit in Iuda, id est per confessioné. Qui
F enim didicerit supplantare passiones, ille verè confitetur, nó reuertens ad proprium vomitum. *Seminate uobis ad iustitiam.* Duplex est adhortationis ratio. Adhortatur enim aliquis ad bonum vel supplicia indicans inobedientium, vel coronas & præmia rectè agentiũ. Et hîc igitur deus ostendit quęcunque mala non obtemperantes ipsi apprehendẽt. Virtutem quoq; Iuda ob oculos posuit, cuiꝰ causa venia donatus est. Posthac cæteros admonet dicens: Seminate vobisipsis, non enim deũ iuuabitis, sed vosipsos. Iustitiam autem verũ dei cultum appellat. Iustum est enim creatori & autori cultum tribuere, & non idolis. Vel vniuersam virtutem intelligit, quæ iustitia nominatur, eò quòd virtutes operans iustè iudicat, rationi subdens affectus irrationalitatis, nec quod peius est potiori

præferens,

preferens, id quod praui & iniusti est iudicis. *Vindemiam* A
facite ad fructum uitæ. Seminantes iniustitiam, & iniuria deũ afficientes, cultum eius idolis deferẽdo, ac natura iniustum, per vitiositatem suam uirtuti anteponendo, illi ad mortem vindemiam fecerunt, ab hostibns occisi. Vobis autem qui sementem fecistis ad iustitiam conferentem (est autem semen, bona omnino cogitatio quæ in opus exit) vobis inquã messis in fructum vitæ proueniet. Effugietis enim hostium ensem, & viuetis: fruemini hac vita præcedenter, deinceps verò & consequenter futura cœlesti. Præterea sensibilem & externis bonis gaudentem, veluti carnalibus adhuc, etiam promittit. *Accendite uobis lumen cognitionis.* Hoc est, agnoscite deum, deficientes ab idolis. *Inquirite dominum interea usque dum ueniant fœtus iustitiæ uobis.* Monstrat ipsis rationem B
per quam seminent & illuminentur. At qualis ille modus? Dominum, inquit, inquirere, quærere autem citra intermissionem, donec iustitiam perfeceritis, & fructus eius, hoc est reliquas virtutes, & lumen cognitionis. Vel: Quærite, precamini dominum, vsquequo permotus inflexusque vobis sese reddat. Quòd si iustitiam operabimini propterea ne cõfidite. citra namque dei opem ipsa non potest eripere vos. Ipsum igitur inquirite, rogantes vt vos ab, quæ metuitis, periculis liberet. Haud his dissimilia Dauid ait: Oculi nostri *Psal.122.*
ad dominum deum nostrum tantisper dũ misereatur nostri. Sin Christus est iustitia, iuxta diuum Apostolũ, videtur hic locus adhortari legis doctores: Seminate in cordibus auscultantium, semina ad Christum, verè iustitiam, ducentia. Hoc C
enim est vobisipsis seminare. discipulorum nãque profectus ad præceptorem quoque pertinet. Ac colligite veluti in vindemia literam, non vt in ea stetis, sed vt illum inde decerpatis, qui dixit: Ego sum vita. Infert ergo: Accẽdite, inquit, vobis lumen cognitionis, qui legi assidetis futurorum bonorum vmbram habenti: lumen cognitionis Christi vobis accendite. Quin aliquis sibi lumen incendit, sibique prælucet, dum ad nos accedit. Quòniam autem Dauid ait. Accedite ad ipsum, & illustramini: non iniuria nobisipsis lucem *Psal.33.*
præbere, & facem accendere iubemur. Quærite qui in lege agitis, dominum, nam ipse dabit vobis fructus iustitiæ. Siquidem ex operibus legis non habebitis iustitiam, siue iustificationem, iustificabimini autem ex fide in Christũ

D Iesum. Iam si seminans in carnem, ex carne corruptionẽ metet: seminans autem in spiritum, ex spiritu vitam æternã colliget, demus operam neque in carnem seminare, neque in spiritualia sic festinemus semen spargere, vt spectemur inde hominibus. non enim nobisipsis ita seminamus, sed volucribus cœli, quibus non celata semina sunt exposita. Verùm si per fi dei opera seminemus, tum lux cognitionis & cõtẽplationis illucescet nobis. *Vt quid conticuistis impietatem, & iniustitias eius messuistis?* Decebat vos impiè agentes pœnitentiæ pharmacis vti, nec reticere impia flagitia, sed confiteri. Nunc verò id non facientes, decerpsistis iniustitias impietatis, digna pro ipsis supplicia referentes. Atque hęc secundum quosdam impietas, bifariam intelligitur, vel erga deũ, vel homines seu
E proxîmum. Quadrant autem hæc omni sacerdoti, doctori & principi, adeóque magistratui. Non enĩ oportet silentio præ
Leuit. 19 terire delicta, siquando fratres impiè agant. Lex enim præ-
2. Tim. 5. cepit: Argue fratrẽ tuum, nec accipies vel admittes super ipso peccatum. Dein Paulus etiã peccantẽ corã oĩbus reprehẽdi iubet, vt & reliqui sic in trepidationem coniiciantur. Quocirca si taceat cuius loqui interest, ipse etiam demetit fructus iniustitiæ, non eius tantummodo qua peccans ille iniustus est, uerùm & eius qua ipse erga peccantem iniurius est, non excindens eius ad bonum impetum.

Comedisti fructum mendacem, quoniam sperasti in curribus tuis, in multitudine potentiæ tuæ. Exurgetque pernicies in populo tuo, & omnia munimenta tua peribunt. Vanam spem, fructum mendacem appellat. Tu, inquit, sperasti in ingenti populi tui co
F pia & in curribus: at verò diuersum eueniet. Populus enĩ bellico fus vnà cum curribus interibit, & ipsæ ciuitates diruentur, neque quicquam proderit murorum firmitudo & munitio. Hęc ad quemuis etiam principem dicuntur, qui arbitratur sibi munitionem & securitatem parare humanis cùm consiliis tum inuentis. Hebræi quoque quum abunde argenti dedissent militibus qui sepulchrum Christi custodiebant, mendacium decerpserunt, dicentibus illis quòd non resurrexisset. propterea Romanis aduenientibus fiduciam ponentes in multitudine populi, & munitione vrbis, perierunt. Interitus autem ille in medio ipsorum erat. seditiõem enim inter sese suscitarunt, nec ab externis hostibus tantùm, verùm & ab seipsis absumebantur. Præterea fames perniciem

in

in medio ipsorũ pariebat, adeò, vt ne matres quidẽ suis par- A
cerẽt charissimis alioqui pignorib⁹. *Tanquam princeps Salama ex domo Hierobaal, matrem cum liberis in terram præcipitarunt, sic faciam uobis a facie malitiarum uestrarum.* Quũ idolorũ cultui, verò deo relicto, Israelitæ olim se dedissent, immisit super eos de⁹ Madienæorũ principes, Oreb, Zeb, Zebee & Salma
nã. Is igitur Salmanan, quẽ hic Salamavates appellat, in tan Iud. 8
tũ crudelis erat & ferox, vt matres vnà cũ pueris suis infantibus solo illideret: & in terrã præcipites daret ac eũ in modũ miserabilissime morti traderet, hoc autẽ faciebat mulieribus ex domo Hierobaal, hoc est Gedeonis, siue Hebræis vxoribus. Nã domũ Gedeonis vniuersam Hebraicam cognationẽ
dicit. Hanc igitur ad formulam vobiscum agam ô domus If- B
rael, tradãque vos hostibus propter peccata vestra, qui infantes vnà cum matribus miserabiliter perdent. Hierobaal aũtẽ Gedeon vocatur, quòd sacrum opus egerit, Baal idoli colũnam auferendo, lucum pariter idolo dicatum vna nocte excinderet.

CAPVT XI.

Vb diluculum abiecti sunt. Diluculo, inquit, abiecti sunt. Quando, inquit, expectarũt Assyriorum auxilium, vt ipsis appareret instar diluculi in nocte hæsitationis constitutis, &
in angustia belli, tunc abiecti sunt Babylo- C
nem captiui. Vel quia celeriter ac breui pòst tempore perniciem sustinebunt. diluculum enim non perinde longum tempus continet. sol enim ortu suo insequens, diem facit. Ad hæc deus vsquedum tolerans est mali, dormitare dicitur: vbi verò cœperit se vlcisci, tũc exurgere videtur. Dicit igĩt: Quoniam alio tempore dormitabam, veluti in nocte, non videns eos: nunc verò tanquam diluculo facto, expergefio, ac in posterum reiiciam eos. *Abiectus est rex Israel.* Abiectus est quidem, quatenus translatus est Babylonem. rex Israel.
Abiectus est etiam, quatenus cessauit denceps regnum Sa- Lucæ. 9.
mariæ, vt sępe recitatum est. Reiecti sunt etiam tenebras eligẽtes Hebræi, quãdo euangelici verbi lumẽ apparuit. Quòd si ꝑ diluculũ accipiamus præcursorem diuũ Iohannẽ bapti-

D stam, qui aduenientem solem Christum nunciabat, abiecti sunt tum, quando eis diceret: Genimina viperarum, ne inci-
Lucæ. 3. piatis dicere in cordibus vestris: Patrem habemus Abraham. Et: Omnis arbor non faciés fructum bonum, excinditur, & in ignem proiicitur. Quur verò hoc passi sunt? Quoniá abiecerunt ipsi Christum, regem Israelis. Sic quæ in nobis deum ad iracundiam prouocant, diliguntur quidem ab nobis tantisper dum noctem & sensus vacuitatem habuerimus. Vbi ve-
Ephe. 5. rò audito dicente, Expergiscere qui dormis, & surge ex mortuis: & Christo illucescente, extra noctem illam & insensibilitatem translati fuerimus, peruenerimusque ad perceptioné eorum quæ egimus, diluculumque nacti esse videbimur, imperium videlicet diurnæ adeóque lucidæ constitutionis, túc
E abiiciuntur à nobis antea dilecta, & ipse qui prius in nobis regnabat, princeps tenebrarũ. *Quia infans est Israel, & ego dilexi eum, & ex Aegypto accersiui filios eius.* Quemadmodum aduocaui filios eius, sic abierunt ex facie mea, próque demétia & infantili cogitatione sua hoc suppliciũ sufferét. Ego quidé ex Aegypto ipsos accersiui, & ex amara illa seruitute liberaui: ipsi autem recesserunt à me, nolentes ostendere se mihi, ac seruire mihi, sed idolis. Vel in hunc etiam modum hoc intelligere poteris. Perinde nanque ac quopiam ambigente cuius rei gratia adeò execrabiles vocauerit primùm, respódet, propter patres. Nam Iacob cognomento Israel infans erat, hoc est simplex & non fucatus, non fictus, quem dilexi adhuc in
F aluo matris suæ existentem, Iacob enim, dicit dominus, dilexi, Esau odio prosecutus sum. Eam ob causam filios eius eri-
Malac. 1. pui ex Aegyptiorum seruitute, ipsi verò patrum & maiorum suorum nomine honorati, fugerunt ab me, non singuli vel bini, verùm secundum copias & iuxta tribus itidé vt vocaui eos ex Aegypto vno agmine. Christus ipse Israel etiam dicitur, vt qui deum ipse viderit. Nemo enim patrem vidit, nisi qui ex deo est. Ille igitur infans fuit, & hunc ex Aegypto vo-
Hebr. 2. cauit deus pater, verè dilectum suum. Preterea Iudęorum filij, Christi etiam pueri, dicti propter cognationem carnis, secundum illud: Ecce ego & pueri mei, quos mihi dedit deus: quoties ab ipso vocabantur, aufugerunt. Vnde dixit: Quo-
Matt. 23 ties volui congregare liberos tuos, & noluisti? Obserua auté quando quispiam malignitate infans est, tum diligit eum deus, Israelem ex ipso faciens, deum & cernentem & cognoscentem.

ſcentem. Siquidem in maleficam animam non ingredietur A
ſapientia. Porrò ex Aegypto aduocatur peccator, hoc eſt, ex Sapien. 1
multum errante ſcientia, marceſcenteque cognitione ſeculi
huius. Proinde nos ſobrios eſſe oportet, nequando ſimul ac
vocati ſumus à deo ad cognitioné filij eius, liberi noſtri, id
eſt cogitationes humanæ, quas nos generamus, & cõſilia, ab
deo excidant. Nam cogitatio mortalium miſera res eſt, im-
penſéque fragiles & fallaces ſunt conſultationes ipſorum. 1. Cor. 8.
Hinc & Paulus ait: Si verò quiſpiá videtur nouiſſe aliquid,
ſeipſum ſeducit, excæcatuſque eſt nihil ſciens: Scientia enim
inflat, *Ipſi Baaleim immolabant, & ſcuptilibus ſuffitum faciebant.*
Baaleim, vt ſępe dictum eſt, Baal ipſius idola nominat: ſcul-
ptilia verò, cæterorum deorum. Indicat autem dementiá ip-
ſorum, quòd relicto eo qui ex Aegypto ipſos redemiſſet, hu- B
iusmodi ſeruirent idolis: ac propriam ſuam bonitatem & be
nignitatem perſequentia in apricum ſtatuit. *Ego in pedes ere-
xi Ephraim, recepi eum ſuper brachium meum.* Tantam ego beni-
gnitatem eis oſtendi, vt factus ſim ipſis veluti nutrix. Et qué
admodum illa paruulum aliquem infantem in manus acce-
ptura, pedes eius colligit, vel eum primùm veluti in pedes e-
rigit, ſicque eum ſubleuat: non diſſimilem ad rationem ego
feci, ac veluti pedes illorum colligens, vel aptè digerens, aſ-
ſumpſi ſuper dextram meá. Inde iuxtà obſcurè hoc indicat,
perinde quaſi dicat: Non reliqui eos vagari citra ordinem,
citráve legiſlationem, ſed collegi palantes ipſos, legem ipſis
ferendo, & brachium meum, hoc eſt robur meum, ipſis pro
auxilio in bellis exhibendo, quod imbecillitatem eorum ba-
iularet. Infert igitur: *Et non cognouerunt quod ſanem eos in corru* C
ptione hominum. Non cognouerunt, inquit, q cæteras gen-
tes perdens & vaſtans ego, ipſos ſanarem, adeóque eis parce-
rem & commodarem. Etenim Aegyptios & Palæſtinam in-
habitantes exterminaui. Colligebat etiam pedes dominus ſe
ſe tentantium, eóſque veluti in pedes ſtatuebat, ſapienter re-
ſpondens tentabatque eos aſſumere ſuper brachium ſuũ, ip-
ſiſque demonſtrare potentiam operum diuinitatis ſuæ, quan
do diſſolutum ſeu paralyticum curauit, quando cæco viſum
reſtituit, quãdo alia ſimpliciter ſigna & prodigia exhibuit.
Verũ ipſi nõ agnouerũt q medicus ipſorũ demiſſus eſſet, qui Lucæ. 9.
perditos ſanaret. Nõ enim egẽt medico bene valẽtes, Præter
ea quoſdam in vitiis properè currentes, colligit pedibus, &

D in pedes ritè erigit, docens reflectere cursum ad brachium suum, hoc est opera sua, imitarique eius politiam & administrationem Brachiũ enim, fortitudinis in operante vita symbolum est. Atenim plerique non agnoscunt ꝙ in perditione humanarum cogitationum & voluntatum sanet eos, hoc est,
Hier. 35. animas: id quod & alibi dicit: Feriam peius, & sanabo meli⁹. *Extendi eos in uinculis dilectionis meæ.* Ligatur⁹ alicuius manus extendit eas, vt vincire queat. Idem hoc in loco dicit, Extendi eos, pro eo quod est, paraui eos idoneosque feci vt ligaré tur dilectione mea. Hoc autem veluti de vite æquè ait, atque
Psal. 79. Dauid: Extendit palmites eius vsque ad mare, & ad flumina adnata eius.

E

Et hęc hactenus. Quod reliquũ erat Theophylacti in Osee prophetam enarrationum, temporis iniuria assumpsit.

PROLOGVS BEATI HIERONYMI presbyteri in librum Victorini super apocalypsin.

D Iuersos marina discrimina transuadentes, inueniũt casus. Si turba ventorum fuerit, vehementior formido est. si terga iacentis elementi moderatior crispauerit aura, pertimescunt insidias. Ita mihi in hoc videtur qđ misisti volumine, quod in Apocalypsin explanationem videtur continere Victorini. Et est periculosum, & obtrecta-
F torum latratibus patens, de egregij viri opusculis iudicare. Nam & anterior Papias Hierapolites episcopus & Nepos in Aegypti partibus episcopus de mille annorum regno ita vt Victorinus senserunt. At quia me literis obtestatus est, nolui differre: sed ne spernerem precãtem, maiorum statim libros reuolui: & quod in eorum commẽtariis reperi, Victorini opusculis sociaui. Ab iota inde quæ ipse secũdum literam senserit, à principio libri ad signum crucis quæ ab imperitis erant vitiata scriptoribus correximus exinde vsque ad finem voluminis addita esse cognosce. Iam tuum est discernere, & quid tibi placeat roborare. Si vita nobis comes fuerit, & dominus sanitatem dederit, tibi nostrum in hoc volumine potissimùm sudabit ingenium, Anatoli charissime.

A

Victorini liber

IN APOCALYPSIN.

PRincipium libri beatitudinem audienti & seruanti promittit, vt lectioni studens exinde opera discat, & quæ præcepit custodiat.

Gratia uobis & pax a deo, qui est, & qui erat, & qui uenturus est. Qui est, quia permanet. Et erat, B quia cum patre omnia fecit, non ex virgine sumpsit. Venturus est, vtique ad iudicandum.

Septiformi spiritu. In Isaia legimus, Spiritus sapientiæ & intellectus, consilij & fortitudinis, scientiæ & pietatis, spiritus timoris domini. Isti septem spiritus, vnius scilicet dona sunt spiritus sancti.

Et ab Iesu Christo, qui est testis fidelis, primogenitus ex mortuis. In homine suscepto perhibuit testimonium in mũdo, in quo passus. suo nos sanguine soluit à peccato: & debellato inferno, primus resurrexit a mortuis, & mors ei vltra non dominabitur: sed ipso regnante mundi regnum destructum est.

Et fecit nos regnum & sacerdotes. Id est omnem fidelium C ecclesiam, sicut Petrus apostolus dicit, Gens sancta, regale sacerdotium.

Ecce uenit cum nubibus, & uidebunt eum omnes populi. Qui primò in suscepto homine venit occultus, post paululum in maiestate & gloria veniet ad iudicandum manifestus. Quod autem dicit, In medio cãdelabrorũ aureorum ambulantẽ similem filij hominis, similẽ dicit post mortẽ deuictã, cũ ascen disset in cælũ, adunato & isto corpore cũ spiritu, & gloriæ suæ, quã recepit à patre, potestate: quasi filiũ hoĩs ambulantẽ inter mediũ cãdelabrorũ aureorũ, sicut in Salomone dicit, Inter semitas iustorũ ambulabo. Cui⁹ antiquitas est immortalitas. Maiestatis origo, in capite cãdor ostẽdit, Caput aũt christi

D ſti deus eſt. Et in capillis albis, albatorũ eſt ſimilitudo: lanæ ſimilis, ꝓpter oues: ſimilis niui, ꝓpter innumerabilẽ cãdidatorum turbã de cœlo datorũ. Occuli eius vt flãma ignis, pręcepta dei ſunt, quæ credẽtibus lumẽ miniſtrãt, incredulis incẽdiũ. *In facie aũt eius claritas ut ſol.* Claritas quod dixit, apparitio illius fuit, qua locutus eſt hominib⁹ facie cõtra faciẽ. Solis aũt gloria minor eſt q̃ gloria dñi. Sed ꝓpter ortũ & occaſum, & rurſus ortũ, ꝙ natus ſit, paſſus, & reſurrexit, ideo dixit ſimilẽ ſcriptura faciẽ eius gloriæ Solis. In veſte ſacerdotali, carnẽ quæ corrupta nõ eſt à morte, & habet paſſionẽ, ſacerdotiũ apertiſſime traditũ. Mãmæ, duo ſunt teſtamẽta: & zona, chorus ſanctorũ, vt aurũ per ignẽ probatũ. Aliter, Zonã aureã accinctus pectori, cõflata cõſcientia, & purus ſpiritua-
E lis ſenſus ita traditus eſt eccleſiis. Per gladiũ bis acutũ de ore ipſius emicãtem, oſtẽditur ipſum eſſe qui & nũc Euãgelij bona, & prius per Moyſen legis notitiã vniuerſo orbi protulit. Sed quia ex eodẽ verbo omne genus humanũ tã veteris q̃ noui teſtamẽti iudicaturus eſt, ideo bis acut⁹ cõmemoratus eſt. Gladius enim militẽ armat, gladius hoſtẽ interficit, gladius deſertorẽ punit. Et vt oſtẽderet apoſtolis quia iudiciũ annũciabat, ait: Nõ veni pacẽ mittere in terrã, ſed gladiũ. Et poſtq̃ cõſummauerat parabolas, ait ad illos: Intellexiſtis omnia? & dixerũt, ita. Propterea oĩs ſcriba doctus in regno dei, ſimilis eſt patrifamilias ꝓferẽti de theſauro ſuo noua & vetera. Noua, euãgelica verba: vetera, legis & prophetarũ. Et hęc de ore ſuo proceſſiſſe & Petro ait, Vade ad mare, & mitte hamũ: & piſcẽ qui primus aſcenderit, aperto ore eius inuenies ſtaterẽ, id eſt duos denarios: & da ꝓ me & te. Et Dauid ſimiliter per
F ſpm̃ ait, Semel locut⁹ eſt deus, duo hęc audiui, quia ſemel decreuit ab initio dñs quod futurũ eſt vſq; ad finẽ Deniq; cũ iudex ſit ipſe à patre cõſtitutus, volẽs oſtẽdere quoniam verbo prędicationis iudicabũtur hoĩes, ait: Putatis quia ego vos iudicabo in nouiſſima die? Sed verbũ quod vobis locutus ſum, illud vos iudicabit in nouiſſima die. Et Paul⁹ cõtra Antichriſtũ ad Theſſalonicenſes ait, Quẽ dñs interficiet ſpũ oris ſui. Hic eſt ergo bis acutus gladius, procedẽs de ore ei⁹. Vox ei⁹ tãq̃ vox aquarũ multarũ. Aquæ multæ, populi hui⁹ mũdi intelligũtur. Sed & donũ baptiſmi, quod emiſit per apoſtolos, diffunditur ad ſalutẽ hominũ. *Pedes eius ſimiles orichalco* Tãquã fornace cõflatos apoſtolos dicit, qui ꝑ paſſiones conflati

prædicat

prædicauerũt verbũ ei⁹. Per quos enim ãbulabat prædicatio, A
meritò pedes nominãtur. vnde propheta ãticipauit dicẽdo:
Adoram⁹ vbi steterũt pedes eius, dñm primũ. Vbi illi primũ
steterunt, ecclesiã confirmauerunt. i. in Iudæa, vbi oẽs sancti
conuenturi sunt, & dñm suũ adoraturi. Stellæ septẽ in dextera dixit, quia spũs sctũs septiformis virtutis datus est in potestatẽ eius à patre, sicut Petr⁹ ad Iudæos exclamauit: Dextera dei exaltat⁹, acceptũ à patre spm̃ effudit, hũc quẽ videtis. Sed & Iohãnes baptista ãticipauerat discipulis suis dicẽdo: Non enim ad mẽsurã dat deus spm̃. Pater amat filiũ, & oĩa dedit in man⁹ eius. Istę sunt septẽ stellę, septẽ ecclesiæ quas nominatĩ vocabulis suis vocat, ad quas & facit epistolas: Nõ quia ipsæ sint ecclesię prĩcipes, sed q̃d vni dicit, oĩb⁹ dicit, nihil em̃ differt, vt quis vexillationẽ paucorũ milliũ maiori numero ãteponat. B In toto orbe septẽ ecclesias omnes esse, & septẽ nominatas vnã esse catholicã, Paulus docuit primo: quod vt seruaret ipse, & ipsum septẽ ecclesiarũ nõ excessit numerũ, sed scripsit ad Romanos, ad Corinthios, ad Galathas, ad Ephesios ad Philippenses, ad Collossenses, ad Thessalonicẽses. Postea singularib⁹ ꝑsonis scripsit, ne excederet modũ septẽ ecclesiarũ. Et ĩ breui cõtrahẽs prædicationẽ suã, ad Thimotheũ ait: vt scias qualiter debeas cõuersari in ecclesia dei viui. Hũc typũ à spũ sancto per Isaiã prędicari legimus de septẽ mulieribus quæ apprehẽderũt hominẽ vnũ. Vnus aũt homo, Christ⁹ est, nõ ex semine nat⁹. Septẽ mulieres, ecclesiæ sunt, panẽ accipiẽtes suũ: & cũ eis sunt velatæ, quæ petũt auferri improperiũ suũ, vt inuocetur nomẽ dñi in illis. C Panẽ spm̃ sanctũ, qui nutrit in vitã æternã suã sibi per credulitatẽ promissã. Et tunicas suas, id est sibi ꝓmissas, quæ cooperiri se optãt: de quibus ait Paul⁹: Oportet & hãc fragilitatẽ vestiri inuiolatã: & mortale hoc vestiri immortalitate. Auferri improperiũ suũ Improperiũ est peccatũ pristinũ, quod aufertur in baptismo & incipit vocari homo Christianus: quod est, inuocetur nomẽ tuũ sup nos. In his ergo septẽ ecclesiis putes fieri de vnà ecclesia septem: & pro qualitate fidei & electionis aut ad eos scripsit qui & laborãt in seculo, & operãtur de frugalitate laborũ suorũ, & patiẽtes sunt, & cũ videãt hoĩes quosdã in ecclesia dispẽsatores pręposteros, ne dispersio fiat portãt, admonẽt tamẽ eos de amore vt in quibus fidei eorũ deest, agãt pœnitẽtiã aut ad eos qui locis crudelibus inhabitãt inter persecutores,

D cutores, & pseuerãt esse fideles: aut ad eos qui sub textu miseri cordiæ illicita peccata in ecclesia faciũt: aut ad eos qui negli gẽtes, noĩe tm̃ Christiani sũt: aut ad eos q humiliter structi, in fide fortiter pseuerãt: aut arguit illos qui studẽt scripturis, & laborãt cognoscere arcana prædicatiõis, & dei op⁹ facere nolũt, id est misericordiã & amorẽ, Oĩbus pœnitentiã denũciãs, oĩbus iudiciũ annũciat. *Et in prima quidẽ epistola ait: Scio laborẽ tuũ, & opera, & patientiã tuã.* Scio laborare te & operari: video patientem te esse, ne putes me lõge morari à te. *Et quia nõ potes portare malos: & qui se dicũt apostolos esse, inuenisti eos mẽdaces, & patientiã habes propter nomẽ meũ.* Hæc vniuersa ad laudem spectãt, & laudem nõ mediocrem. Sed tales viros, & talem classẽ, & tales electionis homines oportet omnimodo admoneri ne istis sibi bonis cõcessis fraudentur. Pauca dixit E se habere aduersus illos. *Amorẽ, inquit, tuũ pristinũ deseruisti: memẽto unde excideris.* Qui cadit, de alto cadit. Ideo dixit, vnde: quoniã omnimodo vsq; ad nouissimũ amoris opera exercẽda sunt: quod est principale mãdatũ. Deniq; nisi fiat, minatus est mouere candelabrũ de loco suo, id est spargere plebẽ. Odire aũt se opera Nicolaitarũ, quę & ipse oderat, hoc ad laudem spectat. Nicolaitæ autem erant illo tempore ficti homines & pestiferi, qui sub nomine Nicolai ministri fecerunt sibi hæresim, vt delibatũ exorcizaretur, & mãducari posset: & vt quicũq; fornicat⁹ esset, octaua die pacẽ acciperet. Ideo collaudauit eos ad quos scribit, quib⁹ talibus & tã magnis viris promisit lignũ quod est in paradiso dei sui. Sequens epistola sequẽtẽ cõuersationẽ alterius classis & cõsuetudines detegit. Deniq; ait: *Scio uos pauperes esse, laborare: sed diuites estis* Scit F enim apud se talibus diuitias esse recõditas. Et detrectationẽ de iudęis, quos negat esse Iudæos, sed synagoga sunt Satanę, quoniã ab Antichristo colligũtur: quib⁹ ait vt pseuerẽt fideles esse vsq; ad mortẽ. Et qui pseuerauerint vsq; in finẽ, nõ lædẽtur à morte secũda, id est nõ castigabũtur in inferno. Tertia classis sanctorũ ostendit seueros, qui fortes sunt in fide, & nõ expauescũt psecutionẽ. Sed quia & in illis sunt qui proni sunt ad illicitas pmissiones, ait, Pugnabo cũ illis gladio oris mei, id est, quid pręceperim dicã, & quid feceritis cõferã. Nã Balaã doctrinã oculis filiorũ Israel esse delibatam, & fornicari olim notũ est. Ille enim hoc cõsiliũ dedit regi Mohabitarũ, & scãdalizauerũt populũ. Sic, iquit, vos habetis inter vos

ta lem te-

talẽ tenẽtes doctrinã, & ſubpretextu miſericordię alios vitia A tis. *Qui uicerit, inquit, dabo illi mãna abſcõſum.* Mãna abſcõſum, immortalitas eſt, gẽma alba, adoptio ĩ filiũ dei. Nomẽ nouũ, Chriſtianũ eſt. Quarta claſſis nobilitatẽ fideliũ operãtiũ coti die, & maiora faciẽtiũ opera deſignat. Sed & ibi eſſe quoque hoĩes faciles ad illicitas paces dãdas, & prophetias nouas attendẽdas oſtẽdit. Arguit & præmonet cęteros, quib⁹ nõ placet hoc, qui cognoſcũt nequitiã aduerſam, quib⁹ malis dolores inducere quęrit in capita fideliũ & picula: & ideo ait: Nõ mitto ſup vos aliud põdus, id eſt, nõ dedi vobis legis obſeruationes & onera, quod eſt aliud põdus: vt quod habetis, teneatis donec venio, ĩquit. *Et q uicerit, dabo illi poteſtatẽ ſup nationes.* id eſt, iudicẽ illũ cõſtituet inter cæteros ſanctos. *Et dabo illi ſtellã matutinã.* Primã reſurrectionẽ ſcilicet pmiſit. Stella ma B tutina noctẽ fugat, lucẽ annũciat, id eſt diei ĩitiũ. Quĩta claſſis, id eſt collectio vel cõuerſatio ſanctorũ, declarat hoĩes negligẽtes, alias q̃ oportet in ſeculo agentes operatiões, nomine tantum Chriſtianos. Et ideo hortatur eos ſi quo modo reuerſi à negligẽtia, periclitati poſsĩt eſſe ſalui. *Inſtaura, inquit, ea quæ moritura erãt. nõ enim inuenio opera tua plena corã deo meo.* Non eñ ſatis eſt arborẽ mĩę, & fructũ nõ habere: ſicut nec ſatis eſt Chriſtianũ dici, & ipſũ cõfiteri, & Chriſtum in opere non habere, id eſt eius præcepta nõ facere. Sexta claſſis, id eſt cõuerſatio collectiõis optimæ, cõſuetudines ſanctorũ declarat, horũ ſcilicet, q humiles ĩ ſeculo, & ruſtici ĩ ſcripturis, fidẽ ĩmobiliter tenẽt, nec õnino vllo caſu territi retrahũtur à C fide. ideo ait ad illos: Dedi ante vos oſtiũ apertũ, & ait. Qm̃ ſeruaſti verbũ patiẽtiæ meæ in tã paruis viribus: & ego te ſeruabo de hora tẽtationis, vt ſciãt huiuſmodi gloriã. neq; in tẽtationẽ eos tradi pmittit. Qui vicerit, inquit, fuit colũna in tẽplo dei. Colũna, decor eſt ædificij, id eſt qui pſeuerauerit, totum nobilitatur in eccleſia. Sequitur hæc quoque collectio Septima claſſis declarat homines locupletes, apud quos in cubiculo quidem ſcripturæ tractantur foris autem an ſint fideles à nemine intelligitur, ſcilicet iactantes & dicentes ſe omnia cognoſcere, præditi fiducia literature, opera autem negantes. Et ideo ait ad illos, neque frigidos neque feruentes illos eſſe, id eſt neque incredulos, neque fideles. ad omnes enim omnia ſunt. *Et quoniam nec frigidus es, nec calidus, tepidus es, & nauſeam facis: uomam, inquit, te de ore meo.*

Nauſea

D Nausea quãuis odibilis sit, neminẽ latet. sic & huiusmodi homines cũ fuerint ꝓiecti. Sed quia tẽpus est penitẽtię, ait, Cõsulo tibi vt emas à me aurũ cõflatum. id est, si quo modo potestis pro nomine dñi aliquid pati. Et collyrio, inqt, inũge oculos tuos: vt quod libẽter cognoscis ꝑ scripturã, huius & opus facere coneris. Et quoniã si huiusmodi hoĩes de magno excidio ad magnã redeãt pœnitẽtiã, nõ solũ sibi vtiles, sed multis prodesse posũt, nõ mediocrẽ eis mercedẽ ꝓmisit, id est sedẽ in solio iudicis. Ostiũ apertũ in cœlo noui testamẽti prędicator vidit Iohãnes, & dicit ei, Ascẽde huc. Quãdo apertũ ostẽditur, clausum fuisse hoĩbus manifestũ est. Satis aũt & plenè satisfactũ est qñ Christus in corpore in cœlos ad patrẽ ascẽdit. Vox aũt prior quã audierat, cũ dicat illũ secũ locutũ, sine

E cõtradictione arguit qui aliũ in ꝓphetis, aliũ in euãgelio dicũt: fuisse locutũ, cũ magis ipse qui venit, ipse in prophetis locutus sit. Iohãnes eñ ex circũcisione erat, & oĩs ille populus veteris testamẽti prædic..tionẽ audierat, illa voce ædificatus est. Illa eadẽq; vox, inquit, quã audierã, illa mihi dixit, ascende huc. Idẽ spũs, quẽ paulò antè q̃ filiũ hominis, inter cãdelabra aurea ambulantẽ se vidisse fatetur, & nũc exinde recollit quę ꝑ legẽ in similitudinibus renũciata erãt, & ꝑ hãc scripturã cõiungit oẽs priores ꝓphetas, & aperit scripturas. Et quia postq̃ ĩuitauit in cælũ omnes credẽtes in nomine suo dñs noster, statim spũm sanctũ effudit, qui latur⁹ est in cœlũ, ait, Statim fact⁹ sum in spũ. Et cũ aperiatur ꝑ spũm sanctũ mẽs fideliũ, & illud illis manifestetur, quod & priorib⁹ est prædicatũ,

F significãter soliũ positũ est, quod est sedes iudicij & regis: super quod soliũ vidisse ait similitudinẽ iaspidis & sardij. Iaspidis aquæ color est: sardij ignis. Hęc duo iudicia posita esse vsq; ad cõsummationẽ orbis sup tribunal dei exĩde manifestãtur, quoniã iudiciorũ duũ vnũ iã cõsummatũ in cataclysmo ꝑ aquã, aliud aũt cõsummabitur per ignẽ. *Irim aũt circa soliũ.* Eosdẽ colores habet iris, & arc⁹ dicitur, de quo etiã ad Noe & filios eius locutus est dñs ne timerẽt in resurrectione dei. Iã statuã, inqt, arcũ meũ in nubibus: nec iã aquã timeatis, sed ignẽ. Ante soliũ aũt tãquã mare vitreũ simile crystallo, donũ baptismi, quod ꝑ filiũ suũ penitẽtiæ tẽpore antequã iudicium iudicet effudit. ideo ante soliũ, id est ante iudiciũ. Cũ aũt dicit mare vitreũ simile crystallo, aquã mũdã, stabilẽ, nõ vẽto agitatã, nõ in procliuo defluentẽ, sed tãquã donũ dei immobile

bile traditum ostendit. Quatuor animalia, quatuor sunt euã A
gelia. Primum, inquit, simile leoni, secundum simile vitulo,
tertium simile homini, quartum simile aquilæ volanti: habẽ
tes alas senas in circuitu, & oculos intus & foris: & non cessabãt dicere, hagios, hagios, hagios. sanctus sanctus sanctus
dominus deus, Sedentes vigintiquatuor seniores habentes
tribunalia vigintiquatuor, libri sunt prophetarum & legis,
referentes testimonia iudicij. Sunt autẽ vigintiquatuor patres: duodecim apostoli, & duodecim patriarchæ. Animalia
igitur quòd differentia vultibus sunt, hanc habet rationem.
Simile leoni animal, euangelium secundum Marcum, in quo
vox leonis in eremo rugientis auditur. Vox clamantis in deserto, Parate viam domini. Hominis autem figura Matthæ⁹
enititur enunciare nobis genus Mariæ, vnde carnem accepit
Christus. Ergo dũ enumerat ab Abraham vsque ad Dauid,
& vsque ad Ioseph, tanquam de homine locutus est. ideo B
prædicatio eius hominis effigiem ostendit Lucas sacerdotium Zachariæ offerentis hostiam pro populo, & apparentem sibi angelum dum enarrat, propter sacerdotium, & hostiæ conscriptionem, vituli imaginationem tenet. Iohannes
euangelista aquilæ similis, assumptis pennis ad altiora festinans, de verbo dei disputat. Marcus euangelista sic incipit, Initium euãgelij Iesu Christi, sicut scriptum est in Isaia
propheta: Vox clamantis in deserto. hæc est leonis effigies
Matthæ⁹, Liber generatiõis Iesu Christi filij Dauid filij Abraham. hæc est facies hominis. Lucas autẽ dicit: Fuit sacerdos nomine Zacharias, de vice Abia, & mulier ei de filiabus
Aaron. hæc est imago vituli. Iohãnes sic incipit, In princi- C
pio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum. hoc erat in principio apud deum. hæc est similitudo
aquilæ volantis. Non solum autem, sed & ipsum verbum dei
patris omnipotentis, qui est filius eius dominus noster Iesus
Christus, feret easdem imagines in tempore aduentus sui ad
nos, Et cum prædicatus est tanquam leo, & catulus leonis,
propter salutem hominis homo factus est ad mortem deuincendam, & vniuersos liberandos. Quòd seipsum obtulit hostiam patri pro nobis, vitulus dictus est. Et quoniam mortem deuicit, & ascendit in cœlos extendens alas suas, & protegens suam plebem, aquila volans nominatus est. Hæ prædicationes quanuis quatuor sunt, vna est tamen quia de vno

D ore processit: sicut fluuius in paradiso, cũ sit vnus, in quatuor partes diuisus est. Oculos autem intus & foris habere animalia, id est prædicationem noui testamenti, specialem prouidẽtiã ostẽdit, quæ & secreta cordis inspicit, & superueniẽtia videt, quæ sunt intus & foris. Alæ senæ sunt testimonia veteris testamenti librorũ: ideóque vigintiquatuor faciũt tot numeros, quot & seniores super tribunalia. Sed sicut animal volare non potest, nisi pennas habeat: sic nec prædicatio noui testamẽti fidẽ habet, nisi habeat veteris testamẽti prænũciata testimonia, per quæ tollitur à terra, & volat. Sẽp enim quod ante dictũ est, & postea factũ inuenit, illud fidem facit indubitabilẽ. Rursum tamẽ & alæ si nõ hæreãt animalibus, vitã vnde trahant nõ habẽt. Nisi enim quæ prædixerũt
E prophetæ, in Christo essent cõsummata, inanis erit ꝑdicatio illorũ. Hoc tenens ecclesia catholica, & ante ꝑdicata & postea consummata, volat, & merito tollitur à terra viuũ animal. Hæreticis autem qui prophetico testimonio non vtuntur, assunt eis animalia, sed non volant, quia sunt terrena. Iudæis autem, quia non accipiunt noui testamenti prædicationem, assunt alæ, sed non viuunt, id est inanem vaticinationem hominibus afferũt, facta dictis non conferentes. Sunt autẽ libri veteris testamenti qui accipiuntur vigintiquatuor, quos in Epitomis Theodori inuenies. Sed & vigintiquatuor, vt diximus, patres & apostolos, iudicare populum suum oportet. Interrogantibus enim apostolis & dicentibus, Nos omnibus nostris relictis secuti sumus te: quid erit nobis: respõdit dñs
F noster: Cum sederit filius hominis super solium gloriæ suæ, sedebitis & vos sup sedes duodecim, iudicãtes duodecim tribus Israel. Sed de patribus qui iudicaturi sunt, ait Iacob patriarcha, Dan iudicabit & ipse populum suum inter fratres, sicut vna tribus Israel. Exire autem fulgura & voces & tonitrua à solio dei, & septẽ facies ignis ardentis, significat prædicatiões à deo, & minas. Nã fulgura aduẽtũ dñi significãt: voces autem, noui testamenti prædicationes. tonitrua aũt, ꝙ cœlestia sunt verba. Faces ignis ardẽtis, donũ sancti spiritus, quoniã in lignũ passionis est redditũ. Et cũ hæc fierẽt, cecidisse diuersos maiores natu, & adorasse deum, cũ darẽt animalia gloriã & honorẽ, id est euangelia actionem, prophetiã scilicet dñi, & doctrinã, cũ adimplesset ante per illos prænũciatum verbum, digne meritóq; exultant, scientes secreta
&

& verbum domini ministrasse. Denique & cum venit qui A
mortẽ disiungeret, & coronã immortalitatis solum dignus
sumeret, omnes habẽtes pro gloria aliqua act⁹ sui optimi co
ronas, proiecerũt eas sub pedib⁹ eius, id est propter eminẽtẽ
victoriã Christi, omnes victorias sub pedibus eius. Hoc &
in euãgelio suppleuit spiritus sanctus ostendendo. Cũ enim
passurus nouissime venit Hierosolymos dñs noster, & exis-
set illi populus obuiam: alij præcisis ramis palmarũ viã ster-
nebãt, alij tunicas suas subiiciebant: duos scilicet populos o-
stendens. vnum patrum, & alium prophetarum magnorum
virorum, qui quascunq; habebãt palmas victoriarũ cõtra pec
catum, victori omnium Christo eas sub pedib⁹ iactabãt. Pal
ma autem & corona idẽ significat, quoniã nõ datur nisi vi-
ctori. In dextera autẽ sedentis super tribunal liber scriptus
intus & foris, signatus sigillis septẽ, vetus testamẽtum signi B
ficat, quod est datum in manibus dei nostri. A patre accepit
iudicium. Præco, inquit, præconauit an aliquis dignus esset
aperire librũ, & soluere signacula eius: & nemo inuẽtus est di
gnus neq; in cælo, neq; ĩ terra, neq; infra terrã. Aperire autẽ
sigilla, est pro hoĩe mortẽ deuĩcere. Hoc dign⁹ facere nemo
inuẽtus, neq; in angelis in cælo, neq; in hominibus in terra,
neque inter animas sanctorum in requie, nisi solus Christus
filius dei: quem dicit vidisse agnũ tanquam occisum, haben-
tem cornua septem. Quod enim erat tunc prædicatũ, & quic
quid per vanas oblationes & sacrificia lex in illum medita-
ta fuerat, ipsum ĩplere oportebat. Et quia ipse erat testator,
& mortem deuicerat, ipsum erat iustum constitui à deo hære
dẽ, vt possideret substantiam morientis. id est membra huma C
na. vnde dicit leonem de tribu Iuda vicisse, qui est radix da
uid. Leonem de tribu Iuda in Genesi legimus, vt Iacob pa-
triarcha ait, Iuda, te laudabũt fratres tui. Recubuisti & ob-
dormisti, & resurrexisti tanq̃ leo, & tanquam catulus leonis.
Ad deuincendã enim mortẽ leo dictus est, ad patiendũ pro
hominibus tanquam agnus ad occisionẽ ductus est. Sed qa
mortem deuicit, & præuenit carnificis officiũ, qui occisus di
ctus est: hic ergo aperit quod ipse signauerat testamẽtũ. Ob
hoc Phinees, & Moyses legis dator, q; oportebat esse signa-
tũ & celatum vsque ad aduentũ ei⁹, velauit suam faciẽ, & sic
est populo locutus, ostẽdẽs velata esse verba prędicatiõis vs-

D que ad aduentũ temporis. Nam & ipse tunc legis de populo, Accepta lana succida & sanguine vituli & aqua aspersit populum vniuersum, dicens: Hic sanguis testamenti eius quod mandauit ad vos. Animaduerti ergo oportet hominem diligenter prædicare, & vniuersa in mundo coercere. Nam nec sufficit legem illam dici: sed testamentum nominata est. Nulla lex testamentum vocatur: nec testamentum aliud dicitur, nisi quod faciũt morituri: & quodcũq; intrinsecus testaméti est signatum est vsque ad diẽ mortis, Ideo modo designatur moritura per agnum occisum, qui tãquã leo cõfregit morté: & quæ de eo prænũciata fuerant, repleuit, & hominem liberauit, id est carnem de morte, & accepit possessionem substãtiæ morientis, id est mẽbrorũ humanorũ: vt sicut per vnũ cor

E pus omnes homines debitũ mortis susceperant, ita per vnum corpus vniuersi credẽtes renati in vitã resurgerent. Modo ergo facies Moysi aperitur, & creditur, & reuelatur, ideo Apocalypsis reuelatio dicitur: modo liber eius resignatur: modo hostiæ oblationis intelligũtur: modo sacerdotiũ, charisma, fabricatio ædis: testimonia apertè intelliguntur vigintiquatuor seniores & quatuor animalia citharas & phialas habẽtes, cantantes canticũ nouũ. Coniuncta veteris testamẽti prędicatio cũ nouo, populũ Christianũ ostendit cantanté canticũ nouum, id est confessioné suã publicè conferenté. Nouũ est filium dei hominé fieri: nouum, cum corpore in cælos ascendere: nouum, remissionem peccatorum hominibus dari: nouum, sancto spiritu signari homines: nouum, sacerdotiũ accipere sacræ obseruationis, & regnum expectare immensę

F repromissionis. Cithara enim chordam in ligno extensam significat, id est carnem Christi passionis ligno coniunctã: phiala, confessionem ex noui sacerdotij propagine, & angelorum multorum, immo omniũ. Et vniuersæ dominationes domino nostro referent iam gratiarum actionem liberationis hominum de clade mortis. Resignatio sigillorũ, vt diximus, apertio est veteris testamenti, & prædicatorũ prænũciatio in nouissimo tẽpore futurorũ: quæ licet scriptura prophetica per singula dicit, omnibus tamẽ simul apertis sigillis, ordinẽ tamen suũ habet prædicatio. Nã aperto primo sigillo, dicit se vidisse equũ album, & equitem coronatũ, habentem arcum. hoc enim primò factum est. Postquam enim ascendit in cęlos dominus, & aperuit vniuersa, misit spiritũ suum,

cuius verba prædicationis tanquam ſagittæ,ad corda homi- A
num pergentes, vt vincerent incredulitatem. Corona autem ſuper caput prædicatoribus eſt promiſſa per ſpiritum ſan-ctum. Cæteri tres equi,bella.fames,& peſtes, in euangelio à domino prædicata manifeſtius ſignificant: ideóq; ait vnum de animalibus dixiſſe,quia omnia vnum ſunt,Veni,& vide. Veni dicitur inuitato ad fidem,vide dicitur ei qui non videbat. Ergo equus albus,verbum eſt prædicationis, cum ſpiritu ſancto miſſo in orbem. Ait enim dominus: Prædicabitur hoc euangelium per totum orbem terrarum in teſtimonium corã gentibus,& tunc veniet finis. Equus roſeus,& qui ſedebat ſuper eum habẽs gladium,bella ſunt ſignificata futura, B
vt legimus in Euangelio:Surget enim gens contra gentem, & regnum aduerſus regnum : & erunt terræmotus magni. hic eſt equus roſeus. Equus niger autem famẽ ſignificat. ait enim dominus:Erunt fames per loca.Propriè autem extenditur verbum vſque ad Antichriſti tempora, quoniam magna fames eſt ventura,quáque omnes lædẽtur.Statera in manu,libera examinis, in qua ſingulorum merita oſtenderet. Ait dein,Vinum& oleumne leſeris,id eſt,hominẽ ſpiritualẽ ne plagis percuſſeris.Hic eſt equus niger. Equus autem pallidus,& qui ſedebat ſuper eum,nomen habebat mors.hæc eadem quoque inter cæteras clades præmiſerat dominus, venturas peſtes magnas & mortalitates.Cum enim dicat,Et in- C
fernus ſequitur eum, id eſt expectabat deuorationem animarum multarum impiarũ. Hic eſt equus pallidus. Animas autem occiſorum vidiſſe ſub ara,id eſt ſub terra. Ara enim, & cælum & terra dicitur:ſicut lex ait, imaginaria veritatis facie meditante, quæ duas aras, auream intrinſecus fecerat. Nos autem intelligimus auream ita dici,domino noſtro nobis teſtimonium perhibẽte.ait enim: Cum offers munus tuũ ad aram. Vtique munera noſtra, orationes ſunt quas offerimus. Et ibi recordatus fueris habere aliquid fratrẽ tuum aduerſum te,relinque ibi munus tuum ante arã. Vtiq; ad cęlum aſcendunt orationes. Sicut ergo cælum intelligitur ara aurea,quæ erat interior(nã & ſacerdotes ſemel in anno introibant,qui habebãt chriſma,ad aram auream, ſignificante ſpiritu ſancto Chriſtum hoc ſemel facturũ)ſic & ara ærea, terra intelligitur ſub qua eſt infernus, remota pœnis & ignibus regio,& requies ſanctorum:in qua quidem ab impiis vi

D dentur & audiuntur iusti, & neque illuc transmeare possunt. Hos ergo tantos, id est animas occisorum, expetere vindictã sanguinis, id est corporis sui de habitantibus super terram, voluit nos cognoscere qui omnia videt. Sed quia in nouissimo tẽpore sanctorum remuneratio perpetua, & impiorũ ventura est damnatio, dictum est eis, Expectate. & pro corporis sui solatio acceperũt, inquit, stolas albas, id est donũ spirit' sãcti. Sextũ sigillum, Factus est terræmotus magnus: ipsa est persecutio nouissima. Sol fit vt saccus, incredulis splẽdor doctrinæ obscurabitur. Luna sanguinea, ecclesia sanctorũ ostẽditur pro Christo sanguinem fundere. Stellas, eiusdem fideles turbari. Agitata ficus amittit grossos, persecutione homines ab ecclesia separari. Cælum inuolui. ecclesia de medio
E fit, & mons & insulæ de locis suis motæ. Nouissimam arundinem similem virgæ, vt metiretur dei templum, & aram, & adorantes in ea, potestatem dicit quam dimissus postea exhibuit ecclesiis. Nam & euangelium postea scripsit. Cum essent Valentinus & Cherinthus & Ebion & cæteri scholæ Satanæ diffusi per orbem cõuenerunt ad illum de finitimis prouinciis omnes, & compulerunt vt ipse testimonium conscriberet. Mensura autem filij dei, mandatum domini patrẽ confiteri omnipotentem. Dicimus & huius filium Christum ante originem seculi spiritualem apud patrem genitum, hominem factum, & morte deuicta in cælos cum corpore à patre receptum, effudisse spiritum sanctũ donum & pignus immortalitatis. hunc per prophetas prædicatũ, hunc per legẽ conscriptũ, hunc esse mandatũ dei, & verbum patris, & conditorẽ orbis. Hæc est arũdo & mẽsura fidei. Et nemo adorat arã
F sanctã. nisi q hãc fidẽ cõfitet̃. Aulã aũt exteriorẽ eiice foras. Aula atriũ dicit̃, vacua inter parietes area. hos tales nõ necessarios eiici iussit de ecclesia: qa data est, inquit, calcari à gẽtib', id est huiusmodi hoĩbus, ita vt à gẽtibus cõculcet̃. Deinde repetit de nouissimi tpis ruina & excidio, & ait: Ciuitatẽ sanctã calcabũt mensib' quadraginta duob'. Et dabo duob' testib' meis, & p̃dicabũt amicti cilicio dies mille cclx, id est trienniũ, & mẽses sex. hoc eñ faciũt mẽses quadragintaduo. Est ergo illorũ p̃dicatio trienniũ, & menses sex, & regnũ Antichristi alterũ tantũ. De ore illorũ prophetarũ exire ignem contra aduersarios potestatẽ verbi dicit. Omnes enim plagę quotquot futuræ sunt ab angelis, in eorũ voce mittũt̃. Multi

putant

putãt eũ Heliã esse, aut Hæliſæũ, aut Moyſen: ſed vtriq; mor- A
tui ſunt: Hieremiæ aũt mors nõ inuenitur, quia omnes vete-
res noſtri tradiderũt illũ eſſe Hieremiã. Nã & ipſum verbum
quod factũ eſt ad eũ, teſtificatur ei dicẽs: Prius q̃ figurarẽ te
in vẽtre, cognoui te: & prius q̃ de vulua procederes, ſanctifi-
caui te: & prophetã in gẽtibus poſui te. In gẽtibus autẽ pro-
pheta non fuit, & ideo verbum dei verax neceſſe habet quod
promiſit exhibere, vt in gẽtibus propheta ſit. Hos duos can-
delabra duo & duas oliuas ideo nominaui, vt ſi in alio le-
gens nõ intellexiſti, hic intelligas. In Zacharia enim vno ex
duodecim prophetis ſcriptũ eſt, Hi ſunt duę oliuæ, & duo cã
delabra, qui in cõſpectu dñi terrę ſtãt, id eſt ſunt in paradiſo.
Hos ergo oportet ĩterfici ab Antichriſto poſt multas plagas
ſeculo infixas: quẽ dicit aſcẽdiſſe beſtiã de abyſſo. De abyſſo B
autem eũ aſcenſurũ. multa teſtimonia enim nobis in hoc ca-
pitulo cõtrahẽda ſunt. Ait enim Ezechiel, Ecce Aſſur cypreſ
ſus in mõte Libano. Aſſur deprimẽs cypreſſos excelſas ramo
ſas, id eſt populos multos in mõte Libano. Regnũ regnorũ,
id eſt Romanorum. Formoſus in germinibus, id eſt fortis in
exercitibus. Aqua, inquit, nutriet eũ, id eſt multa millia homi
nũ ſubiecta erũt illi. Et abyſſus hauſit illũ, id eſt ructauit eũ.
Nã & Eſaias penè iiſdẽ verbis loquitur. Fuiſſe aũt eũ iã in re-
gno Romanorũ, & fuiſſe inter Cæſares. & Paulus apoſtolus
conteſtatur. ait enim ad Theſſalonicenſes, Qui nunc tenet,
teneat, donec de medio fiat: & tunc apparebit iniquus ille
cuius eſt aduentus ſecundum efficaciam Satanæ in ſignis &
portẽtis mẽdacibus. Et vt ſcirẽt illum venturum qui tũc erat C
princeps, adiecit, Arcanũ, inquit, malitię iã oritur. Sed nõ ſua
virtute nec patris ſui ſuſcitatur, ſed dei iuſſu. Quare ergo Pau
lus idẽ dicit? Idcirco quòd nõ receperũt amorẽ dei, mittet eis
deus ſpiritũ erroris, vt omnes perſuadeãtur mẽdacio, qui nõ
ſunt perſuaſi veritate. & Eſaias ait, Suſtinẽtibus lucẽ, illis te-
nebrę ortę ſunt. Hos ergo prophetas ab eodẽ interfici mani-
feſtat Apocalypſis, & quarta die reſurgere, ne quis dño ęqua-
lis inueniatur. Sodomã autẽ & Aegyptũ dicit Hieroſolymã.
Dictus populi perſecutor id efficiet. Diligẽter ergo & cũ ſũ-
ma ſolicitudine ſequi oportet propheticã prædicationem, &
intelligere quoniã ſpiritus ex parte prædicit & præpoſterat,
& cum præcucurrerit vſq; ad nouiſſimũ, rurſus tẽpora ſupe-
riora repetit, & quoniam quod facturus eſt ſemel, aliquoties

D quasi factum ostẽdit: quod nisi intelligas, aliquoties vt factũ aliquoties vt futurum, in grãdi caligine inuenieris. Ergo interpretatio sequẽtium dictorũ ea mõstrabit, vt nó ordine lectionis, sed rationis intelligatur. Apertũ est tẽplum dei, quod est in cęlo. Apertio est domini nostri. Tẽplum enim dei filius eius est, sicut ipse ait, Soluite tẽplum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. & dicentibus Iudæis, Quadraginta & sex annis ædificatũ est tẽplum istud: euãgelista inquit, ille dicebat de tẽplo corporis sui. Arca testamẽti, euãgelij prædicatio, & indulgẽtia delictorũ, & omnia bona quę cũ illo aduenerint, illa dicit apparuisse. Mulier aũt amicta sole, & luna sub pedibus suis, habẽs coronã duodecim stellarũ, parturiẽs in doloribus suis, antiqua ecclesia est patrũ & prophetarũ, & sanctorũ E apostolorũ, quæ gemitus & tormenta habuit desiderij sui, vsquequo fructũ ex plebe sua secundũ carnẽ olim promissũ sibi videret Christũ ex ipsa gente corpus sumpsisse. Sole autẽ amicta, speciẽ resurrectionis significat, & gloriã repromissionis Luna vero casus sanctorũ corporũ, & debitũ mortis. quo deficere nũquam potest. Nã quẽadmodũ minuitur vita, sic & augetur. Nec in totũ extincta est spes dormientiũ, vt quidam putãt: sed habent in tenebris lucẽ sicut luna. Corona stellarũ duodecim, chorũ patrũ significat secũdum carnẽ natiuitatis: ex quibus erat Christus carnẽ sumpturus. Draco roseus stans & expectãs, vt cũ peperisset filiũ, deuoraret eũ: diabol⁹ & angelus refuga scilicet, qui omniũ hominũ interitũ per mortem æqualem posse esse opinabatur. Sed qui de semine natus non erat, nihil morti debebat. propter quod nec deuorare eũ potuit, id est in morte retinere. In tertia enim die resurrexit. de-F niq; & priusquã pateretur, tẽtare eũ accessit tanquã hominẽ. Sed cũ inuenisset nõ illũ esse quẽ putabat, discessit, inquit, ab illo ad tẽpus. Hũc dicit raptũ ad soliũ dei, & nos legimus in actibus apostolorũ quẽadmodum loquẽs cũ discipulis suis, raptus est in cęlos. Virga ferrea, gladius persecutionis. Omnes recessisse de locis suis, id est ꝙ boni mouebũtur, persecutionẽ fugiẽtes. Quatuor angeli per quatuor ãgulos terræ, siue quatuor vẽti trãs Euphratem fluuiũ, gẽtes sunt quatuor, quia omni genti à deo deputatus est angelus, sicut dicit, Statuit eos super numeros angelorum dei, donec sanctorum cõpleatur numerus, suos nõ egrediũtur terminos, quia in nouissimo cũ Antichristo veniẽt. Quod aũt dicit, turba multa ex omni tribu, cre-

bu,credentibus electorum numerum ostendit,qui per sangui A
nem agni baptismo purgati, suas stolas fecerũt cãdidas, seruantes gratiam quam acceperunt. Septimo autem sigillo silẽtium fit in cœlo semihora. Semihora initium est quietis æternæ.sed partem intellexit,quia interruptio eadẽ per ordinem repetit. Nam si esset iuge silentium,hĩc finis narrãdi fieret. Angelum autem ascendentem ab oriẽte solum, Heliam prophetam dicit,qui anticipaturus est tẽpora Antichristi,ad restituẽdas ecclesias & stabiliẽdas à magna & intolerabili persecutione. Hæc in apertione librorum veteris testamenti & noui prædicata legimus. Ait enim dominus per Malachiam: Ecce ego mittã vobis Heliam Thesbitẽ cõuertere corda patrum ad filios,& cor hominis ad proximũ suũ,id est ad Chri
stum per pœnitentiam:cõuertere corda patrum ad filios,se- B
cundum tempus vocationis Iudæos ad sequẽtis populi fidem reuocare. Ideo ostendit etiam numerũ ex Iudęis crediturum, & ex gentibus magnã multitudinem. Mitti etiam in cælum orationes ecclesiæ ab angelo,& suscipi illas,& contra irã effundi,& scopari regnum Antichristi per angelos sanctos, in euangelio legimus. Ait enim: Orate ne incidatis in tentationẽ. Erit enim angustia magna, qualis nõ fuit ab origine mũdi. Et nisi abbreuiasset dominus dies illos, non esset salua omnis caro. Hos ergo archangelos malos septẽ ad percutiendum Antichristum mittit. Nam & ipse ita dixit: Tũc mittet filius hominis nuncios suos,& colligent electos eius de quatuor angulis venti à finibus eius vsq; ad fines eius.& antè ait
per prophetam: Tunc erit pax terræ vestræ,cum surrexerint C
in ea septem pastores,& octo morsus hominũ,& indagabunt Assur hoc est Antichristum,in fossa Nembrot, in damnatione diaboli. Ecclesiæ specie similiter cõmoti fuerint custodes domus. Ipse autẽ in parabola ad apostolos sic ait,cum venissent ad eum operarij,& dixissent,Domine,nonne bonum semen seminasti in agro? Vnde ergo ibi lolium? respondit eis, Inimicus homo hoc fecit. cui dixerunt, Vis imus,& eradicamus illud? qui ait: Non:sed finite vtraque crescere vsque ad messem:& in tempore messis dicam messoribus colligere lolium,& facere manipulos,& cremari igni æterno: triticum autẽ colligere in horrea mea Hos messores & pastores & operarios hic Apocalypsis ostendit esse angelos. Tuba autem verbũ est potestatis:& licet repetat per phialas,non quasi bis factum

D bis factũ dicit, sed quoniã semel futurum est quod est decretũ à deo vt fiat, ideo bis dicitur. Quicquid igitur in tubis minus dixit, hic in phialis est. Nec aspiciẽdus est ordo dictorũ, quoniam sæpe spiritus sanctus vbi ad nouissimi temporis finem percurrerit, rursus ad eadem tempora redit, & supplet ea quę minus dixit. Nec requirẽdus est ordo in Apocalypsi, sed intellectus. Sequendus est enim & ipse propheta. Sunt igitur scriptæ in tubis & phialis, aut plagarum orbi missarũ clades, aut ipsius Antichristi insania, aut populorũ detractio, aut plagarum differentia, aut spes in regno sanctorum, aut ruina ciuitatum, aut ruina magna Babylonis ciuitatis, id est Romanæ. Aquila magna medio cœlo volans, spiritussanctus significatur, in duobus prophetis contestans magnã plagarũ iram imminere, siquo modo quisq; volasset nouissimo tẽpore con-
E uersus, vt aliquis adhuc saluus esse possit. Nam fortẽ quem dicit de cœlo descendisse, amictũ nube, & iris super caput eius, & facies eius tanquam sol, & pedes eius columna ignis, & habebat librum in manu sua apertũ, & posuit pedes suos super mare & terrã: dominum nostrum significauit, sicut superius enarrauimus. Facies eius tãquã sol, id est de resurectione. Super caput autem eius iris, iudiciũ intelligitur quod per illum factum est, aut futurũ est. Liber apertus, Apocalypsis est quã Iohannes vidit. Pedes eius cõflatos & superius diximus apostolos esse. Nã calcari ab eo & marina & terrena, omnia sub pedibus eius subiecta significat. Angelum eũ dicit, id est nũcium, scilicet patris. Vocatur enim magni consilij angelus. Quòd clamasse dicit voce magna, vox magna est cælestis, omnipotẽtis dei verba hominibus nunciare, & cõtestari quia
F post clausam pœnitentiam spes postea futura nõ est. Septem tonitrua locuta voces suas, spũssanctus septiformis virtutis ꝑ prophetas protestatus est omnia futura, voce illi⁹ in seculo testimoniũ reddit. Sed quia dicit se scripturũ fuisse Iohannes q̃ta locuta fuissẽt tonitrua, id est quęcũq; in veteri testamẽto erãt obscura & prædicata, vetat scribere, sed relinquere ea signata, quia erat apostolus, nec oportebat gratiã sequẽtis gradus in primo collocari: quia tẽpus, inquit, prope est. Apostoli enim virtutibus, signis, portentis, magnalibus factis, vicerunt incredulitatem: post illos, iam eisdem consumptis, ecclesiis datum est solatium propheticarum scripturarum interpretandarum: quos interpretes prophetas dixit. Ait enim

apostolus,

apoſtolus, Et quidem poſuit in eccleſia primùm apoſtolos, A
ſecundò prophetas, tertiò doctores. & reliqua. & alio loco ait, Prophetæ duo aut tres dicant, & alij æſtiment. & ait, Omnis mulier orans vel prophetans detecto capite, deturpat caput ſuum. Cum autem dicat, Prophetę duo vel tres dicant, & alij æſtiment: non de catholica prophetia dicit, inaudita, & incognita, ſed etiam prædicata & nota. Aeſtiment autem vtrũne interpretatio cum teſtimoniis cõgruat dictionis propheticæ. Conſtat ergo Iohanni non fuiſſe neceſſarium ſuperiori virtute armato, cum Chriſti corpus, id eſt eccleſia, ſuis membris ornatum, ſuo loco reſpondere debeat, accipere libellum, & comedere ſub oſtẽſione facta memoriæ. Dulcis in ore prædicationis eſt fructus loquenti, & audiẽtibus dulciſ-
ſimus: ſed & prædicanti & perſeuerantibus in mandatis, per B
paſſionem amariſſimus. Oportet autem te iterum prophetare, inquit, populis & linguis & nationibus: hoc eſt quoniam quando hoc vidit Iohannes, erat in inſula Pathmos, in metallum damnatus à Domitiano Cęſare. Ibi ergo vidit Apocalypſin: & cum ſenior iam putaret ſe per paſſionem accepturum receptionẽ, interfecto Domitiano omnia iudicia eius ſoluta ſunt, & Iohãnes de metallo dimiſſus. ſic poſtea tradidit hanc eandẽ, quã acceperat à dño Apocalypſin. hoc eſt, oportet te iterum prophetare. Accepiſſe autem arundinẽ omnes gẽtes, quæ dimicaturę Antichriſto, cõtra iſtos ſtatuẽdæ ſunt, & gladiis alterutrũ ſunt caſuræ. Qui ait illum coloris eſſe roſci, id eſt coccinei operis illius futurum talem dedit ei colorem. Ab
initio enim homicida, & omne genus humanũ non tã debito C
mortis, verũ variis gladiis ac vitiis oppreſſit. Septẽ capita, ſeptem reges Romanos, ex quibus & Antichriſtus eſt. In priori didicimus cornua decem, decem reges in nouiſſimo tempore. Hos eoſdem pleuius ibi tractabimus. Mulierem autem volaſſe in deſertum auxilio alarum magnæ aquilæ, dono ſcilicet prophetarum eccleſiam illam catholicam, ex qua in nouiſſimo tempore creditura ſunt centum quadraginta quatuor millia hominum Heliæ. Sed & cæterum populum viuum inueniri in aduentu domini hic dicit. Sic & dominus in euangelio ait, Tunc qui in Iudæa ſunt, fugiant in montes: id eſt, quoquot in Iudæa fuerint collecti, eant ad illum locum quem paratum habent, & nutriantur ibi triennium & menſes ſex à facie diaboli. Alę duæ magnæ

D magnæ, duo ſunt prophetæ, Helias, & qui cum eo fuerit pro
pheta. Aqua quam emiſit de ore ſuo ſerpens, iuſſu ſuo exerci-
tum eam ſequi ſignificat. Aperuiſſe terram os ſuum, & deuo-
rare aquas, vindictam de præſentibus manifeſtam. Hanc igi
tur licet parturientem ſignificet, poſtea partu edito fugien-
tem oſtendat: tamen non vno tempore vtraque facta ſunt.
Chriſtus enim ex quo natus eſt, ſcimus tẽpora interceſſiſſe:
vt illa autem fugiat à facie ſerpentis, adhuc factum non eſſe.
Deinde ait, Factum eſt bellum in cælo, Michaël, & nuncii e-
ius. Et non eſt inuentus ei locus iam in cælo: & iactatus eſt
draco magnꝰ anguis antiquus in terram. hoc eſt initiũ Anti
chriſti. Antè tamen oportet prædicare Heliam, & pacis tem
pora eſſe: & poſtea conſummato triẽnio & ſex menſibus prę
dicationis Heliæ, iactari eum de cęlo, vbi habuit poteſtatem
E aſcendendi vſque ad illud tempus, & angelos refugas vniuer
ſos. Sic & Antichriſtũ de inferno ſuſcitari Paulus apoſtolus
ait, Niſi prius venerit diſceſſio, & apparuerit homo peccati,
filius perditionis, & aduerſarius, qui ſe eleuat ſuper oẽ quod
nominatur deus, aut quod colitur. Quòd autẽ dicit draconis
caudã traxiſſe tertiam partẽ ſtellarũ, bifarie hoc accipitur.
Multi enim arbitrantur tertiam partem hominum credentiũ
poſſe eum ſeducere. ſed verius intelligi debeat angelorum ſi-
bi ſubiectorum cum adhuc princeps eſſet, cum tranſcenderet
conſtitutionem ſuã, tertiã partem ſeduxiſſe. Ergo quod ſupe
rius dicebamus, ait Apocalypſis, Et ſtetit ſuper arenam ma-
ris. Et vidi de mari beſtiam aſcendentẽ ſimilẽ pardo. Regnũ
F illius temporis Antichriſti cum varietate gentium, & popu-
lum commixtũ ſignificat. Pedes tãquam vaſis fortis, & ſpur-
ciſſimæ beſtiæ. Duces, pedes eius dixit. Os eius tãquam ora
leonum, inquit, eſt, id eſt ad ſanguinem armatum. Os enim
eius, viſio illius eſt, & lingua quæ ad nihilum proceſſura eſt
niſi ad ſanguinem effundendum. Capita ſeptem, ſeptem mõ-
tes ſunt in quibus mulier ſedet, id eſt ciuitas Romana. Et re-
ges ſeptem ſunt. quinque ceciderunt: vnus eſt: alius nondum
venit: & cum venerit, breui tempore erit. Et beſtia quam vi-
diſti, de ſeptem eſt: & octaua eſt. Intelligi oportet tẽpus quo
ſcriptura Apocalypſis edita eſt, quoniam tunc erat Cæſar
Domitianus. Ante illum autem fuerat Titus frater illius, &
Veſpaſianus pater, Galba, Otho, & Vitellius. Hi ſunt quinq;
qui ceciderũt: vnus extat, ſub quo ſcribitur Apocalypſis, Do
mitianus

mitianus scilicet. Alius nondum venit, Neruã dicit. Et cũ ve- A
nerit, breui tempore erit. Biénium enim non impleuit. Et be-
stia quam vidisti, inquit, de septem est: quoniam ante istos re-
ges Nero regnauit. Et octaua est, ait: modo cum illa aduene-
rit, computas loco octauo. Et quoniam in illo est consumma-
tio, adiecit, In interitum vadit. Nam decem reges accepisse
regalem potestatem, cum ille mouerit ab oriẽte, aut mittitur
ab vrbe Roma cum exercitibus suis. Hæc cornua decẽ & de-
cem diademata Daniel ostendit, & tria eradicari de priori-
bus, hoc est tres duces primarios ab Antichristo interfici. Cę-
teros septem dare illi honorem, & consilium, & potestatem,
de quibus ait, Hi odient meretricem. Vrbem scilicet dicit. Et
carnes eius comburant igni. Vnum autem de capitibus occi-
sum in morte, & plaga mortis eius curata est, Neronẽ dicit.
Constat enim, dum insequeretur eum equitatus missus à se-
natu, ipsum sibi gulam succidisse. Hũc ergo suscitatum deus B
mittet regem dignum dignis, & Christum qualẽ meruerunt
Iudæi. Et quoniam aliud nomen allaturus est, aliam etiam
vitã instituturus, vt sic eum tanquam Christum excipiant Iu-
dæi. Ait enim Daniel, Desideria mulierum non cognoscet,
cum prius fuerit impurissimus: & nullum deum patrum co-
gnoscet. Non enim seducere populum poterit circuncisiõis,
nisi legis vindicator. Denique & sanctos non ad idola colen-
da reuocaturus est, sed ad circuncisionem colendam, si quos
potuerit seducere. Ita demum faciet vt Christus ab eis appel-
letur. De infero autẽ illum surgere, & superius diximus, ver-
bo Isaiæ: Aqua nutriet illum: & abyssus auxit illum. Qui ta-
men licet nomine mutato, & actu immutato veniet, ait spiri-
tus: Numerus eius nomen hominis est, & numerus eius sexcẽ-
ti sexaginta sex. Cum attulerit ad literam græcã, hũc nume- C
rũ explebit.* A.I.N.L.T. CCC.F.V.M.L. XLOL. XX.
CCC. I.III. EVN.LCC.N.V.III.P.CIX.K X X O L
X X CC. Aliã bestiam subeuntem de terra magna, falsum
prophetam dicit, qui facturus est signa & portenta menda-
cia ante illum in conspectu hominum. Habẽtem cornua qua-
si agni, id est speciem iusti hominis: loquentem quasi draco.
loquetur autẽ diaboli malitia plenus. Hic enim facturus est
vt ignis de cœlo descendat: sed in conspectu hominum. Hęc
magi per angelos refugas & hodie faciunt. Faciet etiam vt
imago aurea Antichristo in templo Hierosolymis ponatur,
&

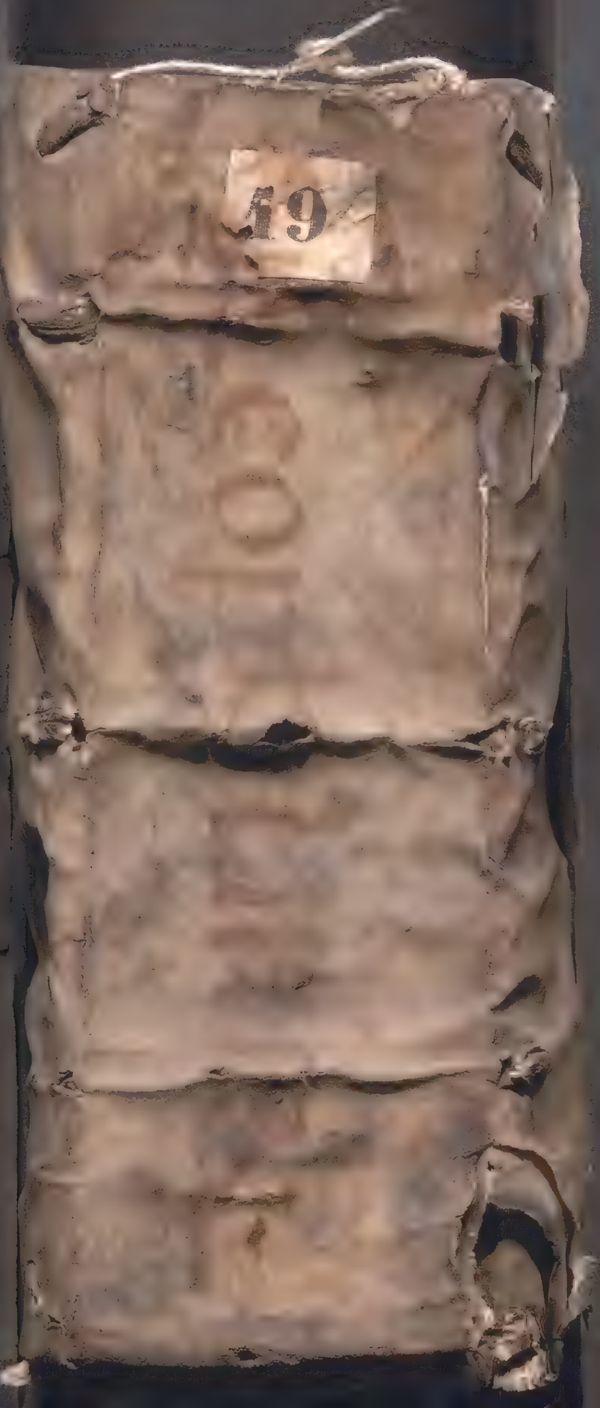
D & intret angel[9] refuga, & inde voces & sortes reddat. Faciet etiam hic ipse vt accipiant serui & liberi notam in frontibus aut in manibus dextris numerum nominis eius, nequis emat vel vendat. Aspernationem autem & exacerbatiōem Daniel antè prædixerat. Et statuet, inquit, templum suum super Samariam super montem inclytum & sanctum, id est, Hierosolymis imaginē, sicut Nabuchodonosor fecerat, tunc hic substituet. modo hoc dominus resoluens, admonens ecclesias suas de nouissimis temporibus & periculis, ait: Cum autem videritis aspernationem quæ dicta est per Danielem prophetam, stantem in loco suo: qui legit, intelligat. Aspernatio dicitur, quando exasperatur deus quòd idola pro eo colantur, vel dogma hæreticorum in ecclesiis introducatur. Euersio autem, quòd stabiles homines signis falsis & portentis seducti euertantur de salute. Angelum volantem medio cælo quē dicit se vidisse, quem superius tractauimus, eundem esse Heliam, qui anticipat prædicatione sua regnum Antichristi. Alium autem angelum, angelum sequentem eūdemque comitē prædicationis prædicat prophetam. Quod autem ait, Mitte falcem acutam, & vindemia botriones vineæ: de gentibus perituris significat in aduentu domini. Equidē pluribus speciebus hic illud ostēdit, sicut in messe arida: sed semel in aduētu domini & consummationis & regni Christi, & apertione regni sanctorū futurum est. Quod autē dicit missum in torcular iræ dei, & calcatum extra ciuitatē: calcatio torcularis, retributio est peccatoris. Et exiet sanguis vsque ad frenos equorum. Exiet vltio vsque ad principes populorum, id est rectores, siue diabolum, siue angelos eius. nouissimo certamine exiet vltio sanguinis effusi, sicut antè prædictum est: In sanguine peccasti, & sanguis te persequetur. Per stadia mille sexcēta, id est per omnes mundi quatuor partes. Quaternitas est enim conquaternata, sicut in quatuor faciebus quadriformibus & rotis. Quater enim quadringēti, mille sexcenti. Eādem repetens persecutionem Apocalypsis dicit angelos septem habentes plagas, quoniam in his finita est ira dei. Percuti populū contumacē septē plagis, id est perfecte, vt in Leuitico. Dicit quæ in vltimo futura sunt, cum ecclesia de medio exierit. Quòd autē dicit stetisse eos super mare vitreum, habētes citharas & phialas, id est super baptismum suum stabiliter in fide constitisse: & confessionē suam in ore habētes,

exultaturos

exultaturos in regno corã domino. Ad propositum reuertamur. Ait enim: Veni ostendam tibi dãnationem meretricis magnæ, quæ sedet super aquas multas. Et vidi, inquit, mulierem ebriam de sanguine sanctorum decreto senatus illius cõsummatæ nequitiæ, & omnẽ contra fidei prędicationem etiã latam indulgentiam ipse dedit decretũ in vniuersis gentib⁹. Sedere autem eam super bestiam ruffam actricem homicidiorum, diaboli imago est: vbi etiam & capita hęc de quibus tractauimus, meminit. Hanc quidem Babylonem propter cõfusionem dicit, & in Apocalypsi & in Isaia & in Ezechiele antè ruffam nominauit. Denique si compares quæ contra Assur dicta sunt, & Isaias contra Babylonem dicit, quæque Apocalypsis dicit, vnum esse omnia inuenies. Equum enim album esse, & sedentem super eum dominum nostrum cũ exercitu cælesti aduenĩẽtem ad regnandũ ostendit. A mari enim Aquilonis vsque ad mare Phœniciæ, & vsque ad fines terræ maiores partes has in aduentu domini mundari. Omnes animæ gentium congregabuntur ad iudiciũ. Nã mille annorũ regnũ nõ arbitror esse terminũ. Aut si ita sentiendũ est, cõpletis annis mille regnare desinunt. Sed vt mei sensus capacitas sentit proferri, quoniam denarius numerus decalogum significat, cẽtenarius virginitatis coronam ostẽdit. Qui enim virginitatis integrum seruauerit propositũ, & decalogi fideliter præcepta impleuerit, & contra impuros mores vel impuras cogitatiões intra cordis cubiculũ vigilauerit, ne dominẽtur ei: iste vere sacerdos est Christi, & millenariũ numerum perficiens, integre creditur regnare cum Christo, & apud eum recte ligatus est diabolus. Qui vitiis & dogmatibus hæreticorũ irretitus est, in eo solutus est diabolus. Sed quia completis mille annis dicit eum solui, completo perfectorũ sanctorum numero, in quibus corpore & corde virginitas regnat, aduenĩẽte abominãdi aduentu, multi ab eo, amore terrenorum seducti supplantabuntur, & simul cum eo ingredientur stagnum, & post modicum tellus reddet sanctorum qui dudũ quieuerãt corpora, immortale cum æterno rege suscipientes regnum: quos non solũ corpore virgineo, sed & lingua & cogitatione exultaturos cum agno demonstrat. Ciuitatem verò quam dicit quadratam auro & preciosis splendere lapidibus, & plateam stratam, & flumen per medium, & vitæ lignum ex vtraque parte faciens fructus duodecim per

D menses duodecim,& solis lumen ibi non esse,quia agnus est lux eius,& portæ eius de singulis margaritis,ternę portæ eius ex quatuor partibus,& claudi non posse ciuitatẽ quadrã: sanctorũ adunatã turbam ostẽdit, in quibus fides nullo modo fluctuare potuit,sicut & Noe præcipitur vt ex quadratis lignis faceret arcam,quæ diluuii posset impetus ferre. Preciosos lapides,fortes in persecutione viros,qui nec tẽpestate persecutionũ moueri,nec impetu pluuiæ à vera fide solui potuerunt. Propterea auro mũdo sociantur,ex quibus regis magni ciuitas decoratur. Plateæ verò,eorũ corda ostendũt ab oibus mũdata sordibus,vbi deambulat deus. Flumẽ verò vitæ spiritualis natiuitatis currere gratiá ostẽdit. Lignũ vitę ex vtraq; ripa,Christi secundũ ostendit aduentũ,quẽ vẽturum & passurum vetus lex prædixit,& in euangelio manifestatur. Fructus verò duodecim per singulos menses,duodecim aposto-
E lorum diuersæ gratiæ ostenduntur,quas ab vno ligno crucis suscipientes,populos fame consumptos,verbi dei prędicatione satiant. Et quia dicit in ciuitate Solẽ non esse necessarium euidenter ostẽdit creatorem luminum fulgere in medio eius cuius splendorem nullus sensus cogitare poterit, nec lingua proloqui. Ex quatuor partibus portas dicit esse ternas virtutes,prudentiam,fortitudinem,iustitiam,temperantiam,quæ inuicem sibi hærẽt:& dum mutuò miscentur, duodenarium efficiunt numerum. Portas verò,duodecim apostolorum esse numerũ credimus,qui in quatuor virtutibus vt preciosæ margaritæ fulgentes,inter sanctos lumen doctrinæ suæ manifestantes,ad ciuitatẽ sanctorum ingredi faciunt,vt de conuersatione eorum,angelorum lætentur chori. Non posse claudi
F portas,euidenter ostendit,nulla contradicentium tempestate apostolorum doctrinam superari,etiamsi fluctus gentiũ, vel hæreticorum insana superstitio,dum à fide fuerit superata eorum,vt spumæ dissoluuntur,quia petra Christus est, à quo & per quem ecclesia firmata, nullis fluctibus insaniẽtiũ hominum superatur. Ergo audiendi non sunt,qui mille annorum regnum terrenum esse confirmant,qui cum Cherintho hæretico sentiunt.

FINIS.

19

54

calibrite
colorchecker CLASSIC
mm